

**ÇEVRE İLETİŞİMİ: ÇEVRE HABERLERİNİN YAPISAL ANALİZİ VE
OKUYUCU FARKINDALIĞI**

Şule Yüksel ÖZMEN

DOKTORA TEZİ

İletişim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Cengiz Hakan AYDIN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2011

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1001E23 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

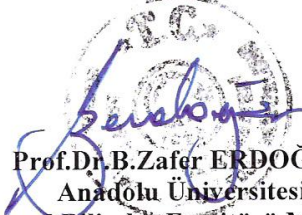
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şule Yüksel ÖZMEN'in "Çevre İletişimi: Çevre Haberlerinin Yapısal Analizi ve Okuyucu Farkındalığı" başlıklı tezi 23 Eylül 2011 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İletişim** Anabilim Dalında, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Cengiz Hakan AYDIN
Üye : Prof.Dr.A.Haluk YÜKSEL
Üye : Prof.Dr.H.İbrahim GÜRCAN
Üye : Prof.Dr.Ersan BOCUTOĞLU
Üye : Doç.Dr.Müfide BANAR

İmza

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doktora Tez Özü

ÇEVRE İLETİŞİMİ: ÇEVRE HABERLERİNİN YAPISAL ANALİZİ VE OKUYUCU FARKINDALIĞI

Şule Yüksel ÖZMEN

İletişim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül, 2011

Danışman: Doç. Dr. Cengiz Hakan AYDIN

Çevre iletişimi tüm iletişim türlerini içeren, çevresel konu ve problemler hakkındaki sosyal tartışmaların kesişme noktası olarak tanımlanmaktadır. Çevre iletişimi, söylem çalışmaları, toplumsal katılım, savunuculuk, çevresel işbirliği, risk iletişimi, yeşil pazarlama, çevre gazeteciliği olmak üzere 7 boyutta ele alınmaktadır. Bu çalışmada, çevre iletişimi kavramının kuramsal çerçevesi çizilip çevre gazeteciliği üzerinde odaklanılmıştır. Türkiye’de çevre haberinin ve gazeteciliğinin profilini çıkarmak, okuyucularının çevre haberlerinin nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymak için nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birarada kullanıldığı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma çevre gazetecileriyle derinlemesine görüşmeyi; Radikal, Habertürk ve Zaman gazetelerindeki çevre haberlerine içerik analizini ve 7 coğrafi bölgeyi temsilen 9 Eylül, Akdeniz, Anadolu, Atatürk, Harran, 19 Mayıs, Uludağ üniversitelerinin çevre mühendisliği öğrencileriyle anket çalışmasını içermektedir. Çalışma sonucunda gazetecilerin çevre haberi yaparken çeşitli baskı ve kısıtlamalarla karşılaştığı ortaya çıkmıştır. İçerik analizinde eleştiri boyutu taşıyan haberlerin orman yangını gibi doğrudan gözlemlenebilen; uyarı niteliği taşıyan haberlerin ise, küresel ısınma gibi uzun vadede sonuçları gözlemlenebilen çevre sorunlarına ilişkindir. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerine bakıldığında ise çevre haberlerinin çevre sorunlarının sorumluları ve nasıl çözüleceği konusunda bilgi vermediğini sadece mevcut ve gündelik çevre sorunlarının farkına varma düzeyinde olduğunu sonucu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Çevre iletişimi, çevre gazeteciliği, çevre haberleri, medya ve çevre*

Abstract
**ENVIRONMENTAL COMMUNICATION: STRUCTURAL ANALYSIS OF
ENVIRONMENTAL NEWS AND AWARENESS OF READERS**

Şule Yüksel ÖZMEN

Department of Communication

Anadolu University, Graduate School of Social Science, September, 2011

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Cengiz Hakan AYDIN

Environmental communication is defined as intersection point of social discussions about environmental issues and problems which includes all types of communication. It is considered in seven dimensions which are environmental communication, discourse studies, social participation, risk communication, green marketing and environmental journalism. In this study, it is focused on environmental journalism by drawing the theoretical framework of the concept of environmental communication. This research which both qualitative and quantitative research methods are used together has been done for the purpose of profiling the environmental news and journalism in Turkey and presenting how the news readers assessing the environmental news. This research includes the in-depth interview with environmental journalists; content analysis of environmental news at Radikal, Habertürk and Zaman newspapers and questionnaire study with the environmental engineering students of 9 Eylül, Akdeniz, Anadolu, Atatürk, Harran, 19 Mayıs and Uludağ universities. As the result of this study, it is emerged that journalists are faced with some several pressures and constraints while making environmental news. The news which are carrying critical dimension such as forest fires that can be observed directly and news carrying the purpose of warning such as global warming that the results can be observed in the long term in the content analysis are about the environmental problems. When it is looked how the students are evaluating the environmental news; it is precipitated that environmental news are not giving information who are the responsables of these environmental problems and how these problems will be solved and only giving information at the level of awareness of environmental problems.

Key Words: *Environmental communication, environmental journalism, environment news, media and environment*

Önsöz

Çevre ve iletişim konusunda çalışmaya TÜBİTAK tarafından düzenlenen Doğa Eğitimi Seminerlerinin birine katıldıktan sonra karar vermiştim. Konunun bu denli geniş bir alana yayıldığını ve artan çevre sorunları nedeniyle de önümüzdeki süreçte gündelik hayatta bile konuşuluyor olacağı gerçeğini gördüm ve her anını çevreye karşı taşımamız gereken sorumluluk bilinciyle yazdım. Bu yüzden tez sırasında akademik bir açılımın yanı sıra çevre konusunda önemli bir bilinç açılımına da sahip oldum.

Çalışmada en büyük katkı Danışmanım Doç. Dr. Cengiz Hakan Aydın'a aittir. Telkin ve önerileriyle araştırma yöntemleri konusunda akademik hayatımda bana katkı sağlayacak önemli bir donanıma erişmemi sağladı Sadece nasıl tez yazılması gerektiğini değil iyi bir akademisyenin nasıl olması gerektiğini gösterdiği için kendisine çok teşekkür ederim. İkinci teşekkürüm kör kaldığım noktalarda önerileriyle ışık tutup belli bir yolda ilerlememi sağladıkları için tez izleme jürimde bulunan Prof. Dr. A. Haluk Yüksel, Prof. Dr. Halil İbrahim Gürcan ve Doç. Dr. Müfide Banar'adır. Bunun yanı sıra Anadolu üniversitesi BAP Komisyonuna da tezime verdikleri destekten dolayı teşekkür borçluyum.

Ayrıca katkılarından dolayı Anadolu Üniversitesi Medya Merkezi çalışma arkadaşlarım Uzman Hüseyin Altunlu, Araş. Gör. Serkan Biçer'e, İBF Hocalarından Yard. Doç. Dr. Haluk Birsen ve Yard. Doç. Dr. Özgül Birsen'e, arkadaşlarım Doç. Dr. Derya Tellan ve Uzman Şerife Özgün Çıtak'a, maddi manevi desteklerinden dolayı anneme, babama ve eşim Türker Özmen'e özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Özgeçmiş

Şule Yüksel ÖZMEN

İletişim Anabilim Dalı

Doktora

Eğitim

Ls.	2000	Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basım ve Yayıncılık Bölümü
Lise	1993	Gazi Osman Paşa Anadolu Meslek Lisesi

İş

2006	Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi
2006	Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yayınlar

Şule Yüksel Öztürk, Şerife Özgün Çıtak "From Local To Global: Can Local Media Be a New Approach Environmental Awareness?" Journal of China&US Business Administration Volume 7(1), 74-84.

Şule Yüksel Öztürk, Onur Bekiroğlu "Representation Of Environmentalists In Media: An Evaluation On Stereotypes Of Environmentalist" The Asian Conference on Media and Mass Communication Ekim 2010 Osaka Japonya Bildiri Kitabı

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri/Yılı: 13.01.1975

Cinsiyet: Kadın

Yabancı Dil: İngilizce

İçindekiler

	Sayfa
Jüri ve Enstitü Onayı	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
Özgeçmiş.....	vi
Tablolar Listesi	xii
Şekiller Listesi	xvii
Kısaltmalar	xviii
1.Giriş	1
1.1.Problem	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar.....	7
2. Alanyazın Taraması	9
2.1. Çevre Sorunları	9
2.1.1.Çevre kirliliğine yol açan dinamikler.....	11
2.1.1.1. Sanayileşme	12
2.1.1.2. Enerji.....	13
2.1.1.3. Nüfus	13

2.1.2. Çevre sorunları ve sonuçları.....	14
2.1.2 1. Hava kirliliği.....	14
2.1. 2. 1. 1. Küresel ısınma	15
2.1.2.2. Toprak kirliliği	16
2.1.2 3. Su kirliliği	19
2.2. Çevre Düşüncesinin Gelişim Süreci.....	19
2.3. İnsan ve Çevre İlişkisinin Tarihsel Süreci	22
2.3. 1. Avcı ve toplayıcı toplumu yaşam tarzı ve çevre	24
2.3. 2. Tarım toplumu yaşam tarzı ve çevre	24
2.3. 3. Sanayi toplumu ve çevre.....	26
2.3. 4. Tüketim toplumu ve çevre	27
2.4. Sosyal Bilimlerde Çevre Olgusu	30
2.5. Çevre İletişimi.....	33
2.5.1. Çevre iletişiminin ortaya çıkışı	34
2.5.2. Çevre iletişiminin tanımı	37
2.5.2.1. Çevre iletişiminin aktörleri	39
2.5.2.1.1.Medya	39
2.5.2.1.2. Vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları (STK).....	40
2.5.2.1.3. Devlet kuruluşları	42
2.5.2.1.4. İş dünyası	43
2.5.2.1.5.Eğitim kurumları	44
2.5.2.2. Çevre iletişiminin nesnesi	45
2.5.2.3. Bilimsel belirsizlik	48

2.5.2.4. Finansal konuların önemi.....	49
2.5.3. Çevre iletişiminin sınırlılıkları.....	50
2.5.4. Çevre iletişiminin ilkeleri	52
2.5.5. Çevre iletişiminin çalışma alanları.....	55
2.5.5.1. Çevreye ilişkin söylem çalışmaları	55
2.5.5.2. Toplumsal katılım	58
2.5.5.3. Savunuculuk	60
2.5.5.4. Çevresel işbirliği ve uzlaşma	63
2.5.5.5. Risk iletişimi	64
2.5.5.6. Yeşil pazarlama ve popüler kültürde doğanın sunumu	67
2.5.5.6.1.Halkla ilişkiler ve çevre	68
2.5.5.6.2.Yeşil reklamcılık.....	72
2. 6. Basın ve Çevre	74
2.6.1. Türkiye’de çevre ve basın çalışmalarının durumu	80
2.6.2.Çevre gazeteciliği	84
2.6.3.Çevre gazeteciliğinin tarihçesi	85
2.6.4.Çevre haberi üretim süreci	88
2.6.4.1. Muhabir	88
2.6.4.2. Haber.....	91
2.6.4.3. Çevre haberi yazımı	94
2.6.4.4. Çevre haberinin dili	96
2.6.4.5.Haber kaynağı	100

2.6.4.6.Çevre gazeteciliğinde objektiflik ve yanlılık.....	102
2.6.5. Çevre haberi yaparken yaşanan kısıtlamalar	104
2.6.5. 1. Organizasyonun içinden kaynaklanan kısıtlamalar	104
2.6.5.1.1.Türkiye medyasının yapısı ve sahiplik unsuru	105
2.6.5.1.2. Editör kontrolü.....	107
2.6.5.1.3. Zaman, yer ve kaynak kısıtlaması	108
2.6.5.2.Organizasyonun dışından gelen baskılar.....	109
2.6.5.2.1.Resmi kurum ve kuruluşlar	110
2.6.5.2.2.Halk	111
2.6.5.2.3. İş dünyası ve reklamveren.....	111
2.7. Çevre Haberlerini Okuma Çeşitleri	115
3. Yöntem.....	115
3.1. Araştırma Modeli	115
3.2. Evren ve Örneklem	115
3.3. Veri Toplama Araçları.....	118
3.4. Verilerin Analizi	126
4. Bulgular ve Yorum	128
4.1.Türkiyedeki Çevre Muhabirlerinin Çevre Gazeteciliğine Bakışları	128
4.1.1.Gazetecilik nitelikleri.....	128
4.1.2.Haber kaynağı	130
4.1.3.Gazetecilik rutinleri.....	132
4.1.4. Çevre gazeteciliğindeki kısıtlamalar.	134
4.2. Gazetelerde Yayınlanan Çevre Haberlerinin İçerik Analizi.....	137

4.3. Çevre Mühendisliği Öğrencilerinin Çevre Haberleri Değerlendirmesi	137
5.Sonuç ve Öneriler	188
5.1.Sonuç	188
5.2.Öneriler	204
Ekler Listesi.....	207
Kaynakça	228

Tablolar Listesi

Sayfa

Tablo 1. Hakim paradigma ile çevreci paradigma arasındaki farklar	23
Tablo 2. Çevre konusunda çalışan akademik disiplinler	33
Tablo 3. Çevre kararlarına kamu katılımı yöntemleri	59
Tablo 4. Çevre savunuculuğu	61
Tablo 5. Medyada savunuculuk ve kitle iletişim kampanyalarının amaçları ve süreçlerindeki farklılıklar.....	62
Tablo 6. Risk iletişimi modelleri	67
Tablo 7. Türkiye’deki doktora ve yüksek lisans düzeyindeki çevre ve basın konulu çalışmalara yönelik karşılaştırma	82
Tablo 8. Üniversitelerin çevre mühendisliği öğrenci ve örneklem sayısı.....	117
Tablo 9. Yapılan görüşmelerin yeri ve süresi	120
Tablo 10. Kodlama güvenirlik hesaplama tablosu	124
Tablo 11. Çevre haberlerinin gazetelere göre dağılımı	137
Tablo 12. Çevre haberlerinin sayfadaki konumuna göre dağılımları	137
Tablo 13. Çevre haberlerinin yayımlandığı mevsime göre dağılımları	138
Tablo 14. Çevre haberlerinin yer aldığı sayfaya göre dağılımları	138
Tablo 15. Çevre haberlerinin taşıdığı imzaya göre dağılımları.....	138
Tablo 16. Çevre haberlerinin haber kaynağına göre dağılımı	139
Tablo 17. Çevre haberlerinin betimlenen unsura göre dağılımı	140

Tablo 18. Haberin ana konusuna göre çevre haberlerinin dağılımı	141
Tablo 19. Haberde yer alan eklerin sayısının dağılımı.....	142
Tablo 20. Haberde yer alan ekçeşitlerinin dağılımı.....	142
Tablo 21. Haberde yer alan ekin niteliklerinin dağılımı	143
Tablo 22. Çevre haberlerinin kapsamına göre dağılımı.....	143
Tablo 23. Gazetecinin habere olan ilgisinin nedenlerinin dağılımı.....	140
Tablo 24. Çevre haberlerinde yer alan yaklaşımların dağılımı.....	144
Tablo 25. Haberin gazetede konumu ki-kare analizi tablosu.....	145
Tablo 26. Haberin yayınlandığı mevsime göre gazeteler arasındaki fark tablosu	145
Tablo 27. Gazetede yer aldığı sayfaya göre çevre haberleri ki-kare tablosu	146
Tablo 28. Taşıdığı imzaya göre çevre haberleri ki-kare tablosu	147
Tablo 29. Haberin konusuna göre çevre haberleri ki-kare tablosu	148
Tablo 30. Haberde betimlenen unsura göre çevre haberleri ki-kare tablosu	149
Tablo 31. Haber kaynaklarına göre çevre haberleri ki-kare tablosu	150
Tablo 32. Yayınlandığı mevsime göre haber konuları ki-kare tablosu	151
Tablo 33. Haberin kapsamına göre çevre haberleri ki-kare tablosu	152
Tablo 34. Gazetelere göre konuya ilginin nedenleri ki-kare tablosu	153
Tablo 35. Gazetelere göre haberdeki yaklaşım ki-kare tablosu	154
Tablo 36. Çevre haberlerinin çevresel sorunlarla ilişkisi tablosu	155
Tablo 37. Araştırmaya katılan öğrencilerin gazete okuma sıklıklarına göre dağılımları.....	156
Tablo 38. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları gazetelere göre dağılımı	156

Tablo 39. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları haber türün dağılımları	156
Tablo 40. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre sıklık dağılımı	157
Tablo 41. Araştırmaya katılan öğrencilerin çevre haberlerini edindikleri yerlerin dağılımı	157
Tablo 42. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre sıklık dağılımı ...	158
Tablo 43. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflarına göre sıklık dağılımı	158
Tablo 44. Araştırmaya katılan öğrencilerin gelir durumuna göre sıklık dağılımı	158
Tablo 45. Araştırmaya katılan öğrencilere göre Türkiye'nin en önemli çevre sorunu dağılımları	159
Tablo 46. Araştırmaya katılan öğrencilere göre Dünya'nın en önemli çevre sorunu dağılımları	159
Tablo 47. Araştırmaya katılan öğrencilerin çevre haberlerine ilişkin değerlendirmelerinin dağılımı	160
Tablo 48. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmede cinsiyetleri bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi	162
Tablo 49. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde okudukları gazete bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi	164
Tablo 50. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde devam ettikleri üniversite bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi	167
Tablo 51. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde gelir düzeyleri bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi	173
Tablo 52. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde üniversitede bulundukları yıl bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi ..	178
Tablo 53. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmede çevre haberlerini okuma durumları bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi	178

Tablo 54. Logit Model 1 tahmin tablosu.....	180
Tablo 55. Logit Model 1 parametre tahmin tablosu.....	180
Tablo 56. Logit Model 2 tahmin tablosu.....	182
Tablo 57. Logit Model 2 parametre tahmin tablosu.....	183
Tablo 58. Logit Model 3 tahmin tablosu.....	185
Tablo 59. Logit Model 3 parametre tahmin tablosu.....	186

Şekiller Listesi

	Sayfa
Şekil 1. Çevre iletişimi şeması.....	114
Şekil 2. Araştırma modeli.....	115
Şekil 3. Görüşme türleri.....	118
Şekil 4 Türkiye’de çevre haberciliğinin kısıtlamaları	134

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AFAG	:Akdeniz Foku Araştırma Grubu
BM	:Birleşmiş Milletler
COCE	:İletişim ve Çevre Konferansı
ÇEKÜL	:Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı
ÇEVKO	:Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı
DHKD	:Doğal Hayatı Koruma Derneği
ECN	:Environmental Communication Network
ECREA	:European Communication Research and Education Association
EEA	:European Environment Agency
HES	:Hidroelektrik Santrali
IAMCR	:International Association for Media and Communication Research
IFEJ	:Uluslararası Çevre Muhabirleri Federasyonu
IMF	:Dünya Para Fonu
KAD	:Kuş Araştırmaları Derneği
REC	:Regional Environmental

SEJ	:The Society of Environmental Journalists
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TEMA	:Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı
TURÇEV	:Turizm Kent ve Çevre Gazetecileri Derneği
TURMEPA	:Deniz Temiz Derneği
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜDAV	:Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Komisyonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WWF	:World Wild Foundation
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

İnsan dâhil tüm canlı varlıkları içinde bulunduran doğal ortamın, son yıllarda özellikle de insan eliyle değiştirilmesi çeşitli sorunlara yol açmıştır. İnsanoğlu yaşamını sürdürmek için öncelikli olarak, toprağı, gelişen süreçte de sanayileşmeyle atmosferi değiştirmiştir. Tüm bu değişimler, çevre sorunu olarak insanların karşısına çıkmıştır. Son yıllarda özellikle küresel ısınmayla ortaya çıkan iklim değişikliğiyle sel, kuraklık gibi sorunlar, çevre konusunun gündelik hayatın içinde yoğun olarak konuşulmaya başlanmasına neden olmuştur. Artık çevre olgusu, sorunlarıyla anılan bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çevre sorunlarının gazeteciler tarafından nasıl kaleme alındığı, gazetede nasıl sunulduğu ve çevre profesyonelleri tarafından değerlendirme şekilleri bu araştırmanın sorununu oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışmada çevre sorunlarının gazetelerde ne kadar ve ne şekilde yer aldığı, çevre gazetecilerinin bu haberleri yazarken nelerden nasıl etkilendiğı, çevre mühendisliği öğrencilerinin çevre haberlerinin değerlendirme biçimleri ve çevre haberlerini okuma şekilleri sorularına cevap aranmıştır.

1.1.Problem

Çevre; günümüzde daha çok sorunlarıyla konuşulan bir konudur. Öyle ki yenen gıdaların suni bir hal alması ve beraberinde gelen hastalıklar, hava kirliliğı, su kaynaklarının azalması ve kirlenmesi, ozon tabakasının delinmesi ve güneşin zararlı etkilerinin çoğalması, asit yağmurları, atıklar, nesli tükenen bitki ve hayvan türleri, küresel ısınma, kuraklık gibi birçok sorun, çevre sorunu olarak nitelendirilmektedir (Erdoğan ve Ejder,1997; Gökdayı, 1997; Mengi, 2007; Somersan, 1993; Tuna, 2006; Yıkılmaz, 2005).

Çevreye ilişkin sorunların temeline bakıldığında mevcut üretim ilişkileri sisteminin, çevreye verilen tahribatı körüklediğı vurgulanmaktadır. Yeni Dünya Düzeni olarak adlandırılan 1990'lı yıllarda, dünyanın yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan özelleştirme, kuralsızlaştırma ve liberalizasyon politikalarının artmasıyla çevre

sorunlarının küresel bir ivme kazanmıştır (Yıkılmaz, 2005). Çevre sorunlarının küreselleşmesiyle çevreyi hem bozan hem de onaran kurum, kuruluş ve gruplar için çevrenin sermaye anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Kalkınma kavramının daha iyiye gidiş anlamında sık sık kullanıldığı, sürdürülebilir kalkınmanın öneminin altının çizildiği ortamın temelini aslında sermayenin büyümesi ve yaygınlaşması üzerine kuruludur. Ekolojik sorunlar da bu kalkınmayı engelleyici bir unsur olarak görülmektedir (Erdoğan ve Ejder, 1997).

Giddens (2004), çevre sorunlarına yönelik olarak ortaya çıkan çevre hareketini ifade özgürlüğü, dünya barışı ve işçi hareketleriyle birlikte özel bir yere oturtmaktadır. Bu toplumsal hareketleri karşı kültür hareketi olarak tanımlamaktadır. Giddens bu saptamayı kapitalist sistem içinde ve kapitalist sistemin kaynaklarını gözönüne alarak yapmaktadır. Bu kaynakların kendi kendini yok edeceğini ve kıtlık sonrası döneme geçileceğini işaret etmektedir. Kıtlık sonrası dönemde dünya için gezegensel koruma sisteminin ortaya çıkacaktır. Modernliğin en yüksek etkili riski, ekolojik çürüme olacaktır. Varolan sistemde asıl amaç sürdürülebilir kalkınma olduğu için bu sistemde çevresel sorunlara yeterli derece önem gösterilmemektedir. Öyle ki gelişmiş ülkeler, sanayileşmeleriyle paralel olarak karşılaşabilecekleri çevre sorunlarını en azda tutabilmek için yeni teknolojiler araştırmaktadır.

Sadece üretim sürecinde değil tüketim sürecinde de çevreye karşı büyük zararlar verildiği ileri sürülmektedir. Günümüzde çevre konusunda bireyleri bilinçlendirmede, tüketim sonrası aşama göz önünde bulundurularak, bireylerin kişisel sorumlulukları üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Çevre oluşumu toplumsal bir olgudur, sadece tüketim sonrası atıkların ayrıştırılması ya da tüketimin bilinçli yapılması anlamında değil, üretim ilişkileri çerçevesinde de, hammaddenin çıkarılmasından, nasıl işleneceğine, kadar birçok süreci içermesi gerektiği bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Üretim ve tüketim kalıplarındaki anlayış aynı çizgide devam ettirildiği sürece, dünyanın başta insan ve diğer canlılar için yaşam alanı olma özelliklerini uzun süre koruyamayacağı görülmektedir. Daha çok tüketim gücü ve çeşitliliği içeren yaşam arayışı ve buna koşut olarak yaşamın anlamına ilişkin dayatılan yaklaşımlar bağlamında, dünya kaynaklarının giderek azaldığı dikkati çekmektedir. Bu bağlamda da

evre sorunlarının giderek ağırlaşmakta olduğu söylenmektedir(Erdoğan ve Ejder, 1997; Somersan, 1993; Porritt, 1989; Güzel, 2006).

Türkiye’de de çevresel sorunların artışı gün geçtikçe hızlanmaktadır. Doğal kaynaklar hızla tüketilmekte, ormanlar yok olmakta, erozyon ile toprak kaybı artmakta, denizlerde aşırı kirlenme yaşanmakta, bilinçsiz baraj yapma ve göl kurutma politikaları yüzünden su kaynakları azalmakta, flora ve fauna dengesi bozulmakta ve pek çok canlı türü yok olmaktadır (Tuna, 2006). Tüm bu sorunlara karşı gerekli ve köklü özümmler için adım atılmadığı ya da atılan adımların yetersizliğı dikkat çekmektedir. evre sorunlarına hükümetler bazında bir şey yapılmaması, bireylere sorumluluk yüklemektedir. Halkın evre konusunda bilgilenmesi duyarlı ve bilinçli bir toplumu yaratabilir(Atauz, 1994). Bölgelerinde siyanürle altın çıkarılmasına karşı çıkan Bergama köylüleri örneğinde olduğı gibi geçerli protestolar çevreye zarar verecek girişimleri önleyebilmektedir. Halkın bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi için gerekli eğitim programlarının yanı sıra medyaya da önemli görev düşmektedir Bireylerin evre konusundaki bilinçlenmesinin artmasını yani çevresel konular hakkındaki farkındalığını artıracak, bilgi sahibi olmasını, duyarlılık kazanmasını sağlayacak ve bununla birlikte harekete geçmesine yol açacak mecralardan biri de medyadır(Pehlivan vd., 2008).

Medya kuruluşları ticari birer kuruluştur. Genellikle eğer medya sahibi diğerk sektörlerde faaliyet göstermiyorsa reklam gelirleriyle yaşamlarını sürdürmektedir. Her ne kadar bağımsız ve bağlantısız olduğı vurgulansa da ticari çıkar ilişkileri bağlamında her sorunu gündeme getirmemektedirler (Kaya, 2009). Medya kuruluşları işlevleri itibariyle de kamuoyunun bilgilenmesini sağlamak zorundadır. Medyanın işlevi, bilgi vermek ve kamuoyu yaratmaktır (Gezgin, 2002). Bu doğrultuda çevresel konular konusunda bilgi vermek ve çevresel sorunlara karşı kamuoyu oluşturmak “kanı önderi” olarak gazetecilerin görevi olduğı ileri sürülebilir. evre sorunlarının gündelik hayata yansıyacak hale gelmesi ve kişilerin de ilgisinin artması nedeniyle konu, medyada yer bulmaya başlamıştır. Çevresel sorunların içinden çıkılmaz bir hal alması, bir yandan da bu sorunlara aranan çareler medyada haber konusu olarak belirlemektedir. Ancak, evre sorunları medyanın gündeminde kimi zaman uyarı, kimi zaman da “felaket tellallığı” şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Karasinir, 1991; Koçak, 2000; Yıldırım, 1995).

Çevre gazeteciliği bu anlamda Batı ülkelerinde ekonomi gazeteciliği, diplomasi muhabirliği gibi özel bir alan olarak iletişim fakültelerinde okutulmaya başlanmıştır. Çevre gazeteciliğinin bir uzmanlık dalı olarak gelişmesinin nedeni olarak, insanların bilgilenmesi; ekolojik sorunların nedenlerini ve bu sorunlarla nasıl baş edileceğini öğrenmeleri gerekliliği vurgulanmaktadır. Çevreye ilişkin konuların kitle iletişim araçlarıyla halka ulaştırılması, çevre iletişimi kavramını ortaya çıkarmıştır. Çevre iletişimi çevre sorunları hakkındaki iletişimdir. Medyanın çevreye ilişkin konuları, kararları, tartışmaları nasıl aktardığını, çevre sorunların nasıl çözüleceğine ilişkin söylemleri içermektedir (Casey, 1998). Çevre iletişimi, kişilerarası iletişim, örgütsel iletişim, kitle iletişimi gibi tüm iletişim türlerini içeren, çevresel konu ve problemler hakkındaki sosyal tartışmaların kesişme noktası olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle çevre bir iletişim konusudur ve iletişim süreçleri içinde ele alınmalıdır (Casey, 1998).

Yukarıdaki literatür bağlamında çevre ve sorunlarını ele alan haberler ile birlikte bu haberlerin uyandırdıkları etkiler çevre iletişiminin kavramsal çerçevesi içinde yer aldığı iddia edilebilir. Çevre haberleri, ekoloji bilimi ile iletişim biliminin ortak noktalarıdır. Bu bilim dallarına ayrı ayrı bakıldığında çok geniş kapsamlı konuları ele aldığını görülmektedir. Ekoloji dış dünyaya ilişkin tüm her şeyi kapsarken; iletişim disiplinlerarası bir bilim olması nedeniyle psikolojiden sosyolojiye, siyasetten ekonomiye kadar pek çok alanın içinde yer almaktadır (Huber, 2001). Çevre iletişimi de tüm bu disiplinlerle ekolojinin ilişkisini ortaya koyan bir disiplin olduğu söylenebilir. Toplum etkileme, harekete geçirme ve yönlendirmede kitle iletişim araçlarının etkisi göz önüne alınarak çevre iletişimi konusunda kitle iletişim araçlarıyla çevre sorunlarına karşı önlem almanın ve toplumu harekete geçirmenin önemli olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında kitle iletişim araçlarında çevre sorunlarının nasıl ele alındığı bir araştırma konusu olarak algılanabilir.

Bu çalışma yukarıda sözü edilen araştırma konusuna odaklanmıştır. Bir başka deyişle bu araştırma ile Türkiye’de gazetelerin çevre sorunlarına nasıl ve ne düzeyde yer verdiği, gazetecilerin çevre haberlerini yaparken nelerden etkilendiği, çevre profesyonellerinin gazetede çıkan haberlere ilişkin değerlendirmeleri, çevre ve iletişim disiplinleriyle ilişkilendirilerek ortaya konmaya çalışılmıştır

1.2. Amaç

Çalışmanın amacı; Türkiye’de çevre konusuna ilişkin gazete metinlerinin nasıl oluşturulduğu ve sunulduğu aynı zamanda da çevre profesyonelleri tarafından bu sunumun nasıl değerlendirildiği üzerinedir. Bu amaçla öncelikli olarak çevre haberlerinin nasıl yapıldığı araştırılmıştır. Bu araştırmanın ilk basamağını oluşturmaktadır. Bu basamağa ilişkin olarak da araştırmacının beklentisini yansıtan şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Çevre haberi yaparken gazetecilerin yaşadıkları kısıtlamalar ve baskılar nelerdir?
2. Çevre haberi yazımında gazetecileri etkileyen unsurlar nelerdir?

Çevre haberlerinin gazetede nasıl sunulduğuna ilişkin olarak da şu sorulara yanıtlanmıştır:

3. Gazetelerde yayınlanan çevre haberleri hangi kapsamda ele alınmıştır?
4. Çevre haberleri gazetede hangi bölümde yer almaktadır?
5. Gazeteci haberini hangi yaklaşımla kaleme almıştır?
6. Mevsimlere göre çevre haberlerinin sunum ve içeriğinde farklılık var mıdır?
7. Çevre haberleri sayfada hangi konumda yer bulmaktadır?
8. Çevre haberlerinde hangi çevre sorunu ne kadar yer almıştır?
9. Çevre haberlerinde yer alan betimlenen aktör/olay dağılımı nasıldır?
10. Gazetelerde çevreye ilişkin hangi haber kaynakları kullanılmaktadır?

Araştırmanın diğer basamağında Türkiye’deki 28 çevre mühendisliği bölümünün bulunduğu üniversitelerden coğrafi bölgelere göre birer üniversite seçilmiştir. Çevre mühendisliği öğrencilerinin gazetelerden çevre sorunlarıyla ilgili beklentileri ve gazete haberlerine bakışları hakkında saptamalarını ortaya koymak için araştırmacı şu sorulara cevap aranmıştır:

11. Öğrencilerin çevre haberlerine ilişkin görüşleri ne doğrultudadır?
12. Gazetelerin mevcut çevre haberi politikaları öğrencilerin çevre haberi okumalarını nasıl değerlendirmelerine yol açıyor?

1.3. Önem

Dördüncü güç olarak medyanın olaylar ve olgular üzerindeki etkisi artık kanıtlanmıştır. Uzun vadede insanoğlunun hayatını olumsuz yönde etkileyebilecek çevre sorunlarına karşı insanların bilinçlendirilmesinde ve çevrenin korunmasında da

medya önemli rol üstlenebilir. Bu bağlamda, medyanın çevre sorunlarını ele alış biçimini araştırmanın önemli olduğu söylenebilir. Bu ve benzeri araştırmalar iletişim alanında farkındalık oluşturarak medyanın çevre sorunlarına daha bilinçli ve etkili eğilmesine yardımcı olabilir.

Bu araştırmadan çıkan sonuçlar çevre sorunları konusunda medyanın istendik yönde insanlar üzerinde nasıl değişim yaratabileceğinin belirlenmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırma, Batı ülkelerinde olduğu gibi “çevre iletişimi” ve “çevre gazeteciliği” gibi bir dersin nasıl ele alınacağına ilişkin ve çevre konusunda bilinçlendirme kampanyaları düzenleyecek sivil toplum kuruluşlarına veri sağlayacak niteliktedir. Bu anlamıyla da önemlidir. Çalışma çevre gazetecilerine rehberlik edecek bilgiler içermektedir. Çevre gazetecilerinin çevre haberi yaparken dikkat etmesi gereken hususlar ve etik kaygılara ilişkin açılım sağlaması açısından da önem taşımaktadır. Çevre gazetecilerinin oluşturduğu ya da oluşturacağı örgütlenmede kaynaklık edecek nitelik taşıması açısından ve çevre gazeteciliğinin daha etkin nasıl yapılması gerektiğini belirtmesi açısından çalışma önem taşımaktadır.

Çalışma çevre konusunun sosyal bilimler içindeki yeri ve iletişim disiplini içinde bulunduğu yeri ortaya koyması bakımından bu konuda iletişim fakültelerinde açılacak derslere kaynaklık edecek nitelikte olması bakımından da önemlidir. Çalışma çevre iletişiminin sosyal bilimler içinde bir disiplin olarak Türkiye’de çalışılması yönünden açılım sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Bu tez çalışmasında aşağıdaki varsayımlardan hareket edilecektir.

1. Araştırma kapsamında incelenen gazeteler, konuyla ilgili tüm çalışma kümesini temsil etmektedir.
2. Araştırmada örneklem olarak alınan üniversiteler konuyla ilgili çalışma kümesini temsil etmektedir.
3. Örneklem dâhilindeki öğrenciler çevre konusunda bilgi almak için gazete okumaktadır.
4. Çevre mühendisliği öğrencilerinin çevresel farkındalıkları yüksektir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma sonuçlarının genellenebilirliği üzerinde etkili olabileceği düşünülen bazı sınırlılıkları şunlardır:

1. Çalışma, sadece gazeteler üzerinden yürütülmüştür. Radyo, televizyon ve diğer kitle iletişim araçları kapsam dışında bırakılmıştır.
2. Araştırma, gazetelerin ana sayfaları üzerinden yürütülmüştür. Gazetelerin hafta sonu veya hafta içi verdiği ekler kapsam dışında bırakılmıştır. Örnek dâhilindeki gazetelerden Habertürk her gün ek vermektedir. Bu ekler her gün verildiğinden gazetenin ana sayfaları olarak değerlendirilmiştir. Hafta sonu ve özel günlerde verdiği ekler kapsam dışında kalmıştır.
3. Araştırmada sadece çevre muhabiri adı altında gazeteci istihdam eden gazeteler inceleme kapsamına alınmıştır. Bunun dışındaki gazeteler kapsam dışında tutulmuştur.
4. Araştırmada anket uygulanacak üniversiteler yedi coğrafi bölgenin her birinden birer tane seçilmiştir.

1.6. Tanımlar

Fauna: Belirli bir coğrafi alanda bulunan hayvan türlerinin tümü.

Flora: Belirli bir coğrafi alanda bulunan bitki türlerinin tümü, bitki topluluğu.

Endemik: Sadece bir bölgede yetişen, o bölgeye has olan.

Litosfer: Yeryüzünün karasal kütleleri.

Kanı önderi: Birincil kümelerde kendisine ve bilgisine güvenilen, kanıları, davranışları örnek alınan üye ya da üyeler.

Spindoctor: Akıl hocası. Temsil ettiği kişi ya da kurum hakkında hedef kitleye erişebilecek olumsuz eleştirileri önlemeye çalışan, ancak önleyememişse de bu olumsuzlukları lehine çevirmeye çalışan kişi.

Image maker: Bir kişi veya kurum hakkındaki algıyı istendik biçimde yansıtmayı yapan kimse.

Çevre koruma: Çevreye zarar verecek olguların indirilmesi ya da önlenmesi amacıyla kaynakların yönetimi.

Çevre dostu: Ürünlerde normal olarak bulunan zararlı öğelerden bazılarını tasfiye etmek amacıyla tasarlanmış ya da değiştirilmiş ürünleri ifade etmek için kullanılan terim.

Çevre analizi: Belirli bir arazinin topografik, hidrolojik, jeolojik ve kültürel özellikleri gibi çevresel özelliklerinin incelenmesi.

Çevre: İnsanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam.

Çevre profesyonelleri: Eğitim, ticaret, endüstri ve hizmet sektörlerinde çevreye ilişkin çalışmalarda bulunan kişiler.

2. ALANYAZIN TARAMASI

Bu bölümde çevre sorunlarının kavramsal çerçevesi çizildikten sonra çevre sorunlarının nasıl ele alındığı avcı- toplayıcı toplumdan başlayarak kronolojik anlatılmıştır. Sosyal bilimlerde çevre konusunun yerine değinildikten sonra, çevre iletişimi kavramı ele alınmıştır. Çevre iletişiminin aktörleri, boyutları, ilkeleri ortaya konup; çevre ve medya, çevre gazeteciliği kavramları ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Bu çerçevede çevre gazeteciliğinin Türkiye’deki geçmişi ve bu konuda yapılan çalışmalara da yer verilmiştir.

2.1. Çevre Sorunları

Doğayla etkileşimli bir hayat süren insanlık, çevre sorunlarının bugün geldiği noktada bu sorunların üreticisi ve giderek artan ölçüde de etkileneni olmaktadır. Çevre sorunları toplumsal ve ekonomik gelişmeye paralel olarak, her geçen gün artmaktadır. Özellikle sanayi devrimiyle beraber ivme kazanan bu artış, çevredeki binlerce yıllık bir birikimin sonucunda ortaya çıkmış olan olağanüstü yaşam döngüsünü tehdit eden bir noktaya getirmiştir (Ponting, 2000).

Çevre sorunlarının insanlığı tehdit eden bir noktaya ulaşmasının ve tüm toplumların gündemine giderek yoğunlaşan ölçüde girmesinin nedeni, teknolojik, bilimsel ve ekonomik gelişme sağlanırken insanoğlunun çevrenin döngüsünü görmezlikten gelmesi ve öncelikli hedefin her zaman ekonomik kalkınma ve üretime verilmesidir. Bu üretim süreci ve beraberinde yoğunlaşan tüketim olgusu, doğanın istenileni verecek kaynağının kalmayacağı gerçeğiyle çevresel bir felaket yaşanacağına işaret ederek, insan uygarlığının sonunun geleceği gerçeğini ortaya koymuştur ve bu konu son yıllarda özellikle küresel ısınma çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır (During, 1998).

Çevre sorunlarının çevresel yıkıma yol açacağı ve bunun da insan uygarlığının sonu olacağı tartışmaları, çevre sorunlarına yaklaşımda temel nokta olarak

görülmektedir. “Dünyanın Yeşil Tarihi” kitabında Ponting (2000), çevre ve uygarlıkların nasıl çöktüğünü çevresel yıkımın tarihsel süreç içinde insan eliyle nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır. Ponting, geçmişte yaşanan çöküşlere örnek vererek, günümüzde de bu çöküşe yönelik işaretlerden bahsederek, doğa ve insan yaşam dengesinin kurulması gerektiğinden söz etmektedir. İnsanoğlu kendi yaşam alanını geliştirip, doğayı değiştirirken, başka doğal varlıkların yaşamını yok edilmesi ekolojik yıkıma neden olacaktır. Tarihsel sürece bakıp bu tespitleri yapan Ponting, bir yaşam zincirinden söz etmektedir. Bu zincirin birinde meydana gelen kopma veya bozulma ekolojik yıkımın nedeni olacaktır. Ponting (2000:15), bu yıkımın nedeninin ise insanoğlunun talebi ve ekosistemin dayanma gücü arasındaki dengenin sağlanamaması olduğunu belirtmektedir:

...insanlık tarihi boyunca, insanoğlunun en önemli hedefi yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak kaynakları (yiyecek, giyecek, barınak, enerji ve diğer maddi ihtiyaçlar), içinde yaşadığı çeşitli ekosistemlerden elde etme yollarını bulmak olmuştur. Bu da, kaçınılmaz olarak, doğal ekosistemlere müdahale etmek anlamına gelmiştir. İnsan topluluklarının en büyük sorunu, çeşitli talepleri ile bu talepler sonucunda oluşan baskılara ekosistemin dayanma gücünü dengeleyememektir

Ekolojik yıkımın ciddi bir toplumsal sorun olarak kabul edilmeye başlamasını da Kayır (2005), Serge Moscovici’nin 1974 yılında yayımlanan “Doğanın İnsani Tarihi Üzerine Bir Deneme” adlı kitabından sonrasına dayandırmaktadır. Bu eser çevresel yıkımı 20. yüzyılın temel sorunu olarak ortaya koymaktadır. Tarihsel süreç içinde çevre sorunlarının dünyada devletlerin gündemine girmesi de Brundtland Raporu’na dayandırılmaktadır. Bu rapor, BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayımlanmıştır. “Ortak Geleceğimiz” adını taşıyan rapor, kalkınmayı yani ekonomik gelişimi çevreden ayrı görmeyen, ikisi arasında karşılıklı bir bağımlılık ve etkileşimin varlığını savunan bir anlayış ortaya koymaktadır (Aktaran Toprak, 2006). Devletler, ancak 1970’lerden sonra sistemli bir çevre irdemesine girmeye başlamışlardır. Bu tarihe kadar ekonominin ve kalkınmanın öncelikliliği olgusu hâkim düşünce tarzı iken, raporla birlikte çevre, devletlerin siyasal konuları arasına girmiştir (Kayır, 2005).

Avcı-toplayıcı toplumdaki tarımsal topluma, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve günümüzde de tüketim toplumuna gelen süreç çevre sorunlarının küreselleşmesine neden olmuştur. 1950'li yıllarda 2. Dünya Savaşı'ndan çıkan dünya ülkeleri, savaştan büyük bir yıkımla çıkmalarından dolayı öncelikli olarak ekonomik kalkınmayı ön planda tutmuştur. Gelişen süreçte çevrenin korunması gerektiği anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Temiz su kaynaklarının azalması, küresel ısınma, hava kirliliği, asit yağmurları, ozon tabakasının delinmesi gibi sorunların ortaya çıkması ve gündelik hayatı etkilemeye başlaması çevre sorunlarının küreselleşmesine neden olmuş, böylece küresel bir çevre koruma dalgası oluşmuştur. Herhangi bir yerde meydana gelen çevre sorununun başka ülkeleri, bütün kıtayı ve dünyayı etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuş; böylece, çevre sorunlarının küreselleşmesi yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Tuna, 2006). Artık günümüzde çevre olgusu devlet politikası haline gelmiştir. Bu çerçevede öncelikli olarak, çevre sorunlarını bertaraf etmek için çevre kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetler planlanmaya başlamıştır (Yıkılmaz, 2005).

Çevre kirlenmesini Gökdayı (1997:71–72), başta endüstri olmak üzere, insan faaliyetlerinden dolayı oluşan toksik ve kirliletiçi sıvı, katı ve gaz atıkların toprağa, suya ve havaya bırakılmaları sonucu ekolojik dengenin bozulması ve bunun insan ve diğer canlılara zarar vermesi olarak tanımlamaktadır. Çevre değeri olarak tanımlanan toprak, su ve hava dünyadaki canlıların yaşamını sürdürebilmeleri için vazgeçilmezdir ve her biri yaşamsal ve toplumsal değere sahiptir (Keleş ve Hamamcı, 2002) Birinde oluşan bir sorun diğerlerini de etkilemektedir. Bu açıdan çevre sorunları da toprakta, havada ve suda başka bir deyişle gerçekleştiği yere göre adlandırılrsa da, hem etkilediği yaşamsal dinamikler hem de bu sorunlara neden olan unsurlar bakımından benzerlik arz etmektedir. Bu çalışmada çevre sorunları ele alınırken, çevre sorunlarına yol açan dinamikler ve sonuçları bakımından tasnife gidilmiştir.

2.1.1.Çevre kirliliğine yol açan dinamikler

Doğa ve insan arasındaki ilişkiye bakıldığında, insanoğlunu önce doğayla uyum içinde yaşamış sonrasında da doğayı, tahakküm altına almıştır. “İnsanoğlunun doğayı gerçekten tahakküm altına alması mümkün mü?” sorusundan hareket edildiğinde, insanın çevreye yaptığı her türlü müdahalenin özünde kendi geleceğine yaptığı müdahale olduğu görülmektedir. Tarım toplumuyla yeryüzünü, sanayi devrimiyle de

gökyüzünü değiştiren insanoğlunun, çevreye karşı kendi lehine gibi görünen değişikliklerde bile uzun vadede bir yenilgi yaşayacağı belirtilmektedir. İnsanoğlunun tarım ve sanayi devrimiyle çevre üzerinde gerçekleştirdiği değişim süreci, çevre kirliliğine yol açan dinamikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devrimiyle başlayan, sanayi tesislerinin artmasıyla ortaya çıkan çevre sorunlarından bir tanesi, sanayi kuruluşlarının ihtiyacı olan işgücünün bir merkezde toplanması amacıyla, zamanla oluşan kentler ve bu kentlerle beraber ortaya çıkan kentleşme sorunudur. Kentleşme olgusu, nüfus sorununu da beraberinde getirmiştir. Yaşam ve üretimin devamı için ihtiyaç duyulan enerji ve bu enerji kaynaklarının elde edilirken ortaya çıkan çevre sorunları, çevre kirliliğine yol açan dinamiklerdir (Erdoğan ve Ejder, 1997; Gökdayı, 1997; Mengi, 2007; Somersan, 1993; Tuna, 2006; Yıkılmaz, 2005).

2.1.1.1. Sanayileşme

Sanayi ve kentleşme, birbirinin neden sonucu olarak ortaya çıkan iki olgudur. Sanayi devriminin gerçekleşmesiyle artan işgücü ihtiyacı, kırsaldan göç eden insanların belli merkezlere toplanmasıyla kentleşme sorununu ortaya çıkarmıştır. Sanayileşme, hammadde arama, çıkartma, onlardan ürün elde edilmesi, enerji tüketimi, atık çıkarılması, tüketiciler tarafından ürünlerin kullanılması, atılması sürecince çevreyi etkilemektedir. Sanayi faaliyetleri başlarda su, toprak, hava kirliliği açısından yöresel sorunlar olarak görülmüştür (Karadağ, 2008). Ama gelişen süreç göstermiştir ki, kelebek etkisi yaparak bir yöredeki kirlilik tüm dünyayı etkilemektedir. Sanayileşme artı değer yaratırken çevreye verdiği somut zararların yanında bir de bu artı değeri üretecek insan gücünün yerleşim problemi ortaya çıkmış bu da bir başka problem olan kentleşme sorununa neden olmuştur. Ekonomik gerekçelerden dolayı kırsal alanlardaki nüfus kentlere doğru kaymıştır ve kentlerin nüfusunun hızla artması da birçok çevresel sorunu ortaya çıkarmıştır. Kentleşme, daha çok konut, daha çok taşıt anlamına gelmektedir. Bu da daha çok hava kirliliği, daha çok atık demektir. Kentleşme sorunu gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır. Ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler kentleşmeyi birkaç yüzyıla yaydıkları ve sanayileşmeyle bir arada götürdükleri için kentlere akın yıkıcı olmamıştır. Gerikalmış veya gelişmekte olan ülkelerde köyden kente göçenler köylerdeki sefaletlerini kentlere taşımış, kentler köyleşmiştir (Karadağ, 2008). Kentleşmenin ekonomiye olan katkılarının yadsınamayacak düzeydedir. Keleş (2005),

uzun vadede bu ekonomik kazancın hem toplumsal hem ekonomik hem de çevresel zararlarının katlanarak arttığı saptamasını yapmaktadır. Keleş, örnek olarak küresel ısınmaya neden olan sera gazlarının %80'inin kentlerdeki tesislerden kaynaklandığını, sadece %20'si kırsal alanlardaki tesislerden çıktığını söylemektedir.

2.1.1.2. Enerji

Çevre sorunlarına yol açan temel faktörlerden biri de enerjidir. Sanayileşme ve kentleşmeyle enerji ihtiyacı gün geçtikçe artmıştır. Enerji kaynakları yenilenebilen ve yenilenemeyen enerji kaynakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Dünyada günümüzde en çok yenilenemeyen enerji kaynağı olarak adlandırılan, petrol ve kömür, hidroelektrik santrallerinden elde edilen enerji kullanılmaktadır. Dünya enerji gereksiniminin %45'i petrol, %30'unu da kömür karşılamaktadır (Karasinir, 1991) Enerji kaynaklarının yenilenemeyen kaynaklara bağımlı olması ve bu kaynakların sınırlı olması, dünyayı başka enerji alternatiflerine yöneltmektedir. Bu alternatifler içinde nükleer enerji, özellikle, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok gelişmiş ülke tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Nükleer enerji üretimi sırasında çıkan atıklar ve bu atıkların depolanması teferruatlı ve tehlikeli işlemlerin yapılmasını gerektirmektedir. Nükleer enerjinin üretimi sonrasında çıkan atıkların stoklanması da bir sorundur. Kısaca süreç atıkları olarak adlandırılan bu atıklar; sezyum içermektedir. Sezyum için 300 yıllık bir stoklanma süresinin planlanması gereklidir. Ayrıca santrallerin soğutulması esnasında da, atık oluşmaktadır. Bu da çevre sorununa yol açmaktadır (Gökdayı, 1997).

2.1.1.3. Nüfus

Çevre sorunlarına yol açan sorunlardan bir tanesi de dünya üzerinde artan nüfustur. Nüfusun çevre sorunlarının nedenlerinden biri olması konusunda farklı görüşler mevcuttur. Görüşler nüfusun artış hızının değil, doğanın kaynaklarının dünya üzerindeki nüfusa eşit olarak dağıtılmadığı noktasında toplanmaktadır (Erdoğan ve Ejder, 1997; Keleş ve Hamamcı, 2002). Çevrebilimi açısından nüfus sorununa bakıldığında, artan nüfusa barınması için yeni alanların gereksim duyulması ve bu yeni alanların oluşturulmasında biyolojik zenginliklerin yok olmasıdır (Keleş ve Hamamcı, 2002). Dünya nüfusunun son iki yüzyılda artış hızı göz önünde bulundurulduğunda, biyolojik zenginliklerin yer aldığı alanlara insan nüfusunun rakip olmasının yol açtığı/açacağı etkiler daha net görülmektedir. Nüfus bilimcilere göre 1800'lü yılların

başında dünya nüfusu 1 milyardır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'na göre 12 Ekim 1999'da dünya nüfusu 6 milyara ulaşmıştır (Des Jardins, 2006). Artış hızına bakıldığında ise genellikle kentlerde yoğun olduğu görülmektedir. Kentleşme ise, atık sorunundan hava kirliliğine kadar birçok çevre sorununa yol açmaktadır.

2.1.2. Çevre sorunları ve sonuçları

Çevre sorunları hava, su ve toprağın kirlenmesi, katı atıklar ana başlıklarında sınıflandırılmaktadır. Ayrıca, ormanların tahribi, küresel ısınma, erozyon, bitki ve hayvan türlerinin azalması gibi etkilere sahip oldukları belirtilmektedir.

2.1.2 1. Hava kirliliği

Belli bir kaynaktan atmosfere bırakılan kirleticilerin, havanın doğal bileşimini bozarak, onu canlılara ve eşyaya zarar verecek yapıya dönüştürmesine hava kirliliği denmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2002). Hava kirliliği, su ve toprak kirliliğine göre farklılık göstermektedir. Diğer kirliliklerde önlemler alınarak olumsuz etkileri azaltılması mümkünken, havanın hareketli oluşu nedeniyle bu mümkün olmamaktadır. Ayrıca hava kirliliği su ve toprağında kirlenmesine de neden olmaktadır (Bilgin, 1997). Havayı kirleten en önemli faktörler sırasıyla, ulaşım faaliyetleri, sabit enerji sistemleri, orman yangınları, endüstri faaliyetleridir. (Gökdayı, 1997). Bu faaliyetlerin temel noktasını ise, sanayileşme ve kentleşme oluşturmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002). Sanayileşmiş bölgelerde hava kirliliğinin görülme nedeni, bu sanayi tesislerinin yoğun enerji kullanımından kaynaklanan gaz atıkları için filtre sistemi kurmamış olmalarıdır. Fabrika bacalarını yükseltmek, süzgeçler koymak, yakıt seçiminde dikkatli olmak gibi önlemlerle fabrikaların havayı daha az kirletmelerini sağlamak mümkündür (Karadağ, 2007). Kentlerdeki ısınma sistemi ve ulaşım sonucu ortaya çıkan egzoz gazları hava kirliliğine neden olmaktadır. Özellikle kış aylarında havayı kirletme kapasitesi yüksek olan kalitesiz kömür kullanımı nüfusun fazla olduğu kentleri hava kirliliği sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Nüfusu fazla olan ve trafik sorunu yaşayan kentlerde egzoz gazı havanın kirlenmesine bir başka nedendir.

Hava kirliliğinin etkileri, insan sağlığına ve doğaya olan etkileri bakımından iki boyutta incelenmektedir. İnsanlarda özellikle solunum yoluna bağlı çıkan rahatsızlıklar, hava kirliliğinin insan üzerindeki en zararlı etkisi olarak vurgulanırken, doğa üzerindeki

etkilerinin daha sarsıcı boyutta olduğunun altı çizilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2002). Asit yağmurlarıyla bitki örtüsü dokusunun bozulması, karbondioksit gazının oranının artmasıyla sera etkisinin oluşması ve dünyanın ısınması, küresel ısınmayla iklim değişimlerinin yaşanması, yağış rejimlerinin değişmesi hava kirliliğinin etkileri arasında yer almaktadır.

2.1. 2. 1. 1. Küresel ısınma

Küresel ısınma, insanların çeşitli faaliyetleri sonucunda sera gazlarını atmosferde yoğun bir şekilde artmasıyla sonucunda, yeryüzüne yakın atmosfer tabakaları ile yeryüzü sıcaklığının yapay olarak yükselmesi sürecidir. Küresel iklim değişikliği ise, küresel ısınmaya bağlı olarak, yağış, nem, hava hareketleri gibi iklim unsurlarını değişmesi olayıdır (Doğan, 2005).

Küresel ısınma denince tüm dünyada sıcaklıkların artacağı şeklinde bir kanı hâkimdir. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın (2009) bilgilendirme yazısında hava sıcaklıklarının dünyanın her yerinde artması biçiminde olmayacağı, sıcaklığın artış oranı, orta enlemlerde ve ekvatorda, kutuplardakinden daha farklı olacağı vurgulanmaktadır. Ekvatorda bu artış, dünya ortalamasının çok altında olacakken Türkiye'de daha fazla olacaktır. Türkiye karmaşık iklim yapısı içinde, özellikle küresel ısınmaya bağlı olarak, görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden birisidir. Meydana gelecek iklim değişiklikleri, tarımsal faaliyetlerde hayvan ve bitkilerin doğal yaşam alanlarında değişikliklere yol açacak, su kaynakları bakımından önemli sorunlar ortaya çıkacaktır (Öztürk, 2002). Sanayi devrimiyle gelişen süreçte ilk kez insan etkinliklerinin iklimi etkilediği yeni bir döneme girilmiştir (Türkeş, 2001:93). Bu süreç birçok sorunu beraberinde getirecektir. Artık günümüzde küresel ısınma, sadece ekolojik etkileriyle değil beraberinde getireceği sosyolojik ve ekonomik etkileriyle de konuşulmaya başlamıştır. Küresel ısınmanın dünyadaki ve Türkiye'deki etkileri aşağıdaki biçimde sıralanmaktadır (Doğan, 2005; Öztürk, 2002; Sipahioğlu, 2009; Türkeş, 2001):

- Dünyanın ısınması ve buzulların erimesi
- Ekosistemde değişiklik
- Ormanlarda tahribat
- Susuzluk sorunu

- Üründe kayıp farklı ürünlerin üretilmesi süreci
- Kuraklık.
- Yoksulluk ve hastalıklar
- Ekonomik gelişmede gecikme, sosyal huzursuzluk ve göç olaylarında artış.

2.1.2.2. Toprak kirliliği

Toprak kirliliği, insan etkinlikleri sonucunda, toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulması olarak tanımlanmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002). Havaya bırakılan zehirli gazların asit yağmuru şeklinde yere düşmesi, arıtılmayan su kaynaklarının toprağa karışması, tarımsal mücadele araçları ve kentsel katı atıkların boşaltılması sebebiyle toprak kirlenmektedir. Toprağın niteliğini kirlüten unsurlardan biri tarımsal ilaçlar ve suni gübrelerdir. Tarımsal mücadele ilaçlarının bilinçsiz ve aşırı kullanımı sonucu, toksik maddelerin toprakta birikimi artmaktadır. Böylece toprağın yapısını bozulmakta ve toprak kirliliği oluşmaktadır. Toprağın niteliğinin bozulmasının bir diğer nedeni erozyondur. Erozyon, su, rüzgâr ve diğer jeolojik nedenlere bağlı olarak toprağın aşınmasıdır (Gökdayı, 1997). Kelime anlamıyla erozyon, bir varlığın bir değeri yerine getirilemeyecek şekilde yok olmasıdır (Karadağ, 2007). Burada görülüyor ki, toprağın bir daha eskisi gibi kullanılmayacak duruma gelmesi çevresel felaketlerden biridir. Çünkü insanlar toprağın üstünde yaşamakta ve onu hayatta tutacak kaynakları topraktan elde etmektedir. Erozyon, doğal yapıdan olabileceği gibi, sosyo-ekonomik nedenlerle de oluşmaktadır. Ormanların tahribi, meralarda aşırı otlatma, yanlış arazi kullanımı, dağınık ve düzensiz yerleşme, yanlış sulama teknikleri, radyoaktif kirlilik gibi nedenlerle topraklar erozyona uğramaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002; Karadağ, 2007). Erozyon sebebi ile toprağın verimi azalmakta, besin maddeleri yok olmakta, sular kirlenmekte, ürünlerde verim ve kalite düşmektedir. Türkiye’de erozyon sonucu her yıl 500 milyon ton verimli toprak kaybolmaktadır. Erozyonun zararlarını Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) şu şekilde açıklamaktadır (TEMA, 2009):

- Bitki örtüsünün yok olması, erozyonun yanı sıra toprak kayması, taşkın ve çığ felaketlerini artırmaktadır.

- Verimsizleşen ve yok olan tarım arazileri üzerinde yaşayanları besleyemez duruma gelip, kırsal kesimden kentlere doğru göçü arttırarak, büyük ekonomik ve toplumsal sorunlara yol açmaktadır.
- Meraların yok olması hayvancılığın gerilemesine neden olurken, gelirin azalması ve iş olanağının daralması sonucunu doğurmaktadır. Bitki örtüsünün yok olması, erozyonun yanı sıra toprak kayması, taşkın ve çığ felaketlerini artırmaktadır.
- Erozyon sonucu taşınan verimli topraklar, baraj göllerini doldurarak, ekonomik ömürlerini kısaltmaktadır.
- Bitki örtüsü ve toprağın olmadığı bir yüzey, kar ve yağmur sularını ememediğinden, doğal su kaynakları düzenli ve sürekli olarak beslenememektedir.
- Kaybedilen toprak örtüsünün yeniden oluşması için binlerce yıl gerekmektedir.

Toprak kirliliği konusunda incelenen, erozyona yol açan önemli unsurlardan biri de ormanların tahribidir. İnsanların yaşayabilmesi için gerekli olan oksijenin sağlanması, yağış iklimini düzenlemesi ve birçok canlıya barınma ve beslenme imkânı sağlaması gibi nedenlerle ormanlar çevre için hayati önem arz etmektedir. Dünyada bugün 1.5 milyarı balta girmemiş olmak üzere, 4 milyar hektar orman bulunmaktadır. Çeşitli sebeplerle 1950 - 1990 yılları arasında, mevcut ormanların yarısı yok olmuştur. Tropikal (yağmur) ormanların ekosistem için büyük önemi vardır. Tropikal ormanların kapladığı alan dünya yüzeyinin yalnızca %7 'sidir. Ancak yeryüzündeki bitki ve hayvan türlerinin %80'i bu bölgelerde yaşamaktadır. Bu ormanlar dünyanın akciğerleri görevini yapmakta, atmosfere oksijen sağlamakta ve yağmur dengesini düzenlemektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009). Ormanlar, kimi zaman yanlış çevre politikaları, kimi zaman insanların dikkatsiz davranışı veya aşırı sıcaktan dolayı çıkan yangın nedeniyle yok olmaktadır. Türkiye'nin arazi varlığı; ormanlar, meralar, tarım arazileri ve yerleşim alanları olarak dört ana gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar arasında yapılacak geçişler, anayasa tarafından belirlenmiş ve sınırlarda yapılacak değişiklikler ciddi kurallara bağlanmıştır (Banar, 2003). Tarım arazisi açmak, otel gibi ticari amaçlı tesisler kurmak amacıyla ormanların yok edildiği görülmektedir. Bozuk orman arazisi vasfı tanımlamasıyla, orman arazilerinin ağaçlandırılıp ıslah edilmesi yerine yerleşime açılması tartışmaları "2B orman arazileri" başlığıyla tartışmaları yaşanmaktadır. Banar (2003:19), Türkiye'deki ormanlık arazinin giderek küçülmekte olduğunu belirterek,

“orman vasfının yitirilmiş olması" veya bir başka deyişle "bozuk orman" nitelemesinin kesinlikle çağdışı bir ormancılık anlayışı olduğunu vurgulamaktadır. Orman arazilerinin yerleşime, sanayiye, turizme veya tarıma açılması o arazide barınan birçok hayvan ve bitki türünün yol olmasına neden olmaktadır. Ormanlar, bulunduğu coğrafi bölgenin iklimi üzerinde de etki sahibi olmaları nedeniyle orman arazilerinin tahrip edilmesi o bölgenin iklimi üzerinde olumsuz etki etmektedir. Türkiye'nin toplam arazisi 77.945.200 hektardır ve bu arazinin 20.763.248 hektarlık kısmı ormanlarla kaplıdır. Yüzde olarak ifade edilirse, toprakların %26.6' sı ormanlık alandır. Ormanlar; ihmal, dikkatsizlik (söndürülmeyen piknik ateşi, sigara izmariti vb.) sonucu veya kasıtlı olarak (tarla açma, kaçak yapılaşma vb.) yakılmaktadır. Türkiye’de son on yıllık dönemde %27 olan ormanlık varlığı %20'lere düşmüştür. (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009). Çevre kirliliğinin yol açtığı diğer bir sorun, flora ve fauna dengesinin bozulmasıdır. Bu dengenin bozulmasına sadece toprak kirliliği neden olmamakta, su ve havadaki kirlilik de katkıda bulunmaktadır. Bu dengedeki bozulma, hayvan ve bitkilerin yaşamlarını devam ettirdikleri alan toprakta daha açık gözlemlenmektedir. Bu dengenin bozulması, bazı hayvan ve bitki çeşitlerinin soylarının tükenmesine neden olmaktadır. İklim değişikliği, kirlenme ve kaynakların aşırı kullanımı, 20. yüzyılda biyolojik çeşitliliği çok ciddi bir biçimde tahrip etmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009).

Biyolojik çeşitlilik kavramı genetik, tür ve ekosistem çeşitliği altında üç başlıkta incelenmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığının (2009) “Biyolojik Çeşitliliği Korunma” başlıklı yayınladığı e-kitapta Türkiye’nin biyolojik çeşitliliğine yer verilmiştir. Bu kitapta Türkiye’nin bulunduğu coğrafi konumdan kaynaklanan geniş bir gen çeşitliliğine sahip olduğu vurgulanmaktadır. Tür çeşitliliği açısından Türkiye Avrupa’da bulunan bitki türlerinin %75’ini barındırmakta ve bunun üçte birini de endemik bitkiler oluşturmaktadır. Türkiye’de 3 bini endemik olmak üzere 9 binden fazla bitki türü bulunmaktadır. Anadolu faunası da 80 bin türü içermektedir. Bunların içinde soyu tükenme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Akdeniz Foku, Carette Caretta, Kelaynak, çizgili sırtlan ve karakulak gibi türler bulunmaktadır. Ekosistem çeşitliliği olarak orman, step, dağ, deniz, sulak alan ekosistemleri mevcuttur ve bunların her biri birçok türü bünyesinde barındırmaktadır.

Biyolojik çeşitliliği içinde bulunduğu ekosisteme göre korumak önemlidir. Avcılık, tarımsal ilaç kullanımı, hayvanların yaşam ortamının bozulması faunayı olumsuz etkilemekte ve birçok hayvan türünün azalmasına neden olmaktadır (Çakmak, 2008). Türkiye, Rio'da gerçekleşen Çevre Zirvesi kararlarından biri olan biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik olan sözleşmeyi 1996 yılında kabul etmiştir. Oluşturulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'yla biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik girişimlerde bulunmaktadır (Özel Çevre Koruma Kurumu, 2008).

2.1.2 3. Su kirliliği

Dünyanın 2/3'ü sularla kaplıdır ve su insan ve dünya üzerindeki pek çok canlı için hayati bir kaynaktır. Su kaynakları, toprağın aşırı aşınmasında, tarımsal faaliyetlerden, tarımsal mücadele ilaçlarından, endüstriyel atıklardan, yerleşim alanlardaki atıklardan dolayı kirlenmektedir. Görülüyor ki suyun kirlenmesi insan faaliyetlerinden dolayı olmaktadır. Toprağın belli miktarda kirliliği özümseyebildiği gibi su da belli bir düzeydeki kirlenmenin üstesinden gelebilmektedir. Ancak, kirlletici türlerinin giderek artması, artan nüfus ile kirlenmenin çoğalması suyun kendini temizlemesini etkisiz duruma getirmiştir. Yeryüzündeki sular, güneşin sağladığı enerji ile sürekli bir döngü içinde bulunmakta ve insanlar, ihtiyaçları için, suyu bu döngüden almakta ve kullandıktan sonra tekrar aynı döngüye iade etmektedirler. Bu süreç sırasında suya karışan maddeler, suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini değiştirerek "su kirliliği" olarak adlandırılan durum ortaya çıkmaktadır. Su kirlenmesi, su kaynağının fiziksel, kimyasal, bakteriyolojik, radyoaktif ve ekolojik özelliklerinin olumsuz yönde değişmesi şeklinde olmaktadır. Yukarıda kirlletici olarak adlandırdığımız, katı atıklar, tarımsal ilaçlar, yanlış yerleşmeden kaynaklanan su havzalarına toprağın sürüklenmesi, fabrikaların arıtmadan suya bıraktığı atıklar, deterjan atıkları, yağlar gibi birçok unsur suyun yapısının değişmesinin nedenidir. Bu yapı değişikliği de pek çok canlının soyunu tüketme tehlikesiyle karşı karşıya getirmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2002).

2.2. Çevre Düşüncesinin Gelişim Süreci

Ekolojik düşünce olarak ele alınabilecek çevre düşüncesi, sorunların baş gösterdiği sanayileşme sonrasında ivme kazanmıştır. Sanayileşmenin dayattığı bir yaşam tarzı olan sanayi toplumuna karşı bir direnç olarak gelişmiştir (Görmez, 1997). Sanayi toplumuna eleştiriler, pozitivism eleştirileriyle beraber ele alınmıştır. Düşünsel

anlamda ekolojik harekete ve ekolojik düşünceye önemli katkılardan biri Frankfurt Okulu tarafından yapılmıştır. Frankfurt Okulu sanayi devrimini eleştiren yaklaşımıyla ekolojik harekete temel oluşturan düşünceye katkı sağlamıştır. Buna örnek olarak, Frankfurt Okulu'nun önemli isimlerinden Marcuse, “Tek Boyutlu İnsan” kitabında, sanayi toplumunun ortaya çıkardığı teknolojik gelişmenin insan ve doğa üzerinde egemenliğini artırdığını ve olumsuz etkilere neden olduğunu söylemektedir (Marcuse, 1990:136).

Çevre sorunlarının küreselleşmesi açısından konuya bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı kapitalist büyümenin ekolojik denge üzerinde yarattığı risklerin farkına varılmasıyla, kalkınma ve çevre arasındaki bağların ortaya çıkması, 1960’lı yılların sonlarına denk gelmektedir. 1950’lerde başlayan ekonomik büyüme dalgası, yerini 70’lerde çevre koruma dalgasına bırakmıştır. Çağdaş ekolojik sistem yaklaşımının kullanılmasıyla birlikte ise, çevre sorunlarının küreselleştiği ortaya çıkmış ve herhangi bir yerde meydana gelen çevre sorununun başka ülkeleri, bütün kıtayı ve dünyayı etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuş; böylece, çevre sorunlarının küreselleşmesi yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları, bir yandan küreselleşme eğilimlerini güçlendirirken, diğer taraftan da küreselleşme süreci çevre sorunlarına neden olmuştur. Bu süreçte çevre sorunlarının küreselleşmesi ya da büyük ölçüde küreselleşmenin sonuçlarından etkilenmesi kaçınılmazdır (Kilim, 2005).

1960’lı yıllar dünya öğrenci hareketleri olarak adlandırılan toplumsal hareketlere tanık olmuştur. Bu dönemde kadın hareketleri, barış hareketi gibi sol siyasal yelpazede seyreden hareketler arasında çevre hareketleri de vardır. Bu hareketler ekolojik muhalefet olarak çevreyi korumayı amaçlamıştır (Görmez, 1997). Çevre hareketindeki bu ivme çeşitli toplantılarla da toplumsal ve siyasal gündemin teması haline gelmiştir. Bu konudaki ilk çalışma 1968 yılında insanlığın geleceğini sorgulamak üzere kurulan Roma Kulübü’dür. Kulüp tarafından Massachusetts Institute of Technology’ye, “Büyümenin Sınırları” adlı rapor hazırlattırılmıştır. Bu rapor, dünyanın ilgisini çevre sorunlarına çekmiştir (Meadows vd., 1990:12):

Bu raporun ardından 1967 yılında Birleşmiş Milletler genel Sekreteri U-Thant, bir çevre konferansı çağrısında bulunmuştur. Bu çerçevede 5-16 Haziran 1972’de Stockholm Çevre Konferansı toplanmıştır. Konferansta, 5 Haziran, Dünya Çevre Günü

olarak kabul edilmiştir. Bu konferansın ardından 1983 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Komisyonu (UNCED) kurulmuştur (Eryıldız, 1995). Bu Komisyon Norveç Başbakanı G. Harlem Brundtland başkanlığında “Ortak geleceğimiz” başlıklı bir rapor hazırlamıştır. Rapor, “Yaşam ve yönetim tarzımızı değiştirmek zorundayız. Aksi halde kitlesel çevre zararları yanında, insanlık da kabul edilemez acılarla karşılaşacaktır.” diyerek dünyaya önemli uyarılarda bulunmuştur. Bu rapor, “sürdürülebilir kalkınma” kavramını dünya gündemine sokmuştur (World Commission on Environment and Development, 1987:308).

Stockholm Konferansı’nın 20. yılı nedeniyle, Rio’da yeni bir konferans düzenlenmesi öncesinde çevreye yönelik düşün ve eylemleri etkileyen F. Schumacher’in “Küçük Güzeldir” yapıtı olmuştur. Schumacher (1979), çevreye duyarlı bir yaşam biçiminin yeni tüketim alışkanlıklarıyla sağlanabileceğini belirtmiştir. Schumacher’in kitabı yazdığı dönem göz önüne alınırsa, o dönem tüketim kültürü tartışmaları ve çevre konusundaki bilinçsel düzey bugünkü gibi yoğun değildir. Bu çerçevede Schumacher’in insan yüzlü teknoloji, küçük ölçekli teknoloji ve kitle üretimine karşı yaptığı eleştiriler, çevre hareketinin düşünsel sürecine yönelik önemli açılımlar sağlamıştır. 1992 yılında gerçekleşen Rio Konferansı’nda sürdürülebilir, sürekli ve dengeli kalkınma kavramı, dünyada küresel ekonomik büyüme ve kalkınma düşüncesine yön vermiştir. O zamandan beri, çevre sorunlarıyla ilgilenen bütün çevrelerde bugünkü kuşağın gelecek kuşaklara karşı kimi ödevlerle borçlu olduğu düşüncesi veri olarak alınmaya başlanmıştır. (Des Jardins, 2006). BM önderliğinde hazırlanan ve Türkiye ve diğer taraf olan devletleri bağlayan antlaşmalara örnek olarak şunlar verilebilir¹ (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007):

- Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Antlaşma (CITES) 1996.
- Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi, 1994.
- Ozon Tabakasının Korunması Hakkındaki 1985 Viyana Sözleşmesi, 1988.
- Ozon Tabakasını Tüketen Maddelere İlişkin Montreal Protokolü, 1990.
- Uluslararası Sınır Ötesi Hava Kirliliği Cenevre Sözleşmesi, 1983.

¹ Antlaşmalardaki tarihler Türkiye’nin anlaşmaya taraf olduğu tarihi içermektedir.

- İklim Değişikliği Kyoto Protokolü 2009.
- Bern Sözleşmesi (Avrupa Yaban Hayatını Koruma Sözleşmesi), 1984.

Tüm bu antlaşmalar çevrenin korunması yönünde atılan adımları göstermektedir. Çevrenin korunmasına yönelik adımlar günümüzde toplumsal hareketler, STK'ın yanı sıra siyasal kuruluşlarda da kendini göstermiştir. Birçok ülkede çevreyi ön plana alan “Yeşiller” adı verilen siyasal partiler kurulmuştur. Yeşiller adıyla anılan bu siyasal dinamik, çevreci dünya görüşünü hakim siyasal, toplumsal paradigma olarak yerleştirmek amacındadır (Görmez, 1997:91). Cotgrove ve Duff (1980) tarafından kavramsallaştırılan Hâkim Sosyal Paradigma ve Çevreci Paradigma arasındaki farklara bakıldığında (Bkz. Tablo 1) merkezi değerler, ekonomik ve yönetim biçimleri, toplum ve tabiat açısından değişiklik gösterdiği görülmektedir (Aktaran Görmez, 1997, Cotgrove ve Duff, 1980). Sınıflamaya bakıldığında hâkim sosyal paradigmanın merkezi değerler, ekonomi, yönetim biçimleri, ekonomi, toplum ve tabiat açısında araçsal bir yapı taşıdığı görülmektedir. Çevreci paradigmayı günümüz koşullarında biraz da günün toplumsal paradigması açısından bakıldığında romantizmden etkilenmiş bir yapı arz etmektedir. Bu yapıda temel olarak, modern endüstrinin, geleneksel üretim biçimleri ve kırsal alan üzerindeki etkisine karşı çıkmak amacını taşımaktadır Giddens, (2004) bu karşı çıkış sürecini endüstriyalizm ve kapitalizmle beraber değerlendirildiğini söylemektedir. Bu dönemde çevre hareketinin işçi hareketi ile beraber değerlendirildiğini saptamasını yapan Giddens, endüstriyalizmle çevreye ilişkin olarak yüksek riskler taşıyan durumların olduğunu, yaratılmış çevre üzerinde birçok riskin ortaya çıkmasıyla ekolojik hareketin işçi hareketinden bağımsız bir yol aldığını belirtmektedir. Çevreci paradigma, dünyayı tek bir organizma olarak görmektedir. Bu tek bir organizmanın korunması için de gezegensel bir koruma sistemi gereklidir. Çevreci paradigma bu koruma sisteminin nasıl olacağına ilişkin bir yol haritası niteliği taşımaktadır. İnsanlar ve yaratılmış çevre arasındaki şu ana kadar geniş ölçüde araçsal nitelikte olan ilişkinin, çevrenin tahrip edilme boyutlarının artmasıyla ahlaki konuları daha fazla barındıran bir yapı arz edeceği görülmektedir.

2.3. İnsan ve Çevre İlişkisinin Tarihsel Süreci

İnsan-çevre ilişkisi insanoğlunun çevrenin bir parçası olduğu, avcı ve toplayıcılıkla yaşamını idame ettiği dönemden başlayan bir süreçtir. İnsan ve çevre

ilişkileri insanın çevrenin bir parçası olarak değil, kendi yaşam koşulları ve kendi gelişimi için doğayı değiştirmesi sürecinde ele alınmaktadır. Kayır (2005:161), bu süreci çevrenin sosyal tarihine materyalist bakış açısı olarak değerlendirmektedir:

Toplumların üretim biçimleri, tarım, sulama, beslenme, ulaşım gibi ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olan özgün insan deneyimleri sonucunda ortaya çıkan ekolojik değişimler, çoklukla ekonomik boyutuyla incelenmektedir.

İnsan-çevre ilişkileri insanın üretim ve yaşam tarzları çerçevesinde incelenmektedir. Harper, insan- çevre ilişkisini üretim ve yaşam tarzları açısından avcı ve toplayıcı toplumlar, tarımcı toplumlar ve endüstriyel toplumlar olarak ele almıştır (Tuna, 2006:8). Bu çalışmada bu üç sınıflamaya ek olarak sanayi toplumunu sonrasında ortaya çıkan ve tüketim toplumu olarak adlandırılan süreç de ele alınmıştır.

Tablo 1. Hâkim Paradigma ile Çevreci Paradigma Arasındaki Farklar

	Hâkim Sosyal Paradigma	Çevreci Paradigma
Merkezi Değerler	Maddi değerleri esas alır (Ekonomik büyüme) Tabii çevreyi kaynak olarak değerli görür. Tabiata hâkimiyet esastır.	Maddi olmayan değerleri esas alır. (Kendini geliştirme) Tabiat kaynakları bizatihi değerlidir. Tabiatla ahenk esastır.
Ekonomi	Pazar güçleri Risk ve Ödül Başarıya ödül Farklılık Bireyselci	Kamu girişimleri Güvenlik İhtiyaçla ilişkili gelir Eşitlikçi Toplumcu
Yönetim Biçimleri	Otoriter yapı (uzmanların etkinliği) Hiyerarşik Kanun ve nizam	Katılmacı yapı (Vatandaş işçi katılımı) Hiyerarşik olmayan Serbestlik
Toplum	Merkezi Büyük ölçekli Kurumsal Düzenli	Merkezkaç Küçük ölçekli Komünal Elastiki
Tabiat	Geniş bol rezervler Tabiat düşmanı Değer-düşünce-his ayrımı	Dünyanın kaynaklarının sınırlılığı Tabiata karşı saygılı Değer-düşünce-his birliği

Kaynak: Cotgrove ve Duff, 1980: 333

2.3.1. Avcı-toplayıcı yaşam tarzı ve çevre

Dünyadaki insan varlığı 2 milyon yıl öncesine dayanmaktadır ve bu 2 milyon yılın sadece son 10 bin yılında tarım vardır. Varoluşlarının önceki zamanların tamamında insanoğlu yiyecek toplayarak ve hayvan avlayarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hemen hemen her koşulda, küçük ve hareketli topluluklar halinde yaşamışlardır. Bu yaşam tarzı, insanoğlunun benimsemiş olduğu hem en başarılı ve esnek, hem de doğal ekosistemlere en az zarar veren yaşam tarzıdır. İnsanlar bu yaşam tarzı sayesinde dünya yüzeyindeki her ekosisteme yayılabilmiş ve yalnızca rahatlıkla yiyecek bulabildikleri bölgelerde değil, dünyanın her yerinde yaşayabilmüşlerdir. Avcı ve toplayıcı gruplar, ellerindeki kaynakları ekosistemlerin kaldırabileceğinden daha fazla tüketmemek için, topluluklarındaki insan sayısını denetim altında tutmuştur. Bunu da ikizler, bedensel engelliler, kız çocuklarını öldürerek sağlamışlardır. Modern toplum ile kıyaslandığında, avcı-toplayıcı toplum üyeleri, sayılarının azlığı ve merkezileşmemiş toplumsal yapıdan dolayı doğa üzerindeki etkileri sınırlı ve yerel ölçülerde olmuştur (Ponting, 2000).

Avcı-toplayıcı toplumlarda doğa ve toplum arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi söz konusudur (Tuna, 2006). Avcı ve toplayıcı toplum yapısının üretim ve yaşam tarzı doğayla uyumlu, karşılıklılık temeline dayalı bir yapıdadır. Avcılıktan tarıma geçiş sürecini açıklamak güçtür, çünkü avcı-toplayıcı toplumlar, çok fazla çaba ve zaman harcamadan geçimlerini sağlayabiliyorlardı. Çok farklı kaynak kullanmaları sayesinde de, herhangi bir bitki ya da hayvanın tükenmesi tehlikesini de azaltmışlardı. Tarım, avcılık ve toplayıcılıktan daha kolay değildir. Toprak açmak, tohum ekmek, ekinlere bakmak, hasat yapmak ve evcilleştirilmiş hayvanlarla ilgilenmek çok daha fazla çaba istemektedir. Tarımın diğer geçim türlerinden tek üstünlüğü, harcanan büyük çaba karşılığında, daha küçük bir alandan daha fazla besin elde edilmesini sağlamasıdır (Ponting, 2000).

2.3.2. Tarım toplumu yaşam tarzı ve çevre

Tarımın benimsenmesi insanlık tarihindeki en temel değişimdi. Bu olay, yalnızca yerleşik toplumları ortaya çıkarmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun kendisini de kökten değiştirdi. Avcı-toplayıcı gruplarda eşitlik esastır ama yerleşik hayata geçilmesiyle dini, siyasi, askeri seçkin sınıflar oluşmuştur ve toplumu yönetme gücüne

sahip bir devlet kavramı doğmuştur. Bu değişimin temelinde, besin sahipliğine getirilen yeni bakış yatıyordu. Avcı-toplayıcı gruplarda bitki ve hayvanlar bireylere ait değil, herkesin yararlanabileceği varlıklar olarak değerlendirilmektedir. Oysa tarım, besinlerin bireyler ya da daha büyük kuruluşlar tarafından sahiplenilmesi düşüncesini doğurmuştur. Kullanılan kaynaklar ve üretilen besinler mal olarak görülmeye başlanmıştır.

En genel açıdan bakıldığında, yerleşik tarım toplumlarının ortaya çıkmasından bu yana yaşanan 8000 yıllık tarihinde, büyük miktarda besin üretiminin sağlanması, bu besinlerin dağıtılması ve kullanım yerleri önemli olmuştur. Belirli bir toplumun elde edebildiği besin fazlalığı, bu toplumun destekleyebileceği diğer işlevlerin (dinsel, askeri, idari ve kültürel) sayısının ve boyutlarını belirlemiştir. Fazla besin olmasaydı, rahipleri, askerleri, orduyu sanayi işçilerini, yöneticileri ve aydınları beslemek imkânsız olacaktı (Ponting, 2000).

Avcı-toplayıcı toplumda insanoğlu dünyanın her alanını kullanırken, tarımla yerleşik hayata geçmiş, yerleşik hayat şehirleşmeyi meydana getirmiş ve şehirler de yeni bir toplumsal düzen ortaya çıkmıştır. Din adamlar, zanaatkârlar ve askerler oluşmuş bunlar üretimde bulunmayan fakat beslenmesi gereken unsurlar olduğu için daha çok tarım alanı açılmıştır. Sadece insanın doğayı sömürme süreci değil, tarım toplumunun toplumsal paradigması olan feodalizmle insanın insanı sömürme süreci de başlamıştır (Tuna, 2006). Bu dönemde tarımsal alan açmak için ağaçlık alanlar tahrip edilmiş, tarım yapmak için mevcut arazilerin yapısı değiştirilmiştir. Ayrıca hayvancılıktaki gelişmede yeryüzü faunasında değişime yol açmıştır. Beslenme, barınma, ulaşım ve hatta iletişim için hayvanlar evcilleştirilmiş, evcilleştirilen hayvanların üretilerek popülasyonun artması sağlanmıştır. Bazı canlıların varlığı artırılırken, bazılarının da sayısı azaltılmıştır, doğal dengeye müdahale edilmiştir (Ponting, 2000). Kısacası tarım devrimiyle yeryüzünün yapısı değiştirilmiş ve tarım toplumuyla yerleşik bir düzene geçilmesiyle şehirleşme başlanmış, toplu yaşamın getirdiği koşullar insan sağlığını etkileyen sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

2.3. 3. Sanayi toplumu ve çevre

Sanayileşme gerek siyasal ve ekonomik gerekse çevre açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Sanayi toplumu ekonomik, siyasal, kültürel ve çevresel olarak yeni bir toplumsal sürece yol açmıştır. Sanayileşme, 300 yıl kadar önce Batı Avrupa’da ortaya çıkmış olan olgudur. Buhar makinesinin keşfiyle başlayan süreç, elektrik, petrol gibi enerji kaynaklarının yoğun kullanımıyla ivme kazanmıştır. İşgücüne dayanan pek çok iş, geniş üretim bantlarında yapılmaya başlanmıştır. Fordizm olarak adlandırılan bu üretim şekli artı değerın artmasına yol açmıştır. Artı değerın birikmesi, üretimin merkezileşmesi, insanların günlük yaşantılarını kökten değiştirmiştir. İnsanlar endüstri merkezlerinde toplanmaya başlamışlardır. Kırsal kesimde yaşayan insanlar, üretimin merkezileştiği yerler olan kentlerde yaşamaya başlamışlardır. Sanayileşmeyle insanların çoğunluğu ilk kez kentlerde yaşamaya başlamıştır. Biriken artı değerın dağıtılması, üretim sürecinin organizasyonu yeni bir bürokratik organizasyonu ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan organizasyona “ulus devlet” adı verilmektedir. Tarım toplumunun hâkim siyasal yapısı feodalizmken, sanayileşmeyle ulus-devlet olgusu ortaya çıkmıştır (Tuna, 2006)

Sanayi toplumunun çevresel sonuçları temel olarak doğanın sömürülmesine dayanmaktadır. Üretim süreci ve üretim sürecine katkı sağlayacak hammaddelerin çıkarılması ve işlenmesi sırasındaki işlemler, çevreye önemli zararlar vermiştir. Sanayileşme sürecinde, toplumun elde edebileceği maddelerin sayısını ve çeşidini değiştiren ve birbiri ardına gelen yeni teknoloji ve sanayiler doğmuştur ve bunlar çevreye birçok farklı yoldan zarar vermiştir. Ponting (2000:285-286), sanayileşme ve çevreye etkisi sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

Büyük ölçekli sanayileşmenin ilk aşamasında, daha çok dokuma, demir-çelik üretildi ve buhar makineleri, demiryolları ve ağır kimyasal maddeler üretimi gibi yeni teknolojiler geliştirildi. Sanayi üretimindeki dev yükseliş, insanlık tarihini son 200 yılının en çarpıcı özelliklerinden biridir. Bu yükselişin giderek artan hızı, günümüzde dünya sanayi üretimini 1890’ların elli katı oluşundan ve bu büyümenin yüzde 80’nini 1950’den bu yana gerçekleşmesinden anlaşılabilir. Sanayileşme

sürecinin merkez noktasında, enerji tüketimindeki dev artış (özellikle kömür ve petrol) ve daha çok miktarda madenin kullanılması yatıyordu.

Sanayileşme sürecinin çevresel etkileri en çok madencilik sektöründe görülmüştür. Doğadan alınan madenler hem üretimin hammaddesi hem de üretim için gerekli olan enerjiyi sağlamak için kullanılmaktadır. Bu durum günümüzde de aynıdır. Altın madeni çıkarmak için siyanürün kullanılması, ya da elektrik enerjisi elde etmek için termik santrallerin kurulması ve o santrallerin havayı kirletip asit yağmuruna yol açması sadece birkaç örnektir. Hammaddenin çıkarılıp işlenmesi sadece doğaya zarar vermemektedir ayrıca gelişmiş ülkeler ki bu ülkeler hammaddeyi işleyip üretime yönlendirecek teknolojiye sahip ülkelerdir, gelişmemiş ama o hammaddeye sahip Üçüncü. Dünya Ülkeleri arasında bir sömürü düzenini ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu ülkeler düşük parayla sattıkları hammaddeleri işlenmiş şekilde yüksek fiyatlarla satın almak zorunda kalmışlardır. Hammaddenin çıkarılması sırasındaki doğaya zararlı etkilerin aynısı hammaddenin artı değer olarak sunulması sırasında da oluşmaktadır. Böylece atıklar büyük çevre sorunu olmaya başlamıştır. Atıklardan en az maliyetler kurtulmak için genelde sanayi tesisleri deniz ve akarsu kenarlarına kurulmuştur. En kolay şekilde kurtulmak, maliyetleri düşürmek büyük önem kazanınca, atıklar denetimsiz ve önlemsiz havaya, denize ve akarsulara olduğu gibi bırakılmıştır. Sanayi tesislerinin yakınlarına kurulan kentler de benzer problemlere yol açmıştır. Bu süreç, hem deniz ve akarsu hem de o bölgede yaşayan başka canlıları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir. Bu sanayi tesislerinde çalışacak işgücünün bu kentlere gelmesiyle, bu kentlerdeki nüfus hızlı bir şekilde artmış ve hızlı nüfus artışına paralel olarak da çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır. Hem ısınma hem de fabrikaların üretim amacıyla kullandıkları fosil yakıtlar ilk önce hava kirliliği, ardından su, toprak ve diğer kirliliklere yol açmıştır (Koçak, 2006).

2.3. 4. Tüketim toplumu ve çevre

Sanayi toplumu ve tüketim toplumu birbirine paralel bir süreç izlemektedir. Tüketim toplumu olgusu sanayi toplumunun sonuçlarından biridir. Tarım ve sanayi toplumu ile çevre ilişkileri altyapısal bir çerçeveye otururken, tüketim toplumu üstyapısal bir değerlendirme ile ele alınmaktadır.

19. yüzyılın başlarında sanayileşmenin artmasıyla beraber üretilen ürünleri tüketecek bir kitleye ihtiyaç duyulmuştur. Önceleri sadece ihtiyaçları için harcama yapan topluma sanayileşmeyle artan artı değerin tüketilmesi için “hissettirilen ihtiyaçlar” ortaya çıkmıştır. Gelişen iletişim teknolojileri ve kitle iletişimin yaygınlaşmasıyla artık insanlar sadece temel ihtiyaçları dışında, eksikliğini hissettiği malları da tüketmeye başlamışlardır. Reklamın da etkisiyle tüketilmesi yönünde hissettirilen ihtiyaçlar, artık homojenleşmiştir. Sonuç olarak ihtiyaçların benzeştiği, tüketim toplumu ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimiyle artan artı değerin tüketilmesi, üretimin devamlılığı için gereklilik içerince, ürünlerin satılması için, reklam, pazarlama, iletişim gibi unsurlar devreye girmiştir. Topluma artık ihtiyaçlar hissettirilmiştir. Sadece hayatı sürdürmek için tüketmek devri kapanmış, ihtiyaçların sınırsız ve doyumsuz olduğu bir süreç başlamıştır. İnsanlar tüketebildiği ölçüde var oldukları bir bilinç düzeyine gelmiştir. Bu bilinç düzeyi toplumda kendini tüketim kültürü olgusu ile bulmuştur. Tüketim kültürü; reklam, ambalaj, mağaza düzenlemeleri, ürün tasarımlarıyla sadece satın alma eylemi ya da o ürüne sahip olmayı vaat etmemekte, yeni bir kimlik yeni bir statü kısacası yeni bir hayat tarzı vaat etmektedir (Odabaşı, 1999). Erdoğan ve Ejder (1997) tüketim kültürü kavramını kitle toplumu tartışmalarıyla ele alarak, kitle tüketim endüstrisi kavramını ortaya koymaktadır. Kitle tüketim endüstrisinin bir özelliği tüketimi teşvik için aynı şeyi yeniden şekillendirerek, renklendirerek, farklı biçim ve paketle ortaya çıkarmasıdır. İnsan için gereksiz tüketim alışkanlıklarını desteklemekte hatta yerleştirilmesini sağlamaktadır. Çevre sorunlarını ele alırken, tüketim ve bunun getirdiği sonuçların ele alınması gerekliliğini vurgulayan Tellan (2008:60), insanların artık yaşam tarzlarını çevresel etkiler bakımından sorgulaması gerektiğinin altını çizmektedir:

Çevre sorunlarının altında yatan en önemli neden mevcut yaşam tarzlarımızdır. Daha rahat ve konformist biçimde yaşayabilmek uğruna kaynaklara yönelik baskı, bozum, hor kullanma ve yok etme eğilimi mevcut sosyal sorunların temel nedeni olarak anlaşılmamalıdır. Tüketime dayalı yaşam tarzının neden olduğu olumsuzluklar, insan varlığının dünya üzerindeki tarihinin devamlılığını tehlikeye atmaktadır.

Dünyada tüketim alışkanlıklarına göre üç büyük ekolojik sınıf vardır. Bunlar gelişmiş ülkelerde yaşayan ve 1milyar 100 milyonu aşan nüfuslarıyla, günlük besinleri et, paketlenmiş gıda, meşrubattan oluşan, ulaşımını özel arabalarıyla sağlayan ve genellikle tek kullanımlık malzeme kullanan tüketiciler olarak adlandırılan gelişmiş ülkelerin insanlarıdır. Orta sınıf olarak adlandırılan ve dünya nüfusunun 3 milyar 300 milyonluk kısmını oluşturan kesim ise, hububat ve temiz su ile beslenmekte, bisiklet ve otobüslerle ulaşımını sağlamakta ve dayanıklı tüketim malzemeleri kullanmaktadır. Yoksullar olarak adlandırılan 1milyar 100 milyon kişilik grup ise, yetersiz miktarda hububat ve güvensiz su ile beslenmekte, ulaşımını yürüyerek sağlamakta ve malzeme olarak yerel ve biyolojik malzemeler kullanmaktadır. Bu gruplar içinde çevreye en çok zarar veren grup olan tüketiciler grubu dikkat çekmektedir. Orta sınıf ise bu grubun yaşam tarzına öykündüğü için, diğer bir deyişle bu grubun yaşam tarzının kitle iletişim araçlarıyla ideal olan gibi sunulmasından etkilendiği için tüketim alışkanlıklarını, yaşam tarzlarını bu gruba benzetmeye çalışmaktadırlar. Bu tür yaşam tarzının yaygınlaşması dünya için büyük bir çevresel tehlikenin işareti durumundadır(Durning, 1998).

Tüketim ve çevre ilişkisine bu kapsamda bakıldığında, tüketici sınıfın fosil yakıt kullanımının, bu kaynaktan doğan karbondioksit yayılımının 3'te 2'sine sebep olduğu; yoksulların 1 tonun 10'da 1'i kadar karbondioksit açığa çıkarırken, orta gelir sınıfının yarım ton, tüketici sınıfın ise 3,5 ton kadar karbondioksiti açığa çıkardığı tespit edilmiştir. Dünyadaki insanların 4'te 1'inin bulunduğu zengin ülkeler, dünyanın çeşitli doğal kaynaklarının %40'ı ile 86'sı kadarını tüketmektedir. Endüstrileşmiş ülkelerde yaşayan sıradan bir kişi, azgelişmiş bir ülkede yaşayan birinden 3 kat fazla içme suyu, 10 kat fazla enerji, 19 kat fazla alüminyum tüketmektedir. Bu kaynakları azgelişmiş ülkelerdeki yakma-yıkma yöntemiyle yapılan üretimden elde edilmektedir. İnsanlar, orta gelir düzeyinden tüketici sınıfına doğru tırmandıkça, çevre üzerindeki etkileri önemli ölçüde artmakta ve iskâna, elektriğe, yakıtı, ulaşımına daha fazla yönelim olmaktadır. Buradaki tüketim farklılığı, aynı şeyi daha fazla tüketmekten değil, tüketimin çeşitlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu toplumlarda kişi başına düşen kaynak kullanımı, biraz da artan fiyatların etkisiyle, 70'li yıllardan bu yana değişmemiş olmasına rağmen, dünyadaki tüm insanların gezegeni mahvetmeden ulaşmayacakları kadar yüksek değerlerdedir. Dünya ekonomisi, dünya biyosferine giderek büyük

gelmektedir. Dünyadaki tüm insanlar bu tüketici sınıf gibi davranıyordu, sera gazı miktarı, madencilik, odunculuk, üç kat artacaktı (Tanık. 2005:21).

Teknoloji giderek gelişmektedir, daha çok enerji ve hammadde ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Çevreye uyumlu teknolojiler kullanılarak artan çevre sorunlarından kurtulmak olanak dâhilinde olduğu iddia edilebilir. Örneğin, fazla seyahatin çevreye verdiği zarar, bisiklet, otobüsler, trenlerle azaltılabilir. Ancak, bunlar düşük yaşam standartlarını temsil ettiği için tercih edilmemektedir. Daha az enerjiyi içeren teknolojiyi kullanmak insanlar tarafından geri adım olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden çevresel sorumluluk bilincini kazandırmak ve teknoloji, değişim ve nüfus istikrarının sağlanması, maddi isteklerin azaltılması dünyayı çevre sorunlarından kurtarmak önemli adımlardan bir tanesi olarak ileri sürülebilir.

2.4. Sosyal Bilimlerde Çevre Olgusu

1960'lı yılların sonunda insanlık gündemine giren çevre sorunları, toplumsal hayatı etkilemeye başlamasıyla birlikte sosyal bilimlerin de araştırma konusu içine girmiştir. Çevre, çevreci, ekoloji, çevre kirliliği gibi kavramlar hemen hemen her gün kitle iletişim araçlarında kullanılmaktadır. Bu kavramların kimi zaman birbiri yerine kimi zaman da ayrı ayrı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Önceleri çevre sadece “yaşamı destekleyen sistemler” (Berkes ve Berkes, 1992:25) olarak ifade edilirken bugün gelinen noktada çevrenin tanımı; su, hava ve toprakta yaşayan canlıların oluşturduğu çerçeveden çıkıp sosyal bir boyut kazanmıştır. Bu boyutunu da ele alarak çevre olgusunu açıklamaya yönelik tanımlar ortaya atılmıştır. Çevre, Gökdayı'ya (1997:22) göre, “insanların ve diğer canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tüm canlı ve cansız nesneleri” ifade etmektedir. Çevre, sosyal ve fen bilimlerinin her konu, öge ve sürecini kapsayan geniş bir olgudur. İnsan faaliyetlerini ve insanların bu faaliyetleri gerçekleştirirken dolaylı veya dolaysız ilişki ve iletişime geçtiği fiziksel, biyolojik, kimyasal ve toplumsal her süreci kapsamaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002).

Çevre konusunda çalışan bilim insanlarının karşılaştıkları sorunlar, hem kavramın içeriği, hem de sınırlarının belirlenebilmesi, önündeki engellerin çokluğu ve karmaşıklığı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Günümüzde çevre konusu, bir yandan

neredeyse tüm bilim dallarını ilgilendiren, sınırları belirsiz geniş bir araştırma alanına yayılmış durumdadır; öte yandan da sorunların kavranması ve içeriklerinin saptanması, incelenmesi, açıklanması, farklı sorgulamalar yapılması, kesin sonuçlara ulaşılması ve çözümler üretilmesi gibi birçok aşamada belirsizlikler içerdiği için sorunsallık ifade etmektedir. Çevre konusunun tek bir bilim dalı haline gelmesi “çevrebilimleri” adı altına toplama çabaları sürmektedir (Kayır, 2005).

Türk Dil Kurumu tarafından kabul edilen ve “çevre bilim” anlamına gelen “ekoloji” kavramı, çevrenin sosyal bilimlerinde önemli bir çalışma konusu olmuştur. Ekoloji kelimesindeki “eko” ön eki Yunanca ev, barınak, habitat, yaşam alanı gibi anlamlar yüklü olan “oikos” kavramından türetilmiştir. Yaşam alanı kavramı, üreticiler, tüketiciler, mikroorganizmalar, rekabetçiler, parazitler ve bunların türevleri olan tüm biyolojik türlerin aralarındaki ilişkilerin bütününe ifade etmektedir. (Kayır, 2005). Ekoloji, günümüzde bitki ve hayvanların yaşam ortamlarını, yani botanik ve zooloji bilim dallarıyla beraber biyolojinin alt bir dalı olarak algılanmaktayken günümüzde insanı, insan topluluklarını ve örgütlenmelerini, ekonomiyi, siyaseti, coğrafyayı, sosyolojiyi, iletişim gibi birçok sosyal bilimi içerir hale gelmiştir. Ekoloji bilimi insanı da çalışma kategorisine katmasıyla çevre, sosyal bilimlerin çalışma nesnelerinden biri olduğu ileri sürülebilir.

Sosyal bilimler sürekli olarak toplumsal amaçları ve düzenleri irdelemeye, tanımlamaya, açıklamaya çalışmaktadır. Gelişme, ilerleme, yenilenme, çelişkileri çözme, sorunları giderme, sınırları belirleme gibi sayıların çoğaltabileceğimiz çok boyutlu sosyal içerikler sosyal bilimlerin konularıdır. Çevre, artık bir sosyal boyut olarak özellikle de sosyolojinin alanına dâhil edilmiştir. Günümüzde çevre, bilim dalları arasında birden çok bilimin konusu ve nesnesi olmakta ve bilimsel yöntemlerin, ilkelerin, yaklaşımların, tekniklerin ve terminolojilerin çoğulluğunu ya da çokluğunu beraberinde getirmektedir. Bilimsel anlamda çevrenin disiplinlerarası olma özelliğinin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır (Kayır, 2005).

Çevre sorunları, oluştukları süreç, bu soruna neden olan nesneler, bunları etkiledikleri alanlar ve çözüm üretimini sağlayacak unsurlar bakımından kimi zaman sosyal bilimler, kimi zaman fen bilimleri, kimi zaman da mühendislik bilim dalları içinde incelenen bir konu olmaktadır. Günümüzde çevre birçok disiplin tarafından

incelenmektedir. Önceleri sadece fen bilimlerinin çalışma alanı olarak görülen çevre, çevre sorunlarının toplumsal etkilerinin artmasıyla sosyal bilimlerin alanı içine girmiştir. Huber (2001:9), çevrenin çalışma alanı olarak doğa, mühendislik ve sosyal bilimlerde hangi başlıklarla ele aldığı konusunda bir tasnife gitmiştir (Bkz. Tablo 2.). Huber'in, çevrenin bilimsel çalışma disiplinin olarak hangi alanlarda ele alındığına dair tasnifi, çevrenin disiplinlerarası olma özelliğini de göstermektedir. Huber'in sosyal bilimlere ilişkin tasniflerinde çevreyle bağlantılı ekonomi, sosyoloji, psikoloji dallarının yanında çevre gazeteciliği alanı da geçmektedir.

Huber'in tasnifi, hem düşünsel, hem de pratik hayatta çevrenin konumlandığı alanları açıkça ortaya koymaktadır. Bu tasnif bu çalışmanın oturtulduğu çerçeveyi de göstermektedir. Bu çalışmada geniş bir konu olan çevrenin sadece gazetecilik boyutu irdelenmiştir. Çalışma, bugün çevre ve medya ilişkilerini, kamuoyu oluşturma, çevreye karşı farkındalığı yaratma, çevre mesajının nasıl organize edileceğine ilişkin birçok süreci kapsayan yeni bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkan çevre iletişimi kavramını öncelikli olarak anlatıp, ardından bu disiplinin bir konusu olan çevre gazeteciliği üzerine odaklanmıştır.

Tablo 2. Çevre Konusunda Çalışan Akademik Disiplinler

Doğa Bilimleri	Mühendislik Bilimleri	Sosyal Bilimler
Çevresel Fizik	Çevre Mühendisliği	Çevre Yönetimi
Çevresel Kimya	Toprak Yönetimi	Çevre Ekonomisi
Ekolojik Kimya	Geri Dönüşüm	Ekolojik Ekonomi
Ekolojik Jeo-kimya	Ekolojik	Çevre Hukuku
Ekolojik Biyokimya	Toprak Düzenleme	Çevre Yönetimi ve
Ekoloji, Çevre	Sivil Mühendislik ve Yapı	Planlama
Biyoloji	Çevre Süreç Mühendisliği	Belediye Ekolojisi
Doğa ve Toprak Koruma	Biyoteknoloji Süreç	Toplum ve İnsan
Çevresel Jeoloji	Mühendisliği	Ekolojisi
Jeolojik Ekoloji	Çevresel Enerji Teknolojisi	Çevre Sosyolojisi
Tarih Öncesi Ekoloji	Çevresel Yönlendirme ve	Çevre Gazeteciliği
Bölge ve Kent Ekolojisi	Ulaşım Planlaması	Çevre Psikolojisi
Tarım Ekolojisi	Çevre Dostu Sanayi Ürünleri	Ekolojik Psikoloji
Ekolojik Toksikoloji	Tasarımı	Çevre Etiği
Çevresel Tıp	Ekolojik Mimari	Çevre Felsefesi
	Ekolojik kent ve Bölge	Çevresel Tarih
	Planlama	Çevre Eğitimi

Kaynak: J. Huber, 2001

2.5. Çevre İletişimi

Çevre sorunları insanlık gündemine girmeye başladığından bu yana çevre sorunları, nedenleri ve sonuçları ve çözüm önerileri noktasında tartışılmaktadır. Sorunların ele alınış biçimlerini incelendiğinde, yaşam tarzları- çevre, ekonomi- endüstri ve çevre, çevre-insan ilişkileri bağlamında ele alındığı görülmektedir. Fen bilimleri sorunların çözüm noktasını içeren teknik olgularla soruna yaklaşırken, sosyal bilimler daha çok sorunun insan hayatını nasıl etkileyeceği ve sorunun kaynağını oluşturan dinamikler üzerinde durmaktadır. Çevre sorunlarının insanların gündelik yaşamını etkilemeye başlamasıyla, çevre konusu sosyal bilimlerin ana konuları arasında girmiştir. Sosyal bilimler, çevre konusunda sorunların nasıl algılandığı ve çözümü noktasında neler yapılabileceğine odaklanmaktadır. Sorunların nasıl gündeme gelmesi, çevre konusundaki bilinçlendirmenin nasıl sağlanacağı ve çevre eğitimi konularında etkin arayışlar sosyal bilimlerin araştırma konuları içinde yer almaya başlamıştır. Bu

arayışların özellikle, konunun toplumun gündemine nasıl taşınması gerekliliği üzerine odaklandığı görülmektedir (Huber, 2001; Kayır, 2005).

Çevre sorunlarındaki artış, çevre değeri olarak adlandırılan su, toprak, hava ve biyolojik ortamın korunması konusunda kamuoyunun dikkatini çekmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kamuoyunun oluşturulmasında da en etkin görev, medyaya düşmektedir. Medyanın çevre sorunlarına ilişkin yaklaşımı önceleri çevre sosyolojisi içinde değerlendirilirken, daha sonraları çevrenin nasıl algılanması, bu algının nasıl yaratılması kısacası bilinç endüstrisi kavramı içinde iletişim disiplini çerçevesinde ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur ve böylece çevre iletişimi kavramı yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Cox, 2006; Jurin vd., 2010)

Çevre iletişimi kavramı çevre konusunun çok geniş olması nedeniyle birçok boyutta incelenmektedir. Bu bölümde çevre iletişimi disiplinin ortaya çıkışı, çevre iletişiminin tanımı, ilkeleri, sınırlılıkları, karakteri ve çalışma alanlarına ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilmiştir.

2.5.1. Çevre iletişiminin ortaya çıkışı

Çevre iletişimi başlığı altında ilk çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilmiştir. 1980'lerin sonuna kadar iletişim eğitimi veren kurumlar "çevrecilik" ve "çevreci" olmakla eş anlama geldiği için "çevre" konusunda çalışmaya şüpheyle yaklaşmışlardır. Çünkü dönemin sosyal, politik ve kültürel ortamı çevre konusundaki çalışmalara önyargılı bakmaktadır. Halkın çevre konusunun farkında olmaması, çevreyle ilgili çalışmaların da mevcut yaşam tarzlarına karşı tutum sergilediğini düşünmeleri çevre iletişimi çalışmalarının yapılmasını engellemiştir. 1989 yılına gelindiğinde ABD'de birtakım bilim adamı, çevre ve iletişim konusunda panel düzenlemiş ve bu konunun iletişim fakülteleri bünyesinde ele alınması gerekliliğine vurgu yapmıştır. 1991 yılında gerçekleştirilen Discourse of Environmental Advocacy Konferansı geliştirilerek 2 yılda bir gerçekleştirilmek üzere İletişim ve Çevre konferansı (COCE) olarak yapılmaya başlamıştır. 2009 yılında COCE Konferansı'nın 10.su gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında Ulusal İletişim Derneği (National Communication Association) bünyesinde kurulan Çevre İletişim Komisyonu (The Environmental Communication Commission) sağlık iletişimi ve bilim iletişimi alanında çevre

konusunda çalışma yapan akademisyenleri bir araya toplanmıştır (Pleasant vd., 2002). Çevre iletişimi konusunda uluslararası arenada yapılan akademik çalışmaların değerlendirildiği 2007 yılında yayına başlayan *Environmental Communication: A Journal of Nature of Culture* dergisi de çevre iletişiminin bir disiplin olarak tanınmasına katkı sağlamıştır (Senecah, 2007). Çevre sorunların giderek artması ve insanların gündelik hayatlarını etkilemesiyle çevre iletişimi konusundaki akademik çalışmaların sayısı artmıştır. Son elli yıllık dönemde çevre ve iletişim başlıklı çalışmalar incelendiğinde önemi bir yükseliş görülmektedir. 1970’den 2000’e gelinen süreçte çevre ve iletişim konusundaki çalışmalarda yıllık %25.5’lik bir artış görülmüştür. 1985 ve 1990 yılları arasındaki artış %44’dür. Yıllar içinde medyanın da bu araştırmalara gösterdiği ilgi artmıştır (Pleasant vd., 2002:200-204).

European Communication Research and Education Association (ECREA) ve International Association for Media and Communication Research (IAMCR) tarafından düzenlenen konferanslarda da “Bilim ve Çevre İletişimi” başlığı altında oturumlar düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra internet ortamında da çevre iletişimi konusunda çalışan akademisyen ve öğrencilerin bilgilerini paylaştığı *Environmental Communication Network (ECN)* bulunmaktadır.

Çevre iletişimi insan doğa ilişkilerini inceleyen bir alan olarak ortaya çıkmıştır ve iletişim disiplini içinde pek çok disiplinle de kesişen bir “meta alan” olarak ifade edilmektedir. İçinde bulunulan dünyada insanların algıları, iletişimden etkilenecek doğayla ve doğa içindeki ilişkilerinin nasıl tanımlanacağı ve doğaya uyumlu nasıl hareket edileceğini şekillendirmeye yardım etmektedir. Çevre iletişimcileri; doğanın insan kaynaklı sorunlardan etkilenmesiyle bir kriz ortamının doğacağı varsayımından hareket etmektedir ve bu durumda sadece doğa-insan ilişkilerinin nasıl olduğunu yansıtanlar olarak değil aynı zamanda insanın doğayla ilişkisini inşa eden üreten ve benimseten kişiler olarak konuşmaktadır ve Milstein, (2009:344). Bunu yaparken çevre iletişimcileri birçok iletişim teorisinden faydalanmaktadır. Sözel ve sözsüz iletişim, kişilerarası iletişim ve kitle iletişimi çerçevesinde çevre iletişimi çalışmaları yapılmaktadır. Çevre iletişimcileri bu çalışmaları kendi epistemolojileri ve metodolojileri çerçevesinde ele alıp kimi zaman kültürel çalışmalar, kimi zaman popüler kültür kimi zaman da söylem analizi çerçevesinde incelemektedir. Çevre iletişimi

konusunda yapılan ilk çalışmalar, trr yok olan canlı trlerini, ormanları, tarım alanlarını korumayı içeren evre hareketleri üzerinedir. Daha sonra eş zamanlı olarak, bilimin, medyanın ve sanayinin rolleri evre iletişiminin içine dhl olmuştur. İlk alışmalar, medyanın ve halkla ilişkiler endüstrisinin ekolojik imajı nasıl şekillendirdiği ve nasıl sunduğu üzerine yapılmıştır (Cox, 2006).

evre iletişimi çalışmalarının sınıflaması yapıldığında, evre iletişimi çalışmalarının, materyalist-sembolik söylem, doğa-insan ilişkisi ve eylem teorileri çerçevesinde incelendiği görülmektedir. Materyalist ve sembolik söylem post yapısal bir süreci içermektedir. Semboller üzerinden çevreye açıklama getirilmiştir. Buna göre evre, doğayı tanımlayan maddi dünyadan ve onun insana sağladıklarından ayrı bir kavram olarak sembolize edilmektedir. Bu sembol, tarihsel süreci ve bugüne ilişkin olarak doğaya karşı insanların eylem ve düşüncelerini şekillendirmektedir. Doğa, insanın dışında konumlandırılmaktadır. Bu konum, insanların doğaya bakışını ve tutumunu, doğayı içinde bulunup yaşadıkları bir yer değil; karşıda duran sembolik bir olgu gibi göstermektedir. Çevreye ilişkin bu söylem, iletişim vasıtasıyla sosyal, kültürel, ekonomik ve ideolojik olarak yeniden üretilmektedir. evre iletişimcileri bu mevcut ve baskın söylemin çevreye zararlı olduğu yönünde eleştiri getirmekte ve bu konudaki farkındalığın artmasına çalışmaktadır. evre iletişim çalışmalarının diğer bir yönü doğa ve insan arasındaki ilişkilerin aktarılması temeline dayanmaktadır. Bu boyuttaki çalışmalar da, materyalist ve sembolist söyleme benzemektedir. İnsanların doğaya ilişkin görüşlerinin ve eylemlerinin nasıl olduğu, insan- doğa, doğa-kültür ikiliği içinde ideolojik olarak düzenlenen eleştirel okuma ve popüler kültürdeki sunumlar çerçevesinde yeniden üretim veya hâkim çevresel söylemin nasıl üstesinden gelinebileceğini ve ortalama insandan evre savunucularına kadar herkesin iletişim araçlarıyla nasıl bilgilendirildiğini içermektedir. evre iletişim çalışmalarının son ayağını uygulama ve eylem teorisini kapsamaktadır. Bu tür çalışma yapan evre iletişimcileri, evre iletişiminin sadece doğa-insan ilişkisini anlamaya yönelik olmadığını ileri sürmektedirler. evre iletişiminin bir şekilde topluma ve çevreye katkı sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Bu katkı, toplumu harekete geçirecek çalışmalarla sağlanmaktadır. Bunları evresel zararların anlatıldığı seminer ve paneller, evre farkındalığını artıran internet siteleri, yazılar, yayınlar, filmler, kampanyalar ve çevreci gruplar tarafından düzenlenen çevreci hareketler oluşurmaktadır (Milstein, 2009).

Çevre iletişiminin ortaya çıkışına ilişkin olarak Schoenfeld (1981) bir soy ağacı çıkarmıştır. Schoenfeld'in (1981) soyağacı yukarıda belirtilen çalışmaların öznesine işaret etmektedir. Buna göre çevre iletişimi ilk olarak doğa yazılarıyla başlamıştır. Doğa yazıları, çevresel bozulmaları ele alan, nostalji barındıran eski doğayla iç içe geçmiş yaşamları anlatan roman şiir ve denemelerden oluşmaktadır. Doğal yaşamı anlatan belgeseller de bu kategoriye girmektedir. Doğa yazılarının bir kolu olarak ortaya çıkan seyahat yazıları da çevre iletişimi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Gittiği bölgenin doğasını ve iklimini tasvir eden Evliya Çelebi Seyahatnamesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca National Geographic ve Atlas gibi seyahat dergileri de bu kategoride yer almaktadır. Diğer bir çevre iletişimi türü de bilim yazılarıdır. Çevreye ilişkin süreçlerin nasıl geliştiğine ilişkin çalışmalara yer veren yazılar bu çerçevede ele alınmaktadır. Bilim ve Teknik Dergisi, Focus gibi dergiler bu kategori içindedir. Schoenfeld'in (1981:11-14) "toplumsal olayları ele alan gazetecilik" olarak tanımladığı, politik baskıdan bağımsız şekilde toplumu ilgilendiren konuların medyada yer bulmasını sağlayan gazetecilerin ele aldığı enerji politikaları başta olmak üzere, halkta farkındalık yaratmaya çalışan yazılar da çevre iletişimi soyağacında yer almaktadır. Soyağacının bir diğer dalını da "ikna çabaları" oluşturmaktadır. İkna çabaları halkla ilişkiler kampanyalarını içermektedir.

2.5.2. Çevre iletişiminin tanımı

Çevre iletişimi basitçe, çevreyle ilgili konular hakkında bilgi iletimi ve bu konular hakkında konuşmak olarak tanımlanmaktadır (Cox, 2006:11). Bir başka tanıma göre çevre iletişimi, medya, organizasyonlar, siyasi partiler ve toplum hayatındaki tüm katılımcıların çevreyle ilgili konulardaki tüm iletişim pratiklerini içeren çalışma alanıdır (Rahnich, 2006). Çevre iletişimi, gerek çalışma alanlarının genişliği gerekse karakteristik özellikleri bakımından diğer iletişim türlerinden farklılaşmaktadır ve çevreyi anlamada ve doğal hayatla ilişkilerde kullanılan pragmatik, yapıcı bir araç olarak ifade edilmektedir. Bu durum, çevre problemlerinin ortaya konmasında ve ortaya konulan bu problemler karşısında toplumun farklı bakış açıları arasında bir müzakere olanağı sağlamaktadır. Çevre iletişiminin iki farklı işlevi vardır. Bunlardan birincisi pragmatik olması ikincisi de yapıcı olmasıdır. Cox (2006:12), çevre iletişiminin pragmatik olmasını beş aşamada değerlendirmektedir:

1. Çevre iletişimi çevre sorunlarına karşı halkı uyarır,
2. Çevre iletişimi çevre sorunlarına karşı halkın bilgilенmesini sağlar,
3. Çevre iletişimi çevre sorunlarına karşı insanları eğitir,
4. Çevre iletişimi çevre sorunlarına karşı harekete geçirir,
5. Çevre iletişimi çevre sorunlarının çözölmesine yardım eder ve bu yolda adım atılmasını sağlar.

Tanımda çevre iletişimini işlevine yönelik ikinci özellik yapıcı olmasıdır. Çevre iletişiminin yapıcılık özelliğı iletişim içeriğıyle ilişkilidir. Çevre iletişimi çevre sorunlarının çözümünde yapıcı bir rol oynamaktadır çünkü, çevre sorunlarını insanların anlayabileceğı şekilde sunmaktadır. İletileri, insanların anlayacağı şekilde oluşturmakta ve yapılandırmaktadır (Cox, 2006). Burada söz edilen çevre iletişiminin iletiyi anlaşılır kılmasıdır. World Wild Foundation (WWF) tarafından yaptırılan ve küresel ısınmanın önemini anlatan bir kısa film çevre iletişiminin yapıcılık işlevine örnek oluşturmaktadır. Film, bir adamın her sabah evinin kapısından çıkıp işe gidişini ve akşam eve dönüşünü göstermektedir. Adamın her sabah evden çıkışında ve eve dönüşünde ev kapısının giderek küçüldüğü görölmektedir. Adam önceleri başını eğerek, daha sonra kapının daha da küçölmesiyle dizlerinin üzerine çökerek evine girebilmektedir. Bir akşam evine geldiğinde kapı öyle küçölümüştür ki evine girememiştir. Filmin sonu, küçük bir buzul üzerinde okyanusta mahsur kalmış kutup ayısı görüntüsü ile bitmektedir. Burada olduğı gibi çevre iletişimi, küresel ısınmanın kutup ayılarını nasıl etkilediğini insan hayatı üzerinden örnekleyerek anlatmaktadır.

Çevre iletişimi, diğер iletişim alanlarından kendine has dört özelliğı nedeniyle ayrılmaktadır. Çevre iletişimi fiziksel ve sosyal gerçekleri ele almaktadır. Fiziksel gerçekler, doğanın değerlerini oluşturan, hava, su, toprak, fauna ve flora gibi unsurlardan, sosyal gerçekler ise, çevre sorunlarını tartışırken ortaya konulan sürdürülebilir kalkınma, yeşil vatandaşlık, tüketim kültürü gibi kavramlardan oluşmaktadır. Bu gerçekleri ele alırken çevre iletişimi, “çok sayıda aktöre sahip olması, iletişim nesnesinin özgünlüğü, bilimsel belirsizlik ve finansal konuların öneminden” oluşan dört özelliğinden etkilenmektedir (Rahnich, 2006).

2.5.2.1. Çevre iletişiminin aktörleri

Çevre iletişimi, çevresel konulara ilişkin farklı bilgileri olan aktörlere sahiptir. Bu aktörlerin bir kısmı bilimsel, bir kısmı politik, bir kısmı ekonomik bir kısmı da sosyal bilgiye sahip ve iletişim sürecinin oluşmasına etki eden, medya, devlet, sivil toplum örgütleri, iş çevresini kapsamaktadır (Rahnich, 2006).

2.5.2.1.1. Medya

Çevre iletişiminde mesajın oluşturulmasında özellikle de dağıtılmasındaki etkisi nedeniyle medya önemli bir role sahiptir. Kitle iletişim araçları aracılığıyla bireylerin çevre hakkındaki farkındalığı artırılmaktadır. Türkiye çevre konusunda yayın yapan dergilerin çevreci sivil toplum örgütleri tarafından çıkarıldığı görülmektedir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin çıkarttığı Buğday Dergisi ve Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı (TEMA)'nın Yeşiliz Dergisi ve REC Türkiye Ofisi'nin Yeni Ufuklar Dergisi bu grupta yer alan örnekleri teşkil etmektedir. Bunu yanı sıra Türkiye Gazetesi ve Habertürk Gazetelerinin çevre sayfaları ve NTV televizyonunun Yeşil Ekran kuşağı, Açık Radyo çevre konusunu bir başlık olarak ele alan kitle iletişim araçları olarak dikkat çekmektedir. İçerikleri itibariyle doğa ve insan ilişkilerini konu almaları bakımından National Geographic Dergisi, Atlas Dergisi, İz TV ve Yaban TV çevre konusunda farkındalık yaratmaktadır. İnternet de çevre mesajlarının aktarılmasında etkin şekilde kullanılmaya başlamıştır. İnternet siteleri çevreyle ilgili haberlerin, araştırmaların paylaşıldığı ve de bir çevresel sorun karşısında örgütlenmeyi hedefleyen iki farklı içerikte hizmet vermektedir. Çevreyle ilgili bilgi ve araştırmaları yayınlayan siteler arasında www.yesilbilgi.org, yesilgazete.com, cevreciyiz.net ve Türkiye'nin ilk ve tek çevre haber sitesi sloganıyla yayın yapan www.naturalhaber.com yer almaktadır. Nükleer enerjiye karşı oluşturulan platformunun çalışmalarına yer veren <http://nukleersiz.yesiller.org>, küresel ısınmaya karşı mücadeleye dikkat çekmek isteyen www.kuresel-isinma.org ve Karadeniz'de kurulması hedeflenen Hidroelektrik Santrallerin (HES) yapılmasını önlemeye yönelik örgütlenmeyi sağlayan www.senoz.net aynı zamanda çevreci protestoların örgütlendiği yerleri oluşturmaktadır.

Bu eğilimlerin ışığında gerek anaakım gerekse alternatif medyanın çevreye ve çevre korumaya yönelik yayınlarını artırdığı söylenebilir. Önceleri sadece medyada çevre sorunlarını ve bu sorunlara bağlı protesto haberlerini görürken şu an ekolojik

yaşam biçiminin nasıl olması gerektiğine vurgu yapan, bu konuda dünya ve Türkiye’deki eğilimleri anlatan yazı ve yayınlara rastlanmaktadır (Baykan, 2008:4).

2.5.2.1.2. Vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları (STK)

Sivil toplum, temeli kamuoyunun geneline dayalı siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel kurumsallaşmadan oluşmaktadır. Sivil toplumun oluşma nedeni, sivil toplumun çalıştığı konuya yönelik alınacak siyasal kararlara katılmak, çalıştıkları konuya ilişkin ekonomik destek sağlamaktır (Atabek ve Dağtaş, 1998) . Türkiye’de sivil toplum 1980 öncesi ulusal kimlik, ulusal dayanışma gibi daha genel konuları tartışırken, 1980 sonrası ortaya çıkan politik süreç ve yaşanan modernleşmeyle daha özgül konular ele alınmaya başlanmıştır (Atabek ve Dağtaş, 1998). Çevre konusunun da sivil toplum kuruluşları bağlamında tartışılıp ele alınması 1980’li yıllar sonrasına denk geldiği söylenebilir.

Atauz (1994) çevreci hareketin kronolojisine değindiği makalesinde çevreci hareketin 1960’lı yıllarda bir gençlik hareketi olarak ortaya çıktığını söylemiştir. Daha sonraları evrilmiş, yaşlı, pek sesi soluğu çıkmayan eski çevre örgütleriyle, genç, hareketli örgütsüz oldukça atılgan gözüpek ve kararlı topluluklar şeklinde bir çeşitlenmeye gitmiştir. Genç ve gözüpek olan kanadın yaygınlaşması eylemleriyle gündemi belirleyecek güce ulaşması çevreci hareket adına bir ümit vaat etmişti. Geline süreç, çevreye ilişkin çalışan grupların sayısını artırmış ama çevre konusunda yapılan çalışmalar için beklenen canlanma da olmamıştır. Atauz (1994:21) canlanma yerine çevre hareketinin bir tıkanmaya girdiğini belirtmektedir:

...canlanma sürmedi ve çoğalma oldu, ama başka yönle kaymaya başladı. Çevreci hareketler, daha çok, retoriğin gelişmesine yönelik, eylemsiz ve oldukça pasif, yakınan ve direnen çalışmaları çoğalttılar. Politika yapmanın egemen olan kavramları, çevreci hareketleri de kuşattı. Politikada yerelleşme, yerel-somut çevre sorunlarına yönelik uygun ölçekli, uygun teknoloji yerel politika arayışları biçiminde bir politikleşme, yani, çevreci hareketin kendisine özgü politika yapma biçimleri yaratılamadı

Atauz'un sivil toplum kuruluşlarının çevre konusunda etkin politika yapamadıkları eleştirisine Baykan (2008:4) “çevre sivil toplum kuruluşları, bölgesel ve yerel çevre platformları ve koalisyonlar çevre sorunlarını ülkenin gündemine taşımada ve çevre politikaları oluşturmada geçmişe nazaran daha önemli roller oynamaktadır” diyerek karşı bir duruş sergilemektedir. Baykan, bunun nedeni olarak üye sayılarındaki ve kullandıkları ulusal ve uluslararası fonlardaki artışla, yerel ve ulusal çevre STK'larıyla uluslararası gruplar ve kurumlarla giderek artan işbirliğini göstermektedir.

STK'lar için çevre iletişimi hayati öneme sahiptir, çünkü çalışmalarına ilişkin desteği sağlayacak kaynaklara ulaşmaları çevre iletişimiyle mümkün olmaktadır. STK ve vatandaşların etkinlikleri çevre sorunlarını gündeme getirmektedir ki bu yüzden çevre iletişimin önemli aktörlerindendir (Schoenfeld, 1981:20). Türkiye’de bir vatandaş girişimi olarak ortaya çıkan ve örgütlenip yaptıkları eylemlerle yürütmeyi durdurma yönünde başarı kazanan Bergamalı Köylülerin siyanürlü altın madenine karşı hareketleri bu bağlamda değerlendirilebilecek faaliyetlerdendir. Türkiye’de çevre konusunda yerel ve ulusal bazda olmak üzere irili ufaklı birçok STK mevcuttur. Türkiye’deki çevre STK listesinde 136 çevreci STK bulunmaktadır. Kuruluş yılları itibarıyla bakıldığında, 1924-1980 arası, 19, 1981-1990 arası 35, 1991-1995 arası 85 çevreci STK kurulmuştur. 1995-2007 yılları arasında ise, 439 adet STK kurulmuştur. Görülmektedir ki, Türkiye’deki çevre konusunda çalışan STK’ların %76’sı son on iki yılda kurulmuştur. Türkiye’deki toplam STK’lar içinde çevreci STK’ların oranına bakıldığında çevre konusunda çalışan STK’ların son 12 yıldaki önemli artışa rağmen hala düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’de toplam 78608 dernek vardır ve bunların binde 7’si çevre konusunda faaliyet göstermektedir (Paker ve Baykan, 2008). Ulusal çapta örgütlenmiş ve gerek web siteleri gerekse basılı yayın organları ve iş dünyası ile ortak çalışmalarıyla adını duyuran çevre için çalışan sivil toplum örgütleri şunlardır (yesilatlas.kesfetmekicinbak.com, 2009):

- Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD)
- Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF)
- Greenpeace Akdeniz Kampanya Ofisi
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı (ÇEKÜL)
- Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı (TEMA)

- Deniz Temiz Derneği (TURMEPA)
- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV)
- Akdeniz Foku Araştırma Grubu (AFAG)
- Kuş Araştırmaları Derneği (KAD)
- Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO)
- Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği
- Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu
- Doğa Derneği
- Regional Environmental Center (REC) Türkiye
- Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (Turkish Green Building Council)
- Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği (KIRÇEV)
- Kuzeydoğa Derneği
- Sualtı Araştırmaları Derneği

Bu derneklerin çalışma alanlarına bakıldığında belli alanlara yığılma belli alanlarda ise hiç çalışma yapılmadığı görülmektedir. Buna göre, doğa koruma, biyolojik çeşitlilik, orman, erozyon, deniz ve kıyılar, konularında çalışan STK fazlayken, maden ve nükleer enerji konusunda sivil örgütlenmenin zayıf olduğu görülmektedir. Parker ve Baykan (2008) bunun nedenini, bu alanların devletin bekasıyla ilgili olarak algılanıp, sivil topluma açmadığı alanlar olarak açıklamaktadır. STK'ların kullandıkları yöntemlere bakıldığında ise, eylem ve protestodan ziyade, lobi, hukuk mücadelesi ve medya kullanımı göze çarpmaktadır. Protesto eylemleri daha çok platformlar tarafından kullanılmaktadır (Parker ve Baykan, 2008:5).

2.5.2.1.3. Devlet kuruluşları

Çevre iletişiminin aktörlerinden bir tanesini de devlet kuruluşları oluşturmaktadır. Devlet kuruluşları, çevreye ilişkin çalışmalarını duyurmak için çevre iletişimini kullanmaktadır. Ayrıca çevre iletişimi, çevre ve kamuoyu, çevre gündeminin belirlenmesi, bilinçlendirme, haberdar etmede devlet kurum ve kuruluşlarının çalışmalarını ele almaktadır. Türkiye'de çevre konusunda bilinçlendirme çalışmaları eğitim kurumları aracılığıyla yapılmaktadır. Devletin eğitim kurumları dışında ise, icracı bakanlık ve bağlı kuruluşlar aracılığıyla çevre için çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de çevre konusunda çalışmalar, Çevre ve Orman

Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevresel Etki Değerlendirme ve Planlaması Genel Müdürlüğü, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Bağlı kuruluşlar olarak, Devlet Su İşleri, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü ve Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı yer almaktadır. Ayrıca belediyelerin, çevre koruma ve kontrol müdürlükleri bulunmaktadır.

Çevreye ilişkin devlet kurumları olmasına karşın, çevreye yeteri derece yatırım yapılmamaktadır. Çevre ve yatırım ikileminde kalındığında tercihin hep yatırımdan yana olduğu görülmektedir. Nitekim Akkuyu ve Sinop Nükleer Enerji Santrali kurulması yolundaki kararlar, hidroelektrik ve termik santral kurulması yönündeki kararlar, madencilik konusunda doğanın göz ardı edilmesi devletin çevreyi ikinci planda tuttuğunun göstergesidir. Türkiye’de orman yangınlarıyla çevreye karşı artan hassasiyet, son yıllarda çevre konusunun siyasi partilerin programlarına girmesine neden olmuştur. Artık seçim sadece erozyondan ve ormandan bahsetmemektedirler. Buna ek olarak, küresel ısınmadan, yenilenebilir enerjiden ve biyoçeşitliliğe değinmektedirler (Baykan, 2008).

2.5.2.1.4. İş dünyası

Gün geçtikçe insanların çevre farkındalığında yaşanan artış, iş dünyasının da bu doğrultuda girişimlere yöneltmiştir. Bu girişimleri, iki boyutta sınıflamak mümkündür: Birincisi çevreci faaliyetleri iş kolu haline getirip bu yönde faaliyet yapmak, ikincisi de şirket imajları için çevreyi destekleyen işlerde bulunmak. Birinci tip faaliyetler, yeşil yatırımları kapsamaktadır. Rüzgâr enerji santralleri kurmak, organik tarım yapmak gibi çeşitli alanlardan oluşmaktadır. Roland Berger Strategy Consultants 2005 yılında çevre teknolojilerinin küresel pazarını 1 trilyon avro olarak hesaplamıştır, bu alan her yıl yüzde 5 büyümeye göstermektedir. Yeşil ekonomi olarak adlandırılan bu sistemde çalışanlara “yeşil yakalılar” denmektedir (Baykan, 2008:4-5).

İkinci tip faaliyetler ise halkla ilişkiler kampanyası şeklinde tezahür etmektedir. Bu konu çevre iletişimi çalışma alanları “Yeşil Pazarlama ve Çevrenin Popüler Kültürde Sunumu” başlığı altında ayrıntılı irdelenmiştir.

2.5.2.1.5.Eğitim kurumları

Çevre iletişiminin aktörlerinden biri de eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları hem yaptıkları çevreyle ilgili proje ve çalışmalarla, hem de eğitim sürecinde kazandırılan çevre farkındalığıyla çevre iletişimi için temel rollerden birine sahiptir. Çevre konusunda eğitim veren eğitim kurumları üniversiteler, sivil toplum örgütleri, ilköğretim okullarıdır. Sivil toplum örgütlerinin eğitimleri bir kampanya doğrultusunda olmaktadır. Türkiye Çevre Ajansı (REC)'in gazetecilere yönelik verdiği eğitim bu kapsamdadır.

İlköğretimde çevre eğitimi hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen ve teknoloji dersleri içinde verilmektedir. Bu dersler, genellikle ülkenin mevcut çevre sorunları hakkında bilgilendirmekte ama çözüm önerileri noktasında öğrencilere bir açılım sağlayamamaktadır. Çevre konusundaki eğitimin neden sonuç ilişkisi bağlamında işlenmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Alım, 2006). Türkiye'nin çevre politikalarında çevre eğitime ilişkin düzenlemeler yeterli düzeyde olmadığına vurgu yapan Alım (2006:604) çevre kanununda çevre eğitime ilişkin bir düzenleme olmadığına da dikkat çekmektedir:

Çevre kanununda çevre eğitimi ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Sadece Çevre Kirliliğini Önleme Fonu'nun kullanım amaçları arasında çevre kirliliğini önleyici eğitim faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Çevre politikası açısından önemli bir yere sahip olan UÇEP'te (Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı) ise, “çevre için eğitim öncelikli eylemlerden biridir” ifadesi ile çevreyle ilgili konulardaki kararlılık dile getirilmiş olmasına rağmen uygulamada bu durumun tam gerçekleşmediği görülmektedir.

Türkiye'de 28 farklı üniversitede çevre mühendisliği bölümü mevcuttur. Bu üniversitelerde yapılan çalışmaların kamuoyuna duyurulması çevre iletişimi kapsamında değerlendirilmektedir. Çevre mühendisliği bölümleri zaman zaman çalışmalarını duyurmak için iletişimcilerle işbirliği yapmaktadır. Bunun bir örneği MATRA projesi kapsamında Anadolu Üniversitesi Çevre Mühendisliği ve İletişim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinin gerçekleştirdiği hava kirliliğine karşı Eskişehir ve İskenderun'da gerçekleştirilen çalışmadır. Bir başka örnek ise TÜBİTAK Doğa Eğitim Semineri

aracılığıyla, değişik bilim dallarından akademisyenlerin doğa konusunda aldıkları ekoloji temelli eğitimidir. Bu eğitimler zaman zaman belgesel olarak televizyonda yayınlanmaktadır². Ayrıca çevre ve çevre koruma konusundaki akademik yayınlara bakıldığında da bir artış gözlemlenmektedir. Nicelikteki artış kadar araştırılan konuların çeşitliliği ve saha araştırmaları da önem kazanmaktadır (Baykan, 2008).

Türkiye’de çevre konusunun genelde mühendislik alanında işlenmektedir. YÖK kategorizasyonunda iletişim bilimiyle alakalı olabilecek sosyoloji ya da iletişim bilimleri alanında bir dalı mevcut değildir. Baş (2001:210) ekoloji ve çevre ile ilgili bilim dallarının Kamu Yönetimi altında “kentleşme ve çevre sorunları”, hukukun altında “çevre hukuku”, biyolojinin altında “bitki ve hayvan ekolojisi”, mimarlıkta “çevre çözümlemesi ve denetim ile tarihi çevre değerlendirmesi”, kimya mühendisliğinde “çevre teknolojisi”, çevre mühendisliğinde “çevre bilimleri ve çevre teknolojisi”, tıpta ise “tıbbi ekoloji” olarak yer aldığını belirtmektedir. Baş (2001) çevre eğitiminde doğa bilimlerinin veya tıp işin içine girince konunun ekoloji, mühendislik ve endüstriyalist paradigmanın belirlediği sosyal bilimlerin cari durumu girince de çevre olarak adlandırıldığına dikkat çekmektedir. Çevre iletişimi de bu yüzden sadece endüstriyel paradigma ve sosyal bilimler çerçevesindedir.

2.5.2.2. Çevre iletişiminin nesnesi

Tschida’ya (2004) göre, çevre sorunları, çevre politikalarını ve insanların korku ve kaygılarını ele alan insan bilinçaltını kapsayan iki ana perspektiften analiz edilebilecek özgün bir iletişim nesnesinden oluşmaktadır. Çevre mesajlarında bu çerçevede yapılandırmaktadır. Yapılandırılan bu çevreye yönelik mesajlar, bireylerin çevre bilincine etki etmektedir. Tschida (2004) çevre iletişimi konusundaki tartışmaları anlamak için ilk olarak, çevre bilincini şekillendiren faktörlerin neler olduğuna bakılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Çevreye karşı olan ilgi, iletişim tarafından temellendirilmiş birçok faktör veya aracı tarafından belirlenmektedir. Bu faktörler, sosyo-kültürel etkiler, sahip olunan bilginin yol açtığı etkiler ve stratejik eylem merakıdır. Sosyo-kültürel etki, demografik bilgiyi ve kültürü içerirken; bilgi nitelikli etkiler, insanların anlayışları ve deneyimlerini; stratejik eylem merakı ise; çevre

² Mustafa Kemal Üniversitesi’nin TÜBİTAK Doğa Eğitim semineri TRT tarafından belgesel olarak çekilmiş ve Hatay’da On Sıcak Gün adıyla 2 bölüm olarak TRT’de yayınlanmıştır.

sorunlarının çözümü konusunda eylemde bulunan insanların motivasyonunu kapsamaktadır. Bu ilginin oluşması ve sürdürülmesi çevre iletişiminin çalışma alanlarına girmektedir. Çevre iletişimini gerçekleştirilmesi konusunda bilim adamları ve araştırmacıların karşılaştığı sorunlardan biri; bilginin üretimi ve dağıtımıyla ilgilidir. Çevreyle ilgili mesajlar oluşturulurken, bunların insanlar tarafından okunup, o insanları harekete geçireceği beklentisi oluşmaktadır. Ama çoğu zaman süreç bunun tersine işlemektedir ve bu sefer o mesajın üretim şekli ve dağıtımı sorgulanmaktadır.

Çevre iletişimcilerinin karşılaştığı ikinci sorun, günümüzde insanların kendilerini doğadan soyutlamaları ve doğa konusundaki söylemlerde doğaya karşı insan, insana karşı doğa diyerek bir ikilime düşmeleridir. Bu iki problem ışığında çevre bilincini oluşturan üç faktöre tekrar bakmak gerekmektedir. Buna göre, (i) insanın içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortam onları doğadan ayıran bir ortamdır; (ii) bilgi kaynakları, hem çevreci hem de çevre karşıtları için sorunludur; (iii) insanların çevre konusunda bilinçlenme yönünde talepleri olmasına rağmen bu bilgiyi kullanmakta isteksiz ve başarısız oldukları görülmektedir (Tschida, 2004:13).

Toplumun farkındalığının artmasında, çevreye ilişkin söylemlere karşı harekete geçme güdüsü duymasında, bir çevresel sorunun nasıl ele alınacağı önem arz etmektedir. Çevresel sorunların, gerek devlet, gerek özel kurum, kuruluş ve sektör gerek sivil toplum örgütü gerekse medyada nasıl ele alındığına dair olarak Davis (1995:286-287) üç bileşen sunmaktadır: Bunları (i) problemin ele alınması, (ii) hedef kitleyi belirleme, (iii) faaliyetlerin çerçevesinin belirlenmesi olarak ifade etmektedir.

i)Problemin ele alınması (Kazançlar Kayıplara karşı): Herhangi bir çevre sorunu, konusu veya durumu hem negatif hem de pozitif yönleri vurgulanarak ele alınmaktadır. Bir çevre sorunu ele alınırken, eğer olumlu yönü vurgulanmak istiyorsa “%20 başarı kaydedildi” şeklinde mesaj düzenlenmektedir. %20 başarı, %80 başarısızlığın göstergesidir. Ama kullanılan olumlu dil mesajı olumlu olarak aktarılmasını sağlamaktadır. Negatif mesajlar pozitif mesajlara göre, bireyler tarafından daha akılda kalıcı bulunmaktadır. Nesnel değeri aynı olan pozitif bir mesaj, negatif şekilde inşa edildiğinde bireylerde daha yargısal bir etki uyandırmaktadır. Pozitif olarak çerçevelenmiş mesajlara göre, negatif mesajlar, daha belirgin, daha canlı, korkuyu kışkırtan ve daha önemli olarak algılanmaktadır. Pozitif mesajlar kazanç, negatif

mesajlar kayıp olarak görülmektedir. Çevresel mesajlar, tarım ilacı kullanımından, iklim değişikliğine, nesli tükenen hayvanlardan ormanların tahrip edilmesine kadar birçok alana yayılmıştır. Bu mesajlar hem negatif hem de pozitif unsurlarla inşa edilmektedir. Örneğin, geri dönüşüm konusu kaynakların tekrar kullanılması, çevrenin iyileştirilmesi gibi olumlu bir çerçevede incelenebileceği gibi; bir plastik şişenin 100 yıl doğada kaldığı şekliyle olumsuz bir çerçevede de işlenmektedir. Bu tür mesajların özellikle halkla ilişkiler ve reklam kampanyalarında çoğunlukla kullanıldığı görülmektedir.

ii)Hedef kitleyi belirleme (Bugüne karşı gelecek nesil): Çevreye ilişkin ortaya çıkan sonuçlardan etkilenecek kitlenin kim olduğu sorusunun cevabı problemin nasıl ele alınacağı konusundaki önemli belirleyicilerdendir. Bir çevre sorunu ele alınırken, o sorunun uzun dönemdeki etkisi mi yoksa kısa vadedeki etkisi mi ele alınacak sorusunun cevabı hedef kitleyi belirlemektedir. Kısa vade bugünü, uzun vade ise gelecek nesli işaret etmektedir, ama bir çevresel mesaj ele alınırken hangisinin kullanılacağı konusunda bir uzlaşma mevcut değildir. Çünkü kişilerin bugüne ve yarına bakışları farklı olmaktadır. “Su kaynakları yok olacak 20 yıl içinde su açısından kurak bir ülke olacağız” mesajı evindeki çeşmesinden her gün su akan biri için farklı bir şey; barajlardaki su seviyesinin inmesiyle su kesintisiyle her gün karşılaşan biri için farklı şeyi ifade etmektedir. İnsanların farkında olmadığı, somut örnekleriyle karşılaşmadığı sorunlara karşı mesaj oluşturmak çevre iletişimcilerinin sorunlarından bir tanesini oluşturmaktadır.

iii)Faaliyetlerin çerçevesinin belirlenmesi (Daha az almaya karşı daha çoğunu vermek): Çevre iletişimcileri belirledikleri hedef kitleye ortaya koydukları problem hakkında ne tür çalışmaların yapılabileceğine yönelik özel ve basit öneriler sunmaktadır. Çevre herkesin paylaştığı ortak alan olarak kavramsallaştığı için sunulan önerilerin de herkes tarafından benimsenmesi ve uygulanması beklenmektedir. Ortak alanın bakımı ve geliştirilmesi, korunması için bireylerin “daha aza razı olmak” veya “daha fazlasını vermeyi kabul etmek” arasında bir tercih yapması gerekmektedir. Bu beklenti karşılanamamaktadır. İnsanlar çevreyi korumak için mevcut tüketim alışkanlıklarından vazgeçmek zorundadır. İçinde bulundukları yaşam standardının düşmesi olarak algılanan bu durum kabul görmemektedir. Dünyanın içinde bulunduğu politik ve ekonomik sistemin devamı da tüketmeye odaklı olduğu için, daha azına ne

kimse razı olmaktadır ne de bu yöndeki talepler destek bulmaktadır. İnsanları tasarruf etmeye teşvik eden³ bilinç günümüzde yok olmuş “Alın Ekonomiye Can Verin”⁴ kampanyalarına dönüşmüştür.

2.5.2.3. *Bilimsel belirsizlik*

Çevre konusu fen bilimlerinin konusudur. Bilindiği gibi fen bilimleri, hipotez, teori ve kanun çerçevesinde bilimsel bilgiye yer vermektedir. Bir bilginin kesin doğruluğu o bilginin kanun olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Çevreyle ilgili konularda kesin yargılar mevcut değildir. Bunun nedeni de üç boyutta ele alınmaktadır: Tarihsel perspektif eksikliği, eksik veya fazla veri, kaynak eksikliği (Jahnich, 2006). Bilimsel belirsizliğin bu üç boyutunun açıklanması için günümüzde en çok tartışılan çevre sorunu olan küresel ısınma örneğinden hareket edilmiştir.

1. Tarihsel bakış açısı eksikliği: Dünyanın giderek ısındığı ve bu ısınmanın buzulların erimesine yol açarak dünya üzerindeki yaşamı tehdit edeceğine vurgu yapılmaktadır (Godrej, 2002). Buna karşın tarihsel süreç içinde dünyanın ikliminde nasıl bir değişim yaşandığı ve ısınmanın ne zaman başladığına yönelik olarak yeterli ve

³ 1930 buhranı sırasında Türkiye ekonomisini ayakta tutabilmek için millici politika uygulanmaya çalışılmıştır. Bunun için bir yandan ithal mallar engellenmiş, yerli üreticinin ayakta tutulması, diğer yandan sanayiciye gerekli kredinin sağlanabilmesi amacıyla da bankalarda sermaye birikiminin oluşması sağlanmaya çalışılmıştır. Dr. Vedat Nedim'in başında bulunduğu Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 1932'de ülke çapında bir kampanya başlatmıştır. Kampanyanın yüzü ise o sırada Dünya Güzellik Yarışması'nda birinci seçilen Keriman Halis olmuştur. Halis'in şık bir elbise ile poz verdiği ilk afişin sloganı şöyleydi: "Bir Hakikat: Türk güzeli= Cihan güzeli! Bir gaye: Türk malı= Cihan malı." Cemiyet'in ikinci afişi ise yine Keriman Halis'liydi. Afişte, "Türk güzeli niçin cihan güzeli oldu? Çünkü Türk güzeli; Türk üzümü, Türk fıncığı, Türk inciri ile beslendi" yazıyordu. Aynı afişte Keriman Halis de vatandaşa nasıl dünya güzeli olduğunu şöyle anlatıyordu: "Sağlam ve güzel olmak istiyorsanız, siz de benim gibi Türk üzümü, inciri, fıncığı yiyin, Türk dokuması kıyafet giyin!" Cemiyet, Keriman Halis'in karizmasını kullanarak bankalar için gerekli sermaye birikimini sağlamaya dönük bildirimleri de peşi sıra yayımlamıştır. Bildiride vatandaşa şu tavsiyelerde bulunulmaktaydı: "Vatandaş! Her Türk senede yalnız 1 lira tasarruf etse, bir senede 15 milyon lira toplanır. Bu paralar memlekette iş yaratır. Küçük tasarruf hesapları bir araya gelince milli iktisadiyatımız için büyük bir kredi kaynağı olur. Bankada bir hesabı olmayan bir fert, gece deniz ortasında fenersiz kalmış bir vapura benzer." (Referans Gazetesi, 2009)

⁴ Türkiye Reklam Konseyi 2008 yılında başlayan ve tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizin Türkiye'deki etkilerini silmek amacıyla "Alın verin, ekonomiye can verin" sloganıyla başlattığı kampanya, vatandaş tüketimde cesur davranmaya çağırmıştır. Reklamlarda ekonomist Deniz Gökçe sakız satan bakkalı, eski Merkez Bankası başkanlarından Yaman Törüner oyuncakçıyı, WWF Türkiye Yönetim Kurulu Başkanı eski bankacı Akın Öngör simitçiyi ve gazeteci Meliha Okur da çiçekçi kadını oynamıştır. Kampanya vatandaş tüketime sevk etmektedir (Referans Gazetesi, 2009).

kesin bilgiler bulunmamaktadır (Jahnich, 2006). Bir bilimsel olayın tarih içinde yaşadığı sürece ilişkin kesin bilgilerin olmaması çevre iletişimcilerini olayları halkla paylaşma ve bilgilendirme noktasında zora sokmaktadır. Geleceğe yönelik öngörüler de farklı seslerin olmasından kaynaklanan bilimsel belirsizlik durumu, çevre mesajını oluştururken çevre iletişimcisi etkilemektedir.

2. Eksik veya fazla veri: Küresel ısınma konusunda tarihsel süreç içinde ısının ne kadar arttığına yönelik kesin veriler yoktur. Veriler son 20 yıllık dönemi kapsamakta öncesine yönelik yeterli veri bulunmamaktadır. Bu eksik bilgi veya bir döneme ait fazla verinin olması çevre mesajının oluşumunu etkilemektedir. Ozon tabakasında oluşan deliğe yönelik olarak bu deliğin oluşmasında hangi faktör ne kadar etkili yeterli veri bulunmamaktadır. Etki edebilecek nedenler sıralanmakta ama hangi nedenin ne kadar etkisi var kesin rakamlarla verilememektedir (Jahnich, 2006).

3. Kaynak eksikliği: Bilimsel belirsizlik gerçek bir iletişim sorunu oluşturmaktadır. İletişimin inandırıcılığını ve sorunların çözümünü sekteye uğratmaktadır. Çevre konusunda yeterli ve gerekli bilgilerin toplanması uzun vadeli bir çalışmayı gerektirmektedir. Üniversitelerin bu konuda çalışma yapabilecekleri laboratuvar, sistem ve araçları yoktur. Hükümetlerde üniversitelere bu konuda gerekli kaynağı ayırmamaktadır (Jahnich, 2006)

2.5.2.4. Finansal konuların önemi

Çevre konusunda somut adımların atılması, çözüm yollarının geliştirilmesi önemli ölçüde finansal dayanakla alakalıdır ve kaynağın sağlanması ise devletin katkısıyla olmaktadır. Gündelik hayat içinde somut olarak görülebilecek sorunların çözümünün de kamuoyu desteğinin alması, mevcut iktidarlarının sürekliliğine katkı sağlaması nedeniyle hükümetler çevreye ilişkin sorunlara kaynak aktarmama eğilimi göstermektedir. Yani, hükümetlerin hali hazırda yaptıkları çalışmaların yeterli görüldüğüne ilişkin kanıya sahip olduklarından çevreye ilişkin yatırım yapmamaktadırlar. Fakat giderek artma eğilimi gösteren çevresel duyarlılık, hükümetleri çevre konusunda yatırım yapmaya sevk etmektedir (Jahnich, 2006).

2.5.3. Çevre iletişiminin sınırlılıkları

Kuzey Amerika ve Avrupa'daki iletişim fakülteleri tarafından akademik bir çalışma alanı olarak oluşturulan çevre iletişimi, iletişim temeli olması nedeniyle, çalışma alanı gazetecilik temelli, alan-merkezli ve ampirik görünmektedir. Bu bağlamda, bir anlamda çevre iletişiminin merkezi ilkeleri bir anlamda da sınırlılıkları olarak üç varsayımdan söz edilmektedir: Hakkındalık sorunsalı, geliştirme-temsil bağlantısı, iletişimci-izleyici modeli (Mathur, 2003:14-17).

Hakkındalık Sorunsalı: Bir mekanizma olarak çevre iletişimine genellikle çevreyle ilgili iletişim dinamiği olarak yaklaşılmaktadır. Bu senaryoda, retorik düzlemde, çevre neredeyse harici bir şey olarak mevcuttur. Bu mantık temelinde düşünüldüğünde, çevre ve iletişimin aynı sosyal ve politik ilerleyiş içinde bulunduğu durumların çoğunu görmezden gelinmekte ve dolayısıyla medya biçimleri dışındaki çeşitli ilgili politik ve sosyal birimler atlanmaktadır. Çevreye duyarlı medya eleştirileri de, belirli bir çevre sorununun temsilini doğrudan etkilemiş olabilecek başka politik kurumların rolünü göz önünde bulundurmadan sadece medyanın eksik yönleri üzerine odaklanmaktadır (Allan vd., 2000:45-55). Medyanın dikkati, çevrenin politik bir sorun olarak ortaya konmasında anahtar bir rol oynamaktadır. 1960'lı yılların politik ortamı konunun politik bir şekilde ele alınmasını sağlamaktaydı. 1980'li yıllara gelindiğinde doğal, felaketler, deprem, kasırga gibi konular çevre gazetecileri tarafından çevre haberi olarak tercih edilmekteydi. Zaman içinde tarımsal ilaçlar, genetiği değiştirilmiş organizmalar petrol, enerji gibi konularda çevre haberi olarak değerlendirilmiştir. Çevre haberleri politik ortamın yanı sıra yaşam tarzları bağlamında da ele alınmaya başlanmıştır (Allan, 2002:107).

Geliştirme-Temsil Bağlantısı: Hakkındalık sorunsalıyla ilişkili olarak, çevre iletişiminin söylemi, çevre hakkındaki iletişimlerin geliştirilmesini savunan ve teşvik eden çok sayıda girişimi kapsamaktadır. İletişimin geliştirilmesi şu anlamlarda kullanılmaktadır;

1. Somut gerçeklere daha sıkı bağlılık,
2. Çevreyle ilgili bilimsel unsurlara daha sıkı bağlılık,
3. Ortalama dinleyici kitlesinin veya okuyucuların daha iyi kavrayışını sağlamak amacıyla, çevre biliminin saptırılmadan basitleştirilmesi,

4. Spesifik olayların yansız ve daha "doğrudan" bildirimi.

Bu ideallerin benimsenmesinin çevre iletişimini; faydalı, anlaşılabilir, daha hızlı ve daha geniş ölçekte yayılmaya uygun ve gerçeğe daha yakın hale getireceği genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, çevre iletişiminin söylemi, temelde pragmatik ve faydacı bir yaklaşıma öncelik vermektedir. Çevre iletişiminin sürekli olarak geliştirilmesi veya mükemmelleştirilmesi hakkındaki bu pragmatik kavram, çevreciye ve iletişime temsilci bir rol ayırmaktadır. Pratik amaçları doğrultusunda bu görüş, çevrenin veya çevrenin bozulmasının olduğu gibi temsil edilebileceğini ve öyle temsil edilmesi gerektiğini ve bunun, ciddi iletişimler için güdü ve içerik oluşturacak nitelikte bir temsil olması gerektiğini savunmaktadır. Bu söylemsel karakter çoğu zaman, çevre iletişim bilimcilerinin, medya için ve çevrecilik dâhilindeki diğer iletişim kanalları için yapıcı ve katılımcı bir rol olasılığını kabul etmelerini ve ihtimal olarak bunu teşvik etmelerini önlemektedir. (Mathur, 2003).

İletişimci-Dinleyici Yöntemi: Çevre çerçevesinin hâkim yapısı, yalnızca çevre ile iletişim arasındaki ayrıma değil, aynı zamanda iletişimci ile dinleyici/okuyucu arasındaki ayrıma dayanmaktadır. Fakat tipik olarak, iletişimin etkili bir şekilde kullanılmasının iletişimcinin etkili bir şekilde kullanılması, çevre raporlarında sorunların tartışılmasının çevre muhabirinin sorunlarının tartışılması ve bu raporların zaferlerinin veya başarılarının kutlanmasının da muhabirin zaferinin veya başarısının kutlanması anlamına geleceği şekilde konum alınmaktadır. Diğer bir deyişle, bir artikülasyon alanı bu konumların önüne geçmekte ve çevre iletişimi konusunda çalışan pek çok yazar, başından sonuna kadar, kendilerini "iletişimci" ile özdeşleştirme eğilimi göstermekte ve dolayısıyla da, çevre iletişimini polifonik bir alan olarak görmekten kendilerini alıkoymaktadırlar. Bu durum, Frome'un (1998:ix) "Yeşil Mürekkep: Çevre Gazeteciliğine Giriş" adlı eserinde de fark edilmektedir. Frome, çevre gazetecilerinin rolünü şu şekilde tanımlamaktadır:

Gezegenin sağlığının ve güvenliğinin avukatları olmalı, global ısınma, asit yağmurları, tropik ve ılıman ormanların yok edilmesi, yabani yaşamın kaybı, toksik atıklar, hava ve suyun kirletilmesi ve yaşam kalitesini azaltan popülasyon baskıları konusunda mesleki ve şahsi olarak duyarlı olmalıyız.

Frome (1998) çevre iletişiminin analitik çerçevesi içinde profesyonel iletişimcinin ayrıcalıklanmasına, bilim iletişimi veya gazetecilik hakkındaki literatürlerde de rastlandığını belirtmektedir; ama burada, lafın gelişi, bilimadammının podyumu muhabirle paylaşması bazen onunla rekabet etmesi gibi bir durum da vardır. Çevre iletişimi literatürü şu gibi sorgularla doludur: Çevreyle ilgili konular halka en iyi nasıl ifade edilebilir? Bu iletişim sürecinde hangi sorunlarla karşılaşmaktadır? Bir çevre muhabiri görevini yerine getirirken hangi politik veya bilimsel tartışmalara yakalanmaktadır? Halkın belirli bir çevre konusuyla ilgili farkındalık durumu ampirik olarak nasıl belirlenebilir ve belirli bir çevre iletişimini geliştirmek amacıyla böyle bir çalışmada hangi metodolojiler kullanılmalı ve ne gibi çıkarımlar üretilmelidir?

Frome (1998) açıklamaları çerçevesinde çevre iletişimi kavramı denildiğinde öncelikle olarak çevre gazeteciliği ve medyada çevre sorunlarının nasıl ele alınıp irdelendiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında ise iletişim biliminin tüm çalışma alanlarında çevreyle ilgili yapılan çalışmalar çevre iletişimi kapsamında değerlendirilebileceği söylenebilir.

2.5.4. Çevre iletişiminin ilkeleri

Çevre iletişiminin etik bir sorumluluğu olduğu ve bunun da doğa lehine bir tutum olması gerekliliği çevre iletişimciler tarafından tartışılan bir konudur (Cox, 2007; Plec, 2007; Schwarze, 2007; Senecah, 2007). Çevre iletişimcisinin çevresel bir konuya yaklaşımının sadece kriz ortamında değil etik bir sorumluluk olarak her zaman ele alınmasını gerektiğini vurgulayan Cox (2007), çevre iletişimi kavramının kriz iletişimi kavramıyla iç içe geçmiş durumda olduğunu ama prensipleri açısından farklılık taşıdığını söylemektedir. Cox (2007:12-17) çevre iletişimi prensiplerini dört başlıkta ele almaktadır:

1. “Çevre”, araçları ve sosyal/sembolik süreçleri üst üste bindirir. Doğal çevreyle ve çevre problemleriyle ilgili herkesin fikri, inancı, tutumu, politikaları ve pratikleri vardır. Çevre iletişimi, fotoğraf, film, televizyonla doğal hayatı insanların gündelik hayatına taşıyarak, bu fikir, tutum, inancın pekiştirilmesini veya değiştirilmesine aracılık etmektedir.

2. Çevrenin sosyal/sembolik sunumları, bu sunumlarla uyum sağlamış konularla alakalı olarak düzenlenmektedir. Çevreyle ilgili konuları ele alırken, bu sorunu ele alan kurum veya kişiler kendi çıkarları çerçevesinde toplumu ikna edecek şekilde bir düzenlemeye gitmektedir. “Son derece tartışmalı olan” ya da kelimenin başına “sözde” gibi sıfatlar ekleyerek, mevcut sorunun etkisini azaltacak sunumlar yapıldığı görülmektedir.
3. Sosyal, ekonomik ve ideolojik bağlamlar, “çevre” temsillerinin üretimini hem sağlamakta hem de engellemektedir.
4. Egemen çevre temsil sistemleri, insan sağlığı, iklim değişimi, çevrenin bozulması gibi konuları da içerecek biçimde çevreyle ilgili konularda sosyal düşünceyi etkilemektedir.

Cox (2007:15-17) bu prensipleri çevre iletişim alanı için birer temel kabul edildiği takdirde çevre iletişiminin normatif ilkelerinin varsayım kümesinin oluşturulabileceğini söylemektedir. Bu doğrultuda çevre iletişiminin normatif ilkelerini de şöyle sıralamaktadır:

1. Çevre iletişimi, hem toplumun hem de doğadaki biyolojik sistemlerin sağlığıyla ilgili çevreden gelen uyarı işaretlerine uygun yanıtlar bulmaya çalışır.
2. Çevreye ilişkin her türlü veri buna hükümet, bilimsel danışma kurullarının aldığı kararlar da dahil olmak üzere şeffaf olmalıdır. Herkesin erişimine açılmalıdır ki toplumdaki bireyler kendi sağlıklarını etkileyecek kararlara katılım hakkına ve yetkisine sahip olmalıdır.
3. Doğal dünyayı araştırma, onunla etkileşme ve ilgili deneyimleri paylaşma ve başkalarını bu tür deneyimlerle ilgili iletişim kurmaya sevk etme amaçlı bireysel ve sosyal fırsat ve imkânlar sağlanmalı ve desteklenmelidir.
4. Bilim adamları, öğretmenler ve uygulamacılar, çevreyle ilgili konularda, bilgilerinin, taleplerinin ve diğer iletişim pratiklerinin, topluma ve doğal dünyaya yönelik zararlı veya sürdürülemez politikaların amacı doğrultusunda sınırlandırıldığı veya saptırıldığı durumlarda, uygun ortamlarda bilgi verme, soru sorma, eleştirel olarak değerlendirme veya başka şekillerde sesini duyurma sorumluluğuna sahiptir.

Cox tarafından ortaya atılan bu ilkelerin etik temelli ve yüksek motivasyonlu bir yaklaşıma işaret ettiğini söyleyen Plec (2007:51), çevre iletişiminin kriz iletişiminin yanı sıra eleştirel söylem çalışmalarıyla da ortak noktalarının bulunduğu işaret etmektedir:

1. Her ikisi de mevcut durumların sunumları konusundaki iletişimin motivasyonunu sağlayan etmenler üzerinde durmaktadır. Eleştirel retoriğe göre yokluk da varlık kadar önemlidir. Söylenenler kadar söylenmeyene de bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda çevre iletişimcisinin görevlerinden biri, çevreyle ilgili söylemlerin hem içinde hem de altındaki güç ilişkilerinin ifşa etmek ve incelemektir. Bu duruma örnek olarak petrol endüstrisi yöneticilerinin ABD'nin enerji politikası oluşturmadaki rolü gösterilebilir.
2. "Bir ikna aracından fazlası olarak adlandırma söylemi" üzerinde odaklanmalarında nominalisttirler. Yani çevre, kapsamı bakımından kendinden başka sınırlandırması olmayan bir durumu ifade eden bir söylem olarak vardır. Adlandırma önemlidir. Çünkü bir konuyu nasıl adlandırdığınız o konu konusunda insanların iknasını etkilemektedir. Küresel ısınmanın iklim değişikliği olarak yanlış bir adlandırılmaya sahip olması insanların iknasını etkilemiştir. Sonuçta söylem yoluyla çevre sorunlarına bakış şekilleri yaratılmaktadır ve adlandırma, doğal dünyayı belli anlam bağlamı içinde ortaya koymanın bir yolu haline gelmektedir.
3. Her ikisi de temsillerin incelenmesiyle ilgilenmektedir. Söylem çalışmaları da çevre iletişimi çalışmaları da kimin konuştuğu, ne kadar şey söylediği neleri söylemediği gibi konuları politik ve ekonomik bağlamda ele almaktadır.
4. Ortak amaçları sürdürülebilirliktir. Söylem çalışmaları daima bir eleştiriyi ve daima bir şüpheyi içermektedir ve eleştirinin sürdürülebilirliği söz konusudur. Çevre iletişim çalışmalarının içerdiği pratik de, retorik karmaşıklığa ve ekolojik sürdürülebilirliğe adanmış olan eleştirel eylem ve düşünceden oluşmaktadır.
5. Her ikisi de eleştirel bir kültürel politikaya yönelimi kabul etmektedir.

Environmental Communication Journal'ın Editörü Depoe (2009), Plec'in çevre iletişiminin söylem analizine ilişkin saptamalarını bir adım daha öteye götürerek tüm iletişim sürecinin çevresel olduğunun altını çizmektedir. Depoe, çevre iletişiminin alan

olarak “kriz disiplini” içinde ele alınması gerektiğine vurgu yapmakta ve çevre iletişiminin çalışma sınırlılığını da bu yönde çizmektedir.

2.5.5. Çevre iletişiminin çalışma alanları

Cox (2006), çevre iletişimini çalışma alanlarına göre kategorilendirmiştir. Çevre konusu barındırdığı alanlar itibariyle çok geniş bir alana yayılmış olması nedeniyle çalışma alanları da çok çeşitlidir. Cox’un (2006:4) tasnifine göre çevre iletişiminin çalışma alanları;

1. Çevreye ilişkin söylem çalışmaları,
2. Toplumsal katılım,
3. Savunuculuk
4. Çevresel işbirliği ve uzlaşma
5. Risk iletişimi
6. Yeşil pazarlama ve popüler kültürde doğanın sunumu
7. Medya ve çevre gazeteciliği

Cox’un tasnifinde yer alan medya ve çevre gazeteciliği başlığı bu tezin ana temalarından biri olması nedeniyle ayrı ve kapsamlı bir başlık olarak bir sonraki (2.6. Basın ve Çevre) bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.5.5.1. Çevreye ilişkin söylem çalışmaları

Çevreye ilişkin mesajlar, insanların çevre üzerindeki etkisi, nüfus artışı, doğal kaynakların tükenmesi, kirlilik, sürdürülebilir çevre, ekonomi ve çevre, toplum ve çevre gibi çeşitli alandadır (Parker, 1997). Bu mesajların nasıl sunulduğu çevre iletişimi çalışmalarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çevreye ilişkin yazılar, kampanyalar, çevre örgütlerinin, çevre koruma ya da farkındalığın artması için hazırlanmış web sitelerinin, anaakım ve alternatif medya yayınlarının, şirketlerin çevreye yönelik faaliyetler, bu çalışmaların içeriğini oluşturmaktadır. Çevre iletişimindeki söylem odaklı çalışmalar iki alt dala ayrılmaktadır. Birincisi, ikna yöntemlerini bireylerin ve grupların çevre hakkındaki iletişimi için kullanmaktır; ikincisi de toplumun değerleriyle çevre arasındaki ilişkiyi incelemektir (Cox, 2006). Tüm bu çalışmaların temelinde, bireyin veya toplumun çevresel risk algısının nasıl olduğu veya nasıl oluşturulduğu yatmaktadır. Çevreye ilişkin söylemin oluşturulmasındaki temel dinamik olan çevresel

risk algısının ne olduğunu anlamak önem arz etmektedir. Bunun için öncelikli olarak risk algısı faktörlerini anlamak gerekmektedir. Buna ilişkin olarak, Ropeik (2002:52) risk algısı faktörlerinin basit bir listesini derlemiştir. 14 maddeden oluşan bu listedeki faktörlerin bazıları eş zamanlı olarak devreye girmektedir.

1. **Güven - Güven eksikliği:** Bir risk hakkında bilgi sahip olunan insanlara güven arttıkça korku azalmaktadır. İnsanlar kendilerini riske sokan kurum veya şirkete güvendiklerinde korkuları azalmaktadır.
2. **Empoze edilen - Gönüllü:** İnsanlar kendilerine empoze edilen bir riskten kendileri aynı riski gönüllü olarak yaptıkları zamankinden daha fazla korkmaktadır. Örneğin, araç kullanırken cep kullanan kişi bunu gönüllü olarak yaptığından bu durumu risk olarak algılamamakta, ama bindiği arabadaki şoför cep telefonu kullanıyorsa bu durum onda korku yaratmaktadır.
3. **Doğal - İnsan yapımı:** Eğer risk, güneşten kaynaklanan radyasyon örneğinde olduğu gibi doğalsa, insanlar daha az korkmaktadır. Eğer nükleer güç veya endüstriyel bir süreçten kaynaklıyorsa yani insan kaynaklıysa korku fazla olmaktadır.
4. **Katastrofik - Kronik:** Bir uçak kazası gibi çoğumuzu bir kerede, aniden ve vahşi bir şekilde öldürebilecek olan şeylerle karşılaştırıldığında, kalp krizi gibi çok daha fazla insanı, tek tek, zaman içinde ve farklı yerlerde öldüren şeylerden daha az korkulmaktadır.
5. **Korku Faktörü:** Bir köpek balığı tarafından canlı canlı yenmede olduğu gibi, bir riskin sonucu ne kadar kötüyse, ondan o kadar fazla korkulmaktadır.
6. **Anlaması Zor Olan:** Potansiyel riskin anlaşılması ne kadar zorsa korkma ihtimali o kadar yüksektir. Risk görünmüyorsa, korku daha da kötüleşmektedir.
7. **Belirsizlik:** Korku kaynağı olan durumlara ilişkin olarak yanıt buldukça insanların kaygıları azalmaktadır.
8. **Aşına olunan - Yeni:** Bir riskle ilk kez karşılaşıldığında, riskle bir süre yaşamış olma durumundan daha fazla korkulmaktadır. 2000 yılında Almanya'da birkaç inekte deli dana hastalığı ilk ortaya çıktığında, bir anket, halkın %85'inin, bu riskin halk sağlığı için ciddi bir tehdit olduğunu düşündüğünü göstermiştir. Aynı anket, hastalığın 100'den fazla kişiyi ve yüz binlerce hayvanı öldürdüğü Britanya'da da yapılmıştır. Fakat Britanya'daki insanlar deli danaya 14 yıldır

aşına olduklarından, halkın yalnızca %40'ı bunu kamu sağlığı için ciddi bir tehdit olarak görmekteydi.

- 9. Farkındalık:** Haberlerde, ozon delinmesi örneğinde olduğu gibi, belirli bir riskle ilgili pek çok habere yer verildiğinde, o riskle ilgili korkumuz artar. Ama farkındalık sadece haber medyasından gelmemektedir. Birey, yakın bir zamanda örneğin bir arkadaş veya akrabanın kanserden ölmesi gibi kötü bir şey yaşamışsa veya bir suç veya kazaya şahitlik etmişse, o riskle ilgili farkındalığı ve de korkusu artmaktadır.
- 10. Bilinen Kurban:** Haberlere konu olan çocuk kaçırma olaylarında olduğu gibi belirli bir kurbanı yönelik olarak gerçekleşen risk daha korkutucu hale gelmektedir.
- 11. Gelecek Nesiller:** Çocuklar risk altında olduğunda korkumuz artar. Bir iş yerindeki asbest, insanları okullardaki asbest kadar korkutmamaktadır.
- 12. Beni Etkiler mi?:** Bir riski, kişi kendisine dönük olarak düşündüğünde duyduğu korku, aynı riski başkalarına veya topluma dönük olarak düşündüğünden daha fazladır.
- 13. Risk - Fayda:** İlaçlar, aşılar, kayak veya bangee jumping örneğinde olduğu gibi, potansiyel olarak tehlikeli bir şey, bir süreç veya faaliyetteki potansiyel fayda algısı arttıkça, korku o kadar azalmaktadır.
- 14. Kontrol - Kontrolsüzlük:** Bir insan bir riskin sonucunu kontrol edebileceğini hissediyorsa, o bireyin o riskten korkma ihtimali azalmaktadır. Araba sürmek veya kasksız olarak bisiklet sürmek, bunun en bariz örneklerindendir.

Bu listede yer alan risk algısı faktörleri, genel süreçleri içererek, bir durumun nasıl risk olarak algılandığını bilişsel ve duyuşsal etkileri anlatarak ortaya koymaktadır. Aygün (2007) çevresel risk etmenleri için farklı bir sınıflama yapmaktadır ve bazı yönleriyle yukarıdaki sınıflamayla kesişmektedir. Aygün, sebep-mağdur ilişkisi, kayıplara ilişkin kaygılar, zamana bağlı önemsememe, etik kaygılar başlıklarıyla bir çevresel sorunun risk olarak algılamasında rol oynayan etmenleri ele almaktadır.

Kişi, bir çevre sorununun mağduru ise, o sorunu daha fazla önemsemektedir. Eğer sadece mağdur olma ihtimali var ise o riski daha az önemsemektedir. Çevre sorununun sebebi kendisine yakınsa, o sorunu daha fazla önemserken, sorunun nedeni kendinden

uzaklaştıkça önemseme düzeyi azalmaktadır. Bu durum, yerel ve küresel çevresel sorunlara karşı insanların neden farklı önemseme düzeylerinin olduğunun da bir göstergesidir. Çevre sorununun sonucunda, oluşacak maddi ve manevi tüm kayıplara ilişkin kaygılar, risk yargısını etkilemektedir. Örneğin, bir fabrikadan çıkan sıvı ve katı atıklar nedeniyle, toprağından verim alamayan bir çiftçinin, yakın bir zamanda atıkların toprak kalitesini etkilemesinden dolayı ekonomik bir kayıp yaşamaya başladığında o sorunu daha fazla önemsemektedir ama mevcut sorun uzun vadede ekonomik bir zarara yol açacaksa daha az önemsemektedir. Zaman içinde gerçekleşecek olayları risk olarak algılama durumu daha az olmaktadır. Etik kaygılar, sorunun doğal yollarla mı yoksa insan eliyle mi gerçekleşmesiyle alakalıdır. Bir orman yangını piknik sonucu ortaya çıktığında etik kaygılar daha fazla olmaktadır ve bu durum etik olarak tartışılıp, ahlaki değerlendirmelere tabi tutulmaktadır (Aygün, 2007).

2.5.5.2. Toplumsal katılım

Çevreyle ilgili kararların alınmasında devlet, yerel yönetimler ve özel sektörün önemli rol oynadığı görülmektedir. Sıradan insanların, bilim adamlarının, çevrecilerin hükümetlerin çevreyle ilgili aldığı bir karardaki rolü ekonomik veya siyasi erklerinki kadar büyük olmamaktadır. Cox (2006:84) kamuoyunun da bu kararlara katılımının çevre iletişimiyle gerçekleşebileceği öngörmektedir ve buna ilişkin olarak da üç boyuttan söz etmektedir:

Toplumsal katılımın sağlanması için bireyler ve grupların yapabileceği üç şey vardır. (1) ilgili bilgilere erişmek, (2) bir karardan sorumlu olan kuruma kamusal yorumlarını aktarmak ve (3) mahkemeler aracılığıyla, kamu kurumlarını ve şirketleri, çevreyle ilgili kararları ve davranışları konusunda hesap verebilir tutma hakkını kullanmak.

İfade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve örgütlenme hakları devletlerin anayasalarının düzenlenmiştir. Kamuoyu bu haklarını kullanarak çevreyle ilgili kararlara katılma hakkına sahiptir⁵. Cox, (2006) ABD yasalarının ve mahkeme kararlarının artık

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 25 maddesi ifade özgürlüğü üzerinedir ve bunu "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir." sözüyle ortaya koymaktadır. Anayasa'nın 26. Maddesi ise Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü üzerinedir ve bunu "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra

vatandaşlara, eyaletsel ve federal çevre kurumlarının yasal eylemlerine dair daha önce görülmemiş düzeyde bilgi erişimi ve bu hareketler hakkında yorumda bulunma, itiraz etme hakları tanımakta olduğunun altını çizmektedir ve bu hakların, toplumsal katılımının üç yönünü kurumsallaştırmaya yönelik bir girişim olduğunu belirtmektedir. Katılımın ilk yönü şeffaflık üzerine oturtulmuştur. Türkiye’de de “Bilgi Edinme Hakkı” olarak vücut bulmuş olan devlet faaliyetlerine ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesi ve bu faaliyetlerin kamunun incelemesine açılmasını içermektedir. İkincisi resmi kararlara doğrudan katılım ve üçüncüsü de hesap verebilirlik üzerinedir.

Çevreye ilişkin kararlarda toplumsal katılımın nasıl sağlanacağına ilişkin olarak Cox (2006:85), vatandaşların yasal haklarını içeren bir model ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 3). Buna göre, vatandaşların sahip olduğu haklar, bilme hakkı, yorumda bulunma hakkı ve dava açma hakkıdır. Bilme hakkı, toplumun çevre koşulları ya da devletin çevreyi potansiyel olarak etkileyebilecek faaliyetleri hakkındaki bilgilere erişme hakkını kapsamaktadır (Declaration of Bizkaia on the Right to the Environment, 1999). Bu hakkını kamuoyunu oluşturan bireyler, ilgili kurumlara online ya da dilekçe ile başvurarak bilgi talebinde bulunarak kullanmaktadır. Yorumda bulunma hakkı, bir çevresel konuya ilişkin kamuoyunun sesini duyurma hakkını barındırmaktadır. Buna göre, toplum bir çevre sorunu karşısında eylemde bulunabilme hakkına sahiptir. Üçüncüsü, bir devlet kurumunun faaliyetlerine dava açarak itiraz etme hakkıdır (Cox, 2006).

Tablo 3. Çevre Kararlarına Kamu Katılımı Yöntemleri

Yasal Hak	Katılım Yöntemi	Otorite	Demokratik İlke
Bilme Hakkı	Yazılı bilgi isteği; belgelere erişim	Bilgi Edinme Yasası	Şeffaflık
Yorumda Bulunma Hakkı	STK'lara katılım, yazılı yorum (mektup, e-posta, vb)	Ulusal Çevre Politikası Yasası	Doğrudan katılım
Dava Açma Hakkı	Dava yoluyla şikâyetçi olma, bir davada üçüncü taraf olma	Temiz Su Yasası, Anayasa Mahkemesi kararları	Hesap verebilirlik

Kaynak: Cox, 2006: 85.

hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.” cümlesiyle hükme bağlamıştır.

2.5.5.3. Savunuculuk

Çevreyle ilgili medyada yer alan haberler, kişilerin çevre konusunda farkındalığının ve bilgisinin artmasına yardımcı olmaktadır. Medyada savunuculuk, bilgi artırma ve farkındalığın çoğalmasının bir adım ötesinde işlev görmektedir. Medyada savunuculuk, halkın politika üretme sürecine katılımı içermektedir ve bu boyutuyla da bir aktivizm biçimi olarak ele alınmaktadır (Çınarlı, 2004).

Çevreciler çok çeşitli savunma yöntemleri veya iletişim biçimlerine iştirak etmektedir ve bu yöntemler, çevrecilerin amaçları, kullandıkları araçlar, ikna stratejileri ve hedefledikleri kitle bakımından büyük farklılıklar göstermektedir. Çevre savunuculuğu yöntemleri üç boyutta incelenmektedir (Bkz. Tablo 4): Siyasi ve yasal kanallar, doğrudan kamu kitlelerine yönelik kanallar olarak, tüketiciler ve piyasa. Siyasi yasal ve kanallar, çıkarılan yasa ve hükümleri etkilemeyi hedefleyen siyasi savunmayı, kurumların ve şirketlerin çevre standartlarına uymalarını sağlamayı amaçlayan hukuk davalarını, oyverenleri içeren seçim siyasetini içermektedir. Doğrudan kamu kitlelerine yönelik savunma yöntemlerini ise, kamu eğitimi, doğrudan eylem, medyada haber yapılmasını sağlamayacak organizasyonların yapılması, toplumsal örgütlenmeden oluşmaktadır. Tüketicilere ve piyasaya yönelik savunma yöntemlerini ise, yeşil tüketicilik ve şirket boykotları içermektedir (Cox, 2006). Çevre savunuculuğu kampanyalarının, diğer bilgi kampanyalarıyla pek çok ortak özelliği vardır ve farklılıklara bakmadan önce bu benzerlikleri tanımlamak önemlidir. İletişim bilimcileri Everett Rogers ve Douglas Storey (Aktaran Cox, 2006:250), iletişim kampanyalarının paylaştığı dört ortak özellik tanımlamıştır:

1. *Kampanya amaçlıdır.* Kampanyanın doğması istenen spesifik sonuçlar vardır.
2. *Kampanya büyük kitleye yöneliktir ve kampanyanın aşağı yukarı özgün bir şekilde belirlenmiş bir zaman sınırlaması vardır.* Hedef kitlenin bir kampanyaya olan tepkisi belirli bir tarih içinde yapılmaktadır.
3. *Kampanyada organize bir iletişim faaliyetleri dizisi vardır.* Bir kampanyadaki iletişim faaliyetleri özellikle mesaj üretimi ve dağıtımında kendini belli etmektedir. Mesajlar, bir hedef kitleyi etkilemesi özellikle muhtemel olan bir ikna biçimidir.

Tablo 4. Çevre Savunuculuğu Yöntemleri

Savunma Yöntemi	Hedef
<i>Siyasi ve Yasal Kanallar:</i>	
1. Siyasi savunma	Çıkarılan yasa ve hükümleri etkilemek
2. Hukuk davası	Kurumların ve şirketlerin çevre standartlarına uymasını sağlamak
3. Seçim siyaseti	Oy verenleri adaylar ve referandumlar için harekete geçirmek
<i>Doğrudan kamu kitlelerine yönelik olarak:</i>	
4. Kamu eğitimi	Toplumsal davranış ve tutumları etkilemek
5. Doğrudan eylem	Sivil itaatsizlik dâhil olmak üzere, protestolar yoluyla belirli davranışları etkilemek
6. Medya olayları	Savunma neticelerini arttırmak için ilan veya haber konusu yaratmak
7. Toplumsal örgütlenmesi	Vatandaşları veya sakinleri eyleme geçmeye sevk etmek
<i>Tüketiciler ve Piyasa:</i>	
8. Yeşil tüketicilik	Şirketlerin davranışlarını etkilemek için tüketicilerin satın alma gücünü kullanmak
9. Şirket hesap verebilirliği	Tüketici boykotları, paydaş eylemleri

Kaynak: Cox, 2006:246

Cox (2006:250), sonuç olarak Rogers ve Storey'in, pek çok kampanya için ortak olarak belirlediği dört özelliği, "(1) bir kampanyanın amacının belirli sonuçlar veya etkiler üretmek, (2) bu etkileri nispeten büyük bir birey topluluğunda, (3) belirli bir zaman periyodu içinde ve (4) organize bir iletişim faaliyetleri dizisi yoluyla gerçekleştirmek" şeklinde özetlemiştir. Cox, bu özelliklerin, kamu sağlığı ve diğer kampanyalardakiyle ortak olmasına rağmen, çevre savunma kampanyaları bazen diğerlerinden temel bazı bakımlardan ayrıldığını söylemektedir. İki farklılık özellikle belirgindir. Birincisi, risk azaltmayı veya bireysel tutum ve davranışları etkilemeyi hedefleyen çoğu kampanya kurumsal sponsorludur. Çevre savunuculuğu kampanyaları ise genellikle kurumsal olmayan kaynaklar (ilgilenen bireyler, çevre organizasyonları veya küçük topluluklar ve eylem grupları) tarafından gerçekleştirilir. İkinci olarak, çoğu halkla ilişkiler veya kamu sağlığı kampanyalarında, *bireylerin tutum ve/veya*

davranışları değiştirilmeye çalışılır (örneğin bireysel yaşam tarzı, tüketici seçimleri, diyet, uyuşturucu veya alkol kullanımı veya cinsel uygulamalar). Diğer taraftan, çoğu çevre savunma kampanyasında, ya belirli dış koşullar (örneğin terk edilmiş bir toksik atık bölgesinin temizlenmesi) ya da *bir devlet kurumu veya şirketin politikası veya uygulaması* değiştirilmeye çalışılır. Bazı çevre kampanyalarında bireysel davranışların değiştirilmesi amaçlanabilecek olmakla birlikte (örneğin toplu taşıma araçlarının kullanımının teşvik edilmesi), bu girişimler genellikle toplumun çevreye yönelik davranışında sistemsel bir değişikliğin adımları olarak görülür (örneğin otobüs veya tren kullanan çoğu insan, kamusal toplu taşıma hizmetlerine daha fazla fon ayrılması için siyasi destek oluşturabilir).

Medyada savunuculuğa sağlık iletişimi perspektifinden yaklaşan Çınarlı (2004:74) ise, kitle iletişimi ve medyada savunuculuk kampanyalarının amaçları ve süreçleri arasındaki farkı Kreuter ve diğerlerini kaynak göstererek açıklamaktadır (Bkz. Tablo 5). Buna göre medyada savunuculukta gündem belirleme ve çerçeveleme önemli rol tutmaktadır. Gündem belirleme medya savunuculuğunun ilk basamağını, çerçeveleme ikinci basamağını, politika geliştirmek ise üçüncü basamağını oluşturmaktadır. Bu amaçla ilk olarak haber olacak bir “olay” yaratılmakta, bu olayın çerçevesi çizilmekte ve oluşturulacak politikalar ortaya konmaktadır (Çınarlı, 200:75).

Tablo 5. Medyada Savunuculuk ve Kitle İletişim Kampanyalarının Amaçları ve Süreçlerindeki Farklılıklar

	Medyada savunuculuk	Kitle iletişim kampanyaları
Amaçlar	Sosyal, fiziksel politik çevreyi değiştirmek	Bireysel davranışları değiştirmek
Temel Strateji	Sorunu olan gruplara kendi hikâyelerini, kendi kelimeleriyle anlatmalarını sağlamak	Sağlık mesajlarını belli bir noktadan göndermek
Teorilerin uygulanması	Gündem yaratma ve çerçeveleme	Bireyleri değiştirmek ile ilgili davranış bilimleri teorileri
Toplum üyelerinin rolü	Sosyal değişimi geliştirmek için değerli kaynaklar	Planlanmış iletişimin pasif alıcıları
Medyaya ulaşma	Haberlerle, muhabirlere, prodüktörlere ve editör konumunun önemini ve ilgisini ispat etmek	Kamu sağlığı kuruluşlarıyla veya kaynaklar izin verirse reklam yoluyla

Kaynak: Matthew Kreuter ve Diğerleri, Tailoring Health Message Customizing Communication with Computer Technology, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 200: 16 (Çınarlı, 2004, s.74'den alıntı)

2.5.5.4. Çevresel işbirliği ve uzlaşma

Çevresel sorunların çözümünde yaşanan memnuniyetsizlikler, toplumsal katılımın yetersiz oluşu araştırmacıları farklı alternatiflere yönlendirmiştir. Bu alternatifleri; çevrecilerin, bilim adamlarının, siyasi partilerin, yerel yönetimlerin ve özel sektör temsilcilerinin biraraya gelip, işbirliği ve uzlaşma içine girmesi ve böylelikle de uzlaşma, tahkim ve arabuluculuk yoluyla sorunlara çözüm aranması yönündeki girişimler oluşturmaktadır (Cox, 2006).

Çevresel işbirliği ve uzlaşma yönündeki çalışmalarda Cox (2006:133) iki süreci ortaya koymaktadır: Hakemlik (arbitration) ve arabuluculuk (mediation). Hakemlik, genellikle mahkeme yoluyla yapılmakta ve zıt görüşlerin, tarafsız, üçüncü taraf bir bireye sunulmasını ve onlarla ihtilafla ilgili bir karara varılması sürecini içermektedir. Arabuluculuk ise, gönüllü olarak veya bir mahkemenin, danışmanların veya bir kurumun önerisi üzerine girilen çabadır. Bu çatışma yönetiminde, çatışmalı tarafların, üzerinde uzlaştıkları ortak bir zemin ve çözüm bulmasına yardımcı olan etkin bir aracı vardır. İşbirliğinde bazen bir arabulucu kullanılabilecek olmakla birlikte, tüm katılımcıların etkin katılımını gerekmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) işbirliğini “amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı” şeklinde tanımlamaktadır. Walker (2004:124), işbirliğinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. İşbirliği daha az rekabetçidir.
2. İşbirliğinde karşılıklı öğrenme ve gerçekleri bulma vardır.
3. İşbirliği, altta yatan değer farklılıklarının keşfedilmesine imkan tanır.
4. İşbirliği, konumlardan ziyade çıkarlar üzerinde odaklandığı için ilkeli müzakereye benzer.
5. İşbirliği, uygulama sorumluluğunu pek çok tarafa dağıtır.
6. İşbirliği çıkarımları, katılımcılar tarafından, interaktif, tekrarlı ve bilinçli bir süreç yoluyla ortaya konur.
7. İşbirliği genellikle devam eden bir süreçtir.
8. İşbirliği, çatışma yönetimi, liderlik, karar alımı ve iletişim gibi alanlarda bireysel ve topluluksal güç geliştirme potansiyeline sahiptir.

Cox (2006:134), Walker'ın, işbirliğini daha geleneksel toplumsal katılım biçimlerinden ayırt eden sekiz özelliğinin çevreye ilişkin kararları içeren süreçleri nasıl

kapsadığını “etkili işbirliğinin gereklilikleri ve sınırlılıkları” çerçevesinde anlatmaktadır. Bilim insanları ve etkili işbirliklerine katılım göstermiş olanlar, işbirliğinin başarılı olması için mevcut olması gereken bazı koşullar ve katılımcı karakteristikleri üzerine çeşitli çıkarımda bulunmuşlardır. Bu çıkarımlardan ilki, işbirliğine katılan tüm taraf ve paydaşların aynı masada olmasıdır. İkinci çıkarım katılımcıların bir sorun çözme yaklaşımını benimsemesidir. Üçüncü çıkarım ise, tüm katılımcıların, tartışmalara katılmak için gerekli kaynaklara ve fırsatlara erişimi olmasını kapsamaktadır. Son çıkarım ise, grup, tüm taraflara saygı duyulmasını ve çözüme katkıda ve etkide bulunma fırsatlarına sahip olmasını sağlamak üzere, katılımcılar arasında farklı yetki veya ayrıcalık seviyeleri gibi etkilere karşı bir koruma sağlamalıdır. Cox (2006:148-150), çevrecilerden ve çevre iletişimcilerden gelen işbirliği ve uzlaşmaya yönelik eleştirileri yedi başlık altında toplamıştır:

1. *Paydaşlar daha geniş kamu kitlelerini temsil etmiyor olabilir.*
2. *Yer-bazlı işbirliği, hariç bırakıcılığı veya ulusal standartlardan taviz verilmesini*
3. *Güç eşitsizlikleri üye seçimin etkilemeye neden olabilir.*
4. *Uzlaşma için baskı, "en küçük ortak paydaya" neden olabilir.*
5. *Uzlaşma genellikle çatışma ve savunmanın meşruluğunu yok ediyor.*
6. *İşbirliği grupları, kararlarını uygulayacak otoriteye sahip olmayabilirler.*
7. *Uzlaşılamayan değerler uzlaşmayı engelleyebilir.*

2.5.5.5. Risk iletişimi

Risk, bir olayın istenilmeyen sonuçlarının potansiyel gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1997:21). Medya, risk içeren durumlarla alakalı olarak zaman zaman hatalı bilgilendirme ve algılama kaynaklarından biri olmaktadır. Sorunları çoğu zaman abartılı bir dille sunmaktadır. Yine bu yanlış bilgilendirmenin düzeltilmesi ve doğru algılamanın oluşturulması yönünde kullanılacak kaynak medya olmaktadır. Medyaya yönelik eleştirilerde medyanın sadece olay olduğunda ve olayın boyutu büyük olduğunda yer verdiğine yöneliktir. Medyanın sadece zararları iletmekte olduğu, içinde yaşanan toplumda da sadece zararların değil risklerinde ele alınması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Kısacası medyadan risk konusunda davranış değişikliği yaratabilecek bir iletişim sürecinin oluşması beklentisi vardır. İnsan davranışının ne zaman değiştiğine bakıldığında o davranış değişikliği kendi yaşamlarına bir artı katıyorsa değiştirmektedir aksi halde bir yarar gözetmiyorlarsa davranışlarını

değiştirmemektedirler. Bu inancın gerçekleşebilmesi için ise ortada insanların kendilerine zarar vereceğine inanacağı riskli bir durum ortaya çıkmış olması gerekmektedir (Güler ve Çobanoğlu, 1997:49).

Risk iletişimi önce risklerin ortaya konması ardından da bu risklere karşı neler yapılabileceği üzerine odaklanmaktadır. Risklere maruz kalma nedeniyle toplumun ve bireylerin savunmazsızlığını azaltmak ya da ortadan kaldırabilmek için tehdit oluşturan faktörlerin belirlenmesine, değerlendirilmesine, risklerin önlenmesine ve olası zararların azaltılmasına yönelik yapılan risk analiz süreci içinde yürütülen kapsamlı ve koordineli çalışmalara gereksinim duyulmaktadır (Yakut, 2008). Risk iletişimi, mevcut ya da potansiyel bir tehlike ile başlamaktadır ve bu iletişim süreci; panikten kaçmak ya da paniği azaltmak, kamunun risk yönetimi karar sürecine katılımını sağlamak ve kamunun bireysel riskini azaltmasını sağlamaktan oluşmaktadır (Çınarlı, 2004). Risk iletişimi, çevre iletişiminde çevresel bir felaket olduğunda gerek karar vericiler gerek bu kararı uygulayacaklar ve bu karara katılımda bulunacak toplumun ve bireylerin iletişiminden oluşan karşılıklı etkileşimi içeren bir süreçtir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumların çevre ve sağlık alanında ortaya çıkan tehlikelere ve risklere yönelik ilgileri ve farkındalıkları artmıştır. Bu yöndeki değer, tutum ve davranışlarında değişiklikler yaşanmıştır. Bu sorunların nedenlerinin saptanması ve etkili çözümler bulunması noktasında makro çözüm olarak politik ve ekonomik etkinliklerin artırılmasının, mikro çözüm olarak da bireylerin farkındalığının artırılmasının önemi ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, çevresel veya sağlıkla ilgili felaket olarak adlandırılacak bir durum meydana gelmeden, koruyucu/önlem alıcı çalışmalar risk iletişiminin içerisine girmektedir. Risk iletişimi uzun dönemli ve kapsamlı ve kalıcı etkisi olan çalışmaları içermektedir (Yakut, 2008:22-23). Çevre sorunları önceden saptanan, önlem alınması gereken sorunlar olduğu için risk iletişimi içinde değerlendirilmektedir. Yakut (2008:58-59) risk iletişiminin günümüzde geldiği noktanın iletişim biliminde yapılan çok yönlü çalışmaların etkisini taşıdığını belirtmektedir:

Risk iletişim alanı, özellikle, iletişim biliminde yapılan çok yönlü çalışmaların da etkisiyle, hazırlanan riskle ilgili mesajların uzmanlardan, riskten doğrudan ya da dolaylı etkilenen uzman olmayan gruplar ve bireylere doğru olan akışının, amaçlı kasıtlı ve koşullu bir

geri bildirimin sağlanması ve hedef kitlenin kaynak ve mesajlardan etkilenebilmesinin bir yapısal süreç içinde incelendiği bir alan olmasının ötesinde amaç ve kapsamın genişletilerek etkileşimli bir iletişim sürecinin işleyişini etkileyen tüm faktörlerin dikkate alınmasının, kaynak ve alıcının rollerinin toplumsal etkenlerle sürekli yer değiştirmesinin, sürekli geri bildirim sağlama olanaklarının sağlanması, mesajın anlamının sosyo-kültürel ortamın ve tarafların sosyal psikolojik niteliklerine, kaynak ve alıcının etkileşimine göre belirlenmesinin daha kapsamlı ve etkileşimli bir iletişim orta içinde incelendiği bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Risk iletişimi ile kriz iletişimi karıştırılmaktadır. Risk iletişimi ve kriz iletişimini ayıran nokta kamu yararı kavramında yatmaktadır. Risk iletişimi kamu yararını barındırırken, kriz iletişimi daha çok işletmelerin istenmeyen bir durum karşısında yaptıkları halkla ilişkiler çalışmalarını kapsamaktadır (Çınarlı, 2004).

İçinde yaşanılan yüzyıl risk toplumu olarak adlandırılmakta ve risk toplumunun da insanlığa zarar verecek özelliklere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Giddens ve Beck'in risk toplumuna yönelik çalışmalarından çıkarım yapan Bayhan (2002:193-209) risk toplumunun özelliklerini oluşturan riskleri tasniflemiştir. İlk sıraya nükleer savaş tehdidi, küresel ısınma, ozon tabakası deliği, deprem, sel gibi çevresel riskleri koymuştur. İkinci sıraya ise, yoksulluk, işsizlik, post modern aile yapısıyla oluşan boşanma artışı, yalnızlık, yabancılaşma, medyanın insanların mahrem hayatına kadar girmesi gibi sosyal riskleri koymuştur. Kitle imha silahları, manyetik kirlenme teknolojik riskleri oluştururken, medya, sinema ve dizi filmler aracılığıyla hayatın Amerikanlaşmasını kültürel risklere girmektedir. Siyasal riskleri ise, gelişmiş ülkelerin IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar aracılığıyla az gelişmiş ülkeleri hegemonya altına alması ve bölgesel çatışmalar oluşturmaktadır.

Kapitalizmle beraber çevre sorunları giderek artmıştır. Tüketim alışkanlıkları ve kapitalist toplum çevre sorunlarının giderek kötüleşmesine neden olmuştur (Mythen, 2004:31). Risk toplumunda risk iletişiminin nasıl gerçekleşebileceği üzerine bir model geliştiren Cox (2006:226) bu modeli teknik ve kültürel temeller üzerine kurmaktadır. Teknik modelde iletişim tipi uzmandan halka doğru tek yönlü; risk bilgisinin kaynağı,

bilim ve teknoloji; amaç ise bilgilendirmek, riskli davranışı değiştirmek, ilgili grupları ikna etmek iken; kültürel model de iletişim; uzman, vatandaş ve devletin iştirakiyle gerçekleşen işbirliği şeklindedir. Risk bilgisinin kaynağı, bilimin yanı sıra yerel ve kültürel bilgi ve deneyimden oluşmaktadır. Hedefler ise, daha geniş kapsamlıdır ve riskin anlamını sosyal bağlam içinde halkın farkına varmasını sağlayarak aktarmayı, etkilenen insanların yararına riskli davranışı değiştirmeyi, kabul edilebilir ve kabul edilemez risklerle ilgili kararlara etkilenen grupları dâhil etmeyi kapsamaktadır.

Tablo 6. Risk İletişimi Modelleri

	Teknik Model	Kültürel Model
İletişim tipi	Genellikle tek yön (uzmandan halka doğru)	İşbirliği (halk-uzman-devlet)
Risk bilgisinin kaynağı	Bilim/teknoloji	Bilim + yerel ve kültürel bilgi ve deneyim
Hedefler	Açıklama /bilgilendirme Riskli davranışı değiştirmek *İlgili grupları ikna etmek	Anlamın sosyal bağlamlarını açıklayarak bilgilendirmede bulunmak Etkilenen insanların yararına riskli davranışı değiştirmek Kabul edilebilir ve kabul edilemez risklerle ilgili kararlara etkilenen grupları dâhil etmek

Kaynak: Cox, 2006:226

2.5.5.6. Yeşil pazarlama ve popüler kültürde doğanın sunumu

Çevre sorunlarının giderek artmakta ve insanların gündeminde önemli yer tutmaktadır. İnsanların bu konuda artan duyarlılığına ilişkin olarak Demirbaş (1999:6) Ottaman tarafından 16 ülkede yapılan bir araştırmayı örnek göstermektedir. 1992 yılında gerçekleştirilen araştırma, tüm ülkelerde tüketicilerin %50'sinde fazlasının çevre kirliliği konusunda duyarlı oldukları ortaya çıkarmıştır. Bu duyarlılığı da şirketler pazarlama stratejileri için kullanmaktadırlar. İşletmeler, küresel ısınma üzerindeki

tartışmalar, çevre konusunda bilinçli tüketicilerin artması ve ISO 14000⁶'in sağladığı katkı nedeniyle, çevresel süreklilik ve çevre savunuculuğu üzerinden fayda sağlama konusuyla giderek daha fazla ilgilenmektedirler (Alagöz, 2007). Öyle ki günümüzde işletmeler, çevreye duyarlılık konusunu birer sosyal sorumluluk projesi olarak görmektedirler. Bunun bir gereği olarak da reklamlarında ve halkla ilişkiler kampanyalarında çevreyi bir tema olarak seçmektedirler.

2.5.5.6.1.Halkla ilişkiler ve çevre

Kamuoyunun çevre konusundaki farkındalığı, çevre sorunlarına ilişkin yargısı olgunlaşma aşamasındadır. Bu olgunlaşmanın sağlanmasında çevre temalı halkla ilişkiler kampanyaları rol oynamaktadır. Bir düşüncenin yargıya geçiş sürecinde halkla ilişkilercinin rolünü anlamak için, Amerikalı kamuoyu araştırmacısı Daniel Yankelivitch bir düşüncenin yargıya dönüşmesi süreciyle ilgili geliştirdiği 7 aşamalı bir modele bakmak gerekmektedir (Harrison, 1998). Bu modele göre,

1. İnsanlar bir konunun farkına varmaya başlarlar.
2. Konunun acil olduğu duygusunu edinirler.
3. Seçenekleri araştırmaya başlarlar.
4. Maliyetlerin ve seçeneklerin artmaması için direnirler. Bu iyimser düşünmeye yöneltir.
5. Seçeneklerin artı ve eksilerini tartarlar.
6. Zihinsel olarak taraf tutmaya başlarlar.
7. Sorumluluk isteyen ahlaki ve duygusal bir yargıya varırlar.

Harrison (1998) çevre sorunları söz konusu olduğunda kamuoyunu modelde geçen süreci tam olarak tamamlamayadığını söylemektedir. Kamuoyunu oluşturan bireyler, çevresel bir sorunun çözümünün, ekonomik olarak kendilerine külfet getireceğini ya da ekonomik olarak zarara uğratacağını düşündükleri zaman tercihlerini mevcut durumun sürmesi şeklinde kullanmaktadır. Nükleer enerji santralının çevreye vereceği zararlar ortada olmasına rağmen, Türkiye’de bu konuda sürdürülen tartışmalar “Rusya’daki doğalgaza bağımlı mı kalalım enerjimizi üretmeyelim mi? Nükleer santral kurulacak bölgeye ekonomik kalkınma, iş aş gelecek” şeklinde yürütülmektedir. Burada

⁶ Uluslararası Standardizasyon Örgütü tarafından gönüllü olarak geliştirilmiş, çevresel süreçleri onaylayan uluslararası standart.

amaç, daha çok ekonomik gerekçeler üzerinden halkın tepkisini azaltmayı ya da halktan destek bulmaktır. Halkla ilişkiler kampanyaları bu sürecin tamamlanması yönünde hizmet etmektedirler. Çünkü kampanyaları genellikle şirketler gerçekleştirmekte ve sorunun farkına varılması ve o sorun hakkında bir yargının oluşması sağlanmaktadır. Halkla ilişkiler kampanyaları, çevre konusuna ilişkin olarak insanlara motive edici ve bilgi verici mesajlara odaklanmıştır. Halkla ilişkiler, sadece insanlara ulaşmanın en etkili yolu değil aynı zamanda insanları harekete geçirmenin de en etkili yolunu oluşturmaktadır (Parker, 1997).

Şirketlerin çevre temalı halkla ilişkiler kampanyaları kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarının bir parçasıdır. Kurumsal sosyal sorumluluk, “isteğe bağlı iş uygulamaları ve kurumsal kaynakların katkıları aracılığıyla refahını iyileştirmek için üstlenilen yükümlülükler” olarak tanımlanmaktadır (Kotler ve Lee, 2006). Şirketlerin çevre ile ilgili sosyal sorumluluk kampanyaları 1999 yılında %35 iken 2002 yılına gelindiğinde %45 olmuştur (Kotler ve Lee, 2006:5). Günümüzde şirketler, sosyal sorumluluk projesi olarak, en çok çevre sorunlarına ilişkin çalışmalar yapmaktadırlar. Şirketlerin, çevre konusunda sorumluluk alıp kampanya yapmaları çevresel bir karar değil, ticari bir karardır. Sosyal sorumluluk kampanyalarını şirketler aşağıdaki sonuçlar için yapmaktadırlar (Kotler ve Lee, 2006:11):

- Satışlarda ve pazar payında artış
- Marka konumunda güçlenme
- Güçlü kurum ve imaj etkisi
- Çalışanları çekme, heveslendirme ve elde tutma becerisinin artışı
- İşletme maliyetlerinin azalması
- Yatırımcılar ve mali analiz uzmanlarına karşı cazibenin artması.

Kurumların ticari amaçları doğrultusunda hayır işlemek amacıyla gerçekleştirdikleri girişimler altı başlıkta incelenmektedir (Kotler ve Lee, 2006: 23-25):

1. *Sosyal amaç teşvikleri:* Çevreyle ilgili bir konuya dikkat çekmek, farkındalığı artırmak veya bağış toplamaya destek verme yönündeki girişimlerdir.

2. *Sosyal Amaç Bağlantılı Pazarlama:*

3. *Kurumsal Sosyal Pazarlama*: Çevresel bir soruna karşı toplumun davranışını değiştirmeye, iyileştirmeye yönelik çalışmalar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

4. *Kurumsal Hayırseverlik*: Bir kuruma yapılan nakit bağışlar, kurumsal hayırseverlik girişimi olarak adlandırılmaktadır.

5. *Toplum Gönüllülüğü*: Bir kurum çalışanlarının zamanlarının bir kısmını gönüllü olarak çevreyle ilgili bir faaliyete ayırması toplum gönüllülüğü olarak adlandırılmaktadır

6. *Sosyal Açıdan Sorumluluk Taşıyan İş Uygulamaları*: Çevreyi korumak amacıyla kurumun çevreyi destekleyen iş uygulamalarını benimsemesidir

1960'lı ve 1970'li yıllarda şirketler çevre üzerinde meydana getirdikleri zararlı etkileri kabul etmeme eğilimindeyken, bugün birçok şirket çevreye zarar vermekten sorumlu olduğunu kabul etmektedir. Ürünler ve üretim süreçleri daha temiz hale getirme sürecini de halkla ilişkiler kampanyası yaparak kamuoyu ile paylaşmakta şirket imajlarını düzeltmektedir (Hart, 2001). Gökbunar (1995:4-5), “çevreyi koruduğunuz takdirde, yalnız doğa değil, işletmeniz de kazanır” görüşünün artık pek çok işletmede egemen olan bir düşünce olduğunu belirtmektedir:

Tanıtımı yapılan ürünlerin çevreye saygılı olduğu vurgulanmakta, atık maddelerin yeniden değerlendirilmesi (recycling) özendirilmekte ve kaynakların temiz tutulması mesajı verilmektedir. Piyasa bu eğilime tümüyle olumlu yanıt vermiştir Çevreyi kirleten bir işletme ile kirletmeyen bir işletmenin imajları tüketiciler ya da kamuoyu nezdinde çok farklı olmaktadır

Şirketlerin çevreye yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projelerine önem vermesini Tellan (2008) artan yasal ve toplumsal baskılara dayandırmaktadır. Tellan (2008:65) sosyal sorumluluk kampanyalarının yanı sıra üretim süreçlerinin de “yeşillendiren” şirketlerin bu şekilde daralan pazar paylarını artırma amacıyla olduğunu vurgulamaktadır. Şirketlerini yeşillendiren ve bu yöndeki değişimlerin karlarını artırdığını gözlemleyen kuruluşlar, çevreye ilişkin çalışmalarını kamuoyuna duyurma yönünde yoğun çabaya girişmektedir. Şirketler, özellikle kurumsal internet sayfalarında bu yöndeki projelerine yer verip, kurumlarının imajını “çevre dostu” olarak sunmaktadır. ABD’de yapılan bir çalışmada Fortune 500 listesine giren şirketlerinin

websiteleri incelenmiş, kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının o sayfalarda nasıl yer aldığına bakılmıştır. Buna göre şirketlerin %82'i web sitelerinde kurumsal sosyal sorumluluklarından bahsetmektedir. Bu şirketlerin, ele aldığı kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının %52'ini çevre ile olduğu ortaya çıkmıştır (Esrock ve Liechty, 1998).

Halkla ilişkiler şirketleri çevresel veya sağlıkla ilgili bir konuda gerçekleştirebilecek eylemlere yönelik olarak “Böl ve Yönet” stratejisini uygulamaktadır. Mongoven, Biscoe and Duchin (MBD) şirketi tarafından uygulanan strateji, aktivist grupları engellemeye yöneliktir. Buna göre; aktivist gruplar, radikaller, idealistler, realistler ve fırsatçılar olarak dörde ayrılmaktadır. Strateji şu şekildedir:

1. Radikalleri izole et,
2. İdealistleri realist olacak şekilde yetiştir ve eğit,
3. Endüstri ile işbirliği konusunda realistlerle işbirliği yap.

Şirket, yetkileri bu stratejiyi şu şekilde açıklamaktadırlar: “Radikallerin temel amacı sistemi değiştirmek olduğu için uzlaşmazdırlar, idealistler ikna olabilir bir yapıdadırlar, fırsatçılar, güç, şöhret ya da iş istedikleri için eylemde yer alırlar. Realistler, daha çok ticari kaygılarla hareket eden yararcı bir yapıya sahiptirler.” (Stauber ve Rampton, 1995)

Şirketlerin çevre konusunda yaptıkları çalışmalar tüketici gözünde marka değerlerine ve imajlarına katkı sağlasa da bu çalışmaların birer “yeşil aklama” projesi olduğunu yönünde eleştiriler mevcuttur. Bu konudaki en büyük eleştiriye hiçbir projesinde hiçbir ticari kuruluştan yardım almayan Greenpeace (Yeşil Barış) örgütü getirmektedir. Greenpeace, şirketlerin, çevreyi koruyan dernek ve vakıflara destek olarak çevreci kampanya yürütmesini “yeşil aklama” (greenwash) olarak adlandırmaktadır. Greenpeace Akdeniz Direktörü Ahmet Bekta, Greenpeace uluslararası platformda, bazı şirketlerin politikalarını değiştirmek için kampanyalar yürüttüğünü, bunun sonucunda McDonald's ve Cargill gibi şirketlerin politikalarını değiştirmesiyle, Amazon'daki yağmur ormanlarının önemli bir kısmı kurtarıldığının altını çizmektedir. Bekta “ Ancak Greenpeace, şirketlerden maddi hiçbir destek kabul etmeyerek, şirketlerin boyunduruğuna girmez ve kendi adının 'yeşil aklama' çalışmalarında kullanılmasına asla izin vermez” demektedir (Bekta, 2007). Bu da

göstermektedir ki, Greenpeace şirketlerin çevreci halkla ilişkiler kampanyalarını samimiyetsiz görmekte ve birer aklama faaliyeti olduğunu düşünmektedir. Çevre konusunda şirketlere kampanya yapan halkla ilişkiler çalışanları, küçültücü ve yerici bir üslupla “image maker” ve “spin doctor” olarak adlandırılmıştır. (Hallahan, 1999:206). Türkiye’deki çevreci hareketin son yıllarda hobi mahiyetindeki konumundan, ülke gündeminde daha fazla yer tutan, meşruiyetini ve toplumdaki yerini güçlendiren bir konuma doğru hızla ilerlediğini belirten Türkmen (2006, p. 2) Türkiye’deki çevreci yapılanmaların bu değişime hazırlıklı olup olmadığını sorgulamaktadır:

Tuzaklarla dolu bu yolun çıkışı ise asıl tartışma konusu olarak karşımıza dikiliyor. Akla gelen ilk tuzak "yeşil aklama". Büyük holdinglerin "kurumsal iletişim-halkla ilişkiler" kolu gibi çalışan, sponsorluk sistemine göbek bağıyla bağlı "çevre kuruluşları", çevresel sorunların sınır çizgisini bugün yaşadığımız sorunların sorumlusu endüstriyi dışarıda bırakarak tanımlamaya çalışıyor. Sanayi kuruluşları ya da onları temsil eden çıkar grupları, çevre sorunlarının çözümüne ilişkin politik adımları, kâr marjlarının azalması nedeniyle hükümet nezdinde durduruyor. Ancak bunun yanında destekledikleri projeler ya da STK'lar kanalıyla ne kadar "yeşil" olduklarının borazanlığını yaparak kendilerini aklamaktan da geri kalmıyorlar

2.5.5.6.2.Yeşil reklamcılık

Çevreyi konu alan reklamlarda kişiye çevreyi kurtaracağı empoze edilmekte ve kurtarıcı olarak ona büyümlü ulvi bir rol biçilmektedir. Çevre reklamlarında uygulanan strateji “korkut onları, tipiyi boğ” (Henry, 1995) tekniğidir. Bu teknikte insanlar önce dehşete düşürülmekte sonra bu korkudan nasıl çıkacaklarına ilişkin olarak yol gösterilmektedir. Bu yolda o ürünü satın alıp tüketmektir. Tüketici de yaşadığı, sorun olarak algıladığı bir konuda, yapacağı bir şeyler olduğu, içindeki çelişkiden kurtulmak için o reklamdaki rolü benimsemekte ve tüketmektedir.

Reklamcılar çevreye duyarlılığına daha fazla dikkat etmek için bu karşıtlıkları kullanmaktadırlar. Bu karşıtlıklarda doğa ve gelenek bazen ortak olarak, bazen de çağdaşlık ve doğa ortak olarak kullanılmaktadır. Doğa ve geleneğin ortak kullanıldığı

reklamlarda pastoral görüntüler eşliğinde eskiye olan özlem vurgulanmaktadır. Çağdaşlık ve doğanın ortak kullanıldığı reklamlar genellikle negatif reklamlar olmaktadır. Burada ürünün niteliğine veya reklamvereninin yaratmak istediği etkiye göre doğa veya teknoloji olumsuzlanmaktadır. Tüm bu karşıtlıklar eşliğinde reklamları incelenecek olursa doğa görüntülerinin yer aldığı reklamların dört kategoride kendini göstermektedir. İlki panoramik görüntülerin yer aldığı uçsuz bucaksız kır ve vahşi doğa, az da olsa karlı dağların yer aldığı reklamlar. İkinci olarak güneş, kum deniz olarak insanları tatil ve eğlenceyi anımsatan reklamlar; bir diğeri kırsal çevreyi anlatan reklamlar ki bunlarda bitkiler ve göller vs. yakın çekimde sunulmaktadır. Sonuncu olarak da genelde kuşların yer aldığı vahşi hayvanların bulunduğu reklamlardır. Doğanın pek çok anlamı bulunmaktadır. En az rastlanani doğayı kötü resmeden reklamlardır. Bu tür reklamlar genelde alerji ilaçları, sivrisinek ilaçları gibi çağdaş ürünlerin tanıtımında görülmektedir. Tropik ya da hiçbir şeyin bulunmadığı uçsuz bucaksız kırsal bölgeler, kendilerini bir mal olarak sergiledikleri gibi, bir kaçış, sükûnet ve yenileme ortamı da olabilmektedirler. Vahşi ormanlar saflığın, lekesizliğin ve özgünlüğün temsilcisidir. Evcil hayvanlar ise insanlık tarafından değer verilen bazı nitelikleri taşıyan yaratıklar olmuşlardır. Doğanın en çok vurgulanan anlamı, bir üstünlük ve olağanüstülük duygusundan kaynaklanmaktadır. Doğa, herkesin tapması ve koruması gereken güzelliğin somut örneği olarak gösterilmektedir (Rutherford, 2000).

Iyer, Barnerjee ve Gulas, (1995) yeşil reklamları 3 farklı ölçütte incelemektedirler. Bunlardan ilki ürün ve çevre arasında pozitif ilişki kuran reklamlardır. Ürünün çevreyle dost olduğunu vurgulayan reklamlar bu kategoride yer almaktadır. Western Digital, firmasının “doğayla arkadaş” sloganıyla reklamını yaptığı hard diskler buna örnek teşkil etmektedir. İkinci reklam türü referans gösterdiği ürün veya hizmetin çevreci bir hayat stiline teşvik etmesini sağlayan reklamlardır. Pek çok şirketin bu ikinci tür reklamı kullandığını görülmektedir. Bu tür reklamlar, bir hayat tarzı sunmaları bakımından tüketim kültürünün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Üçüncü tür reklamlar ise çevre koruma sorumluluğuna karşı işbirliği öneren reklamlardır. Tema Vakfı’nın “Türkiye Çöl Olmasın” kampanyası için hazırladığı reklamlar bu tür kategoride yer almaktadır.

Carlson (1993) ve diğerkleri ise çevre reklamlarını 5 kategoride incelemektedir. Çevre temalı reklamlarda bu kategoriler beş çevresel tema odağını içermektedir. Bu odaklar, ürün odağı, süreç odağı, imaj odağı, çevresel durum odağı ve bu süreçlerin tümünü içeren kombinasyondur. Ürün odağı; ürünün çevreye dost tutumlarını içerir. Bu tür reklamlarda “Çevreyle dost, çevreye zararsız, bu ürün geri dönüştürülebilir” gibi açıklamalar mevcuttur. Süreç odaklı reklamlarda, ürünü üreten veya hizmeti geliştiren organizasyonun üretim ve hizmet geliştirme aşamasında kullandığı teknolojiye, üretim tekniğinde, satış metotlarında çevre yararını kabul ettiğini anlatılmaktadır. Bu tür reklamlarda “Bu ürünün üretiminde %25 oranında geri dönüşümü sağlanmış ürün kullanılmıştır, Bu ürünün testleri sırasında hiçbir canlıya zarar verilmemiştir” gibi cümlelere rastlanmaktadır. İmaj odaklı reklamlarda geniş halk kitlelerinin desteğini almış bir konuda reklamveren şirketin bu konu ile uğraşan organizasyonla işbirliği yapması veya geniş kitlelerin destekleyeceği çevresel bir durumu destekleyeceğini belirtmesi yer almaktadır. Bu tür reklamlarda “ormanlarımızı koruyoruz; satın alacağınız her ürünün %5’lik kısmı Doğal Hayatı Koruma Derneği’ne gidecek” gibi açıklamalar bulunmaktadır. Çevresel durum odaklı reklamlarda, reklamveren ürünü veya hizmetini içermeyen bir ekolojik bir konuda dikkat çekmek için bu tür reklamlara başvurmaktadır. Bu tür reklamlarda şu tür söylemler yer almaktadır: “Türkiye’nin tarım arazileri erozyonla yok olmaktadır. Her bir dakika dünya yağmur ormanları yok olmakta” kombinasyonda tüm bu sürecin birleşiminden oluşmuş reklamları içermektedir.

2. 6. Basın ve Çevre

Çevre iletişiminin çalışma alanlarından birini de çevre gazeteciliği kısmı oluşturmaktadır. Bu bölümde çevre gazeteciliğinin nasıl olması gerektiğine ilişkin kuramsal bir çerçeve çizilmiştir. Bunun öncesinde ise, çevre gazeteciliğinin önemi bu konuda yapılan dünyada ve Türkiye’deki bilimsel çalışmaların kapsamına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

İnsanların yaşadığı dünyaya ilişkin bilgileri ve haberleri medya aracılığıyla almaktadırlar ve çevreyle ilgili haber kaynakları da kitle iletişim araçları olmaktadır. Uluslararası Çevre Muhabirleri Federasyonu (IFEJ) 2005 yılında Yeni Delhi’de gerçekleşen kongresinde insanların çevre hakkındaki bilgileri sırasıyla televizyon,

gazete, internet ve radyodan edindiği bildirilmiştir. Atwater tarafından ABD’de 1988 yılında yapılan bir çalışma, Amerikalıların %47’sinin çevre sorunları hakkındaki bilgiyi gazetelerden, %26’sının da televizyon ve radyodan öğrendiğini ortaya koymuştur (Martin, 2002:15). Yine ABD’de ilköğretim öğrencileri arasında yapılan araştırmaya göre, ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgisinin %63’ünü görsel ve yazılı medyadan öğrendiklerini ortaya çıkarmıştır (Hausbeck vd., 1992:31). Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmada kitle iletişim araçlarının rolü sosyal çevreden sonra gelmektedir. Çalışma, Eskişehir ve Hatay illerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcıları çevreyle ilgili bilgileri genellikle sosyal çevresinden aldıklarını söylemektedirler ama çevre konusunda medya aracılığıyla bilgilendiğini söyleyenlerin sayısı da yüksektir. Hatay’da bu oran gazete için %44 televizyon ve radyo için ise %47 iken; Eskişehir’de %56 ve %70’dir (Birsen vd. 200:36). Temizkul’un (1994) Ankara örnekleminde yaptığı çalışması ise televizyonun çevre duyarlılığında etkisinin diğer kitle iletişim araçlarına göre daha çok olduğunu göstermektedir. Gazeteler çevre konusundaki haberlere televizyon ve radyoya göre daha sık yer vermektedir. Bir çevre haberinin televizyonda veya radyoda yayınlanması o haberin gazetede haber olduğu sürecin sonrasına denk gelmektedir (Hutchins ve Lester, 2006:439). Avrupa Birliği Çevre Ajansı’nın raporunda ise yazılı basında çevre sorunlarının daha çok ele alındığı belirtilmektedir (EEA, 1998). Rapor, aynı zamanda Avrupa Birliği ülkeleri içinde çevre gazeteciliği konusunda çıkarımlara yer vermektedir. Buna göre;

- Gazetecilerde genel bir çevre bilgisi eksikliği mevcuttur.
- Gazeteciler belirli bir çevre olayıyla ilgili olabilecek çeşitli sosyal gruplarla ne bütünleşebilmiş ne de etkileşebilmiştir.
- Çevre bilgilerinin verimsiz şekilde aktarılmaktadır.
- Görsel-işitsel medyanın Avrupa halkı için daha elverişli olduğunu gösteren kanıtlara ve kitle iletişiminde sadece tek bir iletişim aracına yoğun bir şekilde yaslanmanın riskli olduğu gerçeğine rağmen çevreye ilişkin bilgiler "yazılı söze" aşırı şekilde dayalıdır.
- Çevre iletişiminde, (çevresel) bilgi kaynakları olarak bilim adamları, STK'lar veya özel kurumlar karşısında siyasi liderlere ve kamu yöneticilerine ayrıcalık tanıyan bir kurumsal gazetecilik yaygındır.

- Tüm "belirsizlikleri ve varsayımlarıyla", çevre haberlerini ele alma konusunda muhabirlerin yetersiz eğitimi ve bunun neticesi olarak, çevre haberleri resmi yorumlarına dayanmaktadır.
- Gazetecilerin çevre olaylarıyla ilgili mekansal ve zamansal sınırlılıkları nedeniyle parçalı ve kısmi bilgi üretimi ve yayımı sözkonusudur.
- Çevre haberlerinde yerel karşısında ulusala ayrıcalık tanınmaktadır.
- Çevre sorunlarının sonuçları" üzerinde odaklanıp, çevre sorunlarının "nedenleri" göz ardı edilmektedir
- Gazeteciliğin geleneksel iletişim çerçevelerinin kullanımı yoluyla, çevre haberlerinin muhtemelen dikkatsizlik neticesinde marjinalizasyonu veya gölgelenmesi sözkonusudur.
- Çevre muhabirlerinin, üzerlerine yüklenen kurumsal ve yönetsel (veya piyasa temelli) talepler ve "halkla etkileşimlerinin zayıf olması" nedeniyle sınırlandırılmaları ve deformasyonları.

Çevre konusunda medya çok önemli bir yer taşımaktadır. Çünkü medya çevre tartışmalarının şekillenmesinde, kararların alınmasında halkı etkilemekte, çevresel konuların onaylanmasında veya ret edilmesinde önemli rol oynamakta ve çevrecilerin imajı yumuşatmakta ya da bozmaktadır (Hutchins ve Lester, 2006). Çevre ve medya konulu çalışmalara üç ana boyut görülmektedir: 1. eğitim boyutu. 2. medyanın sosyal bir konu olarak çevre sorunlarına bakışı ve 3. medyanın çevre sorunlarını nasıl çerçevelediğidir. Bu çalışmalardaki konulara bakıldığında çevre haberlerinin basında nasıl yer aldığı (Burch, 1997; Chapman vd., 2003; Estes, 2005; Gibson, 2008; Hasan, 2007; Kolandai-Matchett, 2009; Martin, 2002; Randazzo, 2001; Reis, 1999; Seamon, 2005), gazeteci ve editörlerin çevre haberlerine bakışı ve çevre haberi yapım süreci (Archhibald, 1996; Beharriell, 1992; Burch, 1997; Martin, 2002; Miller ve Riechert, 2003; Sprecker, 2001;), çevrecilerin veya çevreci eylemlerin medyada nasıl sunulduğu (Arvai ve Mascarehas, 2001; Hutchins ve Lester, 2006; Uppal, 2003), herhangi bir çevresel felaketin medyada ele alınışı (Jones, 2006), herhangi bir çevre sorununun tarihsel süreç içinde medyada nasıl ve ne kadar yer bulduğu (Bendix ve Liebler, 1999; Boykoff, 2008; Dispensa ve Brulle, 2003; Guedes, 2000; Miller, 2000; Pompper, 2001; Schmid ve vd., 2007), çevre gazeteciliği eğitimi (Campbell, 1999; Casey, 1998; Cox, 2006; Frome, 1998; Rademakers, 2004) üzerine odaklanıldığı görülmektedir.

Eğitim boyutuna ilişkin olarak, Casey'in (1998) çalışması ABD'deki çevre gazeteciliği eğitiminin portresini ortaya çıkarmaktadır. Çevre iletişimi ve gazeteciliği eğitiminin söz konusu dönem içinde yeni yeni iletişim fakültelerinde ders konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Rademaker'ın (2004) çalışması ise çevre gazetecilerine yönelik elkitablarının analizine yöneliktir. Çevre gazetecilerine ipuçları veren kitapları analiz etmektedir. Campbell'in (1999), Frome'un (1998), Parker'ın (1997), Cox'un (2006) kitapları çevre gazeteciliğine giriş niteliğindedir, örnek olaylarla öğrencilere çevre gazeteciliğini nasıl yapmaları gerektiği konusunda bilgi vermektedir.

Medyanın sosyal bir sorun olarak çevre konusuna nasıl baktığına ve medyada çevre haberlerinin nasıl çerçevelendiğine yönelik çalışmaların içeriğine bakıldığında, benzer çalışmalarda benzer sonuçların çıktığı görülmektedir. Miller (2000), küresel ısınmanın medyada nasıl ele alındığı üzerine bir çalışma yapmıştır. ABD ve İngiltere'deki gazeteleri gazetelerin konuya bakış açılarını ortaya koymuştur. İngiliz gazeteleri konuya bilimsel bir açıdan yaklaşırken, ABD'de konu politik olarak ele alınmaktadır. Pompper, (2001) çalışmasında 15 yıllık bir süre içinde çevresel risklerin nasıl ele alındığını incelemiştir. Çalışma göstermiştir ki, bu risklerin tanımlanmasında çeşitlenme söz konusu değildir. Sadece devlet ve ekonomi çevrelerinin ele aldığı riskler çevresel risk olarak tanımlanmakta, birincil haber kaynakları bunlar olmaktadır. Mevcut statükonun yeniden üretiminin yapıldığı, çevresel riske maruz kalan çevrelerin görüşlerinin görmezden gelinmektedir. Çerçevelemeyi kullanarak su konusundaki tartışmalara değinen bir çalışma da Gibson (2008) tarafından yapılmıştır. Çalışma medyanın mevcut statükoyu sürdüren şekilde haberleri çerçevelediğini ortaya koymuştur.

Çevre haberlerine bakıldığında uzun vadeli çevre problemlerinin gazetelerde ele alınış tarzının farklı olduğu görülmektedir. Küresel ısınma veya hava kirliliği gibi kronik bir çevre sorunu, bir tanker ya da nükleer santral kazasından daha farklı çerçevelenmektedir. Anlık çevre sorunları ve uzun vadeli çevre sorunlarının incelenmesinde üç farklı boyut yer almaktadır. Bu boyutlardan biri haberin çerçevesi, ikincisi mesleki normlar üçüncüsü ise toplum yapısıyla ilintilidir. Bir insan için önemli bir konu, bir başka insan için aynı önemi taşımamaktadır. İnsanların ne bildiği, ne bilmediği ne anladığı veya anlamadığı o kişinin olaylar karşısındaki "şemasını"

belirlemektedir. Genellikle gazeteciler benzer mental haritaya sahiptirler ve medyadaki herşey benzer şekilde işlenmektedir. Dunwoody ve Griffin (1994), bu durumu Three Mile Island'da gerçekleşen tanker kazasını örnekleyerek açıklamaktadır. Kaza olduğunda gazeteler normal muhabirlerinin olay yerine yollamış ve haber flaş haber olarak yansıtmıştır. Gazeteciler haber sırasında teknik kelimelerle karşılaşmış ve soru sormakta zorluk çekmişlerdir. Gazetecilerin bilgi şeması ve bu olayı açıklamak için yeterli olmamıştır. Daha sonra olayı anlatmak üzere bilim muhabirleri olay yerine gitmiştir. Daha derinlemesine sorularla, detaylı bilgilerle kazanın yol açacağı zararlar daha net ortaya konulmuştur. Mesleki normlar açısından uzun vadede tehdit oluşturacak çevre sorunlarının haber değeri bulunmamaktadır. Bir kaza ya da birden fazla insanın aniden can kaybı olduğunda haber değeri olmaktadır (Dunwoody ve Griffin, 1994:25-27). İstanbul'da 2009 yılında yaşanan sel felaketinin su havzalarının yerleşime açılması tartışmaya açması buna örnek teşkil etmektedir.

Haberlerin nasıl çerçevelendiğine yönelik çalışmalarda haber kaynağının önemi ortaya çıkmıştır. Archibald'ın (1996) çalışması günlük gazetelerde çevre haberlerinin nasıl yapılandırıldığı ve gazetecilerin bu konu hakkındaki yorum ve görüşlerini içermektedir. Ekonomi ağırlıklı genelde girişimcilik içeren haberlerin ve hükümetin çevre konusundaki beyanlarının gazetelerde yer bulmaktadır. Çevre konusunda bilimsel raporların günlük gazetelerde yayınlanma oranı ise %4,8'de kalmaktadır. Çünkü gazetecilerin haber kaynağı olarak iş dünyasından ve devletten gelen haberlere bağımlılığı bulunmaktadır. Bunun nedenlerini ortaya koyan çalışma Martin (2002) tarafından yapılmıştır. Martin, çalışmasında Ohio'daki haftalık gazetelerde çevreyle ilgili haberlerin sunumunu incelemiştir. Çalışmasında 10 haftalık gazetenin 1 yıl boyunca tüm sayılarına içerik analizi uygulamıştır. Çalışma sonucunda çevre haberlerinin toplam haberler içinde %6,5'lik bir yer kapladığı ve haber kaynağı açısından da resmi kaynaklara %47 bağımlı olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca editörlere yönelik bir anket de uygulanarak çevre haberlerinin gazetelerde neden az yer bulduğu sorgulanmıştır. Çevre haberlerinin gazetelerde az yer bulmasına neden olarak, yeterli personelin bulunmaması, gazetecilerin çevreyle ilgili araştırma yapmak için yeterli zamanın olmaması, çevre konusunda editörlerin bilgisizliği, editörlerin ve gazetecilerin çevre konusundaki eğitimsizliği gösterilmiştir. Beharriell'in (1992:71-76) çalışması bu unsurlara ek olarak, çevrenin konu olarak karmaşık olmasını, güvenilir

kaynak eksikliğini, çevreyle ilgili “büyük resmi” görmek için haberde bağlantı yapmanın güçlüğü, okuyucunun konu hakkındaki bilgi eksikliğini ve kavramakta zorlanmasını, iş dünyasından ve politik dünyasından bu konuların ele alınmamasına yönelik gelen baskıları ve haber kaynaklarının yeterli bilgi vermemesini ortaya koymaktadır.

Haber kaynağının yanı sıra haber değerleri açısından da çevre haberlerine yaklaşan çalışmalar yapılmıştır. Miller ve Riechert (2003) çalışmasında gazetecilik kurallarının çevre haberlerinin çerçevelenmesindeki etkisini incelemiştir. Haberdeki önemlilik unsurunun çoğu zaman göz ardı edildiğini, anındalık unsurunun önem kazandığını söylemektedir. Küresel ısınma haberleri, sonu olmayan, devamlı kendini tekrarlayan ve sıkıcı haberler olarak görülmekte, bu nedenle sorunun önemlilik unsuru da göz ardı edilmektedir. Ama bir tanker kazası ya da sel gibi felaket sayılacak çevre haberi anındalık unsurundan dolayı haber değeri yüksek görülmektedir.

Çevrecilerin ve çevreci eylemlerin basında nasıl sunulduğu çevre ve basın konulu araştırmaların başlıca konularından birini oluşturmaktadır. Uppal (2003) tarafından Hindistan ve ABD’deki gazetelerin Hidroelektrik Santrali tartışmalarında çevreci eylemlerin sunumu üzerine yaptığı çalışmada, gazetelerin çevreci eylemlere yönelik çevrecileri destekleyen bir tutum sergilediğini ortaya konulmuştur. Hutchins ve Lester (2006) çalışmasında çevrecilerin eylemlerinin politik etkisinin “şiiirler okundu, danslar edildi” gibi yüklemeler kullanılarak azaltıldığını söylemektedir. Çevrecilerin polislerle çatışmaya girmesi veya gözaltına alınma durumlarında haber olmaktadır fakat bu haberlerde çevreciler negatif sunulmaktadırlar. Gazeteciler haberi, çevrecinin duyurmak istediğinden bağımsız şekilde inşa etmektedir. Genelde haberler dramatik veya teatral unsurlar taşımaktadır. Çalışma, çevrecilere adilane davranılmadığını ortaya koymaktadır. Çevreci bir protesto için gazeteler ayrıntılı ve genellikle de yanlışlamaya yönelik araştırma yaptıkları, aynı hassasiyeti iş dünyasından gelen haberler için göstermediklerini ortaya koymaktadır.

Greenpeace'nin eylemleri de çevrecilerin medyada nasıl sunulduğuna dair çalışma konularından birini oluşturmaktadır. Hansen (2003), Greenpeace'nin Brent Spar⁷ eyleminin medyada nasıl yer aldığına ilişkin yaptığı çalışmasında, gazetelerin eylemcileri, terörist, baş belaları ve antidemokratik olarak sunduğunu ortaya koymuştur. Hansen, çalışmasında Greenpeace'in gazetelerde “kanun ve düzene aykırı” ve “demokrasi ve bilime karşı” bir tavırda sunulduğu belirtmiştir.

2.6.1. Türkiye’de çevre ve basın çalışmalarının durumu

YÖK’ün tez arşivi incelendiğinde, çevre ve medya ilişkisi alanında yapılmış 11 adet çalışma bulunduğu görülmüştür. Bu tezlerin ikisi doktora kalanı ise yüksek lisans tezidir. Tezlerin üç tanesi iletişim menşeli dallarda yapılmıştır (İsparlarlı, 1998; Karasınır, 1991; Yıldırım, 1995). Üç tanesi ise fen bilimleri enstitülerinde yazılmıştır (Çataloğlu, 2001; Öztürk, 2008; Talay, 2001). Kalan tezlerin dört tanesi sosyal bilimler çevre anabilim dalında gerçekleşirken (Aygün, 1999; Dağlı, 2001; Koçak, 2000; Koçak, 2006), bir tanesi ise halk eğitim ana bilim dalında (Yaşar, 1994) yapılmıştır. Basın ve çevre ilişkilerini anlatan ilk tez 1991 yılında yapılırken, 2001 yılı çevre ve basın ile ilgili tezlerin en çok yazıldığı yıl olmuştur. Tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında Ankara Üniversitesinin beş tez ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Marmara’da 2, İstanbul, Ege, Gazi ve Sakarya üniversitelerinde ise birer tez yapılmıştır. Tez konularına bakıldığında haberlerin niceliksel analizi ve kitle iletişim araçlarının çevre sorunlarının farkındalığındaki rolü üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Tezlerin altısındaki çözümlemeler yazılı basın üzerinden gerçekleşmiştir. Tablo 7’de çalışma konuları ve çalışmaların içeriğine ilişkin değerlendirmeler ortaya konmuştur.

Türkiye’de hazırlanmış çalışmalar, doktora ve yüksek lisans tezleriyle sınırlı değildir. Bunun yanı sıra, çeşitli araştırma raporları, makaleler ve analizler de mevcuttur. Bu konudaki çalışmalara bakıldığında Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) tarafından yapılmış çalışmalar dikkati çekmektedir. BETAM tarafından küresel ısınma ve yenilenebilir enerji haberlerinin on yıllık süre zarfında gazetelerde ne kadar yer bulduğu üzerine yapılan çalışmada 2007

⁷ Brent Spar, Shell’in Kuzey Denizi’ndeki petrol platformudur. Bu platformun batırılması kararı verilmiş. Greenpeace eylemcileri bu platforma çıkarak batırılmaması için eylem yaparak engel olmuşlardır.

küresel ısınma haberlerinin en çok görüldüğü yıl olarak belirtilmektedir. Çevreye ilişkin haberlerin 2006 yılından başlayarak ivme kazandığı görülmektedir (Baykan, 2009). Bir başka çalışmada Rızvanoğlu ve Mahmutoğlu'nun (2009) alternatif medya kanalları üzerine yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada örnek olay üzerinden bir internet sitesi incelenmiştir. Fırtına Deresi üzerinde HES yapımına muhalif bir tavırlarını ortaya koyan site, alternatif medya alanı olarak çalışmada nitelendirilmiştir. Çalışma, çevre sorunlarının yerel düzlemde küresel düzleme çıkmasında alternatif medya araçlarının etkisini göstermektedir (Rızvanoğlu ve Mahmutoğlu, 2009).

Birsen ve Birsen (2009) tarafından yapılan çalışma, Hürriyet gazetesinin son 10 yıllık süre zarfında internet ortamındaki çevre haberlerini analizine yöneliktir. Çalışma çevre haberlerinin sayısının bu süre zarfında arttığını göstermiştir. Konya, Giresun, Ankara ve Denizli illerindeki yerel gazete ve televizyonlardaki çevre haber ve programlarının profilini çıkaran çalışma Pehlivan ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Çalışma, yerel medyanın yeterli maddi ve teknik olanaktan yoksun olunması nedeniyle çevre konusuna fazla eğilmediğini göstermiştir (Pehlivan vd., 2007). Akdemir'in (1991) çalışması ise, gündem belirleme yaklaşımı içinde Haliç ve Gökova Termik Santrali örnek olayları çerçevesinde çevre sorunlarının halkın gündemine nasıl geldiğini anlatmaktadır.

Tablo 7. Türkiye’deki Doktora ve Yüksek Lisans Düzeyindeki Çevre ve Basın Konulu Çalışmalara Yönelik Karşılaştırma

Çalışmanın Adı	Tarih	Yazarı	Tür	Yer	Çalışmanın konusu ve değerlendirmesi
Basın ve Çevre	1991	Hakan Karasinir	YL	Ege Üniversitesi SBE Kitle İletişim ABD	1982-1989 döneminde yayınlanan çevre haberlerinin niceliksel incelemesi yapılan çalışma, çevre haber konularının yıldan yıla çeşitlendiği ve sayısında yükselme olduğunu ortaya koymuştur.
Televizyonun Çevre Duyarlılığı Kazandırmadaki Rolü	1994	Tülay Temizkul Yaşar	YL	Ankara Üniversitesi SBE Halk Eğitimi ABD	Televizyonun çevre duyarlılığı kazandırmadaki etkisi üzerine yapılan tezde Ankara örnekleminde farklı sosyal statüdeki kişilerle görüşme yapılmış, çevre duyarlılıkları ölçülmüştür. Çalışma, tv’nin etkisinden çok, çevre programlarına olan ilgiyi ölçmüştür. Çalışmanın nasıl çevre programları yapılacağına dair ayrıntılı önerileri dikkat çekici niteliktedir.
Yazılı Basında Çevre İmajı: Milliyet, Cumhuriyet, Zaman Örneği	1995	Yasemin Yıldırım	YL	Gazi Üniversitesi SBE Halkla İlişkiler ABD.	Çalışmada imaj olarak çevrenin gazetelerde nasıl ele alındığı çevre haberleri üzerinden irdelenmiştir. Milliyet gazetesi çevre imajı yaratırken, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinin imajın yanı sıra çevre adına politika yarattığı ortaya çıkmıştır.
Çevre Bilinci Oluşumunda Yerel Televizyonlardan Yararlanma Boyutları: Bir Uzaktan Eğitim Model Önerisi	1998	Ayşenur İsparlarlı	DR	Marmara Üniversitesi SBE Radyo Televizyon ve Sinema ABD	Çalışma, çevre bilincinin geliştirilmesi için yerel televizyonlardan nasıl yararlanılması gerektiği öneriler sıralayarak anlatılmaktadır. Çalışma yerel televizyonların çevre sorununun yerel unsurlarına değinerek çevre bilinci oluşturması gerektiğine yönelik kavramsal bir çerçeve çizmektedir.
Canlılığın Sürdürülebilirliği Açısından Çevre Duyarlılığı Kazandırmada Kitle İletişim Araçlarının Önemi	1999	Hakan Melih Aygün	YL	Ankara Üniversitesi SBE Sosyal Bilimler Çevre ABD	Konusu, çevre sorunlarına karşı duyarlılıkta KİA’nın ve eğitimin rolü. Çevre duyarlılığı, kitle iletişimi ve eğitim kavramları birer değişken olarak ele alınmış, kuramsal olarak bu değişkenler arasında ilişki açıklanmıştır. Buna göre, çevresel duyarlılığı artırmak için kamuoyu oluşturulmalı bu da KİA’dan yararlanılarak yapılmalıdır.
Türkiye’nin Ekolojik Sorunlarının Yazılı Basında Yansıması	2000	Sabri Koçak	YL	Ankara Üniversitesi SBE Sosyal Bilimler Çevre ABD	Konusu, yazılı basında çevre sorunları. Çalışmada, yazılı basında çevre haberlerinin ticari pencereden ele alındığı, çevre konusunda duyarlı olursa da bunun kamuoyu oluşturacak düzeyde olmadığı konusunda sonuçlara ulaşılmıştır.

Çevre Teknolojilerinin Yaygınlaştırılmasında Kitle İletişim Araçlarının Kullanılması	2001	Sibel Talay	YL	Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü	Çevre mühendisleriyle beraber gerçekleştirilecek projelerle ve KİA'nın doğru ve verimli kullanımıyla çevre teknolojileri kullanımının artıracığı değerlendirmesinde bulunan çalışma, KİA'larının katkısının nasıl ve ne yönde olacağına ilişkin somut saptamalara yer vermemektedir.
Ülkemizde Çevre Sorunlarının Ormancılık ile İlişkisi ve Basına Yansıması	2001	Esin Çataloğlu	YL	İstanbul Üniversitesi FBE Orman Müh. ABD	Yazılı basının ormancılıkla ilgili sorunlara yaklaşımını ele alan çalışma, 20 yıllık bir süre zarfında çevre haberlerindeki değişimi ve konu çeşitlenmesini ortaya koymuştur.
Çevre Katılımının Sağlanmasında Bilgiye Erişimin Önemi ve Basının Rolü	2001	Nadircan Dağlı	YL	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Çevre ABD	Çevre sorunları ekonomik nedenlerden dolayı yanlış bilgiler içermesi ve bunun KİA'larda tartışılmaması savından hareket eden çalışma, STK'ların çevresel bilgiyi sağlamada en etkin ve güvenilir aracı olduğu, diğer haber kaynaklarının ekonomik gerekçelerle bilgiyi sakladığı veya eksik bilgilendirme yaptığı için uzman gazetecilerin olması gerekliliği vurgulanmıştır.
Çevre Sorunları ve Ulusal Yazılı Basın	2006	M. Sabri Koçak	DR	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Çevre ABD	Söylem analizi ile yapılan çalışmada spesifik birkaç çevre sorunu üzerinde siyasi yelpazenin farklı yerlerindeki gazetelerin duruşları incelenmiştir. Gazetelerin çevre haberlerini ele alış tarzları sadece siyasal ideolojik pozisyon itibarıyla incelenmiş, haber değerleri ölçütlerini araştırmacı tezinde sıralasa da bu değerler üzerinden bir çıkarımda bulunmamıştır. Tez, gazetelerin sahip oldukları siyasal duruşun çevre haberlerine yer verme sayılarını ve şekillerini etkilediğini ve çevre sorunlarına duyarlılık kazandırmada alternatif iletişim kanalları denenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.
Ülkemiz Yazılı Basınında Çıkan Çevre Haberleri ve Yüksek Öğretimimizdeki Çevre Habercilik Eğitiminin Değerlendirilmesi	2008	Olgu Öztürk	YL	Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri ABD	Çalışma, Türkiye'deki ve dünyadaki çevre gazeteciliği eğitimi karşılaştırmalı olarak sayısal verilerle ortaya koymaktadır. Fakat, gerek çevre gazeteciliğinin nasıl olması gerekse bu konudaki eğitimin nasıl yapılması veya yapıldığı üzerine niteliksel veriler sunmamaktadır. Ayrıca, Türkiye'den 4 gazete ve New York Times gazetesinin çevre haberleri sayısal olarak karşılaştırılmış, NY Times'ın üstünlüğü görülmüştür. Aynı şekilde yurtiçi ve yurtdışındaki iletişim fakültelerinin çevre haberciliği konusundaki eğitimleri değerlendirilmiş, yurtdışındaki üniversitelerinin bu konudaki duyarlılığının daha çok olduğu ortaya konmuştur.

2.6.2.Çevre gazeteciliği

Çevre haberleri canlı yaşamını ilgilendirmesi açısından önemlidir. Çünkü mevcut sorunlara karşı kamuoyu oluşturulup gerekli adımların atılması için bireylerin bu sorunlardan haberdar olması gerekmektedir. Çevre sorunlarına ilişkin haberler, kamuoyunun ilgisini çekerek, bu ilginin ekoloji ve zehirbilim gibi yeni sahalara araştırma fonları ve bilimsel yetenekleri temin etmesine katkıda bulunmuştur (Nelkin, 1994:121). Çevre gazetecilerinin kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak yolunda bir işlevi söz konusudur. Bu işlevlerine ilişkin olarak medyanın yaklaşımları konusunda Güler (2006:3-4) Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya konmuş değerlendirmelere değinmektedir. Buna göre medya çevresel risklere ilişkin şu yaklaşımlara sahiptir:

1. Çevresel risk konularının medyada değerlendirilme derecesi sağlık riskinin boyutuyla ilişkisizdir. Daha çok geleneksel gazeteci kriterleri, sözgelimi zamanlama ve okuyucu ilgisi öne çıkmaktadır.
2. Risk haberleri içerisinde kapsamın çoğu riskle ilgili değildir. Daha çok suçlama, korku, kızgınlık ve diğer etik olmayan konular ağırlık kazanmaktadır. Tehlike değil, hakaret ve suçlama ön plana çıkmaktadır.
3. Haberlerde riskle ilgili teknik konular işlendiğinde okuyucu/izleyici üzerinde çok az etkisi olmaktadır.
4. Riskle ilgili olarak telaş ve korku yaratıcı kapsam, rahatlatıcı, yatıştırıcı ya da dengeleyici kapsamın çok üzerindedir. Ancak çok yüksek kriz dönemlerinde paniği önlemeye yönelik uyarılar bir dereceye kadar dengeleyici olabilmektedir (gelişmekte olan ülkelerin çoğunda bu da sağlanamamakta, hatta panik yaratıcı öğeler toplum kızgınlığını arkasına alarak daha da ön plana çıkabilmektedir).
5. Neyin panik yaratıcı neyin sakinleştirici ve rahatlatıcı oluşu kişiye göre değişmektedir. Çünkü kimi zaman uzmanların yatıştırıcı olduğunu düşündükleri şeyler okuyucu/izleyicide panik yaratıcı olabilmektedir.
6. ABD’de muhabirlerin daha çok resmi kaynakları merkez alan bir yaklaşım içinde olduğu belirtilmektedir. İhtiyaçları olduğunda “tehlikesiz, güvenli” tarafında sanayici ya da uzmanları kullanırken, “riskli” olduğunun savunulmasına gerek duyduklarında eylemci gruplar ya da vatandaşları seçmektedir. Eğer resmi kaynaklar “tehlikeli” derse endüstriden ya da

uzmanlardan bir kaynağın “güvenli” demesine, eğer resmi kaynaklar “güvenli” derse eylemci gruplardan birinin ya da vatandaşların “tehlikeli” demesini ön plana çıkarma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ve haber kaynakları açısından dışa bağımlı, geleneksel gazetecilik yaklaşımlarının “vahşice” kullanıldığı toplumlarda zaman zaman “endüstri” ya da “uzman” çevreleri “hedef” gösterilecek kaynaklar olarak ön plana çıkartılabilmektedir.

7. Atlatmaya yönelik gazeteci rekabetinde yatıştırıcı kaynaklardan çok, panik yaratıcı kaynaklara yönelim ön planda olmakla birlikte, haberde söz konusu özelliklerin kapsanması daha çok haber kaynağının “becerikli” ya da “beceriksiz” oluşuyla ilgilidir.

Tüm bu yaklaşımlar çevre gazeteciliğinin çeşitli kısıtlamalarla karşı karşıya olduğu göstermektedir. Çevre gazeteciliğinde, çevre haberinin yapısında ve gazetecilerin çevre haberlerini yazarken karşılaştıkları bir takım sorunlar mevcuttur (Beharriell, 1992:18-20). Bu sorunların anlaşılması için cevap bulması gereken üç temel soru bulunmaktadır (Anderson, 199:55).

1. Çevre sorunları ele alınırken gazeteci nesnellik ve yanlılık konusunda nasıl bir tavır takınmaktadır?
2. Çevre konusunda gazeteci kişisel yorumlarını nasıl ve ne ölçüde gösterebilmektedir?
3. Çevre haberleri ne ölçüde kısıtlanmaktadır, bu kısıtlayıcı unsurlar nelerdir?

Çevre haber üretim sürecine ilişkin bu üç sorunun cevabı çevre üretim sürecini ele alarak açıklanacaktır. Birinci sorunun cevabı için çevre haberinde gazetecinin rolü, ikinci sorunun cevabı için çevre haberi ve haberde kullanılan dil ve haber yazım türleri, üçüncü sorunun cevabı için ise organizasyon içi ve dışı kısıtlamalar başlıkları ele alınacaktır. Öncelikli olarak çevre haberinin geçmişten bu güne yol haritasının nasıl olduğuna bakmak gerekmektedir. Bu amaçla çevre haberciliğinin tarihçesi ele alınmıştır.

2.6.3.Çevre gazeteciliğinin tarihçesi

Çevre gazeteciliğinin tarihçesinin 1960’lı yıllardaki çevre hareketlerinin kitleler tarafından benimsenip, çevreciliğini bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmasının

ardından başladığı vurgulanmaktadır. 1960'lı yıllarda Rachel Carson'un çevre sorunlarına dikkat çeken kitabı *Silent Spring*⁸ ve 1970 yılında "Dünya Günü" kutlamaları çevre gazeteciliğinin başlangıcı ve çıkış yılları olmuştur (Aktaran Baker, 2008:28; Neuzil ve Kovarik, 1996). Dönemin politik ikliminin de etkisiyle çevre sorunları çokça konuşulmaya başlanmış ve buna bağlı olarak basın bu konuya olan ilgisini artırmıştır. Yetmişli yılların sonlarına gelindiğinde, medyanın çevre sorununa yer vermesinde bir düşüş yaşanmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise, "çevre haberlerinde ikinci dalga" olarak adlandırılan süreç başlamıştır ve medyanın çevre haberlerine yoğun şekilde yer verdiği görülmüştür. Bu dönemde yaşanan tanker kazaları ve en önemlisi Çernobil Nükleer Santrali'nde⁹ meydana gelen kaza çevre haberlerinin tekrar ivme kazanmasına büyük etki etmiştir. Bu olayların yanı sıra, 1988 yılının UNESCO tarafından "Dünya Gezegeni Yılı" ilan edilmesi basının ilgisini tekrar çevre sorunlarına çevirmesine neden olmuştur (Reis, 1999:138-140).

Her ne kadar 1960'lı yıllar çevre gazeteciliğinin tarihinin başlangıcı olarak vurgulansa da, "çevre gazetecisi" kavramının kullanılması 20. yüzyılın son yıllarına denk gelmiştir. 1989 yılında The Society of Environmental Journalists (SEJ) adıyla kurulan çevre gazetecileri topluluğu Amerika Birleşik Devletleri başta olmak 25 ülkelerdeki çevre gazetecilerini bir araya getirmiştir. Topluluk, kuruluş amacını "çevre sorunları konusunda halkın anlayışını geliştirmek ve çevre habercilerinin kalitesini ve görünürlüğünü geliştirmek" olarak açıklamaktadır (SEJ, 1989). SEJ'in kuruluşunun ardından çevre gazeteciliği olgusu gelişme göstermiştir. SEJ tarafından düzenlenen konferans, eğitim programları ve çevre muhabirlerine yönelik haber yarışmalarının çevre gazeteciliğinin branşlaşmasında payı büyük olmuştur. Çevre gazetecilerinin derneğinin yanı sıra bir de federasyonu bulunmaktadır. Uluslararası Çevre Muhabirleri Federasyonu (IFEJ) adını taşıyan bu federasyon 1993 Fransız ve Alman çevre muhabirlerinin girişimiyle, 28 ülke muhabirlerinin katılımıyla kurulmuştur. Bugün 117 ülkeden birçok muhabir ve dernek bu federasyona üyedir. Federasyon misyonunu, "haberleşme ağı, eğitim ve bilgiye ücretsiz ulaşım vasıtasıyla uluslararası çevre

⁸ Kitap Çağatay Güler'in çevirisiyle Palme yayınları tarafından 2004 yılında Türkçe olarak *Sessiz Bahar* adıyla yayınlanmıştır.

⁹ Çernobil reaktör kazası, 20. yüzyılın ilk büyük nükleer kazasıdır. Ukrayna'nın (O dönem Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin) Kiev şehrine bağlı Çernobil kentindeki Nükleer Güç Reaktörünün 4. ünitesinde 26 Nisan 1986 günü erken saatlerde meydana gelen nükleer kaza sonrasında atmosfere büyük miktarda fisyon ürünleri salındığı 30 Nisan 1986 günü tüm dünya tarafından öğrenilmiştir.

muhabirlerine destek vererek kamunun çevre ve sürdürülebilir kalkınma hakkında bilgisini arttırmak” olarak ortaya koymaktadır (IFEJ, 1993).

Çevre gazetecileri örgütlenmesinin ardından 1998 yılında 19-23 Ekim tarihleri arasında Colombo Sri Lanka’da Uluslararası Çevre Muhabirleri Kongresi düzenlemiştir. Bu kongrede çevre gazetecilerinin uyması gereken etik kurallar belirlenmiştir (AFEJ, 1998). Bu etik kurallar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Temiz çevre ve sürdürülebilir kalkınma temel haktır ve yaşam, sağlık ve esenlik haklarıyla yakından ilişkilidir. Çevre muhabirleri kamuyu evrensel, ulusal veya yerel seviyede kendini gösteren tüm çevresel tehditler hakkında bilgilendirmelidir.

2. Medya, çoğu insan için tek bilgi kaynağı durumundadır. Çevre muhabirinin görevi, kamunun çevre sorunları hakkındaki farkındalık seviyesini yükseltmektir. Çevre muhabiri ticari veya politik çıkar etkisi altında kalmaksızın çevre üzerine ortaya çıkan yeni bilgi, haber ve görüşü bildirmeye gayret etmelidir.

3. Çevre muhabiri mümkün olduğu kadar haber/bilgi kaynağını göstermeli, alarmist veya spekülasyona dayalı veya yanlı yorumlardan kaçınmalıdır.

4. Çevre muhabiri ulaştığı haber/bilgi kaynaklarına diğer ilgili kişi, kuruluş veya meslektaşlarının ulaşmasına da yardımcı olmalıdır.

5. Çevre muhabiri daha önce doğru olduğuna inandığı bilgileri, son gelişmeler ışığında gerekirse düzeltmeli ve yeni analizlerle kamu görüşünü etkilemekte tereddüt yaşamamalıdır.

Türkiye’de çevre gazeteciliği olgusuna baktığımızda “çevre muhabiri” olarak tanımlanan bir muhabir kadrosunun yeni yeni gelişmekte olduğu görülmektedir. Radikal, Zaman, Habertürk, NTV gibi yayın ve basın kuruluşlarında “çevre muhabiri” olarak gazeteciler istihdam edilmektedir. Hürriyet Gazetesinde Prof. Dr. Mikdat Kadioğlu ve Türkiye Gazetesi’nde Çevre Mühendisi Ediz Hun, Birgün Gazetesi’nde de “Evimiz Yerküre” başlığında akademisyenler Barış Gençer Baykan ve Ümit Şahin yazılar yazmaktadır. Turizm ve çevre muhabirlerinin oluşturduğu merkezi Ankara’da bulunan Turizm Çevre ve Kent Gazetecileri Derneği (TURÇEV) de çevre muhabirlerini bir araya getiren platform olarak dikkat çekmektedir. Derneğin “www.turcev.com” adresli bir sitesi bulunmaktadır. Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı Hürriyet Gazetesi Muhabiri Deniz Gürel, Eş Başkan Büyükşehir Belediyesi Muhabiri Alican Atay yapmaktadır (turizmden.com, 2009). Dernek, 2009 yılı içinde "Yeşil Küre Ödülleri"

adını taşıyan yazılı ve görsel medyada kültürel, çevresel ve kentsel sorunlara duyarlılığın artırılması ve bu alanlardaki sorunların çözümüne katkı sunan habercilerin teşvik edilmesi amacıyla, kültür, çevre ve kent konularında "Haber", "Fotoğraf", "Görüntü", "Köşe Yazısı", "Sayfa Düzeni", "Radyo Programı", "Televizyon Programı", "İnternet Gazeteciliği" alanlarında bir yarışma düzenlemiştir (medyaloji.com, 2009).

2.6.4.Çevre haberi üretim süreci

Çevre haber üretim süreci gazetecinin haber toplamasından haberi yazımı ve bu haberin yayınlanmasına dek uzanan bir süreçtir. Haber üretim süreci neyin haber olacağı, neyin haber değeri taşıyacağı sorularının cevabını da içermektedir. Haberin üretiminin etkileyen unsurlar sürecin bazen her aşamasına bazen de tek bir basamağına etki etmektedir. Bu etkilerden biri haberin değerine ilişkindir. Haberin değerini belirleyen özne, haber seçiminde ve haberi çerçevelemesi aşamasında gazeteci, gazetede nasıl ve ne kadar yer bulacağını belirlemede ise editör olmaktadır. Gazetecilerin bir konuya bakış açıları o haberi nasıl kaleme alacaklarını etkilemektedir. Bu bakış açısına göre bilgi toplamaktadır ve daha habere gitmeden, ellerindeki bilgiyi organize ederek belli bir çerçeveye oturtmaktadır. Çoğu haber, gazetecilerin test ettiği bir hipotezdir. Eğer gazeteci hipotezinin yanlışlandığını görürse, o haberi çoğu zaman kaleme almamakta ya da küçük bir haber olarak işlemektedir (Martin, 2002:20-21).

Haber değeri algısını nelerin etkilediğine ilişkin olarak bir çalışma Öke (1994: 82) tarafından yapılmıştır. Öke'nin haber değeri algısına yönelik ortaya koyduğu dinamikler, iş arkadaşları, gazeteciyi denetleyenler (amirler), eğitim düzeyi, okuyucunun eğilimi, haber kaynakları, gazetecinin değer yargıları ve dünya görüşü, basının iç rekabeti ve kuruluşun bütçesinden oluşmaktadır. Bu unsurlar aynı zamanda haber üretim sürecini de etkileyen unsurlardır.

2.6.4.1. Muhabir

Haber üretim sürecinin başlatıcısı muhabirdir. Muhabirin olayı yazmasıyla süreç başlamaktadır. Gaillard (1994:56) muhabirliği bir tanıklık mesleği olarak ifade etmektedir:

Muhabir, bir tanık ve soruşturmacıdır. Önceden bilinen olayları izler, beklenmedik olayların ardı ardına gelen olgularını düzene koymaya çalışır. Ama muhabir şu veya bu resmi kurumun değil, kamuoyunu göz önüne alan, onun için çalışan bir tanık ve soruşturmacıdır.

Her muhabirin olması gerektiği gibi çevre muhabiri de etrafındaki çevre olaylarını gözlemlmeli ve çevre sorunlarına soruşturmacı şekilde yaklaşmalıdır. Frome (1998:18), çevre haberinin bilimden ekonomiye, tarihten politikaya kadar hayatın her alanına dokunduğunu söylemektedir. Bu yüzden çevre gazetecisi, bilimsel, politik ve ekonomik birçok konuda bilgi sahibi olmak zorundadır, çünkü çevre sorunlarının politik ekonomik, sosyal yönleri vardır. Çevre haberi her bilimsel olayda olduğu gibi belirsizlik de taşımaktadır. Çevre bilgisinin karmaşık ve anlaşılmaz yapısı, çok teknik bilgi içermesi gazetecinin de bu konuyu anlamasını zorlaştırmaktadır. (Beharriell, 1992; Kolandai-Matchett, 2009). Bu nedenle çevre muhabiri, bu teknik konuları anlayacak açık bir zekâyâ sahip olmalı ve en önemlisi alanında uzmanlaşmalıdır. Sadece genel bir çevre çerçevesinde de uzmanlaşmanın yeterli olmadığı da vurgulanmaktadır. Kolandai-Matchett, (2009:88) çevre muhabirliği uzmanlık gerektiren bir alan olduğunu ama sadece çevre muhabiri olmanın yetmediğini biyoçeşitlilik, enerji, orman, iklim gibi çeşitli alanda uzmanlaşmış gazetecilere ihtiyaç duyulduğunu fakat medya kuruluşlarının gazetecilerin böyle bir uzmanlaşma gitmesine izin vermediğini belirtmektedir. Çevre gazetecilerinin uzmanlaşması gerekliliğine değinen Dağlı (2004) tezinde, ekonomik ve politik gerekçelerle haber kaynaklarının yanlış bilgi verebildiğini ya da bilgi saklayabildiğini belirtmektedir ve bu bilginin yanlışlığını ancak uzman gazetecilerin ortaya çıkarabildiğini vurgulamaktadır.

Gazeteci konunun uzmanı olmazsa haber kaynağından yol göstericilik istemek zorunda kalmaktadır. Bu durumda haberler resmi açıklamaların ötesine geçememektedir (Bennett, 2000:314). Aynı durum EEA (1998) raporunda da belirtilmiştir ve bunu nedeni olarak gazetecilerin yetersiz eğitimi gösterilmiştir.

Gazeteci “çevre gazetecisi” sanını taşısa bile bilgi donamını artırmak için yeteri derecede zaman bulamamaktadır, çünkü çevre gazetecilerinin çoğu başka konularda da haber yapmaya mesai harcamaktadır. ABD’de yapılan bir araştırmada çevre gazetecilerinin üçte biri başka alanlarda haber yapmaktadır. Gazeteciler, işe

geldiklerinde zaman o günün gündeminde ne varsa o haberin kendilerine verildiğini, eğerki çevreyle bağlantılı bir haber varsa kendilerinden öncelikli olarak o haberi yapmalarının istendiğini belirtmektedir (Sachsman vd, 2006).

Gazeteciler eşik bekçileri gibidir, meydana gelen bir olayı haber olup olmaması, nasıl ve hangi çerçeveden ele alınacağı onlara bağlıdır, haberin kapısını onlar açmakta ve onlar kapamaktadır. Haber yapacakları olayı öznel olarak seçmekte, işlemekte, bilgileri ona göre toplamakta ve haber yapmaktadır (Pompper, 2001:2). Çevre gazetecilerinin haber seçimlerine bakıldığında kendi sevdikleri konularda haber yapma eğiliminde oldukları görülmektedir (Nelkin, 1994). Gazeteci çevre haberini yazarken ya ekonomik ya da çevreden yana tavır takınmaktadır. “Çevre gazetecisi kimdir?” başlıklı bir yazıda Amerika’da çevre muhabirleriyle yapılan bir çalışmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, çevre gazetecilerinin büyük çoğunluğunun vejetaryen olduğu görülmüştür. Gazetecilerin haber yaparken savunuculuk ve nesnellik arasında kaldıkları, bu iki olgu arasında hislerinin kontrol etmeye çalışmakta olduğu görülmüştür. Bu gazetecilerin %40’ı haberlerinde çevreyi savunduklarını, %46’sı ise genellikle “gerçek mavi yeşil”¹⁰ olarak adlandırılın şekilde haber yazdıklarını, %2’si ise “klasik kahverengi” haber yazdıklarını belirtmişlerdir (Rogers, 2002:33).

Kenix (2005:51) gazetecilerin kişisel görüşleri ve ideolojik bakış açılarıyla dünya görüşleri ve değer yargılarının haberi nasıl ele alacağını etkilemekte olduğunu söylemektedir. Kenix’in kişisel görüş ve ideoloji olarak tanımladığı durumu Kolandai-Matchett (2009) önyargı olarak ele almaktadır. Gazeteci çevre haberini yazarken sahip olduğu bakış açısına göre Kolandai-Matchett’in deyiimiyle önyargılı şekilde yazmaktadır. Bu bakış açısı iki yönlüdür: Birincisi, ekonomik büyüme ve sanayileşme perspektifi; ikincisi çevreci grupların yanında olup çevre sorunlarını abartıp yazma şeklindedir (Kolandai-Matchett, 2009:79). Bu iki bakış açısına yönelik çevre haberinin gazetede nasıl yer aldığına ilişkin olarak Randazzo’nun (2001:10) tespiti, medyanın tavır olarak iş dünyası ve devletten yana olduğuna yöneliktir. Medyanın çevreci

¹⁰ Tüketiciler çevre dostu ürünleri satın alma istekleri açısından “gerçek mavi yeşiller”, yeşil yeşiller”, “yeşerenler”, “umursamayanlar”, “klasik kahverengiler” olarak sınıflandırılır. Gerçek mavi yeşiller, çevre savunucularıdır. Çevre onlar için bir yaşam biçimidir. Klasik Kahverengiler ise, hiçbir şekilde çevreyle ilgilenmezler ve onlar için çevre sorunu diye bir şey yoktur (Uydacı, 2002:101).

gruplardan gelen haberlere şüphe ile yaklaştığını, hükümet veya iş dünyasında gelen bilgilere ikinci kez düşünmeden hemen yayınladıklarını dile getirmektedir.

Anderson (1997:48) ise gazetecilerin bakışaçıları, ideolojileri veya önyargılarının yanı sıra çevre konusundaki geçmişlerine özellikle de eğitimlerine bakmak gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

Çevre muhabirlerine bakıldığında fen bilimleri geçmişi yoktur, çoğunluğu sosyal bilimler kökenlidir. Çevre konusuna ilgileri kişisel ilgilerinden kaynaklanır. Zaten pek çok medya kuruluşunda da özel çevre muhabiri yoktur. Çevre gazetecileri de çevreci baskı gruplarına bağımsızlıkları etkileneceği gerekçesiyle üye olmamaktadır.

Türkiye’de de çevre muhabirlerinin kişisel ilgileri nedeniyle bu alanı seçmektedirler (Öztürk, 2009). Teknik ayrıntılar, çelişkili bilimsel kanıtlar, doğada meydana gelen ve henüz adlandırılmamış beklenmeyen durumlar gazetelerin halka çevresel konularla ilgili iletişim kurmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden gazetecilerin kendilerini, ekonomi, toksikoloji, meteoroloji, hidrojeoloji, biyoloji ve acil önlemler konusunda yetiştirmek zorunda olduğu belirtilmektedir. Bu konuları ele alırken de gazeteciler, okuyucuların çok az bilimsel bilgiye sahip olduğunu göz ardı etmemelidir (Randazzo, 2001:8). 2009 yılı itibarıyla Türkiye’de 44 tane iletişim fakültesi bulunmaktadır. Bu fakültelerin sadece üç tanesinde çevre gazeteciliği konusunda eğitim verilmektedir. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde “Çevre gazeteciliği”, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinde “Çevre Sorunları ve Çevre Gazeteciliği”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesinde “Çevre Sorunları” adı altında dersler mevcuttur. Geri kalan iletişim fakültelerinde gazeteci adaylarının çevre formasyonunu alabileceği dersler mevcut bulunmamaktadır.

2.6.4.2. Haber

Amerikalı iletişim araştırmacısı Gaye Tuchman haber için insanların dışı açılan penceresi metaforunu kullanmıştır (Cangöz ve Erol, 2008:1) Çevre haberleri insanların yaşadığı dünyaya bir pencereden değil o dünyanın içinde olduklarını ortaya koyması gereken haber türüdür. Çevre haberi, haberin tanımında yer alan “kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve neden” sorularına verilen cevaplara ya da olaylara tanıklığın yanı sıra

(Gaillard, 1994:38) yaşanan dünyaya ilişkin olarak riskleri de ortaya koyan, haberdar etmenin yanında farkında olmayı da içeren haberlerdir.

Standart 5N 1K haber yazma formatı çevre haberleri için uygun değildir. Çevre sorunları birkaç paragrafta anlatılması ve özetlenmesi zor olaylardır. Çünkü çevre sorunları çoğu zaman görünmezdir ve aynı zamanda da uzun vadelidir. Anlık değildir, bu yüzden standart haber toplama rutinlerinin dışındadır (Beharriell, 1992:19). Bir olayın haber olması için çeşitli unsurlara sahip olması gerekmektedir. Bu unsurlar haber değerliliği olarak adlandırılmaktadır (Arşan, 2005; Güz, 2005, Okay ve Okay, 2005; Potter, 2006; Tokgöz, 2003; Yüksel ve Gürcan, 2005):

- Zamanlılık
- Yenilik
- Anılık
- Geçerlilik
- Yakınlık
- Önemlilik
- Etkili İlgililik
- İlginçlik
- Nadirlik
- Heyecanlılık
- Sıklık
- Eşik Faktörü
- Belirginlik
- Beklenti
- Sürpriz
- Süreklilik
- Tuhaflik
- Ünlülük
- Negatiflik
- Şok
- Duygusalılık
- Tekrarlanma
- Uyarıcı olmak
- En büyük olmak
- İlk olmak

Çevre sorunlarının haber değeri taşıması muhabirin onu haber olarak değerlendirmesi ve editörün bunu gazete sayfasına koyması için yukarıda sıralanmış haber değeri unsurlarını taşıması gerekmektedir. Zamanlılık ve anılık unsuru ele alındığında bir nehrin yıllar içinde kirlenmesi haber olmamaktadır ama o nehirde toplu balık ölümü varsa haber değeri taşımaktadır. Çevre; haber değerlerinden, anındalık ve zamanlılık, önemlilik unsurlarını taşımadığı için gazeteciler tarafından çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Gazeteciler belli bir rutine sahiptir. Standart haberler, hükümetin çalışmaları, davalar, suçlar, spor, ekonomiyle ilgilidir ve bu haberlerin kaynakları da genellikle resmi kaynaklardır. Çevre haberleri yapmak için bu konuda uzman yani bilimsel bilgi sahibi kişilere ulaşılması gerekmektedir. Gazeteciler, günlük gazetecilik rutinleri içinde bundan kaçınmakta ya da yapmaya zaman bulamamaktadır (Martin, 2002:19)

Yakınlık ve yerellik unsuru çevre haberinin okunmasında en büyük etkidir. Küresel sorunlardan daha ziyade kişiler coğrafi olarak daha yakın oldukları bölgelerin sorunlarına daha çok ilgi duymaktadır (Chan, 1999:148). Brezilya Ormanlarının yok olması Türkiye'deki okuyucu için bir şey ifade etmemekte ama Manavgat'taki orman yangını okuyucunun dikkatini çekmektedir. Kişiler yerel çevre sorunlarına karşı daha duyarlıdır, çünkü etkisinin daha çok hissetmektedirler. Çevre sorunlarının sorumlusu veya çözümsüzlüğü konusundaki sorumluları devlet ve iş dünyasıdır. Çevre sorunu olarak ele alınan konular gerek siyasal gerekse iş çevrelerine dokunmaktadır. Yakınlık unsuru çevre haberlerinde en çok tartışılan konulardandır (Beharriell, 1992:20). Gazeteler çevre konusunda yakınlık ve yerellik unsurunu çok kullanmamaktadır. İş ve resmi makamlardan gelen bu kısıtlamaları aşmak ve haberlerini gazete görmek için çevre gazetecilerinin "Afganistan Sendromu"¹¹ olarak adlandırılan şekilde haber yaptıkları görülmektedir. Yani sadece uzak yerlerde meydana gelen problemleri haber yapmaktadırlar. O bölgelerde meydana gelen çevresel sorunlara ilişkin ideolojik ve eleştiriler yazılar yazmaktadırlar. Buna en büyük örnek, Çernobil'e karşı Amerikan basınında çıkan haberlerdir (Nelkin, 1994:174). Türkiye'de su kaynakları kurumakta,

¹¹ 'Afganistan sendromu' deyiimi Amerikan gazetecilik terminolojisindendir. Amerikan basınının dünyada olup bitenlere yeterli ilgi göstermemesinden yakınanlar, 'Afganistan sendromu' adını verdikleri bir yutturmacaya dikkati çekerlerdi. Şöyle bir yutturmaca: Filanca gazete, yıl boyunca dünya olaylarına, dış politika haberlerine hiç önem ve yer vermiyor. Sonra bu konudaki eleştirileri def etmek için, 40 yılda bir, Afganistan'daki siyasi çekişmeler konusunda bir başyazı yayımlıyor. O Afganistan ki, Amerika'ya en uzak, en ırak, en kopuk ve en etkisiz ülkedir! (Şahin, 2001).

tahıl ambarı olan ovalar çölleşmektedir. Bu sorunların nedenlerinden biri de küresel ısınmadır. Bunu yanlış hükümet politikaları, özel sektörün yanlış yatırımları şeklinde gazete yer verdiğinde ekonomik ve siyasi baskıyla yüzyüze gelmektedir. Bu yüzden küresel ısınma haberleri, Türkiye özelinde değil de buzulların erimesi ve kutup ayıllarının neslinin tükenmesi çerçevesinde basında işlenmektedir.

Çevre sorunlarının belirtileri, nedenleri/sonuçları arasındaki bağlantı görünür değildir ve bu sorunlar uzun dönemli ve kroniktir, bu nedenden ötürü de gazeteciler için çevre haberi yapmak zordur. Gazeteciler haber değeri özelliklerini taşıyan suç, kaza, felaket gibi konuları haber yapma eğilimindedir (Adam 2003:121). Bu yüzden genellikle anıdalık unsurunu taşıyan sel, orman yangını ya da zamanlılık unsurunu taşıyan baraj sularının azalması gibi konular haber olmaktadır. Bir olayın taşıdığı negatiflik onun haber olmasını sağlamaktadır. Felaketler, kazalar, krizler negatif haberlerdir. Çevre de bir felaket söz konusu ise haber olmaktadır. Çevre sorunları konusunda toplumu ürküten haberler yapılmasının nedeni konusunda Hürriyet Gazetesi Ekonomi Müdürü Vahap Munyar, Türk toplumunun bir konuda ürkütülmeden uyanmamasının yattığını belirtmektedir. Aynı durumun medya için de geçerli olduğuna değinen Munyar, medyanın da bir konuya eğilmesi için o konudan ürkmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2008:33). Bir çevre haberinin haber olması için o problemin belirgin ve soyut olması gerekmektedir. Medya ortada somut bir problem görmek istemektedir, küresel ısınma konular soyut olduğundan editör masasına takılıp medyada yer bulamamaktadır (Haligua, 2009).

2.6.4.3. Çevre haberi yazımı

Haber yazımı belli kurallara bağlıdır. Haber cümleleri kısa ve kesinlik belirten yargı içeren cümlelerdir. Haber yazma belli tekniklere dayanmaktadır. Bu teknikler kitle iletişim araçlarına göre değişmektedir. Yüksel ve Gürca (2005:103) Haber yazım tekniklerini, ters piramit, düz piramit, dikdörtgen (kare) tekniği ve serbest yazım olarak sıralamaktadır. Eryılmaz (2005:160-162) ise ters piramit, Walt Street Gazetesi formülü ve öykülendirme/kronolojik yazım olarak bir tasnife gitmektedir.

Ters piramit tekniği: haber yazma kuralları içinde en eskisidir. Bu teknikte en önemliden önemsiz doğru bir sıralama izlenmektedir. Bu sıralama editöre haberi

kısaltmasında kolaylık sağladığı için en çok kullanılan haber yazım stilidir (Yüksel ve Gürcan, 2005; Tokgöz, 2005; Eryılmaz, 2005).

Düz piramit tekniği: Bu haber yazım stilinde ayrıntılardan başlanarak esas konuya ulaşılmaktadır. Gazete haberi için uygun bir stil değildir ve daha çok dergi haberciliğinde kullanılmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Dikdörtgen ya da kare tekniği: Haber yapılacak bilgilerin eş değer bulunması durumunda başvurulacak tekniktir. Bu teknikte konu açıklayıcı nitelik taşıyan paragraflarda anlatılmaktadır. Bu teknik daha çok yorumlayıcı haberler için kullanılmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Serbest yazım: Kalıplaşmış haber yazım kurallarının dışında gazeteciyi haber yazım stili konusunda serbest bırakan tekniktir. Gazeteci haberi içinden geldiği gibi yazmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Walt Street yazım şekli: Üzerinden çok zaman geçmemiş, hala devam eden ve güncelliği koruyan ve içinde bol istatistik ve örnek vakalar barındıran olaylar için kullanılan haber yazma tekniğidir (Eryılmaz, 2005).

Öykülendirme/kronolojik yazım şekli: Klasik masal anlatma tekniği ile olaylar gün gün ya da saat saat anlatıldığı haber yazım tekniğidir (Eryılmaz, 2005).

Çevre gazeteciliğinin geleneksel gazetecilikten farklı olduğunu söyleyen Frome (1998:21-22) yazım stili açısından da farklılaştığını belirtmektedir:

Çevre gazeteciliği, bir habercilik ve yazış biçiminden ziyade bir yaşayış, dünyaya ve kendine bakış biçimidir. Sosyal hizmet kavramıyla başlar, mücadele ve talebe ses verir, dürüstlük, güvenilirlik ve amaçla bütünleşir. Hemen her zaman, bir şekilde ve bir yerde risk ve fedakârlıkla ilişkilendirilir. Dolayısıyla, çevre gazeteciliğinde, gerçekleri geleneksel gazete "piramidi" tarzında nasıl düzenleyeceğini bilmek yeterli değildir. Piramit ilk paragrafta her şeyi en özet şekilde söyler, dolayısıyla editör alt kısımda ihtiyaç duyulduğu şekilde kırpma yapabilir ve son paragraf veya paragraflar önemsizleşir. Çevre yazıları başlangıçtan sonra ortada daha derine

ulaşır ve bütünsel bir birleşimle sona erer. Sadece Kim, Ne, Ne zaman, Nerede, Neden ve Nasıl'ı düşünmez, bir hayvan yerine bir türü, bir ağaç yerine bir ormanı, türler ve ormanla birlikte bir ekosistemi düşünür. Hayatın her yönüne dokunan, keşişen sistemleri inceler: bilim, botanik, biyoloji, ekonomi, tarih, siyaset, etik ve din. Bunların hepsini bilmek gerekli değildir fakat sorular sormak ve yanıtları sindirmek, kendi içinde bir beceri ve derinlemesine bir perspektifle yazmanın temelidir. Duygunun ve imgelerin gücünü anlamamıza ve kullanmamıza yardımcı olur, böylece her sözcük, cümle ve paragraf, amaçlı, harekete zorlayan, motive eden, aydınlatan, hayata ışık tutan yazıya katkıda bulunur.

Çevre haberleri, içeriği ve önemi itibariyle sıcak/ciddi haber unsurları taşıyan haberlerdendir. Fakat çevre haberleri gazetelerde yumuşak haber kategorisinde değerlendirilmektedir. Yumuşak haber, raf ömrü uzun olan haberlerdir. Okuyucunun o haber hakkında bugün ya da bir hafta sonra bilgi almasının bir önem taşımadığı düşünölen haberlerdir. Çevre sorunu bugün bitecek ya da yarına çözüme kavuşacak bir konu değildir, uzun vadeli, kronik ve kümölâtiftir. Bu özelliği nedeniyle sıcak haber olarak görölmemektedir (Adam, 2003:123)

2.6.4.4. Çevre haberinin dili

Çevre haberi her bilimsel olayda olduğu gibi belirsizlik taşımaktadır. Çevre bilgisinin karmaşık ve anlaşılmaz yapısı, çok teknik bilgi içermesi gazetecinin bu konuyu anlamasını zorlaştırmaktadır. (Beharriell, 1992; Kolandai-Matchett, 2009). Gerek konunun içeriğinden gerekse anlaşılmazlığından kaynaklanan durumu aşmak için çevre haberlerinde konuyu basitleştirecek ve anlaşılır kılacak bir haber dili kullanılmaktadır. Çevre haberleri konusunda yapılan genel eleştirilerden biri küçük risklerin abartılması, sansasyonel ve aşırı basitleştirilmiş şekilde haber yapılmasıdır (Friedman, 1983; Kolandai-Matchett, 2009). Gazetelerde suç ve politika gibi haberler önemli görölüp ciddi haber (hard news) olarak algılanmaktadır. Çevre haberleri ise, insanların duygularına dokunan şekilde işlenip daha yumuşak tonda verilen (soft news) haberler olarak görölmemektedir. Çevre haberleri ya yumuşak ya da insanların duygularını harekete geçirecek şekilde dokunaklı biçimde kaleme alınmaktadır (Chan, 1999:148).

Çevre haberlerinde mutlaka insanların ilgi göstereceği fotoğraflar bulunmaktadır, bu fotoğrafla insanların kızgınlık, acıma, hüznün ve korku duygularına seslenilmektedir. Çoğu zaman fotoğraf eşliğinde sunulan bu haberler çevre sorununa ilişkin gerçek durumu yansıtmamaktadır, burada amaç haberi yumuşatarak okuyucunun ilgisini çekmektir (Hasan, 2007:59).

Küresel ısınma konusunda yapılan haberlerde bir buzun üstünde kalmış gidecek yeri olmayan kutup ayısı fotoğrafı ya da kuraklıktan toprağın çatladığı göl görüntüleri dokunaklı haber türüne örnek teşkil etmektedir. Çevre haberi dokunaklılık niteliği dışında magazinél olarak da adlandırılabilir “yumuşak” tarzda da işlenmektedir. Bergamalı köylülerin siyanürle altın çıkarılmasına yönelik tepkilerinde yer alan Bayram Kuzu’nun çizgili pijama giymiş görüntülerinin ünlü çizgi film kahramanı Hopdediks’e benzetilmiştir. Bayram Kuzu pijamalı haliyle eylemlere katılması kimine göre Bergama’nın simgesi (Zeynep, 2001) kimine göre de çevreci eylemlerin maskotu (Dolmacı, 2006) olmuştur. Özellikle yumuşak işlenen haberlerde eğlence unsuru önplandadır. Postman’ın (1994:94) televizyona yönelik yaptığı, eğlence unsurunun kendisinin değil tüm içeriklerin eğlenceli şekilde yapıldığı yönündeki eleştirisi çevre haberleri içinde geçerlidir. Çünkü bu şekilde çevreye karşı duyulması gereken toplumsal sorumluluk anlayışı törpülenmektedir. Campbell (1999) çevre haberlerinin yaşam tarzı haberleri gibi yumuşak tonda ele alınmasını eleştirmektedir. Çevre haberinin, karmaşık, teknik, çok yönlü ve çok disiplinli bir yapısı olduğunu bu yapıyla ciddi haber unvanını alması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Medya çevresel konuları ele alırken çatışma ve çekişmeler üzerinde çok durmakta ve bunu sansasyonel şekilde ele almaktadır. Bu yüzden medya halkın farklı açıları değerlendirmelerini sağlayacak bakış noktalarını sağlamamaktadır. Sansasyonellik çevre haberlerinde hata ve abartmalara yol açmaktadır. Bilimsel kanıt veya referans eksikliği, yanlış bilimsel değerlendirme, eksiklik ya da abartma, genelleme gibi unsurlarla sansasyonel habercilik yapılmaktadır (Kolandai-Matchett, 2009:69-71). Sansasyonel habercilikte amaç, dramatik ve duygusal haber yaparak okuyucunun dikkatini çekmektir (Alver, 2007: 75). Östgaard’ın sansasyonalite tanımında yola çıkan Alver (2007:75) sansasyonel haber ve okuyucu ilgisi arasında ilişkiyi anlatmaktadır:

Ösgaard'a göre; kaza, kriminal eylemler, tuhaf olaylar ve toplumsal dedikodular gibi renkli/yumuşak haberler (soft news) ve ulusal ve uluslararası alanda çatışma ve kriz gibi ciddi haber (hard news) sansasyonelite içinde yer almaktadır. İçsel haber faktörleri, medya sisteminde sürekli seçme ve eleme baskısı nedeniyle oluşan haber bariyerinin aşılp aşılamayacağını belirlemektedir. Bir olayın medya tarafından haberleştirilme olasılığı, haber ne kadar basit bir yapıya sahipse, alımlayıcıya ne kadar çok özdeşleşme olanağı sağlıyorsa ve ne kadar çok sansasyonelite içeriyorsa o kadar fazla olacaktır.

Çevre haberlerinin sansasyonel ya da eğlenceli veya magazinел tarzda işlenmesi genellikle eleştiri konusudur. Fakat çevre gazeteciliği konusunda öğrencilere ders veren ve bu konuda kitap yazan Frome (1998:22-23) bunun tam tersi şeyleri söylemektedir:

Willim Strung Jr. ve E.B. White'ın The Elements of Style'da öğrettiği dersi, yani "güçlü yazı kısa ve öz"dür"ü, John Muir'in "Sadece kuru kelimelerle kalpler ateşlenmez" nasihatıyla birleştirin; işte o zaman insanların canını sıkmaz, onları heyecanlandırırınız. Strunk ve White "Uysal, renksiz, kararsız, çekimser dilden sakının" diyor ama şunu da söylüyor: "Bir cümle gereksiz kelimeler, bir paragraf gereksiz cümleler içermemelidir ve aynı nedenle, bir çizim gereksiz çizgiler ve bir makine gereksiz parçalar içermemelidir. Bu, yazarın tüm cümlelerini kısa yazması veya tüm ayrıntılardan sakınması ve konuları sadece genel hatlarıyla ele alması gerektiği anlamında değil, her sözcüğün konuşması gerektiği anlamındadır."Diğer bir deyişle çevre yazıları açık ve anlaşılır, somut veri ve derinlemesine araştırmaya dayalı olmalı fakat aynı zamanda yazarın imajinasyonunu, derin iç duyumunu, daha iyi bir dünya amacını gerçekleştirme arzusunu yansıtmalıdır. Colleen Majors bunu şu şekilde ifade etmiştir: İnsanlar bilsin. Gazetecinin işi halkı bilgilendirmektir. Çevrecinin işi bilgiyi araştırmaktır. Yazının bu iki yönünü birleştirmek, gezegenimizi ve bizi etkileyen hususların berrak bir anlayışını sağlar.

Potter (2006:51-52) sağlık ve evre öyküleri insanların hayatında doğrudan etkiye sahip olduğunu, konu itibariyle evre konusunun çok geniş alanı kapsadığına değinerek, bu yüzden gerek haberin kurgulanması gerekse yazımı sırasında gazetecilerinin dikkatli olması gerektiğini söylemektedir. Potter (2006:51-52), Frome (1998:131-135) ve Casey (1998:15-17) alışmaları evre gazetecilerinin “yapması ve yapmaması gereken konular” hakkında bilgi vermektedir. evre gazetecilerine yönelik bu ipuçları aşağıda sıralanmaktadır:

- evre konunun esasındaki meseleler karmaşıktır ve gazetecinin görevi bunları anlaşılır bir şekilde açıklamaktır. Gazeteciler bu tür öyküler üstünde çalışırken, bilim insanları ve medikal araştırmacıların diline aşına olmalıdır; bu kişilerin dilini sıradan bir insan anlamamaktadır. evre gazetecisi de ekonomi muhabiri gibi karmaşık terimler için kendilerine özgü tanım ve açıklama listesi oluşturmalıdır, böylece genel olarak halkın anlayabileceği öyküler yazabilirler. Kısacası okuyucunun aşına olmadığı kelimeler tanımlanmalıdır.
- Bilimsel konuları ele alan muhabirler bilimsel yöntem ile temel matematik ve istatistiği anlamalıdır, böylece araştırma çalışmalarının sonuçlarını iki kez kontrol edebilirler. Haberleri istedikleri kadar çarpıcı olmayabilir; ama kesinlikle doğru olur.
- Gazeteciler genellikle alıntı yaptıkları uzmanların kimliğini anlamlı bir şekilde açıklamamaktadır. Oysa seslenilen kitlenin neden bu kişiden alıntı yaptığınızı bilmeye hakkı vardır. Gazeteci bilgisine başvurduğu kişinin konu hakkındaki uzmanlığı hakkında okuyucusunu bilgilendirmelidir.
- Hedef kitle, özellikle karmaşık konularda gazetecilerin elde ettiği arka plan ve geçmiş bilgilerine sahip değildir. Gazeteci, bilimsel bir konferansı konu alıyorsa, hedef kitlenin dünkü öyküyü okuyup dinlediğini veya yarınkini okuyup dinleyeceğini varsaymamalıdır.
- Hedef kitlenize meseleyi anlamalarını sağlayacak kadar arka plan bilgisi vermeli ve bunu sanki hedef kitlenin konuyla ilgili okuyup dinleyeceği tek öykü oymuş gibi yapmalıdır.
- Gazeteciler karmaşık veya soyut fikirleri açıklarken basit örnekler kullanmalıdır. Kolayca zihinde canlandırılabilir ve sağduyuya hitap eden örneklerle haberi yazmalıdır.

- Bilim insanlarının kişiliklerini ve önemli keşiflerin peşindeyken yendikleri zorlukları tanımlanmalı, bilim insanlarını insanlaştırmalıdır.
- Uygun olduğunda mizah kullanılmalıdır.
- Gazeteci tarihi bilimsel keşifleri, keşif zamanında baskın olan çevresel veya sosyal iklimle ilişkilendirmelidir.
- Hitap edilen kitleyi her zaman hatırlamalı ve okuyucu türüne çekici gelen bir yapı ve ton seçilmelidir. Bir bilim teknik dergisi ile günlük tabloid gazeteye yazılan haber dili aynı değildir.
- Konu okuyucuların hayatlarıyla ilişkilendirilmelidir.
- Cümle yapısı ve içeriğini çeşitlendirilmelidir. Uzun cümleler arasına kısa cümleler, verilerle yüklü ifadeler arasına günlük dil serpiştirilmelidir.
- Soyut veya kafa karıştırıcı örnekler kullanılmamalıdır.
- Jargondan sakınılmalıdır.
- Alakasız veya karmaşık diyagramlar kullanılmamalıdır.
- Genelleştirme eğiliminden sakınılmalıdır. İlginç spesifik noktalarla okuyucuları doğrudan yakalamaya çalışılmalıdır.
- Çok fazla mistisizmden sakınılmalı, okuyuculara neyi kastedildiği açıkça söylenilmelidir.
- Çevre gazetecisi haberini yaparken, soruları araştırmalı, mevcut varsayımlara meydan okumalı ve açık bağlantılar ortaya koymalıdır.
- Çevre sorunlarının çoğu belirsizlik içermektedir. Çevre gazetecisi bu belirsizliği görmezden gelip sonuçları atlamamalıdır.

2.6.4.5.Haber kaynağı

Çevre ile ilgili haberlerin haber kaynakları, STK, resmi kurum ve kuruluşları, iş veya sanayi dünyası, özellikle çevre konusunda tematik yayın yapan kitle iletişim araçları, üniversiteler, bilimsel dergiler olarak sıralanmaktadır. Gazetecilerin çevre sorunlarına ilişkin haber kaynakları ikiye ayrılmaktadır: Kişisel iletişimde bulunarak yararlanılan haber kaynakları ve diğerleri. Yabancı haber ajansları, bilimsel dergiler, resmi bültenler, şirketlerin halkla ilişkiler çalışmaları, basın toplantıları, sempozyum ve seminerler diğerleri kategorisini oluşturmaktadır. Çevreci gruplar, bilim adamları, devlet yetkilileri, işadamları ise ilk grubu içindedir. Çevreci grupları herhangi bir çevre

sorunundan haberdar olma konusunda kaynak olarak gören gazeteci, bilim adamı da o sorunun niteliği ve gideceği boyutu göstermede açıklayıcı olarak görmektedir (Sprecker, 2001:26-27) Gazeteciler çevre haberi kaynağı üretiminde öncelikli bilgi kaynağı olarak resmi kaynaklara bağımlıdır (Reis, 1999:144). Gazetecilerin herhangi bir çevre sorununda en güvenilir bulduğu kaynaklar, üniversiteler, bilim adamları ve çevreci gruplardır. Gazetecilerin bu haber kaynaklarına güvenirliliğine bakıldığında üniversite ve bilimsel dergilere karşı güvenin çok olduğu, devlete ve iş dünyasına karşı güvenin az olduğu vurgulanmaktadır. Bunu nedeni olarak, devletin propagandist tutumu ve özel sektöründe temel amacının kar olduğu ve samimi bulunmadığı belirtilmektedir. Çevreci gruplar önceleri iyi birer haber kaynağı olarak görülmemektedir. Çevrecilerin tuhaf kıyafetleri, hippie görünümleri gazeteciler için güvenilmez bir imaj çizmektedir. Fakat günümüzde çevre konusunda çalışan STK'lar çok iyi araştırmalar yapan iyi birer haber kaynağına dönüşmüş bulunmaktadır. Buna rağmen radikal çevreci gruplara karşı basının haber kaynağı olarak temkinli yaklaşması devam etmektedir. Günümüzde çevreci grupların haber kaynağı olarak güvenirlilik katsayısı devlet ve iş dünyasından daha fazladır. İş dünyasının çevre konusundaki yaklaşımını gazeteciler, popülist ve reklamvari bulmaktadır (Beharriell, 1992; Detjen vd., 2000; Stocking ve Holstein, 2009). Gazetecilere çevre haberlerini kendi araştırmalarıyla değil genellikle hükümet ve iş dünyasından gelen bilgilerle yapmaktadır. Muhabirler çevresel konuları ele alırken genellikle en çok kabul edilen, erişilebilir ve saygın otoritelere ve resmi kaynaklara gitmektedir (Frome, 1998:9-10). Çevreyle ilgili bilim adamları ve mühendisler gazetecilerle konuşmaya çekinmektedir. Bunun nedeni söylediklerinin doğru aktarılmadığı yönündeki endişeleridir. Bilim adamları ifade ettikleri konuların yanlış yazıldığından anlatmak istediklerinin tam olarak ifade edilmediğinden şikâyet etmektedir. Bunun nedeni de medya ile ilgili negatif tecrübeleridir çünkü medya çalışanları okuyucunun algılaması için konuyu basitleştirip, abartarak ve sansasyonel şekilde ve teknik terimleri de okuyucunun anlayacağı şekle çevirerek haber yapmasıdır. Haber kaynağı ve gazeteci arasındaki sorunlar; teknik terimlerin çokluğu, ilişki kurmadaki zorluk ve haber kaynağının gazetecinin kendi sesi olması isteğinden kaynaklanmaktadır (Cockerill, 2002:107).

2.6.4.6.Çevre gazeteciliğinde objektiflik ve yanlılık

Çevre gazetecilerinin en çok karşılaştığı sorunlardan biri çevreden yana mı nesnellikten yana mı tavır takınmaları gerekliliği üzerinedir. Bu tartışma, “çevre gazetecisinin rolü” üzerine odaklanmaktadır. Bu rolün ne olduğunu açık seçik ortaya koymak sorunun cevabını teşkil etmektedir. Bazı tartışmalar gazetecilikte savunuculuğun yeri olmadığını söylerken, diğer taraftan gazetecinin çevre adına sorumluluğu olduğunu da vurgulanmaktadır (Baker, 2008; Kolandai-Matchett, 2009). Valenti (1998:219) bu durumu “çevre gazeteciliği taraf olduğu için eleştirilir” diyerek özetlemektedir. Taraf olmak, belli bir fikrin savunuculuğunu yapmak olarak ifade edilmektedir (Barut, 200:149). Valenti’nin çoğunlukla çevresel sorunlar hakkındaki yazılarda gazetecilerin, gazeteciden çok çevreci gibi davranmakla suçlanması tespitine Türkiye’ye 2006 yılında gazetecilere yönelik çevre eğitimi vermek için gelen The Guardian’ın 40 yıllık çevre muhabiri Paul Brown, “ben bir kampanyacı değilim, bir gazeteciyim. Ama her şeyden önemlisi ben bir insanım. Çevre gazeteciliğinin en güzel yanı dünyanın iyiliği için haber yapmaktır” (Özcan, 2006) diyerek gazetecinin tavrının doğadan yana olmasına vurgu yaparak cevap vermektedir. Çevre gazetecinin çevre haberine ilişkin tavrı; objektiflik (nesnellik) ve yanlılık tartışmalarına yol açmıştır. Objektiflik, bir konu ya da olay hakkında duygularımızı, kişisel ya da grupsal çıkarlarımıza göre değil herkesi bağlayıcı genel ilkelere göre düşünmeyi içermektedir. (Özer, 2008:91). Gazeteciler objektiflik konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bir kısmı diğer gazeteciler gibi değerlendirilmeleri gerektiğini söylerken, diğer kısım, çevreden yana bir tutum sergilemeleri gerektiğine bunun için de çevreci gruplardan yana bir tutum içinde olmaları gerekliliğine işaret etmektedir (Sachsman vd., 2006:110) Gazeteci kendini dengeyi sağlamak zorunda hissettiğinde haberlerini atıfta bulunarak yazmaktadır (Wakefield ve Elliot, 2003).

Çevreyi savunan yazıların, anaakım medya ve pek çok gazetecilik ekolü için sorun oluşturduğuna işaret eden Frome, (1998:26) yazının "değer yargılarından" bağımsız, kişinin imajinasyonu veya algısına dair bir ifşa içermemesini ve tüm alıntılar dış kaynaklardan gelmesinin istendiğini ve böylece tarafsızlık önlenmesinin önüne geçilmesi yolunda bir düşüncenin olduğunu belirtmektedir:

Bir şirketin başkanı veya bir halkla ilişkiler sorumlusu yalan söyleyebilir ama bu çok önemli birşey değildir. Buradaki kurtarıcı unsur, "falanca şahsın dediğine göre falanca şahıs şu zamanda ve şu yerde şunu söyledi"nin aktarılmış olmasıdır. Böylece "kim-ne-ne-zaman-nerede-nasıl" emri yerine getirilmiş olur. Yorum başta olmak üzere diğer herşey şüphelidir. Muhabir kendini asla hikayeye dahil etmemelidir. Bir konuda kişisel olarak bir aktivist olmak, kaba ve uygunsuz kabul edilmektedir. "Profesyonelce" değildir. "Güvenilirlik" kaybı meydana getirir. Burada dikkate alınabilecek bir objektiflik meselesi vardır. Ben, DeVoto'nun yaptığı gibi size riske girmenizi, savunma yapmanızı tavsiye ediyorum ama bir muhabirin veya yazarın, kendini hiç katmadan, elinden geldiğince sadece verileri kaydetmesi ve bağımsız bir sonuç çıkarımını okuyucuya bırakması gerektiği görüşünü ölçüp biçmelisiniz.

Çevreyle ilgili konular bilimsel konulara girmektedir. Bilimsel konularda da gazetecinin objektiflik unsurunu uygulamak isteğini Nelkin (1994:99) saflık olarak nitelendirmektedir:

Gazeteciler çevre sorunuyla ilgili bir konuda tüm taraflarla görüşüp olayı açıklama çabası içine girmektedirler. Bu yaklaşım da çevre sorununun kaynağını anlama konusunda halka yardım etmemektedir.

Nelkin (1994:80), gazetecilerin objektiflik takıntısının olayın tarafları tarafından tarafgir olması konusunda suçlanmasına neden olduğunu söylemektedir. Sanayi grupları, muhabiri "tarafgir, sansasyonel ve teknoloji aleyhtarı bir yaklaşım içine giriyor" diye suçlarken; çevrecilerden oluşan diğer taraf ise, "insanlar için önemli haberleri yeterli derecede işlemeyip hikayeleri çöpe atmakla" suçlamaktadırlar. Bu suçlamalar ve tam objektifliğin olmayacağının anlaşılması Brown'ın "dünyanın iyiliği için haber" yaklaşımı, çevre gazetecilerinin bulunması gereken konum için iyi bir çıkış yolu gibi görünmektedir.

2.6.5. Çevre haberi yaparken yaşanan kısıtlamalar

Çevre gazeteciliği, haber üretim sürecinin ve gazetecilik mesleğinin getirdiği kısıtlamalara sahiptir (Kolandai-Matchett, 2009). Bu kısıtlamalar, çevre haberinin teknik bilgi içermesi ve bunun geniş zaman ve bilgi birikimi istemesi nedeniyle, gazetecilik rutinleri içinde bu haberi yapmak için gazetecilerin yeterli zamanının olmaması; çevre konusunda eğitim almış veya bilgi sahibi editör ve gazetecilerin eksikliği; rutin haber izleme zorunluluğu, kaynak eksikliği, sansasyonel haberlere verilen öncelik, haberlerin eğlence odaklı olması; haber bülteni ve gazete sayfası içindeki yer sıkıntısı; yazı işlerinin tutuculuğu; reklam baskısı; hükümet ve iş dünyasının kontrolü; gazete sahibinin baskısıdır. Bu kısıtlamalar, çevre gazetecisinin çevre haberi yaparken yaşadığı zorlukları olarak ele alınmaktadır (Detjen vd., 2000).

2.6.5. 1. Organizasyonun içinden kaynaklanan kısıtlamalar

Çevre haberi yaparken gazetecinin içinde çalıştığı kurumdan kaynaklanan çeşitli kısıtlamalar bulunmaktadır. Bu kısıtlamaları Cangöz ve Erol (2008:42) Türkiye gazetecilerine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarında “medya kuruluşunun yapısından kaynaklanan sınırlayıcı faktörler” olarak ifade etmektedir. Bu faktörleri ise sınırlama derecelerine göre şu başlıklarda vermektedir.

- İşyeri geleneği ve etik değerler
- Haber üretim süreci standartları
- Haber teslim saati
- Sahiplik
- Fayda beklentisi olunan kurum ve şirketler
- Haber örgütündeki yönetim
- Reklam ilişkisi olunan şirketler
- Sınırlı kaynaklar
- Editörler
- Çalışma arkadaşları
- Pazar ve izleyici araştırmaları
- Yeni medya teknolojileri

Bu çalışmada bu sınırlayıcı faktörler çevre haberleri dikkate alınarak; Türkiye medyasının yapısı ve sahiplik unsuru, yetersiz personel, editör kontrolü, zaman ve yer kısıtlaması, haber atlatma baskısı, işyeri kısıtlamaları başlıklarında birleştirilmiştir.

2.6.5.1.1. Türkiye medyasının yapısı ve sahiplik unsuru

Gazetecilerin çevre sorunları haber olarak değerlendirme süreçlerini inceleyebilmek için Türkiye'nin medya yapılanmasına bakmak gerekmektedir. Çünkü medyanın sahip olduğu yapısal özellikler gazetecilerin haber üretim sürecini etkilemektedir. Türkiye'de medya sektörü ağırlıklı olarak büyük sermaye gruplarının elindedir. 1980 sonrasında genellikle gazetecilerin sahip olduğu medya mülkiyetliliği, gazeteci olmayan ve sermaye birikimlerini medyaya aktaran kişilerin olmuştur (Kaya, 2009) Doğan Grubu, Çalık Grubu, Çukurova Grubu, Ciner Grubu, Doğuş Grubu bu büyük sermaye gruplarına örnek teşkil etmektedir. Bu grupların sadece medya alanına değil başka sektörlerde de yatırımları bulunmaktadır. Doğan Grubu, enerji dağıtım, finans ve medyanın dışında turizm, sanayi ve ticaret alanlarında hizmet vermektedir (Doğan Holding, 2009). Türkiye'nin en büyük medya grubu Doğan Holding, sahip olduğu dağıtım şirketi Yaysat ile farklı bir konuma sahiptir. Çünkü yazılı medyada sektöre girmek isteyenlerin karşılaştıkları en büyük engel dağıtım sorunudur. Arkalarında büyük sermaye grubu olmayan gazete ve dergiler bu yüzden kalıcı olamamaktadır. Bu açıdan Doğan Grubu'na bağlı gazete ve dergiler büyük bir avantaja sahiptir. Doğan Grubu toplam medya reklam gelirlerinin 2006 yılı rakamlarına göre % 46'nı da almaktadır (Kaya, 2009:279-281). Çalık Holding inşaat, enerji, tekstil, finans, telekom ve medya alanlarında faaliyet göstermektedir (Çalık Holding, 2009). Bu şirket AK Parti döneminde büyük gelişme göstermiş ve üst yönetiminde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın damadı ve damadının ağabeyine yaşları çok genç olmasına rağmen yer vermesiyle kendinden söz ettirmiştir (Kaya, 2009:264). Çukurova Grubu'nun ana iş alanları endüstri, inşaat, iletişim ve bilişim teknolojisi, medya, ulaşım ve hizmetler, ticaret, finansal hizmetler ve enerjidir (Çukurova Grubu, 2009). Çukurova Grubu Türkiye'nin en büyük ikinci medya grubunu oluşturmaktadır (Kaya, 2009). Ciner Grubu, enerji ve madencilik, medya, ticaret, sanayi ve hizmet alanlarında çalışmaktadır (Ciner Grubu, 2009). Doğuş Grubu, bankacılık, finans, medya, inşaat otomotiv, turizm ve gayrimenkul alanlarında faaliyet göstermektedir (Doğuş Holding, 2009). Türkiye'nin

en büyük üçüncü medya grubu olan Doğu Holding, yönetiminde medya profesyonellerine yer vermesiyle dikkati çekmektedir (Kaya, 2009) Tüm bu sahiplik yapıları çerçevesinde Türkiye'deki iletişim ortamının temel karakteristiğine ilişkin olarak şu saptamalara yer verilmektedir (Konrad Adenauer Vakfı, 2002):

1. Yukarıdan ve devlet destekli olarak gelişme pratiğinin uzantısı olan iktidara bağımlı gazeteci tipinin oluşmuştur.
2. 1990'lı yıllarla birlikte hız kazanan yatay, dikey ve çapraz bir tekelleşme ve buna bağlı olarak ekonomik istikrarsızlıklara, dolayısıyla sık siyasal iktidar değişiklikleri sonucunda ortaya çıkan politik dalgalanmalara karşı aşırı duyarlılıkla pekişen bir statükocu bir yapı mevcuttur.
3. Düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engellemelerin olması, sektörde sendikasılaşmanın yaşanmasından dolayı gazetecilerin bağımsız hareket edememektedir. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün yayınladığı raporda bunu desteklemektedir. Rapora göre, Eylül 2008-31 Ağustos 2009 arasındaki Türkiye'nin basın özgürlüğü notu bir önceki döneme göre 20 basamak birden düşerek 123. sırada yer almıştır (Milliyet Gazetesi, 2009).
4. Yaşanan siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ile medyaya erişimin yaygınlaşmasıyla siyasal/ekonomik iktidar merkezlerinin medyaya bağımlılığı ve onu doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol etme isteklerinin iyice artmıştır.
5. Ekonomik/siyasal iktidar merkezleri arasındaki çıkar farklılaşmasının belirginleşmesinin bir yansıması olarak, medya sektöründeki rekabetin siyasal bir hüviyet kazanmıştır.
6. Bütün bunların sonucu olarak, bugün Türkiye'de, farklılaşmış ekonomik çıkarları, farklılaşmış siyasal çıkarlarla çakıştığı ölçüde ekonomik/siyasal gelişme dinamikleri üzerinde kendi lehine etkide bulunmak isteyen; müdahaleci bir medya pratiğiyle karşılaşmaktadır.

Medyanın yapısı, istihdamda da zorluğa yol açmıştır. İstihdamdaki zorluk gazetecilerin işlerini her an kaybedeceği tehdidi ile çalışmasına neden olduğu için gazeteci, bu tehdidi ortadan kaldıracak şekilde şirket sahibinin ekonomik politikalarına uygun haber yazmaktadır. Bu yüzden medyadaki istihdam sorunu gazetecinin haber üretim sürecinde karşılaştığı kısıtlamalardan birini oluşturmaktadır. Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı, 27 nolu gazetecilik işkolunda 15762 kişinin çalıştığını ve 4.550'sinin TGS üyesi olduğunu söylemektedir. Gayri resmi bir tahmine göre de medya sektöründe çalışanların toplam sayısı sigortalı çalışan sayısının iki katından fazla ve 40 bine yakındır (Üstün, 2009). Medyadaki istihdam sorununun nedenlerinden biri, ortak haber havuzundan faydalanılmasıdır (Bengi, 2007:19). Bir diğer neden de hemşerilik, tanışıklık, birisinin yakını olmak özellikle güçlü iktidar partilerine yakınlık, işe alımlarda referans oluşturmalarıdır. Ekipcilik de nedenlerden biridir. Etkili olan ekiplerden birine mensup olmak avantaj sağlarken; bazen de ekipte bir değişiklik olduğu zaman bir süre sonra gazetecinin işyerindeki varlığı tehdit altına girebilmektedir (İpekçi, 2007:34). Gazeteciler haberlerini yazarken çalıştıkları kurumun çizgisini göz önünde tutmaktadır. Burada amaç tepki almamaktır. Gazetecinin kurum çıkarına haber yapmasının nedeni her zaman olumsuz tepki almamak için değil, bazen de övgü ve mükâfat beklentisi için gazeteciler bu şekilde davranmaktadır (Tılıç, 1998:197).

2.6.5.1.2. Editör kontrolü

Haberlerin okurun ilgisini çekecek şekilde yeniden yazılıp düzenlenmesi ve haber içeriğinin yeniden kurgulanması işi editörler tarafından yapılmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005). Editörler bir haber merkezinde neyin haber olup olmayacağına ve hangi haberin hangi büyüklükte işleneceğine karar veren kişilerdir (Eryılmaz, 2005:144). Editör haberi yapan kişi değil; haberi gazetenin yayın politikasına uygun şekle getiren ve haberde neyin önemli olduğunu belirleyen ve hangi haberin nerede olacağına karar veren mercidir. Editör, yönetimle beraber o gazetenin haberleri nasıl yayınlayacağına ilişkin yazılı olmayan ilkeleri ortaya koymaktadır. Gazeteciler zamanla, bu ilkeleri içselleştirmekte ve ona göre haber yapmaktadır. Bu durum da otosansür iddialarını tartışmaya açmaktadır. Bennett (2000:315-316) editör denetiminin haber organizasyonuna kendi bakış açısını kazandırmak ve muhabirleri farklı olana teşvik etmeyi amaçlasaydı kaygı verici olmayacağını; ama mevcut durumda artık haberlerin standardize edildiğini eleştirisini getirmektedir. Bennett'in eleştirisi, amacın gazetenin satması olduğu ve bu amaçla editörlerin gazeteyi sattıran haber türlerine ve haber formatlarına yöneldiğini anlatmaktadır. Burada çevre gazetecisi açısından ortaya çıkan sorun, haberinin editör tarafından göz ardı edilmesi ya da gazete politikası gereği eğlenceli bir kimliğe büründürülüp içeriğinden uzaklaştırılmasıdır. Bu sorunun temel

kaynağını editörün çevre haberini nasıl kategorileştireceğini bilmemesi oluşturmaktadır. Editörler çevre haberini “politik bir haber mi, ekonomi haberi mi yoksa yaşam tarzı haberi mi” olarak değerlendirecekleri konusunda sıkıntı yaşamaktadır (Anderson, 1997:55). Bu yüzden sadece çevre gazetecisinin değil, editörlerinde de uzmanlaşması gerekmektedir. Türkiye Gazete Sahipleri Derneği Genel Sekreteri Rüştü Bozkurt, bir ülkede medya muhabirleri, editörleri ve yazarları belli konuda ihtisaslaşmışsa orada yanlışların azaldığını belirtmektedir (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2008:44).

Editöryel yargıyla ilgili yapılan bir araştırma, editörlerin çevre haberi gibi bilimsel nitelik taşıyan haberleri değerlendirirken gazeteci ve bilim adamından farklı kıstasları göz önünde bulundurduğunu ortaya çıkarmıştır. Buna göre, gazeteci ve bilim adamı doğruluk ve anlamlılığı esas alırken; editörler okuyucu cezp etmek için renklilik ve heyecan vericilik unsurlarını önplanda tutmaktadır. Yazıların seçimi ve sunumu üzerindeki editör kontrolü gazeteciler arasında çoğu kez rahatsızlık kaynağı olmaktadır (Nelkin, 1994:162-163). Rahatsızlığın iki önemli boyutu bulunmaktadır. Birincisi editörü ikna süreci ikincisi de haberde yaşanan anlam kaymasıdır. Çevre muhabirleri yaptıkları haberlerin haber değeri taşıdığına dair editörü ikna etmek zorunda kalmaktadır. Editörün bakış açısına göre birinci sayfada büyük şekilde de işlenebilmekte veya bir haberin altında küçük şekilde de yer almaktadır. Gazeteciler, editörlerin önemli nitelermeleri değiştirme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Örneğin editör, “-ebilir” ile yazılan bir haberi “-dır” şeklinde düzelterek anlam kaymasına neden olmaktadır (Nelkin, 1994:164).

2.6.5.1.3. Zaman, yer ve kaynak kısıtlaması

European Environment Agency tarafından 1998 yılında hazırlanan rapora göre gazeteciler mekânsal ve zamansal sınırlılıkları nedeniyle çevre konusunda parçalı ve kısmi bilgi üretimi yapmaktadır (EEA, 1998). Çevre gazetecileri zamanlarının sadece yaklaşık %30'unu çevreyle ilgili haberlere ayırmakta geri kalan kısmını başka haberler için harcamaktadır (Rogers, 2002; Detjen vd., 2000). Başka haberleri yapmak zorunda olmaları ve çevre haberlerine yeterli zaman ayıramamalarına neden olmaktadır. Gazetede ve televizyondaki yer kısıtlaması nedeniyle ayrıntılı verilmesi gereken çevre haberinin ayrıntılarıyla verilmemesi veya hiç ver bulmamasından gazetecilerin şikâyet ettiği konular arasında yer almaktadır. Zamansal sınırlılık hem yazının araştırma

kısımında hem de yazım kısmında gazeteciyi kısıtlamaktadır. Yazı teslim saati veya günü kısıtlaması, zaman azlığına neden olmakta ve muhabirin kullanabileceği kaynakların sayısını azaltmaktadır. Bu yüzden tek bir kaynaktan hazırlanmış ve genellikle de kolayca yazıya dönüşebilen bilgileri içeren tecrübeli halkla ilişkiler uzmanlarının elinden çıkan haberler gazetede daha fazla yer almaktadır (Nelkin, 1994:161). Çevre haberi, karışık, belirsiz ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu yapısından dolayı birçok açıklamaya ihtiyaç duyulmakta ve haberi araştırmak ve yazmak zaman istemektedir. Gazeteci yeterli zamanı bulamadığından dolayı o karmaşık yapıyı anlatacak, belirsizliği giderecek şekilde haberi kaleme alamamaktadır. Alsa bile haber uzun olmakta, bu da bir başka kısıtlama olan yer kısıtlamasıyla gazeteciyi karşı karşıya bırakmaktadır. Haberin gazetede ne kadar yer bulacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. İnsanların odaklanma sorunu yaşadığı ve bu yüzden haberlerin kısılması yönüne bir düşünce hâkimdir. Bu düşünce de gazetecileri haberi doğru aktarmak ve gerekli zaman ve yeri bulması konusunda giderek zora sokmaktadır (Kovach ve Rosenstiel, 2007:158). Ayrıca haber atlatma baskısı ve “sansasyonel haber” bulma baskısı, çevre haberi gibi teknik arka planı enine boyuna ele alınması gereken uzun dönemli sorunların haberinin yapılmasını etkilemektedir (Nelkin, 1994:158).

Çevre gazetecileri çevre haberi yaparken yaşadıkları zorlukları sıralarken, haber yaparken yaşadıkları maddi sıkıntı ve kısıtlamaları ilk sıraya koymaktadır. Gazeteciler, seyahat ya da araştırma yapmak için gerekli finansal kaynakların çalıştıkları kurum tarafından karşılanmamasının çevre haberi yapmaları konusunda engel teşkil ettiğini söylemektedir (Detjen vd., 2000). Çalışılan kurumun gazeteciye yeterli zaman, haberi yapması ve araştırması için yeterli maddi kaynağı vermemesi çevre haberlerinin yapılmamasının nedenleri arasındadır.

2.6.5.2.Organizasyonun dışından gelen baskılar

Çevre haberlerine yönelik eleştirilerden biri haberlerin olaylara odaklandığı, problemlerin nedeni üzerinde durmadığı yönündedir (Major ve Atwood, 2004:297). Haberlerin çevre sorununun temeline ve nedenine inmemesinin sebebi olarak, devlet ve iş dünyasından gelen baskılar gösterilmektedir. Gazeteci haber yaparken, devlet ve gazetenin reklamvereni olan iş dünyası tarafından baskı altında tutulmaktadır. Çalıştığı

organizasyonun dışında gazeteci, devlet, reklamveren ve iş dünyası ve halk tarafından çeşitli kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır.

2.6.5.2.1. Resmi kurum ve kuruluşlar

Resmi kurum ve kuruluşlar yani diğer adıyla devlet gazetecilik pratiğinde genel olarak hükümet, bakanlıklar ve bakanlık bürokrasileri ile tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra valilikler, kaymakamlık ve yerel yönetimlerde devlet olarak değerlendirilmektedir (Timisi ve Dursun, 2004:358). Medya ve devletin çevre konusundaki beraberlikleri çevrenin halkın gündemine gelmesine neden olmuştur. Medya, özellikle resmi kurum ve kuruluşlarda çevre konusuna gösterilen ilgiyi meşrulaştırmayı başarmıştır. Çevre konusunda karar verici mekanizma devlettir. Medyanın çevre konusundaki en büyük haber kaynaklarından biri de devlettir. Medyanın resmi kurum ve kuruluşların çevreye ilişkin icraatlarını aktarması şu sonuçları sağlamıştır Parlour, (1980:119-121):

1. Devletin çevre sorunlarını azaltmak için temel adımları attığı izlenimini vermesini ve böylece bu sorunların temel nedenleri ile ilgili herhangi bir şey yapma gücü olmayan halkın sözsüz onayını ve desteğini almasını sağlamıştır.
2. Halkı yatıştırmış ve Devletin kamu çıkarının koruyucusu olarak mutlak iyiliğine olan inancını güçlendirmiştir.
3. Devletin, özel ekonomik çıkar gruplarıyla, iş dünyası ve endüstrinin uyum gösterme şartlarını müzakere etmesini, bu müzakereleri gizlice ve halkın bunlarla ilgili bilgilere erişimini engellemeye yönelik zorlu bir resmi ve gayri resmi blokajlar dizisi koruması altında gerçekleştirmesini sağlamıştır.

Süreç içinde resmi kurum ve kuruluşlar medya ilişkilerine çevreye ilişkin yukarıdaki süreç gözlemlenmiştir. Bu sürecin ortaya çıkma nedeni ise, medyanın iktidar ilişkileri çerçevesinde devlete olan ekonomik bağımlılığıdır. Bu ekonomik bağımlılık, medyanın çevreye ilişkin sorunlara ilişkin olarak “ya haber olmamasını” ya da görürse bile ekonomik kalkınma çerçevesinden doğru şekilde ortaya koymamasına neden olmuştur. Gürbüz (2009:527) bunu yalan söylemenin iki yolu olarak ifade etmektedir. Hem çevreye ilişkin bir şey yazmak isteyen hem de devleti küstürmek istemeyen gazeteciler bu ikircikli yaklaşımı benimsemiştir. Bu durumun nedeni resmi kurum ve kuruluşların medya kurumu üzerinde oluşturduğu baskıdır. Gazeteciler; politikacılar ve iş adamları tarafından çevre haberleri yaparken basın toplantılarıyla, promosyonlarla,

hediyelerle, kahvaltılı veya yemekli toplantılarla, belirlenmiş röportajlarla baskı altında tutulmaktadırlar. Bu çevreler, çevreci oldukları konusunda gazeteciyi ikna etmeye çalışmaktadır. Bir anlamda bu kesimin ürettiği mesajlar gazeteciye satılmakta ve çevre sorununun gerçekliği veya doğruluğu konusunda bir küçümseme oluşturulması hedeflenmektedir (Hutchins ve Lester, 2006:447). Kimi zaman rıza üretimiyle kimi zaman ekonomik baskıyla kimi zaman da siyasal baskıyla gazetecilerin resmi kurum ve kuruluşlar tarafından çevre haberi yaparken baskı altına alındığı söylenebilir.

2.6.5.2.2.Halk

Haber üretim sürecinin alımlayıcısı halktır. Bu açıdan bakıldığında gazeteciliğin toplumsal etkisinin açıklanmasında, okuyucunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Gazeteciliğin bir okuyucu kitlesi vardır ve gazeteciliğin basın-yayın başarımlarını iletişim sunumları olarak sunduğu bu kitleye gereksinimi bulunmaktadır (Alver, 2007). Bu gereksinim gazetelerin dolayısıyla gazetecinin okuyucunun isteğine göre haber yapmasına neden olmaktadır. Gazeteler artık okuyucuların istekleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Önceleri sadece ilan ve reklam servisleri kamuoyu araştırması yaparken, artık gazete sahipleri ve yazı işleri de kamuoyunun isteklerini öğrenmeye çalışmaktadırlar. Haberler, halkın istediği şekilde ele alınmaya başlamıştır. Gazetenin hangi haberi vermesi konusunda okuyucunun ilgisi belirleyici olmaktadır (Raue ve Schneider, 2000). Gazetesinin okuyucunun isteklerine önem verdiğini gören gazeteci de haber yaparken okuyucu ilgisini değerlendirmeye almaktadır. Çevre gazetecisinin çevre haberleri yaparken halkın çevre konusunda az bilgi sahibi olduğunu ve bu konuları anlamakta zorluk çektiğini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Barış Soydan, okuyucunun bir konudaki ilginin artmasının o konuyla ilgili haber artışına neden olduğunu söylemektedir. Soydan, bir konu ne kadar çok okunursa; o konuda daha derinlikli ve kaliteli haber yapıldığını belirtmektedir ve son on yıl içinde “dünyanın geleceği ne olacak” temalı haberlerde halkın ilgisiyle doğru orantılı olarak arttığını söylemektedir (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2008:38).

2.6.5.2.3. İş dünyası ve reklamveren

Çevreyle ilgili haber konuları genellikle ekonomi ağırlıklıdır. Sürdürülebilirlik, ekonomik kalkınma, yeşil tüketim ve üretim gibi konulara yer verilmektedir. Ele alınan konuların çevresel, politik, ekonomik ve sosyal boyutları birbiri ile

ilişkilendirilmemektedir (Reis, 1999). Bu yüzden iş dünyasının hem haber kaynağı olarak hem de haberin üretim sürecine etkisi gazetecinin üstünde çok olmaktadır. İş dünyasının çevre haberleri üzerindeki etkisi iki boyutta olmaktadır. Birincisi, reklamlarıyla gazeteye yaptığı baskıdır. Şirketler genellikle halkla ilişkiler çalışmalarını çevreyle ilgili faaliyetlerini anlatarak yapmaktadırlar. Bu halkla ilişkiler çalışmalarını duyurmak ve çalışmalarının gazetelerde yayınlanmak için baskı yapmaktadırlar. Gazetelerin gelir kaynaklarından biri reklamdır; şirketler aynı zamanda gazetelerin reklamverenleridir. Reklamdan elde edecekleri gelir nedeniyle gazeteler, bu baskıya boyun eğmektedir. Yine şirketleri vasıtasıyla meydana gelen çevre sorununun gazetelerde yer bulmasının ticari ilişkilerine zarar vereceğini düşünen iş dünyası, çevre konusunda haberleri yayınlamamaları konusunda gazetelere baskı yapmaktadır (Beharriell, 1992). Gazeteciler reklama bağımlılıklarının dayattığı ticari gerçeklere uygun hareket etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden çoğu zaman çevreyle ilgili haberler görmezden gelinmekte ya da suya sabuna dokunmayan yorumları içerecek şekilde yazılmaktadır (Nelkin, 1994). Ekonomik baskı veya kısıtlama medya kuruluşlarının reklam gelirine bağımlı olmalarından kaynaklanmaktadır. ATV Genel Yayın Yönetmeni Fuat Uğur (2009), dünyanın en büyük şirketlerinin çevreye zarar verdiğini, ancak reklam baskısı nedeniyle bunları yazamadıklarını ifade ederken, Habertürk Program yapımcısı ve sunucusu Zafer Arapkirli (2009), çevreye duyarlılığın arttığını, ancak reklam yoluyla kurulan baskı nedeniyle medyanın elinin kolunun bağlandığını belirtmektedir.

Çevre iletişimi kavramı tüm yönleriyle bu bölümde anlatılmıştır ve son bölümde de çevre ve basın ilişkileri çevre gazeteciliği çerçevesinde ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Tüm bu süreç Şekil 1’de özetlenmiştir. Buna göre; doğa - insan ilişkisine bakıldığında toplumsal evrilmeyeyle değişiklik gösterdiği ve doğanın aleyhine bir durum sergilediği söylenebilir. Avcı ve toplayıcı toplumlar doğaya uyum içinde yaşarken, tarımla uğraşarak yerleşik hayata geçen toplumlar yeryüzünde toprağın değişmesine neden olduğu; kentleşme, artan nüfus ve sanayileşmeyle ortaya sanayi toplumuyla ve üretilen artı değerın tüketilmesini içeren tüketim toplumuyla çevre aleyhine gelişen sürecin her bir aşaması çevre sorunlarını artırmış ve dönüşü olmayacak bir noktaya getirdiği iddia edilebilir. Günümüzde insanların mevcut tüketim alışkanlıklarından vazgeçip avcı ve toplayıcı toplumlar gibi doğayla uyum içinde yaşamaları olanak dışı görülebilir. Var

olan çevre sorunlarının gün geçtikçe arttığı da ileri sürülebilir. Sonuç olarak çevre sorunlarının daha kötü bir boyuta gelip tüm ekosistemi yok edecek düzeye gelmesi gibi bir durumdan kurtulmak için toplumu çevre sorunlarına karşı bilinçlendirmek gerekmektedir. İnsanların çevreye karşı sorumluluklarını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar çevre iletişimi başlığıyla ele alınan bir disiplin çerçevesinde yapılmaktadır.

Çevre iletişimi insan ve doğa ilişkilerini inceleyen ve iletişim disiplini içinde pek çok alanla kesişen bir meta alan olarak ifade edilmektedir. Çevre iletişiminin çalışma alanları çevreye ilişkin söylem çalışmaları toplumsal katılım, savunuculuk, çevresel işbirliği ve uzlaşma, risk iletişimi, yeşil pazarlama ve popüler kültürde doğanın sunumu ile medya ve çevre gazeteciliği başlıklarında incelenmektedir. Çevre iletişimi Şekil 1’te görüldüğü gibi insan ve doğa etkileşimiyle ortaya çıkmakta, çevre iletişim aktörlerinin çevre iletişimi alanlarıyla bireysel, toplumsal, kültürel ve teknik etkileşimle ve yorum, ikna, rıza, itiraz, eylem gibi iletişim metotlarını kullanarak oluşmaktadır.

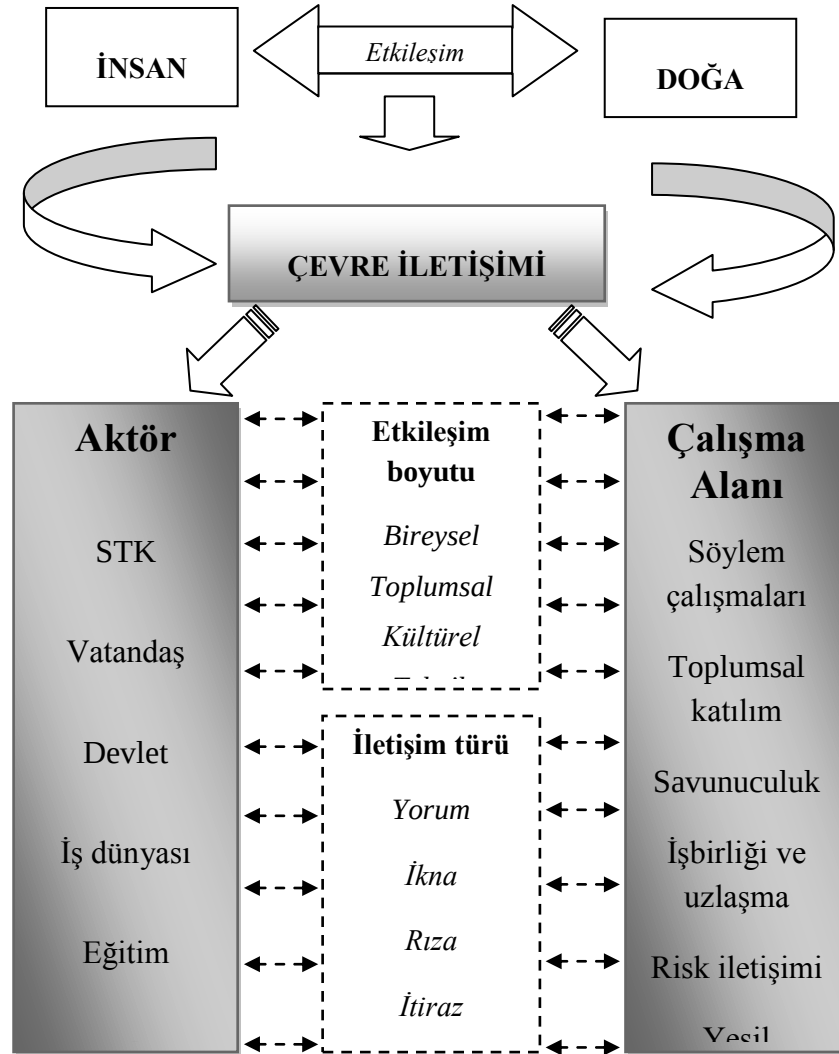
2.7.Çevre haberlerini okuma çeşitleri

Okuyucuların haber metinlerini nasıl anlamlandırdıkları ne şekilde okudukları ve değerlendirdikleri izleyici araştırmalarının konusu olmuştur. Özellikle İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğinde çalışan akademisyenler bu konu üzerinde durmuşlardır (Smith, 2005). Bu akademisyenlerden biri de Hall’dur. Hall, (2003) Kodlama ve Kodaçım makalesinde kitle iletişim araçlarından gelen iletilerin ne şekilde yorumlandığı üzerinde durmuştur. Hall, bu makalesinde üç tür okumadan söz etmektedir: Egemen (başat), karşıt (muhalif), tartışmacı (müzakereli). Okuma kelimesinde kastedileni Hall, (2003:320) Terni’nin Televizyonu Anlamak konuşmasını referans göstererek şöyle anlatmaktadır:

Okuma sözcüğüyle biz yalnızca belirli bir sayıdaki göstergeleri tanımlamak ve kodaçımlamak kapasitesini değil kendileri ve diğer göstergelerle arasındaki yaratıcı ilişkiye geçiren birinin tümel çevresinin bütünsel farkındalığının koşulu olan kapasiteyi anlatırız.

Bu çalışmada çevre haberlerinin öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildiği Hall’un okumaları çerçevesinde açıklanmıştır. Buna göre egemen okuma, amaçlanmış ve hegemonik ideolojileri destekleyen okumadır. Muhalif okuma, bir mesaj içindeki

egemen kodların farkına varan ve onları rededen birinin okumasıdır. Müzakereci okuma ise egemen okumanın kimi kısımlarının kabul eden, fakat kendisinin gereksinimlerini ve algılarını yansıtan kimi uyarlamaları yapan kişi tarafından yapılır (Smith, 2005:215). Bu doğrultuda egemen okumaların kodlamanın aynısı şeklinde kodaçımının yapıldığı, muhalif ve müzakereli okumalarda kişinin kodlamaların kodaçımını alternatif şekilde de açımlandığı söylenebilir.

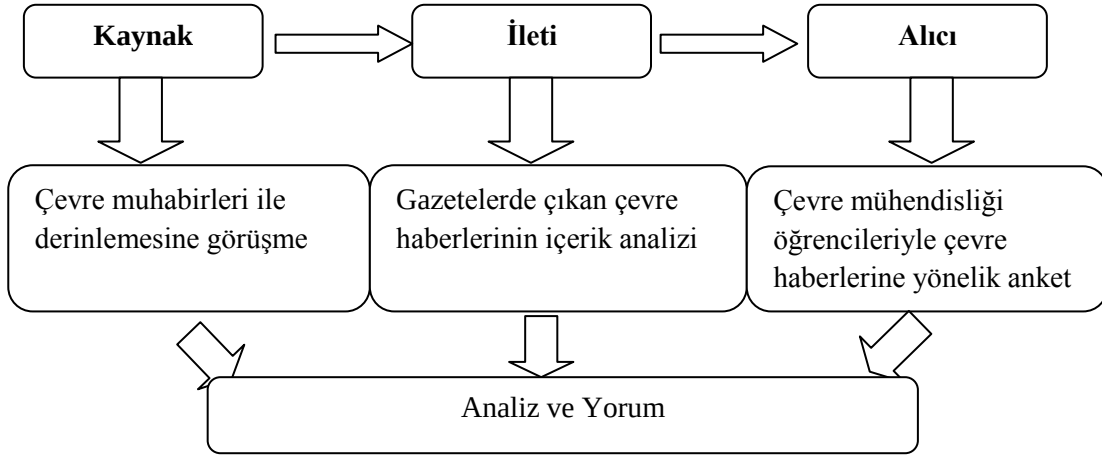
Şekil 1. Çevre İletişimi Şeması

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma kümeleri, araştırma verilerinin toplanması ve çözümlenmesi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Çevre gazetecilerinin haber üretim süreçlerine etki eden unsurları belirlendiği, çevre haberlerinin içeriksel analizinin yapıldığı ve çevre mühendisliği öğrencilerinin bu haberlerini değerlendirmelerine yönelik profil çıkartmayı amaçlayan bu araştırmada nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı bir model tasarlanmıştır. Araştırma desenlenirken iletişim sürecinin en basit modeli olarak adlandırılan doğrusal iletişim modeli olan kaynak-ileti-alıcı şemasından yola çıkılmıştır.

Şekil 2. Araştırma modeli

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma çevre haberlerine ilişkin tüm paydaşları içermektedir. Bu doğrultuda da bu paydaşların her birini içeren farklı evren ve örneklemeler içinden seçim yapılmıştır. İlk seçim çevre haberleri yapan muhabirler içinden yapılmıştır. Çalışmanın katılımcılarının seçiminde öncelikle çevre konusunda çalışan STK'larla irtibata

geçilmiştir. Bu STK'lara çevre konusunda yaptıkları çalışmanın haber olmasını istediklerinde hangi gazetecilerle irtibata geçtikleri sorusu yöneltilmiştir ve bu gazetecilerin bir listesi istenmiştir. STK'lardan elde edilen listedeki gazetecilerle irtibata geçilip bu gazetecilerinin hangilerinin kendilerinin çevre muhabiri olarak tanımladığı saptanmıştır. İrtibata geçilen muhabirler içinden kendilerini çevre muhabiri olarak tanımlamayanlar örneklem dışında tutulmuştur. Böylece üç gazeteci ile iletişime geçilmiştir. Bu gazetecilerin önerileri doğrultusunda duayen olarak adlandırdıkları ve şu an herhangi bir gazete ile organik bağı olmayan bir gazeteci ile de görüşme yapılması uygun bulunmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan çevre haberlerine yapılacak içerik analizinin evrenini Türkiye'de çıkan günlük ulusal gazeteler oluşturmaktadır. Söz konusu evrenin büyüklüğü nedeniyle örneklem seçilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Örneklem seçimi iki aşamada gerçekleşmiştir: (a) Araştırma yapılacak gazetelerin seçimi, (b) Araştırmanın yapıldığı zaman aralığı.

a) *Araştırma yapılacak gazetelerin seçimi:* Örneklem olarak Habertürk, Radikal ve Zaman gazeteleri seçilmiştir. Bu gazeteler, üç nedenle seçilmiştir. Birinci neden bünyelerinde çevre muhabiri istihdam etmeleri ikincisi de siyasal yelpazenin farklı kesimlerini temsil edebilecek nitelikte olmalarıdır çünkü bir gazetenin siyasal pozisyonu o gazetenin okuyucusunun haberi alımlamasını etkileyebilir. Üçüncü neden de sahiplik unsurları bakımından da farklılık taşımalarıdır.¹²

b) *Araştırmanın yapıldığı zaman aralığı:* Araştırmanın yapıldığı zaman aralığı sistematik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Sistematik örnekleme evrenin çok büyük olduğu durumlarda kullanılan bir örnekleme sistemidir. Sistematik örneklemede evren büyüklüğü (N) örneklem büyüklüğüne (n) bölünerek kaç birimde bir birimin örnekleme alınacağı saptanır (Gökçe, 1996:97). Bu çalışmanın araştırma süresi bir yıl olarak belirlenmiştir. Seçilen üç gazeteden 1 yıl boyunca toplam $365 \times 3 = 1095$ sayı bu çalışmanın araştırma evrenini oluşturmaktadır. Bir yıl içinde her gazeteden 60 sayı incelenmesi öngörülmüştür. Habertürk, Radikal ve Zaman olmak üzere toplam üç gazetenin 180 sayısı incelenecektir. Buna göre; $1095/180=6,08$ kaç birimde bir

¹² Araştırma verilerinin toplandığı süreçte Radikal Gazetesinde yayın yönetimi değişikliği henüz gerçekleşmemiştir. O süreçte Radikal siyasal yelpazenin solunda yer aldığı algısı mevcuttur.

örneklem alınacağını göstermektedir. Başlangıç birimi olarak 1 Mart 2009 seçilmiştir ve birim aralığı 6 olacak şekilde her ayın 1, 7, 14, 21, 28 tarihlerindeki Habertürk, Radikal ve Zaman gazeteleri toplanmıştır. Bu gazetelerin bu tarihlerinde çıkan çevre haberlerine içerik analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın üçüncü paydaşını çevre haberlerinin okuyucuları oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini çevre konusundaki farkındalıkları yüksek olduğu düşünülen çevre mühendisliği öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Türkiye profili çıkarmak amacıyla yedi coğrafi bölge baz alınarak oluşturulmuştur:

- Marmara Bölgesi için Uludağ Üniversitesi
- Ege Bölgesi için Dokuz Eylül Üniversitesi
- Akdeniz Bölgesi için Akdeniz Üniversitesi
- Karadeniz Bölgesi için 19 Mayıs Üniversitesi
- Doğu Anadolu Bölgesi için Atatürk Üniversitesi
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi için Harran Üniversitesi
- İç Anadolu Bölgesi için Anadolu Üniversitesi seçilmiştir.

Bu üniversitelerin çevre mühendisliği bölümü öğrencileri ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu üniversitelerin 2009-2010 öğretim yılı içerisindeki öğrenci sayıları Tablo 8’de verilmiştir.

*Tablo 8. Üniversitelere göre çevre mühendisliği öğrenci ve örneklem sayısı*¹³

Üniversite adı	ÇM Bölümü Öğrenci sayısı	Kota yüzdesi	Örneklem sayısı
Anadolu	363	15	105
Akdeniz	234	9	63
Atatürk	440	17	119
Dokuz Eylül	431	17	119
Harran	210	8	56
19 Mayıs	526	21	147
Uludağ	324	13	91
Toplam	2528	100	700

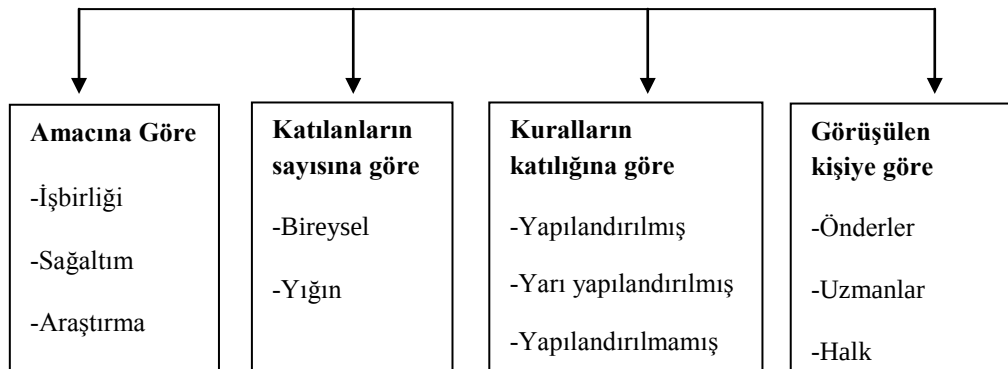
¹³ Bu sayıya ikinci öğretim programı uygulayan üniversitelerin bu programına kayıtlı öğrenciler de dâhildir

Bu öğrencilere anket uygulanırken kotalı örneklem uygulanmıştır. Öncelikle 2509 kişiyi temsil edecek sayının kaç olduğunu ortaya koymak için Sample Size Calculator adlı internet sitesinden bir hesaplama yapılmıştır. 2528 kişiden oluşan bir evrende % 95 güvenirlilik için 334 kişilik bir örneklem grubu yeterli görülmektedir. Bu çalışmada araştırmacı öngörülen örneklem grubunun iki katını araştırmadaki toplam örneklem olarak seçmiştir. Bu sayı 668'dir. Araştırmacı hesaplamaların daha kolay yapılması amacıyla toplam 700 kişiyi örneklem sayısı olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda her üniversitenin örnekleme dâhil olacak kota yüzdesi belirlenmiştir. Bu yüzdenin kaç kişiye denk düştüğü hesaplanmıştır. Hangi üniversitede kaç öğrenciye anket yapılacağı buna göre belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme, içerik analizi ve anket kullanılmıştır.

Görüşme yöntemi, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan soru sormaya ve sorulan soruların yanıtlarını almaya yönelik etkileşimli bir iletişim sürecidir. Görüşmede bireylerin en az birinin belirli bir amacı vardır ve bu amaca yönelik bilgi toplama çabası içindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006:119-120). Bu çalışmada çevre gazetecilerinin çevre haberlerini yazarken hangi dinamiklerden etkilendiğini ortaya koymak amacıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, amacına, katılanların sayısına kuralların katılığına ve görüşülen kişiye göre sınıflandırılmaktadır (Karasar, 2005:157).

Şekil 3 Görüşme Türleri

Bu çalışmada, bir tez çalışması olduğu için görüşmenin amacına göre *araştırma*, katılımcılarla teker teker görüşüldüğü için katılımcı sayısına göre *bireysel*, katılımcıların çevre haberleri konusunda ihtisas sahibi olmaları nedeniyle görüşülen kişiye göre *uzmanlar* kullanılmıştır. Kuralların katılığına göre ise *yarı yapılandırılmış* yöntem izlenmiştir. Derinlemesine görüşme tekniğinde elde edilmek istenen konuyla ilgili sorular önceden hazırlanılmasına rağmen, görüşme sırasında görüşmenin gidişine göre bazı konuların daha çok irdelenmesine yönelik olarak yeniden düzenlenebilmektedir. Bu sayede katılımcıların da araştırmaya katkıları olanaklı hale gelmektedir (Bertrand ve Hughes, 2005:79). Bu yüzden araştırmada yarı-yapılandırılmış soru yönergesi kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme türünde tüm katılımcılara aynı sırayla sorular sorulmakta, araştırmacı görüşme sırasında irdemesi gereken noktalarda sondalama soruları yöneltebilmektedir. Yapılandırma yapılmasındaki amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği saptamak ve buna göre karşılaştırmalarda bulunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:119-120). Oluşturulan sorular, araştırmanın amacına ve görüşmeye uygunluğuna yönelik olarak iki uzmana gösterilmiştir. Uzmanlardan alınan yardım da, hazırlanan soruların sorulma sırasının uygunluğu, soruların anlaşılır olup olmadığı, araştırılmak istenen konuyu kapsayıp kapsamadığı belirlenmiştir.

Verileri toplamak için belirlenen örneklem içinde yer alan gazetecilerden randevu alınmış ve gazetecilerin yaşadığı ve çalıştığı yer olan İstanbul'a görüşmeler yapılmak üzere gidilmiştir. Görüşmeler 26-30 Nisan 2010 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu gazetecilerle görüşme sonucunda çevre muhabirliğinin duayeni olarak adlandırdıkları ve örneklem kapsamında bulunan iki gazetede olmak üzere toplam üç gazetede 20 yılı aşkın süredir gazetecilik yapan biri ile de görüşülmesine karar verilmiştir. Görüşülen kişi¹⁴, yer ve görüşme süresi Tablo 9'de belirtilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılar ve araştırmacı arasında yapılan görüşmenin sadece araştırma amaçlı kullanılacağı ve kimliklerinin gizli kalacağına ve ses kayıt cihazı ile kayıt edileceğine yönelik bir protokol (Bkz. Ek. 2) imzalanmıştır. Protokolün imzalanmasındaki amaç katılımcının kendini rahat hissetmesi ve konuyla ilgili derinlemesine görüş bildirmesini sağlamaktır.

¹⁴ Görüşülen kişinin kimliği protokol gereği gizlidir. Bu nedenle görüşülen kişilerin kimliğine yönelik olarak takma isim kullanılmıştır.

Tablo 9. Yapılan görüşmelerin yeri ve süresi

Görüşülen Kişi	Görüşme Yeri	Süresi
İsmail	Kafe	1 saat 32 dakika
Önder	İşyeri	45 dakika
Gülşah	İşyeri	33 dakika
Semih	İşyeri	35 dakika

Çalışmada nitel araştırma metodu görüşme kullanılmıştır. Nitel araştırmada güvenilirliği sağlamak için şu unsurlara ihtiyaç vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:265; Brantlinger vd., 2005:201) :

- Veri kaynaklarıyla uzun süreli etkileşim,
- Derinlik odaklı veri toplama,
- Araştırmacı ve değerlendirmeci çeşitlenmesi (triangulation)¹⁵
- Uzman incelemesi,
- Ayrıntılı betimleme,
- Amaçlı örnekleme,
- Olumsuz örneklere yer verme,
- Veri kaynaklarından doğrudan alıntılama yapma,
- Araştırmanın desenlenmesinde ve araştırmacılarla ortak çalışma,
- Araştırmacının rolünü açıkça ifade etme,
- Yeterli teknik donanıma sahip olmak
- Araştırma sürecinin başka araştırmacılarla paylaşılması ve izlenmesi,
- Katılımcıların adil temsili.

Bu çalışmanın araştırma deseninde güvenilirlik ve geçerlik sağlanması için şu önlemler alınmıştır:

- a) Veriler birden çok araştırmacı tarafından incelenmiş ve sağlama yapılmıştır.

¹⁵ Triangulation kelime anlamı olarak çeşitlenme olsa da nitel araştırmada sağlama yapmayı içermektedir. Bu nedenle *sağlama* olarak ifade edilecektir.

- b) Görüşmelerde amaçlı örneklem seçilmiş, görüşmecilerin nasıl ve neden seçildiği ayrıntılarıyla ifade edilmiştir.
- c) Soruların hazırlanmasında uzman görüşlerine başvurulmuştur.
- d) Görüşmelerde veri kaybının önlenmesi için dijital kayıt alınmıştır.
- e) Dijital kayıtların dökümü yapılmış ve arşivlenmiştir.
- f) Dökümler ses kayıtlarıyla beraber ikinci bir kişiye dinletilerek kontrol ettirilmiştir.
- g) Kodlamalar öncelikli olarak araştırmacı tarafından yapılmış, sonrasında bir başka uzman tarafından verilerin benzer biçimde kodlanıp kodlanmadığı kontrol edilmiştir.
- h) Veri analizinde uygulanan yol ayrıntılarıyla aktarılmıştır.
- i) Verilerden elde edilen sonuçlar yorumsuz olarak aktarılmış, tüm katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.
- j) Veriler alanyazınla ilişkilendirilerek raporlanmıştır.

Görüşme yönteminde alan uzmanı ve araştırmacı yapmış oldukları işaretlemelerden sonra “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları belirlenerek araştırmanın güvenilirliği hesaplanmıştır. Bunu için aşağıdaki formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994:64).

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}}$$

Bu formülden yola çıkarak yapılan kodlayıcılar arası görüş birliğine varılan kodlama sayısı 171 görüş ayrılığı taşıyan kodlama sayısı 20 olmuştur ve güvenilirlik oranı yüzde 90 çıkmıştır.

Örneklem olarak seçilen Radikal, Habertürk ve Zaman gazetesinden toplanan haberler içerik çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik çözümlemesi, iletişimin yazılı içeriğinin objektif, sistematik ve sayısal tanımlamalarını yapan bir araştırma tekniğidir (Berelson, 1952). İçerik çözümlemesinin amacı, metinlerin içeriklerinden sosyal gerçeğin boyutlarına yönelik çıkarım yapmak olarak ifade edilirken, içerik analiz ile (a) durum tespiti, (b) alıcı üzerindeki etki ve (c) konu analizi yapılmaktadır (Gökçe, 1995).

Bu anlamda içerik analizi yönteminin özünü “sınıflandırma sistemi” oluşturmaktadır. İçerik çözümlemesinin amacı, sınıflandırma sisteminin dayandığı kategorileri göstermek, bunların hangi anlama geldiğini ve genel görünüm için hangi ağırlığa sahip olduğunu ortaya koymaktır. Yine sınıflandırma sistemi sonuçta kategorileri, yani değişkenleri karşılaştırma ve ölçmeyi amaçlamaktadır (Gökçe, 2001:157)

Bu çalışmada araştırma sorularına yanıt verecek şekilde bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Bu sınıflandırma çerçevesinde de kodlama cetveli oluşturulmuştur. Kodlama cetvelinde, sınıflandırma sisteminin temelini oluşturan üç tür değişken bulunmaktadır. Bunlar; kontrol değişkenleri, biçimsel değişkenler ve içerikle ilgili değişkenlerdir (Gökçe, 2001:167).

Bu çalışmanın *kontrol değişkenleri* şu şekildedir;

- 1. değişken: Gazete adı
- 2. değişken: Haberin yayınlandığı mevsim
- 3. değişken: Haberin yazarı

Biçimsel değişkenleri ise şu şekildedir;

- 4. değişken: Haberin sayfadaki yeri
- 5. değişken: Haberin yer aldığı bölüm
- 6. değişken: Haberdeki ekin sayısı
- 7. değişken: Haberdeki ekin niteliği

İçeriksel değişkenler ise şu şekildedir;

- 8. değişken: Haberdeki ana konu
- 9. değişken: Haberde betimlenen unsur
- 10. değişken: Haberin kaynağı
- 11. değişken: Fotoğrafın resmettiği şey
- 12. değişken: Haberin dayandığı kapsam
- 13. değişken: Haberin gazetede çıkma nedeni
- 14. değişken: Gazetecinin haberdeki pozisyonu
- 15. değişken: Haberin çevre sorunlarıyla ilgisi

Çalışmada çok sayıda kategori oluşturmak değil, kategorileri birleştiren ve araştırma sorularına cevap verecek şekilde kategori oluşturulması hedeflenmiştir.

Oluşturulan kategorilerle bir kodlama cetveli hazırlanmıştır. Hazırlanan kodlama cetveli, toplanan haberlerin %12'sine uygulanmıştır. Bu şekilde kodlama cetvelindeki eksiklikler ve aksaklıklar tespit edilerek düzeltilmiştir.

Kodlamalar birden fazla araştırmacı tarafından yapılacağı için, kodlayıcılar arasında kavrama birliği sağlamak ve aralarındaki bireysel farklılıklardan doğabilecek yorum farkını ortadan kaldırmak amacıyla bir kodlama yönergesi hazırlanmıştır (Bkz. Ek 5). Kodlama cetveli ve yönergesi hazırlandıktan sonra ve diğer kodlayıcı belirlenmiştir. Kodlayıcıya nasıl kodlama yapacağı ve gerek kodlama cetvelinde gerekse kodlama yönergesinde anlamadığı noktaları açığa kavuşturmak üzere eğitim verilmiştir. Kodlayıcıya tüm haberler, haber sayısı kadar kodlama cetveli ve aynı zamanda kodlama yönergesini içeren bir doküman verilmiştir. Çevre haberlerini içeren metinler gerek araştırmacı gerekse kodlayıcı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. İçerik analizinde sınıflama sisteminin tutarlılığının sağlanması ve sıralanan ilkelerin işleyip işlemediğinin kontrolü için kodlayıcılar arası güvenirlik testi yapılmaktadır. Güvenirlik ölçmede basit olarak tutarlılık anlamına gelmektedir. Bu tutarlılık iki yöndedir birincisi zaman içinde tutarlılık ikincisi iç tutarlılıktır (Punch, 2005:95). Yani aynı şeyin aynı veya benzer şartlarda tekrar ettiğinde aynı sonuçları vermesidir. Bu bağlamda içerik çözülmemesinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır ve bu da farklı kodlayıcılar tarafından aynı metinlerin kodlandığında aynı sonucun bulunması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Farklı kodlayıcılar tarafından iki kez kodlanan verilerin doğruluğunun ölçülmesi şu formül ile yapılmaktadır(Poindexter ve McCombs, 2002:203):

$$R=2.(C_{1,2})/C_1+C_2$$

R: Araştırmanın güvenirlik katsayısı

C_{1,2}:Kodlayıcıların birbirleriyle uyumlu kodlama sayısı

C₁: Birinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı

C₂: İkinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı

Bu çalışmada da kodlayıcılar arası uyum bu formül çerçevesinde hesaplanmıştır.

Tablo 10. Kodlama güvenilirlik hesaplama tablosu

Soru numarası	Uzlaşılabilir kodlama sayısı	Birinci kodlayıcı kodlama sayısı	İkinci kodlayıcı kodlama sayısı
Soru 1	471	471	471
Soru 2	471	471	471
Soru 3	450	471	471
Soru 4	450	471	471
Soru 5	453	471	471
Soru 6	451	471	471
Soru 7	447	471	471
Soru 8	450	471	471
Soru 9	460	471	471
Soru 10	469	471	471
Soru 11	455	471	471
Soru 12	457	471	471
Soru 13	458	471	471
Soru 14	455	471	471
Soru 15	454	471	471
Toplam	6851	7065	7065

$$R=2.(6851)/7065+7065$$

$$R=0,969$$

Nuendorf (2002.143) kodlayıcılar arası uyumun %90'nın üzerinde olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu çalışmada yukarıda belirtilen formül doğrultusunda %97'lik güvenilirlik bulunmuştur. Kodlayıcılar arası uyum %97'dir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde çevre konusunda iletinin alıcısı yani okuyucu çevre haberleri için ne düşünüyor buna ilişkin bir profil çıkarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda eğitimleri dolayısıyla bilgi birikimi ve fikir sahibi oldukları varsayımıyla çevre mühendisliği öğrencilerine anket uygulanmıştır. Anket, belli bir amaca ve plana göre düzenlenmiş soru listesidir (Karasar, 2005:174). Bu çalışmada anketin geliştirilmesi yani soru kâğıdının hazırlanması, ön uygulama, alan uygulaması olmak üzere üç aşamada anketler yapılmıştır.

Araştırmacı literatürden yola çıkarak çevre mühendisliği öğrencilerine uygulanacak soru geliştirmiştir. Bu sorular uzmana gösterilerek gerek içerik gerekse şekil bakımından kontrol ettirilmiştir. Uzman uyarısı doğrultusunda bazı sorular iki farklı soru olarak hazırlanmasına, bazılarının açık uçlu sorular olarak sorulmasına ve demografik özelliklere de gelir durumunun eklenmesine karar verilmiştir. Araştırmacı bu değişikliklerin ardından ikinci bir alan uzmanına başvurarak da gerek içerik gerekse de şekil bakımından anketi kontrol ettirmiştir. Sonuçta *Haberlerin Değerlendirilmesi* ve *Kişisel Bilgiler* olmak üzere iki farklı başlık altında toplam 21 sorunun katılımcılara sorulmasına karar verilmiştir (Bkz Ek 6). Araştırmada katılımcının sıkılmaması, fazla zamanlarını almamak için soru sayısı 21 ile sınırlı tutulmuştur. Haberin değerlendirilmesi kısmında öncelikle öğrencilerin gazete okuma alışkanlıkları ardından çevre sorunları hakkındaki bilgileri ve sonrasında da çevre haberlerine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Kişisel bilgilerde yaş, üniversite, cinsiyet ve gelir gibi demografik özellikleri hakkında sorular yöneltilmiştir.

Anket yanıt verme özelliklerine göre dört soru tipinden oluşmaktadır. Bunlar çoktan seçmeli, önem sırasına göre sıralama, birden fazla şıkkı işaretleyebilme ve açık uçlu soru tipleridir. Hazırlanan anket formu alan araştırmasından önce ön uygulaması yapılmıştır. Ön uygulama yapılmasının amacı, şu noktaları saptamaktır (Sümbüloğlu, 2000:86):

- Her soruyu herkes aynı biçimde anlayabiliyor mu?
- Daha önce düşünülmeyen yanıtlarla karşılaşılıyor mu?
- Görüşmenin ortalama süresi ne kadar?

Öncelikle alan araştırması yapılacak gruba aynı özellikleri taşıyan bir gruba yapılması gerektiğinden ön uygulamanın Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji ve Kimya öğrencilerine yapılması kararlaştırılmıştır. Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü aracılığıyla Fen Fakültesinden izin alınmış ve anket uygulaması 15 Eylül-21 Eylül 2010 tarihleri arasında söz konusu gruba uygulanmıştır. Ön uygulamanın sonuçlarının anketin anlaşılır ve uygun olduğunu göstermesinin ardından alan araştırmasına geçilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Görüşmelerin çözümlemesinde ilk olarak ses kayıtları yazılı döküm haline getirilmesi için bir deşifreciye verilmiştir. Duyduklarını aynen yazması deşifreciye belirtilmiştir. Tüm katılımcıların deşifreleri ayrı ayrı dosyalar halinde tutulmuştur. Araştırmacı tarafından deşifrecinin yaptığı görüşme dökümü ve ses kayıtlarını karşılaştırarak tutarlılık çalışmasını yapmıştır. Bunun için öncelikle araştırmacı eş zamanlı olarak ses kayıtlarını dinleyerek yazılı dökümü okumuştur ve yazılanlarla söylenenlerin tutarlı olup olmadığını kontrol etmiştir. Sonraki aşamayı görüşme kodlama anahtarını oluşturmaktadır. Görüşme kodlama anahtarının oluşturulması için önce tüm görüşmeler Word programıyla alt alta yapıştırılarak 40 sayfalık bir döküm elde edilmiştir. Görüşmelerde verilen yanıtlar taranarak her soru ve o soruların alt kategorilerine uygun gelecek şekilde bir değişiklik yapılmadan katılımcının söylediği şekilde yazılmıştır. Böylece her katılımcıdan alınan cevaplar görüşmecinin sorduğu soruların altına gelecek şekilde bir döküm elde edilmiştir. Görüşmecinin sorularının altına kategorilendirilen yanıtlar daha sonra sadeleştirilmiş, araştırmanın amacına uygun düşmeyen ifadeler analiz dışı bırakılmıştır. Sonra bu ifadelere denk düşen veriler isimlendirilerek kodlama anahtarı oluşturulmuştur. Sonraki aşamada kodlama anahtarında yer alan ifadelerin uygun olup olmadığı saptanmıştır. Bunun için araştırmacı elindeki kodlama anahtarını ve iki görüşmeciye ait deşifreleri alan uzmanına vermiştir. Alan uzmanı taslak halindeki kodlama anahtarına işaretlemeleri yapmış, sonra araştırmacının kodlamaları ile karşılaştırılmıştır. Görüşme kodlama anahtarının oluşturulmasının ardından, görüşme dökümleri alan uzmanı olan ikinci kodlayıcı için çoğaltılmıştır. Görüşme kodlama anahtarı da katılımcı sayısı kadar çoğaltılarak ikinci kodlayıcıya verilmiştir. Araştırmacı ve ikinci kodlayıcı ayrı ayrı olarak görüşme formlarını okuyarak kodlama anahtarına kodlamalarını işaretlemiştir. Kodlanan veriler alanyazında aktarılan unsurlar çerçevesinde temalaştırılmıştır. Temalaştırılan veriler alanyazınıyla ve araştırma sorularıyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

İçerik çözümlemesinde toplanan 471 haber kodlama cetveli doğrultusunda iki farklı kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Kodlanan veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 13.0 for Window paket program yardımı ile istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Öncelikle toplanan verilerin sıklık dağılımları oluşturulmuş, ardından çevre

haberlerinin gazetelere göre içeriklerinde farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla ki-kare testi uygulanmıştır.

Anket verilerin toplanması sürecinde ilk olarak Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü aracılığıyla örneklem kapsamındaki üniversitelere izin için başvurulmuştur. İzinler için geri dönüş üniversiteden üniversiteye değişiklik göstermiştir. Bu yüzden araştırmacının veri toplama süresi uzamıştır. Tüm üniversitelerden gerekli izinlerin alınıp anketlerin uygulanması dört aylık bir süreçte gerçekleşmiştir. Araştırmacı verileri anketörler aracılığıyla toplamıştır. Anketörler, anket yapılan üniversitelerden öğretim üyelerinin tavsiyeleri doğrultusunda o üniversitede eğitim gören öğrencilerden seçilmiştir. Cevaplanmış anket formları SPSS for Window 13.0 paket programını aracılığıyla istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Öncesinde araştırmacı açık uçlu sorulara verilen cevapları tasnif ederek kategorilendirmiştir. Öncelikle öğrencilerin demografik özelliklerini ortaya koymak için sıklık dağılımları oluşturulmuştur. Ayrıca çevre haberlerine ilişkin değerlendirmeler için her bir soruya verilen cevapların sıklık dağılımları ve ortalamaları ortaya konmuştur. Çevre haberlerine ilişkin değerlendirmeler için her bir soru bakımından öğrencilerin cinsiyetleri ve gazetelerin çevre haberlerini okuyup okumamaları arasında farklılık olup olmadığını karşılaştırmak için %95 güvenirlikte bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Ayrıca çevre haberlerine ilişkin değerlendirmeler için her bir soru bakımından öğrencilerin okudukları gazete, devam ettikleri üniversite, ailelerin geliri ve okulda bulundukları yıllar arasında farklılık olup olmadığını karşılaştırmak için %95 güvenirlikte tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda fark çıkan gruplarda farkın kaynağını ortaya koymak amacıyla Tukey veya LSD testleri kullanılmıştır.

Öğrencilerin Habertürk, Radikal ve Zaman gazetelerini okuma durumlarının gazete okuma sıklığı, yaş grubu, cinsiyet, devam ettikleri üniversite ve çevre sorunlarından gazete aracılığıyla haberdar olma değişkenlerinden ne şekilde etkilendiklerini ortaya koymak amacıyla ikili lojistik regresyon analizleri uygulanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde analiz edilen verilerden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Türkiye'deki Çevre Muhabirlerinin Çevre Gazeteciliğine Bakışları

Çevre gazetecilerinin çevre gazeteciliğine bakış açılarını ortaya koymak için çeşitli sorular yöneltilmiştir. (Bkz. Ek 1). Bu sorular çerçevesinde alınan cevapların tasnifi yapılmıştır (Bkz. Ek 2). Derinlemesine görüşme yöntemi ile Türkiye’de çevre konusunda haber yapan ve kendilerini çevre muhabiri olarak adlandıran gazetecilerden toplanan verilerin dört ana tema altında toplandığı görülmektedir: Gazetecilik nitelikleri açısından çevre muhabirliği, haber kaynaklarıyla ilgili yorumlar, gazetecilik rutinleri ve çevre gazeteciliğindeki kısıtlamalar.

4.1.1. Gazetecilik nitelikleri

Çevre gazetecilerin iletişim fakültesi kökenli ve gazetecilikte alaylı olarak adlandırılan sektör içinde kendini yetiştirmiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Çevre konusunda haber yapmaya başlamaları iki farklı şekilde gerçekleşmiştir. İlki bu alanda kadro açığı olması ve gerek kendi ilgileri ve isteği gerekse de yazışları kadrosunun yönlendirmesiyle çevre haberi yapmaya başlamışlardır.

Aslında bu tamamen çalıştığınız kurumun ihtiyaçları doğrultusunda sizi yönlendirmesi ile ilgili. Sonuçta iletişim fakültelerinde çevre muhabirliği, adliye muhabirliği, sağlık muhabirliği gibi spesifik eğitimler verilmiyor. Çalışma hayatına atılınca çoğunlukla kurumun ihtiyaçları ve tabi sizin tercihiniz doğrultusunda çalışacağınız alan belirleniyor (Gülşah).

İkincisi ise hali hazırda çevreye ilişkin sorun ve konulara ilgi duyup muhabirlik kariyerlerini bu yönde seçmeleri üzerinedir.

X gazetesine girdiğimde başladım. Ben girdiğimde de uzun zaman biliyorsunuz İsmail vardı. Çeşitli sebeplerden dolayı o ayrıldı ve X'in çevre muhabiri kalmadı. Kişisel ilgimden dolayı haberlerimi çevre üzerine yoğunlaştırdım ve bir süre sonrada zaten uzmanlaşmaya başlıyorsunuz. Kaynaklarınız ona göre çoğalıyor, çevre alanında da uzmanlaşmaya başlıyorsun (Semih).

Çevre konusundaki bilgilerini kendi çabalarıyla araştırarak ya da zaman zaman çeşitli STK'nın düzenlediği seminerlerle geliştirmeye çalışmaktadırlar. Çevre gazetecisinin rolünü, basının işlevleriyle de bağlantılı olarak “halkı çevre sorunları konusunda bilgilendirmek, çevre sorunlarının nedenleri ve çözümleri konusunda da aydınlatıcı bilgiler vermek” olarak ifade etmektedirler. Fakat bu rolün sadece çevre sorunları hakkında bilgilendirme kısmının yapıldığını, sorunların nedenleri ve çözüm yollarına ilişkin bilgi verilmediğini sonuç olarak haberdar etmeden öteye geçilemediğinden yakınmaktadırlar. Çevre gazetecisinin nasıl olması gerektiği üzerine yapılan açıklamalarda, “araştırmacı” olması gerektiği üzerinde uzlaşma varken, “çevreci aktivist” ya da “nesnel” olması gerekliliği üzerine görüş ayrılığı mevcuttur. Bu tartışmaların odağında gazeteciliğin nesnel ve tarafsız olması gerektiğine ilişkin öğretiler önplana çıkarken; çevreci aktivist cevabında doğadan yana tavır takınılması gerektiği ama haberi yazarken “doğadan yana tavır alarak ama adil” olunması gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Kendi yorumlarımdan arındırılmış şekilde en doğru kim biliyorsa onlara sorarak tüm taraflardan görüş alarak haberlerimizi yapıyoruz. (Semih)

Gazetecinin tarafsız olması gerekir diye bir şeye inanmıyorum. Gazeteci taraflıdır ama adil olmalıdır. Bir termik santralin çevreye zarar verdiğini düşünüyorsanız bunu haberleştirirsiniz ama mutlaka termik santralin ilgili kişisi sorumlusu sahibi kimse onun da görüşlerini sormak zorundasınız. Benim adalet kavramım bu her iki tarafında görüşlerine eşit şekilde yer verilmesidir.(Önder)

Çevre gazetecisinin haberi yazarkenki yaklaşımı da bu tartışmalar ışığında şekillenmektedir. Yaklaşım için ortaya atılan önermeler, “bilimsel gerçeklere yer vererek haberi yazmak, çevreden yana tavır koymak, tarafsız, bilgilendirici şekilde yorumsuz” şeklindedir. Kişinin haberi yazarkenki tavrı, onun çevre gazetecisinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşü ile paralellik taşımaktadır.

4.1.2.Haber kaynağı

Çevre konusunun teknik ve bilimsel bilgi içermesi nedeniyle gazetecilerin uzmanlaşmasının yanı sıra haber kaynaklarıyla ilişkileri de önem arz etmektedir. Çünkü aktarılacak bilginin doğruluğu gazetecinin o konudaki bilgi birikimi veya bilgiyi sağlayacağı kişinin bilgi birikimi ile doğru orantılıdır. Çevre gazetecilerinin haber kaynaklarına bakıldığında akademisyen, STK’lar, çevreci gruplar, dış haber ajansları, bilimsel raporlar, toplantılar paneller, iş dünyası, resmi kurum ve kuruluşlar ve vatandaşlardan oluşan geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülüyor.

Çevre haberi yapmak için çok çeşitli kaynaktan yararlanıyorum. Öncelikli olarak dış haber ajanslarını hemen hemen her gün kontrol ve takip ediyorum. Birçok sivil toplum örgütüyle bağım var, bunların yaptığı toplantılara katılırım. Aktivist geçmişim olması nedeniyle bu sayede yurt içi ve yurt dışındaki STÖ ile akademisyenler ilişki içindeyim. Onlardan gelen raporlar, çalışmalar, paneller benim haber kaynağımı oluşturuyor.(Önder)

Tüm bu haber kaynaklarına aynı güvenle yaklaşmadıkları gazeteciler tarafından özellikle ifade edilen bir unsurdur. En güvendikleri haber kaynakları bilim insanları ve akademisyenlerdir.

İş dünyasından çok bir bilim insanının yapacağı değerlendirmeyi daha güvenilir ve tarafsız bulurum. (Gülşah)

Haber kaynağı olarak seçtikleri akademisyenlerin de herhangi özel kurum, şirket veya resmi bir kurum veya kuruluşa danışmanlık hizmeti vermeyenlerden yani şirketlerle organik bağı olmayanları seçmeye gayret ettiklerini belirtmektedir. Çünkü bir kurum veya kuruluş adına danışmanlık hizmeti veren bilim insanının o kuruluş lehine açıklama yapabileceğinin ve gerçekleri tam olarak yansıtmayan ya da saptıran açıklamalarda bulunabileceğinin altını çizmektedir. Gazeteciler haber kaynaklarıyla

ilişkilerinde uzmanların olmaması ve de mevcut haber yapısının teyit odaklı olmasından etkilenmektedir. Gazetecilerin en çok kullandıkları haber kaynağı resmi kurum ve kuruluşlar, STK'lar ve iş dünyasıdır. Resmi kurumların pek bilgi paylaşmadığını, sadece bir durum/olay/sorun'un haber olması durumunda o durum/olay/sorun'a ilişkin savunma amaçlı bilgilere kaynaklık etme şeklinde gazetecilerle irtibata geçmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlığından görüş almak istemiştım. Ben haberi yaptım. Görüş alamadığımı da belirttim. Haberin üzerinden iki hafta sonra bir faks aldım. Sorduğum soruları cevaplamışlar. Bence yanlış. Bence bilinçli yapıyorlar. Görüş vermeme zihniyetinin doğru olduğu düşüncesi ile hareket ettiklerini düşünüyorum. Kesinlikle yanlış bir şey. Aksine daha açık fikirli olsalar daha sık telefonlarımıza çıksalar, sorulara cevap verseler bence daha fazla şey açıklığa kavuşacak üzerlerindeki baskı da azalacaktır. (Semih)

Gazetecilerin çevreye yönelik olarak yaptıkları haberlerde, eleştiri, uyarı, övgü, bilgilendirme vb. hangi yaklaşımda ele alınacak olursa olsun başvurdukları kurum olarak Çevre ve Orman Bakanlığı dikkati çekmektedir. Bu kurumun bilgi paylaşmaması çevre gazetecilerin haber kaynağıyla ilgili sıkıntıları arasında yer almaktadır.

Haberin diğer tarafı resmi bir kurum ise hızlı bir şekilde yetkili kişilere ulaşmak imkânsızdır. Genelde bir devlet görevlisinin görüşüne başvurmanız gerekiyorsa dilekçe ile ilgili makamlardan izin istemeniz gerekir. Bu da haberin yapılma süresini uzatmakta ya da durum acil ise haberin eksik şekilde yayımlanmasına yol açmaktadır. Daha sonrasında da çıkan haberle ilgili zamanında açıklama yapmayan kişi ve kurum haber yayımlandıktan sonra düzeltme veya açıklama yapmayı tercih ediyor. Bu da can sıkıcı bir durum oluşturuyor. (Gülşah)

Zaman dışında resmi kurum ve kuruluşlardan aranan bilginin bulunamaması da sorun oluşturmaktadır.

Çevre Bakanlığından bilgi alma konusunda iki sorunla karşılaşılıyor. Birincisi zamanla ilgili sorun. İsteğiniz bilgi zamanında size verilmiyor. İkincisi de aradığınız bilgiyi bulamıyoruz. Bunun nedeni de Türkiye'de

istatistiksel olarak bazı bilgilerin olmayışındır. Bir de iktidara yakın gazetede çalışıyorsan ve iktidara yakın bir muhabirsen daha kolay ulaşıyorsun.(Önder)

İş dünyasından gelen haberlere gazeteciler temkinli yaklaşmaktadır. Yazı işleri yönetimi de bu tür haberleri yoğunlukla ekonomi sayfalarında değerlendirmektedir. Çevre muhabirlerini haber olarak en çok besleyenler STK'lardır. STK'larla ilişkide de çok ince bir çizgide bulunması gerektiği o STK'ların hangi kurum ve kuruluşlar tarafından desteklendiği ve onların yatırımlarının dikkate alınması gerekmektedir.

4.1.3.Gazetecilik rutinleri

Gazetecilik rutinleri, muhabirin haberi kaleme almasından yayınlamasına kadar uzanan süreci içermektedir. Çevre haberine sektördeki bakış, çevre muhabirlerinin sıkıntı duyduğu konuların başında gelmektedir. Çevre haberi çoğu zaman "börtü böcek haberi" olarak değerlendirilmektedir.

Birçok gazete yöneticileri; çevre olaylarını çiçek böcek haberleri olarak nitelendiriyorlar ve ben gazetemde çiçek böcek haberleri istemiyorum diyen Genel yayın yönetmenleri var. Dolayısıyla arkadaşlarımız bu konularda haberler yapamıyorlar. Gazete bu konularda müsamaha göstermeyince her ne kadar muhabir bu konuya eğilse de haberleri girmiyor (Semih).

Çevre haberlerine bakış açısının gazete kadroları tarafından önemsiz olarak görülmesi gazetecilerin bu alandaki uzmanlaşmalarının önündeki en büyük engel olarak görülmektedir.

Maalesef birçok medya kuruluşunda çevre haberleri "börtü böcek" haberi olarak değerlendirilir. Zaten o yüzden de ben de dâhil hiçbir muhabirin sadece çevre konusunda haberler üretmesi mümkün değil.(Gülşah)

Çevre haberlerine genellikle yeni işe başlamış muhabirlerin gönderilmesi yazı işlerinin çevre haberini ciddiye almadıklarının bir göstergesi olduğu vurgulanmaktadır.

Yani ben mesleğe başladığımda hep gazetelerde çevre haberlerini yeni başlayan stajyer genelde hanım kızlarımıza falan yer verirlerdi. Onlarda kim ne derse onu yazardı. (İsmail)

Yazı işlerinin bu tutumunu gazeteciler, editöryel kadronun çevre konusunda gerekli bilgi donanımına sahip olmamalarına ve çevre sorunlarına karşı duyarsızlıklarına bağlamaktadırlar. Bu durum çevre muhabirlerinin çevre konusunda uzmanlaşmasını da engellemektedir.

Uzmanlaşmak için ne yapılması gerekir; Bir kere gazetelerin yöneticilerin, Genel yayın yönetmenlerinin bir kere bu işe önem vermeleri gerekir, Eğilmeleri gerekiyor. Yani bunun bir uzmanlık alanı olduğunu kabullenmesi ve uzman bir personeli yetiştirmesi gerekiyor. Yani haberin kalitesi falan çok ayrı. Burada değişkenleri tek tek irdelemek gerekiyor. Birincisi zaten gazetelerde, televizyonlarda yeterli kadro yok. Bir muhabir mümkün olduğu kadar çok alanla ilgilenmek zorunda ve gayretinde. Bugün bir Guardian'a baktığınız zaman öyle değil mesela. Çevrenin alt başlığında bile uzmanlaşmış insanlar var. Ama Türkiye'de öyle değil (Semih).

Gerek gündem yoğunluğu gerekse çevre muhabirlerinin çevre haberlerini yapmak için ihtiyaçları olan zaman, seyahat ve yolluk gibi giderlerinin karşılanmaması çevre haberinin kalitesini etkileyen unsurlar olarak belirmektedir.

Çevre ile ilgili herhangi bir konuda haber yapabilmek için ayrıntılı araştırma yapacak zamana ihtiyaç var. Ancak zaman gazetecilikte çok önemli bir sorun ve kimsenin bir haber için günlerce bekleyecek durumu yok. Çoğu zaman gazetelerde gördüğünüz haberler birkaç saat içinde hazırlanmakta.(Gülşah)

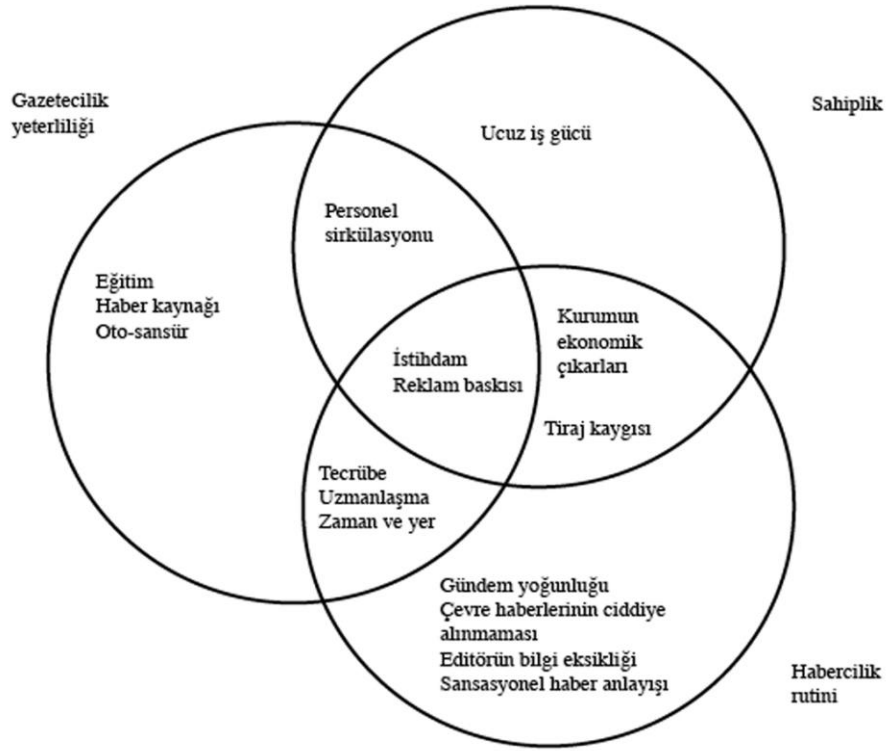
Gündem yoğunluğu muhabir o anda hangi haber için ihtiyaç varsa o haberi yapmaya zorlamakta olduğunu ifade eden gazeteciler, çevre haberlerinin ancak sansasyon uyandıracak bir konu ise haber olarak değerlendirildiğini belirtmektedir.

Çevre haberi kibrit çöpü kadar çıkarsa çıkar. Ancak büyük bir skandal olacak ki o da skandalından dolayı, o zaman çevre haberi girer. Yoksa çevre haberi olduğundan dolayı girmez (Semih).

Gazetecilik rutinlerinin sansasyonel haber anlayışı, basit dil kullanımı ve ilgi çekicilik unsuru olduğu gazeteciler tarafından altı çizilmektedir.

4.1.4. Çevre gazeteciliğindeki kısıtlamalar.

Çevre gazetecilerinin çevre haberciliğine bakışlarında, çevre gazeteciliğindeki kısıtlamaları üç temel başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi sahiplik, ikincisi habercilik rutini üçüncüsü de gazeteci yeterliliğidir. Gazetecilerle yapılan görüşmelerden bu kısıtlamalara ilişkin temalar çıkarılmış, hangi noktalarda kesiştikleri ve ayrıştıkları Şekil 4'te gösterilmiştir. Buna göre sahiplik unsuru tek başına ucuz işgücü tercihiyle çevre haberciliğini kısıtlamaktadır. Buna bağlı olarak personel sirkülasyonunun çok olması hem gazetecinin yeterlilik kazanması anlamında hem de kurum tercihi anlamında çevre gazeteciliğine kısıtlama getirmektedir.

Şekil 4. Türkiye’de çevre haberciliğinin kısıtlamaları

Gazetecilik yeterlilikleri değerlendirildiğinde, kısıtlamaların eğitim, haber kaynağı ile ilişkiler ve oto-sansür konularında olduğu görülmektedir. Eğitim başlığı gazetecinin iletişim fakültesi mezunu olup olmadığı ve çevre konusundaki bilgisini nasıl edindiğini kapsamaktadır. Haber kaynağı unsuru gazetecinin haber kaynaklarına ulaşmada iletişim kurmada kişilik özelliklerinin onu nasıl yönlendirdiğini anlatmaktadır. Otosansür ise,

gazetecinin ne kadar bağımsız ve bağlantısız olduğuyla ilişkilidir. Türkiye'deki gazetecilik ortamının gazeteciyi otosansüre yönelttiği belirtilmektedir.

Türkiye'de gazeteciyi bir teyp gibi yetiştirmeye çalışan bir ekol var. (Önder)

Gazetecilerin bir kısmı otosansürün bir gazeteci için en tehlikeli kısıtlama olduğunu ifade ederken bazıları da bunu gazetenin yayın politikasına uygun haber yazmak ya da girmeyecek haber için boşa zaman harcamamak olarak ifade etmektedir.

Çünkü eğer haberleri siz kendiniz sansürleyip yukarıya yani yazı işlerine gitmesini engellerseniz zaten haberin hiç çıkma şansı yok çünkü ayda yılda bir de olsa hiç beklemediğiniz haberleri yayınlatabiliyorsunuz. Bunun konjonktürle ilgisi olabilir ya da editörler anlamadığı için olabilir böyle bir şansınız var, zaten bu şans yüzünden hala bu işi yapıyorum. (Önder)

Gazetecilik yeterliliğini habercilik rutinleriyle beraber etkileyen ve kısıtlamaya yol açan diğer unsurlar ise tecrübe, uzmanlaşma ve yer ve zaman kısıtlamalarıdır. Yoğun gündem içinde gazeteciler belli bir zaman zarfında haberi yetiştirmek zorunda olduklarından dolayı çevre konusunda uzmanlaşma ve de tecrübe kazanmaları zor olmaktadır. Gerek görsel basında gerekse yazılı basında belirli bir süre ve sayfada yer kısıtlamasının olması gazeteciyi, bilimsel ve teknik bilgi içeren çevre haberinin ayrıntılı yazması konusunda kısıtlamaktadır. Habercilik rutinleri açısından bakıldığında gündem yoğunluğu, çevre haberinin ciddiye alınmaması, sansayonel haber anlayışı ve editörün bilgi eksikliği konusunda kısıtlamalar mevcuttur. Gündem yoğunluğundan dolayı gazeteciler çevre konusu dışında da pek çok alanda haber yapmaktadır.

Spor dışında hemen her alanda haber yapıyorum. İstanbul'da olan hemen her önemli toplantıyı rutin olarak izliyorum. Özel olarak gündemdeki önemli gelişmeler doğrultusunda siyasetten ekonomiye kadar birçok alanda özel haberler de yapıyorum. (Gülşah)

Editörlerin yeterli bilimsel bilgiye sahip olmaması ve çevre haberlerini ciddiye almaması yoğun gündem içinde çevre haberine az yer verilmesine neden olmaktadır.

Editörler haberi anlayacak teknik bilgidен yoksun olduğu için haberi değerlendirmeme yönünde tercihte bulunuyorlar. (Önder)

Editör sayfaya bakar. Şekli vardır. Haberin yerleşeceği alan vardır. Tam en önemli noktasından keser atar haberinizi. Sende yaptığın zaman bu haberin en ayrıntısına kadar incellersin. Çünkü önemlidir. Mesela başka bir haber gelir daha da kısılır senin haberin. Dolayısıyla özü gider. Bunlardan çok anlayan editörler yok. (İsmail)

Bir çevre haberinin bu gündem içinde nasıl ve ne kadar yer bulacağı o haberin sansasyonel olmasıyla doğru orantılıdır. Habercilik rutinindeki sansasyonel haber yapma anlayışı tiraj kaygısı ve dolayısıyla kurumun ekonomik çıkarlarıyla ilgilidir ve bu kısıtlamalarda sahiplik unsuruyla kesişmektedir. Gazete sahibinin gazete dışındaki yatırımları gazetecinin haber yazımındaki kısıtlamalardandır.

Gazete patronları bugün baktığımız zaman hepsi ticari birtakım alanlarda faaliyet gösteriyor. Kiminin hidroelektrik santrali var. Kimi nükleer enerji konusunda ihalelere girmiş durumda ve o gazetelerde o konularda aleyhte herhangi bir yazıya rastlamak pek mümkün değildir. Bu da tabi gazetecilerin yaptığı haberi de etkiliyor.(Semih)

İstihdam ve reklam baskısı gazetecilik yeterliliği, sahiplik ve habercilik rutinlerinin hepsini içeren kısıtlama unsurlarıdır. Reklam baskısı olarak da ifade edilebilecek olan sermaye gruplarından gelen baskılar, gazetecilerin yaşadığı kısıtlamaların göbeğinde yer almaktadır.

En belirgin sorun sermaye grupları. Türk basınında bağımsız bir kurum neredeyse yok. Bağımsız bir kurumun tek başına ayakta durması imkânsız. Reklam, medya organlarının en önemli gelir kaynağı. Sonuçta ekosistemin bugün yaşadığı en büyük sorunların temel kaynağı da büyük sermaye gruplarının faaliyetleri. Çoğu zaman haberlere konu olan çevre sorununun kaynağı çalıştığınız kurumun ortağı veya reklamvereni oluyor. Burada da bir çıkar çatışması doğuyor. Çoğunlukla o çatışmayı kazanan da sermaye grubu oluyor. (Gülşah)

Günümüzde çevre haberleri diğer haberlerden daha çok zorlanıyor gazete sayfalarına girmekte. Çünkü gazeteler ticari açıdan şirketlere, siyasi açıdan da iktidarlara bağlı organlar haline geldi. Böyle bir durumda çevreye

ilişkin bir risk oluşturan bir çevre haberi yaptığınızda muhatap olarak ya siyasi iradeyi ya da şirketleri göreceksiniz. Bunların aleyhine yazabilecek cesareti olan bağımsız bir organda çalışmıyorsanız işiniz zor. Çevre gazetecilerinin cesaretli ve gerektiğinde gemileri yakabilecek nitelikte olmaları gerekiyor. Çalıştığı yere şu korkuyu vermeleri lazım “bu haberi siz yayınlamazsanız bu haber bir şekilde duyulur”. “yapılan ama yayınlanmayan ya da yapılmayan haber birçok canlının hayatına mal olabilir” ben bu bağlamda bakıyorum yaptığım işe.(Önder)

4.2. Gazetelerde Yayınlanan Çevre Haberlerinin İçerik Analizi

Habertürk, Radikal ve Zaman gazetelerinde yayınlanan çevre haberlerine içerik analizi yapılmıştır. Toplanan veriler önce sıklık dağılımları ardından da gazetelere göre farklılıklarını göstermek amacıyla ki-kare yapılmıştır.

Tablo 11. Çevre haberlerinin gazetelere göre dağılımı

Gazete adı	Sayı	Yüzde
Habertürk	267	56,7
Zaman	75	15,9
Radikal	129	27,5
Toplam	471	100,0

İçerik analizi yapılan çevre haberlerinin gazetelere göre dağılımı Habertürk gazetesi %56,7, Zaman gazetesi %15,9 ve Radikal gazetesi %27,5dir. En fazla çevre haberi Habertürk gazetesinde yayımlanmıştır.

Tablo 12. Çevre haberlerinin sayfadaki konumuna göre dağılımları

Konum	Sayı	Yüzde
Manşet	122	25,9
Kuşak	186	39,5
Sütun	139	29,5
Fotohaber	24	5,1
Toplam	471	100,0

Çevre haberlerinin gazete sayfasındaki konumlarına bakıldığında %39,5 ile en fazla kuşak haber şeklinde yayımlandığı görülmektedir. Bunu %29,5 ile sütun haber ve %25,9 ile de manşet haberdır. Sadece %5,1'lik kısmı fotohaber şeklinde sayfada konumlanmıştır.

Tablo 13. Çevre haberlerinin yayımlandığı mevsime göre dağılımları

Konum	Sayı	Yüzde
Kış	112	23,8
İlkbahar	109	23,1
Yaz	144	30,6
Sonbahar	106	22,5
Toplam	471	100,0

Çevre haberlerinin yayımlandığı mevsime göre dağılımlarına bakıldığında, %30,6 oranı ile en fazla yaz aylarında yayımlandığı görülmektedir. Kış mevsiminde yayınlanan haber oranı %23,8, ilkbaharda yayınlanan haber oranı %23,1,sonbaharda yayınlanan çevre haberi oranı ise %22,5'dir.

Tablo 14. Çevre haberlerinin yer aldığı sayfaya göre dağılımları

Konum	Sayı	Yüzde
İlk sayfa	11	2,3
Çevre	202	42,9
Tarım	1	0,2
Yaşam-toplum	64	13,6
Magazin	1	0,2
Yazara ait özel bölüm	2	0,4
Polis adliye	2	0,4
Arka sayfa	14	3,0
Yerel-yurt	93	19,7
Politika	4	0,8
Ekonomi	52	11,0
Dış haberler	8	1,7
Eğitim	1	0,2
Dosya-yazı dizisi	1	0,2
Diğer	15	3,2
Toplam	471	100,0

Çevre haberlerinin yayımlandığı sayfaya göre dağılımlarına bakıldığında en fazla %42,9 ile çevre sayfasında yayınlandığı görülmektedir. Yurt ve yerel haberlerin yer aldığı sayfada yayınlanma oranı %19,7 iken, toplum ve yaşam sayfasında yayımlanma oranı %13,6'dır. Çevre haberleri sadece %2,3 oranında ilk sayfada, %3 oranında da arka sayfada yer bulmuştur.

Tablo 15. Çevre haberlerinin taşıdığı imzaya göre dağılımları

İmza	Sayı	Yüzde
Muhabir adı	86	18,3
Ulusal haber ajansı	131	27,8
Dış haber ajansı	18	3,8
Bir başka dergi ya da gazete	13	2,8
Bahsedilmemiş	223	47,3
Toplam	471	100,0

Çevre haberlerinde yer alan imzalara bakıldığında haberlerin imzasız olarak yayınlandığı dikkat çekmektedir. Bu oran %47,3'dür. Ulusal haber ajansı imzasıyla çıkan haber oranı %27,8, muhabir imzasıyla çıkan haber oranı %18,3, dış haber ajansı imzasıyla çıkan haber oranı ise %3,8, bir başka dergi ya da gazeteyi referans göstererek yayınlanan haber oranı ise %2,8'dir.

Tablo 16. Çevre haberlerinin haber kaynağına göre dağılımı

Haber kaynağı	Sayı	Yüzde
Resmi organ	104	22,1
Bilimsel uzman	79	16,8
İş dünyası	31	6,6
Gazetecinin kendisi	48	10,2
Vatandaş	35	7,4
STK	61	13,0
Çevreci gruplar	21	4,5
Bahsedilmemiş	92	19,5
Toplam	471	100,0

Haberin içinde yer alan haber kaynaklarına göre çevre haberlerine bakıldığı zaman haberde kaynak olarak ilk sırada %22,1 oranında resmi kurum, kuruluş ve temsilcilerinin yer aldığı görülmektedir. Onu %16,8 ile bilim insanları, %13 ile STK'lar, %10,2 ile gazeteciler takip etmektedir. %19,5 oranında yer alan haberde haber kaynağına ilişkin hiçbir bilgi yer almamaktadır. Vatanların haber kaynağı olduğu haberin oranı %7,4, iş dünyasının kaynak olarak yer aldığı haber oranı ise %6,6'dır. Çevreci gruplar ise %4,5 oranında haber kaynağı olarak kullanılmıştır.

Tablo 17. Çevre haberlerinin betimlenen unsura göre dağılımı

Betimlenen unsur	Sayı	Yüzde
Çevresel bir olay	144	30,6
İnsan	32	6,8
Hayvan	129	27,4
Bitki	19	4,0
Ürün	33	7,0
Kurum	45	9,6
Diğer	69	14,6
Toplam	471	100,0

Çevre haberlerinde betimlenen unsura bakıldığında %30,6 oranında çevresel bir olay, %27,4 oranında hayvan, %6,8 oranında insan, %9,6 oranında kurum, %7 oranında ürün, %4 oranında da bitki betimlenmiştir. Doğa, park, uzay, tarla gibi betimlenen diğer unsurlar %14,6 oranındadır

Tablo 18. Haberin ana konusuna göre çevre haberlerinin dağılımı

Ana konu	Sayı	Yüzde
Yangın	18	3,8
Küresel ısınma	53	11,3
Çevreci etkinlikler	12	2,5
Çevreci eylemler	18	3,8
Çevreci ürünler	21	4,5
GDO	5	1,1
Su kirliliği	30	6,4
Hayvanlar	84	17,8
Sel	10	2,1
Termik santraller	4	0,8
Ağaçlandırma-orman	30	6,4
Yenilenebilir enerji	13	2,8
Atık	17	3,6
Sanayileşme	2	0,4
Çevre politikaları	33	7,0
Nesli tükenen hayvanlar	37	7,9
Çevreci kampanyalar	12	2,5
Toprak kirliliği	2	0,4
Yeni keşfedilen canlılar	12	2,5
Doğal parklar	10	2,1
Hava kirliliği	9	1,9
Nükleer enerji	6	1,3
HES	1	0,2
Tarım	13	2,8
Geri dönüşüm	9	1,9
Ekoloji bilimi	1	0,2
Diğer	9	1,9
Toplam	471	100,0

Haberin ana konusuna göre haberde geçen ana konunun dağılımına bakıldığında ilk sırada hayvanlarla ilgili haberler %17,8 oranında yer almaktadır. Bunu %11,3 ile küresel ısınma haberleri, %7,9 ile nesli tükenen canlılar, %7 ile çevre politikaları, %6,4 oranında ise su kirliliği ve ağaçlandırma-orman haberleri takip etmektedir.

Tablo 19. Haberde yer alan eklerin sayısının dağılımı

Ek sayısı	Sayı	Yüzde
Bir	304	64,5
İki	0	10,6
Üç veya daha fazla	70	8,5
Ek mevcut değil	77	16,3
Toplam	471	100,0

Haberde yer alan eklerin sayısının dağılımına bakıldığında %64,5 oranında bir eke sahip olan haber vardır. İki eke sahip olan haber oranı %10,6, üç veya daha fazla eke sahip olan haber oranı ise %8,5'dir. Hiç eki olmadan yayımlanan haber oranı ise %16,3'dür.

Tablo 20. Haberde yer alan ek çeşitlerinin dağılımı

Ek niteliği	Sayı	Yüzde
Fotoğraf	341	72,4
Fotoğraf+bilgi kutusu	3	0,6
Fotoğraf+illüstrasyon	6	1,3
Fotoğraf+illüstrasyon+başka haberle birleştirme	21	4,5
Fotoğraf+başka haberle birleştirme	9	1,9
Bilgi kutusu	1	0,2
İllüstrasyon	10	2,1
İllüstrasyon+başka haberle birleştirme	1	0,2
Başka habere birleştirme	2	0,4

Fotoğraf en fazla kullanılan ektir. Haberlerin %72,4'de sadece fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf bilgi kutusu ile %0,6, illüstrasyon ile %1,3, başka haberle birleştirilerek kullanılma oranı ise %1,9, hem illüstrasyon hem de başka haberle birleştirilerek kullanılma oranı ise %4,5'dir.

Tablo 21. Haberde yer alan ekin niteliklerinin dağılımı

Fotoğrafın gösterdiği	Sayı	Yüzde
Olay veya etkileri	132	28,0
Olay veya etkileri + resmi yetkili	6	1,3
Olay veya etkileri + gönüllü kuruluş temsilcisi	2	0,4
Olay veya etkileri + eylemci	3	0,6
Olay veya etkileri + hayvan	52	11,0
Resmi yetkili	33	7,0
Gönüllü kuruluş temsilcisi	13	2,8
Eylemciler	7	1,5
Hayvan	82	17,4
Bitki	20	4,2
Ürün	14	3,0
Konuyla ilgisi olmayan bir fotoğraf	16	3,4

Fotoğrafın neyi gösterdiğine ilişkin yapılan içerik analizin dağılımında %28,0 oranında olay ve etkileri yer almaktadır. Olay ve etkilerine resmi yetkili fotoğrafının eşlik ettiği fotoğraf sayısı %1,3, gönüllü kuruluş temsilcisinin eşlik ettiği %0,4, eylemcilerin eşlik ettiği ise %0,6 oranındadır. Fotoğrafların %7'si resmi yetkili fotoğrafını, %17,4'ü hayvanları, %4,2'si bitkileri içermektedir. %3,4 oranında ise haberin içeriğine uygun olmayan konuyla ilgisiz fotoğraflar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 22. Çevre haberlerinin kapsamına göre dağılımı

Haberin kapsamı	Sayı	Yüzde
Bilimsel bilgi	55	11,7
Haber kaynağının açıklamaları	145	30,8
Eleştiri	110	23,4
Öneri	28	5,9
Uyarı	71	15,1
Övgü	51	10,8
Diğer	11	2,3
Toplam	471	100,0

Haberin kapsamının neye dayandığına ilişkin yapılan analizin dağılımına bakıldığında haber kaynağının açıklamaları %30,8; eleştiri %23,4; bilimsel bilgi %11,7; uyarı %15,1, övgü %10,8 şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 23. Gazetecinin habere olan ilgisinin nedenlerinin dağılımı

Haber olan ilginin nedeni	Sayı	Yüzde
Resmi kurumlarının açıklama ve faaliyetleri	111	23,6
Gazeteci-editörün secimi	117	24,8
Kamuoyu tepkisi	39	8,3
İş dünyasından gelen açıklamalar	37	7,9
STK açıklamaları	80	17,0
Bilim insani açıklamaları	71	15,1
Diğer	16	3,4
Toplam	471	100,0

Gazetecinin yazdığı çevre haberini neden yazdığı o habere neden ilgi duyduğuna yönelik yapılan analizin dağılımında gazetecinin ya da editörün tercihinin %24,8 ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Onu resmi kurum ve kuruluşların açıklama ve faaliyetleri %23,6 oranıyla takip etmektedir. STK açıklamaları %17, bilim insanlarının açıklamaları %15,1'dir. Kamuoyu tepkisi %8,3 olurken, iş dünyasının açıklamaları ve faaliyetleri %7,9'dur.

Tablo 24. Çevre haberlerinde yer alan yaklaşımların dağılımı

Haberin Yaklaşımı	Sayı	Yüzde
Bilimsel	42	8,9
Ekonomik kalkınma	42	9,8
Sosyal etki-adalet	150	31,8
Politik analiz	24	5,1
Bilgilendirici	159	33,8
Reklam-Halkla ilişkiler	23	4,9
Diğer	27	5,7
Toplam	471	100,0

Gazetecilerin haberi yazarkenki yaklaşımına bakıldığında bilgilendirici olarak %33,8, sosyal etki ve sosyal adalet yaklaşımıyla %31,8, ekonomik ve kalkınma yaklaşımıyla %9,8, bilimsel yaklaşımla %8,9, politik analiz ise %4,9'dur.

Tablo 25. Haberin Gazetedeği Konumu

Ki-Kare:8,281 sd:6 p:0,218		Konum				Toplam	
		Manşet	Kuşak	Sütun	Foto		
Gazete	Habertürk	N	60	108	83	16	267
		%	22,5	40,4	31,1	6,0	100
	Zaman	N	24	29	22	0	75
		%	32,0	38,7	29,3	0,0	100
	Radikal	N	38	49	34	8	129
		%	29,5	38,0	26,4	6,2	100
	Toplam	N	122	186	139	24	471
		%	25,9	39,5	29,5	5,1	100

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında haberin gazetede konumlandığı yer bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin gazetede konumlandığı yer bakımından anlamlı farklılık yoktur (Ki-Kare:8,281, p>0,05). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 26. Haberin yayınlandığı mevsime göre gazeteler arasındaki fark tablosu

Ki-Kare:17,563 sd:6 p:0,007**		Mevsim				Toplam	
		Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar		
Gazete	Habertürk	N	54	70	86	57	267
		%	20,2	26,2	32,2	21,3	100
	Zaman	N	18	22	14	21	75
		%	24,0	29,3	18,7	28,0	100
	Radikal	N	40	17	44	28	129
		%	31,0	13,2	34,1	21,7	100
	Toplam	N	112	109	144	106	471
		%	23,8	23,1	30,6	22,5	100

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında haberin yayınlandığı mevsim bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin yayınlandığı mevsim bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare:17,563, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Yaz mevsiminde çevre haberlerine diğer mevsimlere göre daha çok yer verilmiştir. Radikal’de ilkbaharda Zaman’da da yazın çevre haberi sayısı diğer mevsimlere göre daha azdır.

Tablo 27. Gazetede yer aldığı sayfaya göre çevre haberleri

Ki-Kare:346,173 sd:12 p:0,000**		Sayfa türü							Toplam	
		İlk sayfa	Arka sayfa	Yerel yurt	Eko-nomi	Çevre	Yaşam	Diğer		
Gazete	HT	N	7	3	4	13	202	18	20	267
		%	2,6	1,1	1,5	4,9	75,7	6,7	7,5	100
	Zaman	N	2	7	30	24	0	8	4	75
		%	2,7	9,3	40,0	32,0	0,0	10,7	5,3	100
	Radikal	N	2	4	59	15	0	38	11	129
		%	1,6	3,1	45,7	11,6	0,0	29,5	8,5	100
	Toplam	N	11	14	93	52	202	64	35	471
		%	2,3	3,0	19,7	11,0	42,9	13,6	7,4	100

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$

H_0 : Gazeteler arasında haberin hangi sayfada yayınlandığı bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin yayınlandığı sayfa bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 346,173, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Habertürk gazetesinde özel çevre sayfası bulunmaktadır ve çevreye ilişkin haberler çoğunlukla bu sayfada yer almaktadır. Zaman gazetesinin ekonomi sayfasında çevreye ilişkin haber sayısı diğerlerine göre daha fazladır. Radikal gazetesinde çevre haberleri yurt haberlerinin yayınlandığı sayfalarda yer almaktadır.

Tablo 28. Taşıdığı imzaya göre çevre haberleri

Ki-Kare:168,568 sd:6 p:0,000**			İmza				Toplam	
			Muhabir	Ulusal haber ajansı	Dış haber ajansı	Bahsedilmemiş		
Gazete	Habertürk	N	31	62	2	172	267	
		%	11,6	23,2	0,7	64,4	100,0	
	Zaman	N	32	8	1	34	75	
		%	42,7	10,7	1,3	45,3	100,0	
	Radikal	N	23	61	28	17	129	
		%	17,8	47,3	21,7	13,2	100,0	
	Toplam		N	86	131	31	223	471
			%	18,3	27,8	6,6	47,3	100

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında haberin taşıdığı imza bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin taşıdığı imza bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare:168,568, p<0,05). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Zaman ve Habertürk gazetelerinde haberi kimin kaleme aldığı ya da haberin hangi kanaldan alındığına yer verilmemiştir. Radikal gazetesinde haberler çoğunlukla ulusal haber ajanslarının imzasını taşımaktadır. Zaman gazetesinde ise haberlerin %42.7 oranında muhabir imzası ile çıkmıştır. Habertürk gazetesindeki haberlerinin %64,4'ünde imza bulunmamaktadır.

Tablo 29. Haberin konusuna göre çevre haberleri

Ki-Kare:56,610 sd:22 p:0,000**		Haberin ana konusu												Toplam	
		Orman	Enerji	Tarım	Atık	Küresel Isınma	Etkinlik/ eylem	Tekno- loji	Nesli Tükenen canlılar	Su kirliliği	Hay- van	Çevre politi- kası	Diğer		
Gazete	HT	N	48	8	11	6	25	27	11	21	20	55	17	18	267
		%	18,0	3,0	4,1	2,2	9,4	10,1	4,1	7,9	7,5	20,6	6,4	6,7	100,0
	Zaman	N	11	6	9	10	6	4	4	6	2	4	9	4	75
		%	14,7	8,0	12,0	13,3	8,0	5,3	5,3	8,0	2,7	5,3	12,0	5,3	100,0
	Radikal	N	9	10	4	10	22	11	6	10	8	25	7	7	129
		%	7,0	7,8	3,1	7,8	17,1	8,5	4,7	7,8	6,2	19,4	5,4	5,4	100,0
Toplam	N	68	24	24	26	53	42	21	37	30	84	33	29	471	
	%	14,4	5,1	5,1	5,5	11,3	8,9	4,5	7,9	6,4	17,8	7,0	6,2	100	

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında haberde geçen ana konu bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberde geçen ana konu bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 56,610, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Radikal ve Habertürk gazetelerinde hayvan temalı haberler Zaman'a göre daha fazladır. Zaman gazetesi çevre politikası ve atık/geri dönüşüm temalı haberlere diğerlerine göre daha fazla yer vermiştir. Küresel ısınma konulu haberler ise en çok Radikal gazetesinde yayınlanmıştır.

Tablo 30. Haberde betimlenen unsura göre çevre haberleri

Ki-Kare:42,439 sd:12 p:0,000**		Haberde betimlenen unsur							Toplam	
		Olay	İnsan	Hay- van	Bitki	Ürün	Kuru m	Diğer		
Gazete	HT	N	88	19	79	10	19	17	35	267
		%	33,0	7,1	29,6	3,7	7,1	6,4	13,1	100,0
	Zaman	N	17	4	14	6	7	20	7	75
		%	22,7	5,3	18,7	8,0	9,3	26,7	9,3	100,0
	Radikal	N	39	9	36	3	7	8	27	129
		%	30,2	7,0	27,9	2,3	5,4	6,2	20,9	100,0
Toplam	N	144	32	129	19	33	45	69	471	
	%	30,6	6,8	27,4	4,0	7,0	9,6	14,6	100	

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$

H_0 : Gazeteler arasında haberin hangi sayfada yayınlandığı bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin yayınlandığı mevsim bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare:42,439, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Hayvanların gazetelerde betimlenen unsur olarak çokça yer aldığı görülmektedir. Zaman gazetesinde kurumlar diğer iki gazeteye göre daha fazla betimlenmiştir. Çevresel bir olay ya da sorun ve insan Habertürk ve Radikal gazetelerinde Zaman'a göre daha çok betimlenmiştir.

Tablo 31. Haber kaynaklarına göre çevre haberleri

		Haber kaynağı								Toplam
		A	B	C	D	E	F	G	H	
HT	N	47	49	12	24	15	44	19	57	267
	%	17,6	18,4	4,5	9,0	5,6	16,5	7,1	21,3	100,0
Gazete Zaman	N	30	10	11	4	8	3	0	9	75
	%	40,0	13,3	14,7	5,3	10,7	4,0	0,0	12,0	100,0
Radikal	N	27	20	8	20	12	14	2	26	129
	%	20,9	15,5	6,2	15,5	9,3	10,9	1,6	20,2	100,0
Toplam	N	104	79	31	48	35	61	21	92	471
	%	22,1	16,8	6,6	10,2	7,4	13,0	4,5	19,5	100

*. p<0,05 **:.p<0,01

- A. Resmi organlar
- B. Bilim uzmanları
- C. İş dünyası
- D. Gazeteci
- E. Vatandaş
- F. STK
- G. Çevreci gruplar
- H. Bahsedilmiyor

H_0 : Gazeteler arasında haberin kaynağı bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin kaynağı bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 52,557 p<0,05). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Zaman gazetesindeki haberlerin haber kaynağının yüzde 40 resmi kurum ve kuruluşların yetkilileri oluşturmaktadır. Zaman gazetesinde iş dünyasındakilerin haber kaynağı olarak yer aldığı haberler diğer iki gazeteden daha fazladır. STK'lar haber kaynağı olarak Habertürk ve Radikal'de Zaman'a göre fazladır. Her üç gazetede de haber kaynağının kim olduğunun vurgulanmadığı haber sayısı fazladır. Analize tabi tutulan haberlerin Habertürk'te yer alan %21,3; Radikal'de yer alan %20,2 ve Zaman'da yer alan %12'lik bölümünde haber kaynağı belirtilmemiştir.

Tablo 32. Yayınlandığı mevsime göre haber konuları

Ki-Kare:48,709 sd:33 p:0,038**		Haberin ana konusu												Toplam	
		Orman	Enerji	Tarım	Atık	Küresel Isınma	Etkinlik eylem	Teknoloji	Nesli Tükenen canlılar	Su kirliliği	Hayvan	Çevre politikası	Diğer		
Mevsim	Kış	N	12,0	3,0	7,0	7,0	19,0	12,0	4,0	8,0	4	21	6	9	112
		%	10,7	2,7	6,3	6,3	17,0	10,7	3,6	7,1	3,6	18,8	5,4	8,0	100,0
	İlkbahar	N	13,0	6,0	6,0	6,0	16,0	14,0	2,0	10,0	3	17	4	12	109
		%	11,9	5,5	5,5	5,5	14,7	12,8	1,8	9,2	2,8	15,6	3,7	11,0	100,0
	Yaz	N	20,0	9,0	7,0	8,0	5,0	12,0	10,0	6,0	16	26	14	11	144
		%	13,9	6,3	4,9	5,6	3,5	8,3	6,9	4,2	11,1	18,1	9,7	7,6	100,0
	Sonbahar	N	23,0	6,0	4,0	5,0	13,0	4,0	5,0	5,0	7	20	9	5	106
		%	21,7	5,7	3,8	4,7	12,3	3,8	4,7	4,7	6,6	18,9	8,5	4,7	100,0
Toplam	N	68,0	24,0	24,0	26,0	53,0	42,0	21,0	29,0	30	84	33	37	471	
	%	14,4	5,1	5,1	5,5	11,3	8,9	4,5	6,2	6,369	17,8	7,0	7,9	100	

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Haberin yayınlandığı mevsim ve haberde yer alan konular bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda haberin yayınlandığı mevsim ve haberde yer alan konular bakımından anlamlı farklılık yoktur. (Ki-Kare: 48,709, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Yaz ve sonbaharda orman yangını haberlerinin sayısı fazladır. Küresel ısınma haberleri yaz mevsimi dışında gazete sayfalarında çok yer bulmuştur. İlkbahar ve yaz aylarında çevreci eylem ve etkinlikler daha çok gazete sayfalarında yer bulmuştur. Su kirliliğine ilişkin haberler de yaz aylarında artış göstermiştir. Hayvanlara ilişkin haberlere ise her mevsimde rastlamak mümkündür.

Tablo 33. Haberin kapsamına göre çevre haberleri

		Haberin kapsamı								Top.
			Bilimsel bilgi	Haber kaynağı açıklama	Eleştiri	Öneri	Övgü	Uyarı	Diğer	
Gazete	HT	N	31	63	70	16	57	26	4	267,0
		%	11,6	23,2	26,2	6,0	21,3	9,7	1,5	100,0
	Zaman	N	7	41,0	8,0	4,0	4,0	6,0	3,0	75,0
		%	9,3	54,7	10,7	5,3	8,0	8,0	4,0	100,0
	Radikal	N	17	41,0	32,0	8,0	8,0	19,0	4,0	129,0
		%	13,2	31,8	24,8	6,2	6,2	14,7	3,1	100,0
	Toplam	N	55	145,0	110,0	28,0	71,0	51,0	11,0	471
		%	11,7	30,8	23,4	5,9	15,1	10,8	2,3	100
		N								
		%								
		N								
		%								

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$

H_0 : Gazeteler arasında haberin kapsamı bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin kapsamı bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 46,181, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. En fazla eleştiriye yer veren gazete Habertürk ve Radikal'dir. Zaman gazetesi haber kaynağının açıklamalarına dayanarak haber yapmaktadır. Radikal

gazetesindeki haberlerin kapsamı bilimsel bilgilere ve uyarılara diğer gazetelere göre daha fazladır.

Tablo 34. Gazetelere göre konuya ilginin nedenleri

Ki-Kare:43,946 sd:12 p:0,000**		İlgi nedenleri							Toplam
		A	B	C	D	E	F	G	
HT	N	59,0	67,0	13,0	14,0	60,0	46,0	8,0	267,0
	%	22,1	25,1	4,9	5,2	22,5	17,2	3,0	100,0
Gazete Zaman	N	25,0	16,0	5,0	12,0	5,0	7,0	5,0	75,0
	%	33,3	21,3	6,7	16,0	6,7	9,3	6,7	100,0
Radikal	N	27,0	34,0	21,0	11,0	15,0	18,0	3,0	129,0
	%	20,9	26,4	16,3	8,5	11,6	14,0	2,3	100,0
Toplam	N	111,0	117,0	39,0	37,0	80,0	71,0	16,0	471
	%	23,6	24,8	8,3	7,9	17,0	15,1	3,4	100

*: p<0,05 **:p<0,01

- A. Resmi organların açıklama ve faaliyetleri
- B. Gazetecinin veya editörün seçimi
- C. Kamuoyu tepkisi
- D. İş dünyasının açıklama veya faaliyetleri
- E. STK açıklama veya faaliyetleri
- F. Bilim insanları faaliyet veya açıklamaları
- G. Diğer

H_0 : Gazeteler arasında haberde geçen konuya ilginin nedeni bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında habere duyulan ilginin nedeni bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 43,946, p<0,05). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Zaman gazetesinde resmi organların ve iş dünyasının açıklamaları daha çok haber olurken, Radikal ve Habertürk'te gazeteci veya editörün seçimi haber konusuna ilginin nedeni olarak dikkat çekmektedir. Habertürk'te yer alan haberlerde STK'ların faaliyet ve açıklamalarının önemli yer tuttuğu görülmüştür. Kamuoyu tepkisine yönelik haberler ise daha çok Radikal gazetesinde yer almaktadır.

Tablo 35. Gazetelere göre haberdeki yaklaşım

Ki-Kare:113,147 sd:12 p:0,000**		Gazetenin haberdeki yaklaşımı							Toplam	
		Bilimsel	Ekonomik kalkınma	Sosyal etki	Politik analiz	Bilgilen- dirme	Reklam Halkla ilişkiler	Diğer		
Gazete	HT	N	20,0	10,0	84,0	9,0	125,0	13,0	6,0	267,0
		%	7,5	3,7	31,5	3,4	46,8	4,9	2,2	100,0
	Zaman	N	6,0	24,0	15,0	3,0	10,0	6,0	11,0	75,0
		%	8,0	32,0	20,0	4,0	13,3	8,0	14,7	100,0
	Radikal	N	16,0	12,0	51,0	12,0	24,0	4,0	10,0	129,0
		%	12,4	9,3	39,5	9,3	18,6	3,1	7,8	100,0
Toplam	N	42,0	46,0	150,0	24,0	159,0	23,0	27,0	471	
	%	8,9	9,8	31,8	5,1	33,8	4,9	5,7	100	

*. p<0,05 **.p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında gazetelerin habere yaklaşımı bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında habere yaklaşımları bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 113,147, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Habertürk'te yer alan haberlerdeki yaklaşım daha çok bilgilendirme unsuru taşırken, Radikal gazetesindekiler sosyal etki yaklaşımıyla, Zaman gazetesindekiler de ekonomik kalkınma perspektifinden sunulmuştur. Habertürk gazetesinde reklam ve halkla ilişkiler yaklaşımı Zaman Gazatesinde diğer gazetelere göre daha fazladır. Radikal gazetesinin çevre haberlerine bilimsel yaklaşımı diğer iki gazeteye göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 36. Çevre haberlerinin çevresel sorunlarla ilişkisi

Ki-Kare:32,617 sd:2 p:0,000**		Çevresel sorunlarla ilişkisi		
		Dolaylı	Doğrudan	Toplam
Habertürk	N	93,0	174,0	267
	%	34,8	65,2	100,0
Gazete Zaman	N	47,0	28,0	75
	%	62,7	37,3	100,0
Radikal	N	78,0	51,0	129
	%	60,5	39,5	100,0
Toplam	N	218,0	253,0	471
	%	46,3	53,7	100

*: p<0,05 **:p<0,01

H_0 : Gazeteler arasında haberin çevresel sorunlarla ilişkisi bakımından anlamlı farklılık yoktur.

Uygulanan ki-kare analizi sonucunda gazeteler arasında haberin çevresel sorunlarla ilişkisi bakımından anlamlı farklılık vardır (Ki-Kare: 32,617, $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Radikal ve Zaman gazetelerinde yer alan haberlerin çevre sorunlarıyla ilişkisi dolaylı iken Habertürk gazetesinde yer alan çevre haberlerinin çevre haberlerinin çevresel sorunlarla ilişkisi doğrudandır.

4.3. Çevre Mühendisliği öğrencilerinin çevre haberlerini değerlendirmeleri

Bu bölümde Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinin her birinden seçilen 7 üniversitenin çevre mühendisliği öğrencilerine uygulanan anketlerin analizleri yapılmıştır. Öncelikle demografik verileri içeren sıklık dağılımları ardından da farklılıkları gösteren t-testleri ve ANOVA son olarak da lojistik regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 37. Araştırmaya katılan öğrencilerin gazete okuma sıklığına göre dağılımları

Gazete okuma sıklığı	Kişi Sayısı	Yüzde
Ayda Bir	46	6,6
Haftada Bir	92	13,1
Haftada Bir Kaç Gün	333	47,6
Her Gün	229	32,7
Toplam	700	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %6,6'sı ayda bir gazete okumakta iken, %13,1'i haftada bir gazete okumakta, %47,6'sı haftada birkaç gün gazete okumakta ve %32,7'si hergün gazete okumaktadır.

Tablo 38. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları gazetelere göre dağılımı

Gazete Adı		Evet	Hayır
Habertürk	N	193	507
	%	27,6	72,4
Zaman	N	112	588
	%	16,0	84,0
Radikal	N	52	648
	%	7,4	92,6
Diğer	N	625	75
	%	89,3	10,7

Araştırmaya katılan öğrencilerin %27,6'sı Habertürk okumakta iken, %16'sı Zaman okumakta, %7,4'ü Radikal okumakta ve %89,3 ise diğer gazeteleri okumaktadır.

Tablo 39. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları haber türünün dağılımları

Haber türü	Kişi Sayısı	Yüzde
Çevre	475	67,9
Siyaset	453	64,7
Dış haber	352	50,3
Spor	345	49,3
Sağlık	322	46,0
Magazin	281	40,1
Polis/adliye	258	36,9
Ekonomi	211	30,1
Diğer	100	14,3

Çevre mühendisliği öğrencilerine yöneltilen sorularda gazetede hangi haberleri okudukları sorulmuştur. Öğrencilere birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre 700 öğrencinin %67,9 çevre haberlerini, %64,7'si, siyaset, %50,3'ü dış haberleri, %49,3'ü spor haberlerini, %46'ı sağlık haberlerini, %40,1'i magazin haberlerini, %36,9'u polis ve adliye haberlerini, %30,1'i de ekonomi haberlerini okuduklarını belirtmiştir.

Tablo 40. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre sıklık dağılımı

Yaş aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde
0-18	27	3,9
19-21	349	49,9
22-25	298	42,6
26-100	26	3,7
Toplam	700	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş aralığına bakıldığında %3,9'u 18 yaş ve altındadır. %3,7'si ise 26 yaş ve üstündedir. , %49,9'u 19-21 yaş aralığındayken, %42,6'sı ise 22-25 yaş aralığındadır.

Tablo 41. Araştırmaya katılan öğrencilerin çevre haberlerini edindikleri yerlerin dağılımı

Haber türü	Kişi Sayısı	Yüzde
Gazete	142	70,6
Radyo	261	12,9
Televizyon	140	69,7
İnternet	173	86,1
Sosyal ağ	106	52,7
Eğitim	153	76,1
Bilimsel dergi	65	32,3
Arkadaş/sosyal çevre	109	54,2
STK	33	16,4
Diğer	5	2,5

Çevre mühendisliği öğrencilerine yöneltilen sorularda çevre haberlerini hangi mecralardan edindiklerine yönelik soru sorulmuştur. Öğrencilere birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre 700 öğrencinin %70,6'sı çevre haberlerini gazeteden, %12,9'u radyodan, %69,7'si televizyondan, %86,1'i internet sitelerinden, %72,7'si sosyal ağ sitelerinden almaktadır. %76,1'i eğitim aldıkları alan olması

nedeniyle haberdar olduklarını, %32,3'ü bilimsel dergiler aracılığıyla, %54,2'si arkadaşları ve sosyal çevresi aracılığıyla, %16,4'ü ise STK'lar aracılığıyla haberdar olduklarını belirtmiştir.

Tablo 42. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre sıklık dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	363	51,9
Erkek	337	48,1
Toplam	700	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine bakıldığında %51,9'u kadın ve %48,1'i ise erkektir.

Tablo 43. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflarına göre sıklık dağılımı

Sınıf	Kişi Sayısı	Yüzde
Birinci	128	18,3
İkinci	108	15,4
Üçüncü	144	20,6
Dördüncü	201	28,7
Beş ve daha fazla	119	17
Toplam	700	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %18,3'ü birinci sınıfta, ikinci sınıfta olanların sayısı %15,4, üçüncü sınıfta olanların sayısı %20,6, dördüncü sınıfta olanların sayısı %28,7, beş yıl ve daha fazladır okulda öğrenimi sürdüren öğrencilerin oranı ise %17'dir.

Tablo 44. Araştırmaya katılan öğrencilerin gelir durumlarına göre sıklık dağılımı

Sınıf	Kişi Sayısı	Yüzde
500 TL ve altı	22	3,1
501 TL – 1000 TL arası	122	17,4
1001 TL – 1500 TL arası	215	30,7
1501 TL – 2000 TL arası	143	20,4
2001 TL – 2500 TL arası	96	13,7
2500 TL ve üstü	102	14,6
Toplam	700	100,0

Araştırma katılan öğrencilerin gelir durumuna bakıldığında %3,1'i 500 TL altı gelire sahipken, %17,4'ü 501 TL – 1000 TL arası gelire, %30,7'si 1001 TL – 1500 TL arası gelire, %20,4'ü 1501 TL – 2000 TL arası gelire, %13,7'si 2001 TL – 2500 TL arası gelire, %14,6'sı ise 2500 TL ve üstü gelire sahiptir.

Tablo 45. Araştırmaya katılan öğrencilere göre Türkiye'nin en önemli çevre sorunu dağılımları

Çevre sorunu	Kişi Sayısı	Yüzde
Hava kirliliği	378	54,0
Su kirliliği	362	51,7
Katı atık sorunu	174	24,9
Bilinç eksikliği	124	17,7
Çarpık kentleşme	107	15,3

Araştırmaya katılan öğrencilerin %54'ü Türkiye'nin en önemli çevre sorunu olarak hava kirliliğini görmektedir, %51,7'si su kirliliğini en önemli sorun olarak görürken, %24,9 katı atık sorunu, %17,7'si çevresel bilinç eksikliğini, %15,3'ü de çarpık kentleşmeyi Türkiye'nin en önemli çevre sorunları arasında saymaktadır.

Tablo 46. Araştırmaya katılan öğrencilere göre Dünya'nın en önemli çevre sorunu dağılımları

Çevre sorunu	Kişi Sayısı	Yüzde
Küresel ısınma	444	63,4
Hava kirliliği	255	36,4
Su kirliliği	248	35,4
Su kaynaklarının azalması	114	16,3
Ozon tabakası delinmesi	79	11,3

Araştırmaya katılan öğrencilerin %63,4'ü Dünya'nın en önemli çevre sorunu olarak küresel ısınmayı görmektedir. Öğrencilerin, %36,4'ü hava kirliliğini en önemli

sorun olarak görürken, %35,4'ü su kirliliğini, %16,3'ü su kaynaklarının azalmasını, %11,3'ü de ozon tabakasındaki delinmeyi Dünya'nın en önemli çevre sorunları arasında saymaktadır.

Tablo 47. Araştırmaya katılan öğrencileri çevre haberlerine ilişkin değerlendirmelerine göre dağılımları

İfade		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalama
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	N	5	58	250	352	35	3,51
	%	0,7	8,3	35,7	50,3	5,0	
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	N	8	77	303	289	23	3,35
	%	1,1	11,0	43,3	41,3	3,3	
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	N	16	131	183	324	46	3,36
	%	2,3	18,7	26,1	46,3	6,6	
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	N	18	120	254	252	56	3,30
	%	2,6	17,1	36,3	36,0	8,0	
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	N	41	135	214	274	36	3,18
	%	5,9	19,3	30,6	39,1	5,1	
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	N	17	95	168	368	52	3,49
	%	2,4	13,6	24,0	52,6	7,4	
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	N	37	188	211	228	36	3,05
	%	5,3	26,9	30,1	32,6	5,1	
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	N	55	201	218	191	35	2,93
	%	7,9	28,7	31,1	27,3	5,0	
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	N	164	313	136	55	32	2,25
	%	23,4	44,7	19,4	7,9	4,6	

"Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %0,7'i kesinlikle katılmadığını, %8,3'ü katılmadığını, %35,7'i kararsız olduğunu, %50,3'ü katıldığını ve %5'i ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri gerçeği yansıtır" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %1,1'i kesinlikle katılmadığını, %11'i katılmadığını, %43,3'i kararsız olduğunu, %41,3'ü katıldığını ve %3,3'ü ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %2,3'i kesinlikle katılmadığını, %18,7'si katılmadığını, %26,1'i kararsız olduğunu, %46,3'ü katıldığını ve %6,6'ü ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %2,6'sı kesinlikle katılmadığını, %17,7'i katılmadığını, %36,3'ü kararsız olduğunu, %36'sı katıldığını ve %8'i ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %5,9'sı kesinlikle katılmadığını, %19,3'ü katılmadığını, %30,6'ı kararsız olduğunu, %39,1'i katıldığını ve %5,1'i ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %2,4'ü kesinlikle katılmadığını, %13,6'sı katılmadığını, %24'ü kararsız olduğunu, %52,6'sı katıldığını ve %7,4'ü ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %5,3'ü kesinlikle katılmadığını, %26,9'u katılmadığını, %30,1'i kararsız olduğunu, %32,6'sı katıldığını ve %5,1'i ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %7,9'u kesinlikle katılmadığını, %28,7'si katılmadığını, %31,1'i kararsız olduğunu, %27,3'ü katıldığını ve %5'i ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır" ifadesine çevre mühendisliği öğrencilerinin %23,4'ü kesinlikle katılmadığını, %44,7'si katılmadığını, %19,4'ü kararsız olduğunu, %7,9'u katıldığını ve %4,6'sı ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir.

Tablo 48. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde cinsiyetleri bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (bağımsız örneklem t testi)

İfade	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	t	P
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	Kadın	363	3,46	0,698	-1,577	0,115
	Erkek	337	3,55	0,797		
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	Kadın	363	3,33	0,705	-0,640	0,522
	Erkek	337	3,36	0,820		
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	Kadın	363	3,31	0,895	-1,473	0,141
	Erkek	337	3,42	0,976		
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	Kadın	363	3,27	0,915	-0,882	0,378
	Erkek	337	3,33	0,949		
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	Kadın	363	3,22	0,936	1,067	0,287
	Erkek	337	3,14	1,057		
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	Kadın	363	3,53	0,871	1,099	0,272
	Erkek	337	3,45	0,938		
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	Kadın	363	2,96	0,995	-2,471	0,014*
	Erkek	337	3,15	1,008		
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	Kadın	363	2,92	1,021	-0,297	0,766
	Erkek	337	2,94	1,051		
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	Kadın	363	2,19	0,977	-1,754	0,080
	Erkek	337	2,33	1,110		

(*: p<0,05 **: p<0,01)

“Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma için kadın öğrencilerin ortalaması 3,46 iken erkek öğrencilerin ortalaması 3,55’tir. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; farklı cinsiyete sahip öğrenciler arasında

“gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($t: -1,577$; $p > 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma için kadın öğrencilerin ortalaması 2,96 iken erkek öğrencilerin ortalaması 3,15’tir. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; farklı cinsiyete sahip öğrenciler arasında “çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($t: -2,471$; $p < 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Erkek öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma düzeyi kadın öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun dışındaki ifadelerde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 49. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde okudukları gazete bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (ANOVA)

İfade	Gazete adı	N	Ort.	Std. Sapma	F	p	Fark
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	Habertürk	193	3,52	0,65	0,219	0,803	
	Zaman	112	3,57	0,80			
	Radikal	52	3,52	0,64			
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	Habertürk	193	3,37	0,70	1,653	0,193	
	Zaman	112	3,35	0,69			
	Radikal	52	3,17	0,79			
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	Habertürk	193	3,33	0,94	2,017	0,135	
	Zaman	112	3,46	0,96			
	Radikal	52	3,15	0,85			
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	Habertürk	193	3,29	0,95	0,516	0,597	
	Zaman	112	3,30	0,94			
	Radikal	52	3,15	0,85			
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	Habertürk	193	3,18	0,97	0,057	0,945	
	Zaman	112	3,21	1,01			
	Radikal	52	3,15	0,96			
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	Habertürk	193	3,53	0,84	5,096	0,007* *	1,2-3
	Zaman	112	3,55	0,83			
	Radikal	52	3,13	0,93			
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	Habertürk	193	3,01	0,96	0,416	0,660	
	Zaman	112	3,07	1,05			
	Radikal	52	2,92	0,95			
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	Habertürk	193	2,99	1,01	3,029	0,049*	1,2-3
	Zaman	112	3,04	1,03			
	Radikal	52	2,63	1,05			
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	Habertürk	193	2,17	1,02	0,449	0,638	
	Zaman	112	2,29	1,20			
	Radikal	52	2,27	1,10			

(*: p<0,05 **: p<0,01)

“Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,52, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,57 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,52’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:0,219$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,37, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,35 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,17’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:1,653$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,33, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,46 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,15’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:2,017$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,29, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,30 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,15’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:0,516$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,18, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,21 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,15’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine

katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:0,057$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceği konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,53, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,55 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 3,13’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceği konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:5,096$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Radikal okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceği konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılması Habertürk ve Zaman okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşüktür.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 3,01, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,07 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 2,92’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:0,416$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 2,99 iken Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 3,04 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması ise 2,63’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:3,029$; $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Radikal okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceği konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılması Habertürk ve Zaman okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşüktür.

“Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.” ifadesine katılma için Habertürk okuyan öğrencilerin ortalaması 2,17, Zaman okuyan öğrencilerin ortalaması 2,29 ve Radikal okuyan öğrencilerin ortalaması 2,27’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gazeteleri okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur (F:0,449; p>0,05). Buna göre H₀ hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 50. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde devam ettikleri üniversite bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (ANOVA)

İfade	Üniversite	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	Atatürk	119	3,52	0,790	1,297	0,256	-
	Anadolu	105	3,64	0,722			
	Harran	56	3,48	0,874			
	9 Eylül	119	3,38	0,736			
	Akdeniz	63	3,59	0,754			
	19 Mayıs	147	3,48	0,686			
	Uludağ	91	3,49	0,736			
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	Atatürk	119	3,36	0,789	1,193	0,308	-
	Anadolu	105	3,47	0,748			
	Harran	56	3,36	0,796			
	9 Eylül	119	3,21	0,791			
	Akdeniz	63	3,40	0,773			
	19 Mayıs	147	3,31	0,729			
	Uludağ	91	3,37	0,725			
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	Atatürk	119	3,46	1,015	2,710	0,013**	1,2,3,6-5 3,6-7 6-4
	Anadolu	105	3,41	0,851			
	Harran	56	3,54	0,990			
	9 Eylül	119	3,23	0,887			
	Akdeniz	63	3,10	1,088			
	19 Mayıs	147	3,49	0,855			
	Uludağ	91	3,22	0,904			
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	Atatürk	119	3,48	0,937	2,689	0,014**	1,3-4
	Anadolu	105	3,34	0,928			
	Harran	56	3,48	0,914			
	9 Eylül	119	3,10	0,887			
	Akdeniz	63	3,37	0,938			
	19 Mayıs	147	3,29	0,936			
	Uludağ	91	3,12	0,929			
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	Atatürk	119	3,30	1,021	2,319	0,032*	5-6
	Anadolu	105	3,20	0,870			
	Harran	56	3,20	1,182			
	9 Eylül	119	3,13	0,944			
	Akdeniz	63	2,90	1,073			
	19 Mayıs	147	3,35	0,934			
	Uludağ	91	3,01	1,038			

İfade	Üniversite	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	Atatürk	119	3,66	0,868	2,641	0,015*	1,2-3,5,7
	Anadolu	105	3,66	0,745			
	Harran	56	3,29	1,039			
	9 Eylül	119	3,43	0,907			
	Akdeniz	63	3,32	0,964			
	19Mayıs	147	3,52	0,871			
	Uludağ	91	3,35	0,982			
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	Atatürk	119	3,34	1,002	6,218	0,000**	1,2,6-7 1-4,5
	Anadolu	105	3,22	0,971			
	Harran	56	3,09	1,100			
	9 Eylül	119	2,84	0,965			
	Akdeniz	63	2,84	0,971			
	19Mayıs	147	3,19	0,902			
	Uludağ	91	2,68	1,053			
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	Atatürk	119	3,15	1,063	4,406	0,000**	1,6-5,7
	Anadolu	105	2,94	0,998			
	Harran	56	2,86	1,227			
	9 Eylül	119	2,85	0,936			
	Akdeniz	63	2,65	1,019			
	19Mayıs	147	3,14	1,000			
	Uludağ	91	2,62	0,986			
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	Atatürk	119	2,45	1,226	1,753	0,106	-
	Anadolu	105	2,23	0,963			
	Harran	56	2,34	1,311			
	9 Eylül	119	2,24	0,974			
	Akdeniz	63	2,00	0,880			
	19Mayıs	147	2,30	1,030			
	Uludağ	91	2,10	0,870			

(*: p<0,05 **: p<0,01)

“Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,52, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,64, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,48, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,38, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,59, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,48 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,49’dur. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur (F:1,297; p>0,05). Buna göre H₀ hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,36, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,47, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,36, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,21, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,40, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,31 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,37’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:1,193$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

“Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,46, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,41, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,54, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,23, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,10, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,49 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,22’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. ($F:2,710$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin “çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılması Atatürk, Anadolu, Harran ve 19 Mayıs üniversitelerinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşük, Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin “çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılması Harran ve 19 Mayıs üniversitelerinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşük ve 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin “çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılması 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşüktür.

“Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,48, Anadolu Üniversitesinde okuyan

öğrencilerin ortalaması 3,34, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,48, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,10, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,10, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,37 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,12'dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. (F:2,689; p<0,01). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Atatürk ve Harran üniversitelerinde okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılması 9 Eylül üniversitesinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,30, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,20, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,20, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,13, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,90, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,35 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,01'dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. (F:2,319; p<0,05). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Akdeniz üniversitesinde okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması 19 Mayıs üniversitesinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha düşüktür.

“Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,66, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,66, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,29, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,43, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,32, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması

3,52 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,35’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. ($F:2,641$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Atatürk ve Anadolu üniversitelerinde okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılması Harran, Akdeniz ve Uludağ üniversitelerinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,34, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,22, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,09, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,84, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,84, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,19 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,68’dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. ($F:6,218$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Atatürk, Anadolu ve 19 Mayıs üniversitelerinde okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması Uludağ üniversitesinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Atatürk üniversitesinde okuyan öğrencilerin de “Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması 9 Eylül ve Akdeniz üniversitesinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,15, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,94, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,86, 9 Eylül Üniversitesinde okuyan

öğrencilerin ortalaması 2,85, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,65, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 3,14 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,62'dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır. ($F:4,406$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Atatürk ve 19 Mayıs üniversitelerinde okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması Akdeniz ve Uludağ üniversitelerinde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır” ifadesine katılma için Atatürk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,23, Anadolu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,34, Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,34, Dokuz Eylül Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,24, Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,00, 19 Mayıs Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,30 ve Uludağ Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ortalaması 2,10'dur. . Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler arasında “Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($F:1,753$; $p>0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 51. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde gelir düzeyleri bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (ANOVA)

İfade	Gelir	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	0-500 TL	22	3,41	0,734	1,482	0,193	-
	501-1000 TL	122	3,48	0,784			
	1001-1500 TL	215	3,51	0,683			
	1501- 2000 TL	143	3,48	0,700			
	2001- 2500 TL	96	3,42	0,749			
	2500 TL üstü	102	3,68	0,881			
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	0-500 TL	22	3,09	0,750	1,837	0,103	-
	501-1000 TL	122	3,39	0,787			
	1001-1500 TL	215	3,35	0,681			
	1501- 2000 TL	143	3,34	0,741			
	2001- 2500 TL	96	3,21	0,807			
	2500 TL üstü	102	3,48	0,864			
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	0-500 TL	22	3,59	0,796	0,966	0,438	-
	501-1000 TL	122	3,33	0,983			
	1001-1500 TL	215	3,27	0,944			
	1501- 2000 TL	143	3,41	0,929			
	2001- 2500 TL	96	3,38	0,874			
	2500 TL üstü	102	3,46	0,951			
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	0-500 TL	22	3,32	1,086	0,423	0,833	-
	501-1000 TL	122	3,29	0,940			
	1001-1500 TL	215	3,36	0,879			
	1501- 2000 TL	143	3,22	0,943			
	2001- 2500 TL	96	3,27	0,788			
	2500 TL üstü	102	3,31	1,099			
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	0-500 TL	22	3,18	1,097	1,569	0,166	-
	501-1000 TL	122	3,13	1,036			
	1001-1500 TL	215	3,11	0,998			
	1501- 2000 TL	143	3,17	0,979			
	2001- 2500 TL	96	3,18	0,894			
	2500 TL üstü	102	3,43	1,020			
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	0-500 TL	22	3,23	1,066	2,262	0,047*	1,3-6
	501-1000 TL	122	3,53	0,929			
	1001-1500 TL	215	3,38	0,893			
	1501- 2000 TL	143	3,55	0,853			
	2001- 2500 TL	96	3,45	0,939			
	2500 TL üstü	102	3,69	0,867			
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	0-500 TL	22	3,05	0,844	1,579	0,164	-
	501-1000 TL	122	3,11	1,062			
	1001-1500 TL	215	2,99	0,957			
	1501- 2000 TL	143	3,05	1,030			
	2001- 2500 TL	96	2,91	0,930			
	2500 TL üstü	102	3,26	1,080			

İfade	Üniversite	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülmediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	0-500 TL	22	2,95	0,999	0,379	0,863	-
	501-1000 TL	122	2,99	1,000			
	1001-1500 TL	215	2,88	1,010			
	1501- 2000 TL	143	2,87	1,040			
	2001- 2500 TL	96	2,94	1,003			
	2500 TL üstü	102	3,01	1,165			
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	0-500 TL	22	2,23	1,066	1,104	0,357	-
	501-1000 TL	122	2,31	1,005			
	1001-1500 TL	215	2,15	1,009			
	1501- 2000 TL	143	2,27	1,068			
	2001- 2500 TL	96	2,21	0,951			
	2500 TL üstü	102	2,43	1,198			

(*: $p < 0,05$ **: $p < 0,01$)

“Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılma için 0-500 TL arası geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,23, 501-1000 TL arası geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,53, 1001-1500 TL arası geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,38, 1501-2000 TL arası geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,55, 2001-2500 TL arası geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,45 ve 2500 TL üstü geliri olan öğrencilerin ortalaması 3,69’dur. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı gelir düzeyine sahip öğrenciler arasında “çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:2,262$; $p < 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. 2500 TL üzeri geliri olan öğrencilerin “çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir” ifadesine katılması 0-500 TL ve 1001-1500 TL arası geliri olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Diğer ifadelere katılma düzeyleri bakımından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 52. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde üniversitede bulundukları yıl bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (ANOVA)

İfade	Sınıf	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	1. yıl	128	3,59	0,670	2,184	0,069	-
	2. yıl	108	3,54	0,766			
	3. yıl	144	3,57	0,706			
	4. yıl	201	3,38	0,759			
	5. yıl ve üzeri	119	3,53	0,822			
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	1. yıl	128	3,42	0,717	3,436	0,009**	1,2,3-4
	2. yıl	108	3,42	0,725			
	3. yıl	144	3,42	0,762			
	4. yıl	201	3,18	0,747			
	5. yıl ve üzeri	119	3,39	0,836			
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	1. yıl	128	3,44	0,945	0,752	0,557	-
	2. yıl	108	3,44	0,941			
	3. yıl	144	3,28	0,881			
	4. yıl	201	3,34	0,941			
	5. yıl ve üzeri	119	3,34	0,978			
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	1. yıl	128	3,30	0,991	2,592	0,036*	2-4
	2. yıl	108	3,52	0,942			
	3. yıl	144	3,35	0,814			
	4. yıl	201	3,18	0,841			
	5. yıl ve üzeri	119	3,24	1,095			
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	1. yıl	128	3,27	0,943	1,721	0,143	-
	2. yıl	108	3,37	0,953			
	3. yıl	144	3,14	1,008			
	4. yıl	201	3,12	0,985			
	5. yıl ve üzeri	119	3,08	1,078			
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	1. yıl	128	3,41	0,874	1,340	0,253	-
	2. yıl	108	3,57	0,988			
	3. yıl	144	3,58	0,913			
	4. yıl	201	3,40	0,895			
	5. yıl ve üzeri	119	3,54	0,852			
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	1. yıl	128	3,22	0,922	2,665	0,032*	1,2-3,4
	2. yıl	108	3,21	1,068			
	3. yıl	144	2,97	0,927			
	4. yıl	201	2,93	1,010			
	5. yıl ve üzeri	119	3,06	1,084			
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	1. yıl	128	3,13	0,967	3,589	0,007**	1,2-3,4,5
	2. yıl	108	3,13	1,136			
	3. yıl	144	2,81	1,003			
	4. yıl	201	2,86	1,025			
	5. yıl ve üzeri	119	2,78	1,018			

İfade	Sınıf	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p	Fark
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	1. yıl	128	2,34	0,982	1,310	0,265	-
	2. yıl	108	2,31	1,164			
	3. yıl	144	2,28	1,022			
	4. yıl	201	2,11	1,016			
	5. yıl ve üzeri	119	2,32	1,065			

(*: $p < 0,05$ **: $p < 0,01$)

“Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma için okulda ilk yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,42, okulda 2. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,42, okulda 3. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,42, okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,18 ve 5 ve daha fazla yıldan beri okula devam eden öğrencilerin ortalaması 3,39’dur. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı yıllardan beri okulda olan öğrenciler arasında “Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:3,436$; $p < 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Üniversitede 1., 2., ve 3. yıllarını geçiren öğrencilerin “Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılması okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılma için okulda ilk yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,30, okulda 2. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,52, okulda 3. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,35, okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,18 ve 5 ve daha fazla yıldan beri okula devam eden öğrencilerin ortalaması 3,24’tür. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı yıllardan beri okulda olan öğrenciler arasında “çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:2,592$; $p < 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerin “çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir” ifadesine katılması okulda 2. yıllarını geçiren öğrencilerden anlamlı derecede daha düşüktür.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için okulda ilk yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,22, okulda 2.

yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,21, okulda 3. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 2,97, okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 2,93 ve 5 ve daha fazla yıldan beri okula devam eden öğrencilerin ortalaması 3,06'dır. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı yıllardan beri okulda olan öğrenciler arasında “çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:2,665$; $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Okulda 1. ve 2. yıllarını geçiren öğrencilerin “çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması okulda 3. ve 4. yıllarını geçiren öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için okulda ilk yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,13, okulda 2. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 3,13, okulda 3. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 2,81, okulda 4. yıllarını geçiren öğrencilerin ortalaması 2,86 ve 5 ve daha fazla yıldan beri okula devam eden öğrencilerin ortalaması 2,78'dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; farklı yıllardan beri okulda olan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($F:3,589$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Okulda 1. ve 2. yıllarını geçiren öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılması okulda üçüncü, dördüncü ve beş yıldan fazladır okulda yıllarını geçiren öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Diğer ifadeler için anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 53. Öğrencilerin çevre haberlerini değerlendirmelerinde çevre haberlerini okuma durumları bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesi (bağımsız örneklem t testi)

İfade	Okuma durumu	N	Ortalama	Std. Sapma	t	P
Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim	Evet	476	3,58	0,714	3,497	0,001**
	Hayır	224	3,36	0,796		
Çevre haberleri gerçeği yansıtır	Evet	476	3,40	0,725	2,488	0,013*
	Hayır	224	3,24	0,827		
Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir	Evet	476	3,43	0,923	3,046	0,002**
	Hayır	224	3,21	0,944		
Çevre haberleri bilimsel gerçeklere yer verir	Evet	476	3,33	0,888	1,124	0,262
	Hayır	224	3,24	1,017		
Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir	Evet	476	3,24	0,995	2,062	0,040*
	Hayır	224	3,07	0,991		
Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceğini konusunda okuyucuları bildirir	Evet	476	3,53	0,897	1,684	0,093
	Hayır	224	3,41	0,913		
Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda okuyucuları bilgilendirir	Evet	476	3,07	1,000	0,416	0,678
	Hayır	224	3,03	1,017		
Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda okuyucuları bilgilendirir	Evet	476	2,95	1,041	0,626	0,531
	Hayır	224	2,89	1,023		
Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.	Evet	476	2,28	1,053	1,005	0,315
	Hayır	224	2,20	1,027		

(*: p<0,05 **: p<0,01)

“Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma için çevre haberlerini okuyan öğrencilerin ortalaması 3,58 iken çevre haberlerini okumayan öğrencilerin ortalaması 3,36’dır. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; çevre haberlerini okuyan ve okumayan öğrenciler arasında “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır

($t:3,497$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Çevre haberlerini okuyan öğrencilerin “gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim” ifadesine katılma durumu okumayanlara göre daha yüksektir.

“Çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma için çevre haberlerini okuyan öğrencilerin ortalaması 3,40 iken çevre haberlerini okumayan öğrencilerin ortalaması 3,24’tür. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; çevre haberlerini okuyan ve okumayan öğrenciler arasında “çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($t:2,488$; $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Çevre haberlerini okuyan öğrencilerin “çevre haberleri gerçeği yansıtır” ifadesine katılma durumu okumayanlara göre daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma için çevre haberlerini okuyan öğrencilerin ortalaması 3,43 iken çevre haberlerini okumayan öğrencilerin ortalaması 3,21’tür. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; çevre haberlerini okuyan ve okumayan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($t:3,046$; $p<0,01$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Çevre haberlerini okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunları konusunda insanları bilgilendirir” ifadesine katılma durumu okumayanlara göre daha yüksektir.

“Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma için çevre haberlerini okuyan öğrencilerin ortalaması 3,24 iken çevre haberlerini okumayan öğrencilerin ortalaması 3,07’tür. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda; çevre haberlerini okuyan ve okumayan öğrenciler arasında “Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($t:2,062$; $p<0,05$). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Çevre haberlerini okuyan öğrencilerin “Çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında okuyucuları bilgilendirir” ifadesine katılma durumu okumayanlara göre daha yüksektir.

Diğer ifadeler için anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Logit Modeli 1

Logit analizinde aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır.

$$L_i = B_1 + B_2X_2 + B_3X_3 + \dots + B_nX_n$$

Burada bağımlı değişken olarak Zaman Gazetesini okuyup okumadığı kullanılmıştır. Bağımsız (açıklayıcı) değişkenler de gazete okuma sıklığı, yaş grubu, cinsiyet, devam ettiği üniversite ve çevre sorunlarından gazete aracılığıyla haberdar olmadır. Modelin doğru tahmini aşağıdaki tablodadır.

Tablo 54. Logit Modeli 1 tahmin tablosu

	Beklenen		
Gözlenen		Hayır	Evet
	Hayır	582	6
	Evet	109	3

Uygulanan modelin doğru tahmin sayısı 585, doğru tahmin oranı ise %83,6 olarak bulunmuştur. Modele ait parametre tahminleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 55. Logit Model 1 parametre tahmin tablosu

Değişkenler	Parametre (B)	S.Hata	Wald	p	Bahis Oranları
Sabit	-0,727	0,603	1,455	0,228	0,483
Ayda Bir Gazete Okuma	-0,628	0,502	1,564	0,211	0,534
Haftada Bir Gazete Okuma	-0,731	0,402	3,310	0,069	0,481
Haftada Birden Çok Gazete Okuma	-0,423	0,244	3,007	0,083	0,655
18 yaş altı	-1,270	0,731	3,017	0,082	0,281
19-21 yaş arası	-1,096	0,482	5,172	0,023*	0,334
22-25 yaş arası	-0,854	0,475	3,224	0,073	0,426
Erkek	0,192	0,229	0,705	0,401	1,212
Atatürk	1,117	0,357	9,801	0,002**	3,057
Anadolu	-1,174	0,517	5,155	0,023*	0,309
Harran	0,380	0,441	0,742	0,389	1,462
9 Eylül	-0,992	0,473	4,395	0,036*	0,371
Akdeniz	-1,601	0,784	4,167	0,041*	0,202
19 Mayıs	0,338	0,376	0,808	0,369	1,403
Gazete aracılığıyla	0,242	0,258	0,880	0,348	1,274

** : 0,05 anlamlılık düzeyi, * : 0,10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Nagelkerke $R^2 = 0,174$

Likelihood= 540,182

Buna göre öğrencilerin Zaman gazetesi okumalarında yaş ve devam ettikleri üniversite etkili değişkenlerdir. 19-21 yaş arasında olanların Zaman gazetesini okuması diğer yaş grubundaki öğrencilere göre daha düşüktür ($B = -1,096$). 19-21 yaş arasında olanlar Zaman gazetesini diğer yaş grubundakilere göre 3 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,334). Atatürk üniversitesine devam edenlerin Zaman gazetesini okuması diğer üniversitelere devam edenlere göre daha yüksektir ($B = 1,117$). Atatürk üniversitesine devam edenler Zaman gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 3 kat daha fazla okumaktadır (Bahis oranı: 3,057). Anadolu, 9 Eylül ve Akdeniz üniversitelerine devam edenlerin Zaman gazetesini okuması diğer üniversitelere devam edenlere göre daha düşüktür. ($B_{\text{Anadolu}} = -1,174$, $B_{9\text{Eylül}} = -0,992$, $B_{\text{Akdeniz}} = -1,601$). Anadolu üniversitesine devam edenler Zaman gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 3 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,309). 9 Eylül üniversitesine devam edenler Zaman gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 2,5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,371). Akdeniz üniversitesine devam edenler Zaman gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,202).

Olasılıkların Hesaplanması

19-21 yaş arası, Atatürk Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Zaman Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-0,727 - 1,096(1) + 1,117(1))}{1 + \exp(-0,727 - 1,096(1) + 1,117(1))} = 0,330$$

19-21 yaş arası, Anadolu Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Zaman Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-0,727 - 1,096(1) - 1,174(1))}{1 + \exp(-0,727 - 1,096(1) - 1,174(1))} = 0,048$$

19-21 yaş arası, 9 Eylül Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Zaman Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-0,727 - 1,096(1) - 0,992(1))}{1 + \exp(-0,727 - 1,096(1) - 0,992(1))} = 0,057$$

19-21 yaş arası, Akdeniz Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Zaman Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-0,727 - 1,096(1) - 1,601(1))}{1 + \exp(-0,727 - 1,096(1) - 1,601(1))} = 0,032$$

Logit Modeli 2

Logit analizinde aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır.

$$L_i = B_1 + B_2X_2 + B_3X_3 + \dots + B_nX_n$$

Burada bağımlı değişken olarak Habertürk Gazetesini okuyup okumadığı kullanılmıştır. Bağımsız (açıklayıcı) değişkenler de gazete okuma sıklığı, yaş grubu, cinsiyet, devam ettiği üniversite ve çevre sorunlarından gazete aracılığıyla haberdar değildir. Modelin doğru tahmini aşağıdaki tablodadır.

Tablo 56. Logit Modeli 2 tahmin tablosu

	Beklenen		
Gözlenen		Hayır	Evet
	Hayır	505	2
	Evet	189	4

Uygulanan modelin doğru tahmin sayısı 509, doğru tahmin oranı ise %72,7 olarak bulunmuştur. Modele ait parametre tahminleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 57. Logit Model 1 parametre tahmin tablosu

Değişkenler	Parametre (B)	S.Hata	Wald	p	Bahis Oranları
Sabit	-1,431	0,609	5,516	0,019	0,239
Ayda Bir Gazete Okuma	-0,425	0,455	0,875	0,350	0,654
Haftada Bir Gazete Okuma	0,357	0,291	1,507	0,220	1,429
Haftada Birden Çok Gazete Okuma	0,468	0,203	5,333	0,021*	1,596
18 yaş altı	0,971	0,701	1,921	0,166	2,640
19-21 yaş arası	0,801	0,569	1,984	0,159	2,227
22-25 yaş arası	0,596	0,568	1,100	0,294	1,814
Erkek	0,198	0,180	1,207	0,272	1,219
Atatürk	-0,729	0,308	5,595	0,018*	0,483
Anadolu	-0,452	0,308	2,160	0,142	0,636
Harran	-1,243	0,429	8,402	0,004**	0,288
9 Eylül	-0,825	0,313	6,938	0,008**	0,438
Akdeniz	-0,067	0,346	0,038	0,846	0,935
19 Mayıs	-0,712	0,298	5,716	0,017*	0,490
Gazete aracılığıyla	-0,083	0,192	0,189	0,664	0,920

** : 0,05 anlamlılık düzeyi, * : 0,10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Nagelkerke $R^2 = 0,062$

Likelihood = 793,715

Buna göre öğrencilerin Habertürk gazetesi okumalarında gazete okuma sıklığı ve devam ettikleri üniversite etkili değişkenlerdir. Haftada birden çok gazete okuyanların Habertürk gazetesini okuması diğer öğrencilere göre daha yüksektir ($B = 0,468$). Haftada birden çok gazete okuyanlar Habertürk gazetesini diğer öğrencilere göre 1,5 kat daha fazla okumaktadır (Bahis oranı: 1,596). Atatürk, Harran, 9 Eylül ve 19 Mayıs üniversitelerine devam edenlerin Habertürk gazetesini okuması diğer üniversitelere devam edenlere göre daha düşüktür ($B_{Atatürk} = -0,729$, $B_{Harran} = -1,243$, $B_{9Eylül} = -0,825$, $B_{19Mayıs} = -0,712$). Atatürk üniversitesine devam edenler Habertürk gazetesini diğer

üniversitelere devam edenlere göre 2 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,483). Harran üniversitesine devam edenler Habertürk gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 3,5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,288). 9 Eylül üniversitesine devam edenler Habertürk gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 2,5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,438). 19 Mayıs üniversitesine devam edenler Habertürk gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 2 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,490).

Olasılıkların Hesaplanması

Haftada Birden Çok Gazete Okuyan, Atatürk Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Habertürk Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,729(1))}{1 + \exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,729(1))} = 0,156$$

Haftada Birden Çok Gazete Okuyan, Harran Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Habertürk Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-1,431 + 0,468(1) - 1,243(1))}{1 + \exp(-1,431 + 0,468(1) - 1,243(1))} = 0,099$$

Haftada Birden Çok Gazete Okuyan, 9 Eylül Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Habertürk Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,825(1))}{1 + \exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,825(1))} = 0,143$$

Haftada Birden Çok Gazete Okuyan, 19 Mayıs Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Habertürk Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,712(1))}{1 + \exp(-1,431 + 0,468(1) - 0,712(1))} = 0,158$$

Logit Modeli 3

Logit analizinde aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır.

$$L_i = B_1 + B_2X_2 + B_3X_3 + \dots + B_nX_n$$

Burada bağımlı değişken olarak Radikal Gazetesini okuyup okumadığı kullanılmıştır. Bağımsız (açıklayıcı) değişkenler de gazete okuma sıklığı, yaş grubu, cinsiyet, devam ettiği üniversite ve çevre sorunlarından gazete aracılığıyla haberdar olmadır. Modelin doğru tahmini aşağıdaki tablodadır.

Tablo 58. Logit Model 3 tahmin tablosu

	Beklenen		
Gözlenen		Hayır	Evet
	Hayır	648	0
	Evet	52	0

Uygulanan modelin doğru tahmin sayısı 648, doğru tahmin oranı ise %92,6 olarak bulunmuştur. Modele ait parametre tahminleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 59. Logit Model 3 parametre tahmin tablosu

Değişkenler	Parametre (B)	S.Hata	Wald	p	Bahis Oranları
Sabit	-2,037	0,859	5,619	0,018	0,130
Ayda Bir Gazete Okuma	-0,242	0,681	0,126	0,722	0,785
Haftada Bir Gazete Okuma	-1,505	0,765	3,867	0,049*	0,222
Haftada Birden Çok Gazete Okuma	-0,470	0,323	2,119	0,145	0,625
18 yaş altı	-1,861	1,169	2,532	0,112	0,156
19-21 yaş arası	-1,647	0,575	8,202	0,004**	0,193
22-25 yaş arası	-1,068	0,542	3,876	0,049*	0,344
Erkek	0,216	0,319	0,458	0,499	1,241
Atatürk	-0,707	0,932	0,576	0,448	0,493
Anadolu	1,554	0,660	5,545	0,019**	4,733
Harran	1,418	0,714	3,947	0,047*	4,128
9 Eylül	1,178	0,669	3,098	0,078	3,248
Akdeniz	1,006	0,805	1,561	0,212	2,735
19 Mayıs	0,773	0,712	1,180	0,277	2,166
Gazete aracılığıyla	0,165	0,351	0,222	0,638	1,180

** : 0,05 anlamlılık düzeyi, * : 0,10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Nagelkerke $R^2 = 0,134$

Likelihood= 330,727

Buna göre öğrencilerin Radikal gazetesi okumalarında gazete okuma sıklığı, yaş grubu ve devam ettikleri üniversite etkili değişkenlerdir. Haftada bir gazete okuyanların Radikal gazetesini okuması diğer öğrencilere göre daha düşüktür ($B = -1,505$). Haftada bir gazete okuyanlar Radikal gazetesini diğer öğrencilere göre 4,5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,222). 19-21 yaş ve 22-25 yaş arasında olanların Radikal gazetesini okuması diğer öğrencilere göre daha düşüktür ($B_{19-21} = -1,647$, $B_{22-25} = -1,068$). 19-21 yaş arasında olanlar Radikal gazetesini diğer yaş grubundakilere göre 5 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,193). 22-25 yaş arasında olanlar Radikal gazetesini diğer yaş grubundakilere göre 3 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 0,344). Anadolu ve Harran üniversitelerine devam edenlerin Radikal gazetesini okuması diğer üniversitelere devam edenlere göre daha yüksektir ($B_{Anadolu} = 1,554$, $B_{Harran} = 1,418$). Anadolu üniversitesine devam edenler Radikal gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 4,7 kat daha fazla okumaktadır (Bahis oranı: 4,733). Harran üniversitesine devam edenler Radikal gazetesini diğer üniversitelere devam edenlere göre 4 kat daha az okumaktadır (Bahis oranı: 4,128).

Olasılıkların Hesaplanması

Haftada Bir Gazete Okuyan, 19-21 yaş arasında, Anadolu Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Radikal Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,647(1) + 1,554(1))}{1 + \exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,647(1) + 1,554(1))} = 0,026$$

Haftada Bir Gazete Okuyan, 19-21 yaş arasında, Harran Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Radikal Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,647(1) + 1,418(1))}{1 + \exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,647(1) + 1,418(1))} = 0,023$$

Haftada Bir Gazete Okuyan, 22-25 yaş arasında, Anadolu Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Radikal Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,068(1) + 1,554(1))}{1 + \exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,068(1) + 1,554(1))} = 0,045$$

Haftada Bir Gazete Okuyan, 22-25 yaş arasında, Harran Üniversitesine devam eden çevre mühendisliği öğrencilerinin Radikal Gazetesi okuma olasılığı:

$$P(Y = 1 / x) = \frac{\exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,068(1) + 1,418(1))}{1 + \exp(-2,037 - 1,505(1) - 1,068(1) + 1,418(1))} = 0,039$$

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları alanyazınla ilişkilendirerek açıklanmış, ardından öneriler sıralanmıştır.

5.1.Sonuç

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmanın sonuçları amaçlar doğrultusunda bulunan bulguların alanyazınla ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Çevre gazetecilerinin çevre haberlerini yapım süreci: Çalışmada ilk olarak Türkiye’deki çevre gazeteciliğinin yapısı ortaya konmuştur. Bu çerçevede çevre gazetecilerin yaşadıkları baskı ve kısıtlamaların neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Gazetecilerin yaşadığı baskı ve kısıtlamaların temelinde yapısal bir sorun yattığı görülmüştür. Türkiye’de gazetecilik eğitimi veren birçok fakülte bulunmaktadır. Gazeteler, sadece bu fakültelerden değil aynı zamanda birçok kaynaktan beslenmektedir. Alaylı eğitimle de sektöre birçok gazeteci katılmaktadır. Bu durum da işgücü fazlalığına neden olmaktadır. Çok fazla işgücü potansiyeli varken bu potansiyeli değerlendirebilecek kurum sayısının azlığı gazetecileri yapısal bir zorunluluk içinde bırakmaktadır. İşlerini kaybettiklerinde başka bir yerde iş bulmanın güçlüğüne farkında olan ve yerlerinin çok çabuk doldurulacağını bilen gazeteciler, haber yapma pratiklerinde gazete sahipliğinin ideolojisi ve görüşleri doğrultusunda haber yapmayı yeğlemektedirler. Bu da çevre gazetecisinin gazetenin tiraj kaygısını, kurumun ekonomik çıkarlarını, reklam verenlerle olan ilişkilerini düşünmek zorunda bırakmaktadır. Reklam veren kimi zaman “yeşil aklama” yöntemiyle faaliyet ve açıklamalarını haber yaptırmak; kimi zamanda reklam vermeme tehdidi ile şirketlerinin çevreye karşı bir olumsuz durumunu haber yaptırmama eğilimde olarak gazete yönetimine baskı yapmaktadır. Ekonomik kaygısı olmayan muhabirler her türlü baskı ve kısıtlamadan uzak haberini rahatça yazarken, ekonomik kaygısı yüksek olan

gazetecilerin “kurum politikasına uygun haber yapma” mantığa bürümesiyle haberlerini oto-sansüre tabi tuttukları görülmektedir.

Gazetecilerin yaşadığı kısıtlamalar konusunda yurtdışında yapılan benzer çalışmalarla aynı sonuçlar bulunmuştur. Yang (2004) ve Martin (2002) tarafından ABD’deki çevre gazetecileri üzerine yapılan çalışmalarda çevre haberinin teknik bilgi içermesi ve bunun geniş zaman ve bilgi birikimi istemesi nedeniyle, gazetecilik rutinleri içinde bu haberi yapmak için gazetecilerin yeterli zamanının olmaması; çevre konusunda eğitim almış veya bilgi sahibi editör ve gazetecilerin eksikliği; rutin haber izleme zorunluluğu, kaynak eksikliği, sansasyonel haberlere verilen öncelik, haberlerin eğlence odaklı olması; haber bülteni ve gazete sayfası içindeki yer sıkıntısı; yazı işlerinin tutuculuğu; reklam baskısı; hükümet ve iş dünyasının kontrolü gibi benzer kısıtlamalarla karşı karşıya olduğu ortaya konulmuştur. Türkiye’deki durumun tek farklılaşan noktası gazete sahipliği üzerindir. Medya sahiplerinin medya dışında da yatırımlarının olması (enerji, inşaat vb.), bu yatırımların çevreyle uyum konusunda bazı handikapların olması, çevre sorunlarının haber olması önünde engel teşkil etmektedir.

Çevre haberi yazımında gazetecileri etkileyen unsurlar; gazetecilik nitelikleri, haber kaynakları ve gazetecilik rutinleri olarak sıralanmaktadır. Gazetecilik nitelikleri açısından ilk noktayı eğitim oluşturmaktadır. Gazeteciler mesleki donanımını bazen okudukları iletişim fakültelerden alırken, bazen de “alaylı” olarak tabir edilen sektörün içine girip süreç içinde gazetecilik yeterliliğine kavuşmaktadır. Personel sirkülasyonunun çok olması ve istihdam olanaklarının da azlığı gazeteciye oto-sansüre açık bırakmaktadır. İşini kaybetme tehlikesiyle her an karşı karşıya olabileceğini düşünen gazeteci gazetenin sahiplik unsuruna uygun hareket etmektedir. Gazetenin sahiplik unsuruyla çelişecek konuları göz ardı ederek onu yazmama eğiliminde olabilmektedir. Bu şekilde oto-sansür uygulamaktadır. Fakat bazen tam tersi şekilde gazetecilerin reklam veren ve resmi organlardan gelen baskılara karşı daha dirençli oldukları görülmektedir. Bu direnci gösteren gazeteciler, gün gelip konjonktürün değişebileceğini göz önünde bulundurmaktadırlar. Türkiye’deki ekonomik ve siyasal sistem içinde çok kısa sürede yaşanan değişimler; gazetecilerin kendilerini haber yapma konusunda rahatlatan unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu durum konjonktürün değişmesi olarak ifade edilmektedir. Gazetecilik yeterliliğine ilişkin diğer bir konuda; haber kaynaklarıyla ilişkileri içermektedir. Gazetecinin haber kaynağıyla ilişkileri

kişisel özellikleriyle doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Akademisyenlerle ilişkilerde konuya hâkimiyet ve doğru soruları sorabilmek önem arz etmektedir. Haber bulmada ise gazetecinin “acar” ve atik, girişken ve araştırmacı bir yapıya sahip olması gazetecilik yeterliliği açısından önemlidir.

Gazetecilik rutinleri açısından gündem yoğunluğu ve çevre haberlerinde kullanılan sansasyonel dil ve üslup dikkat çekmektedir. Gazetelerde çok az eleman çalıştırılmaktadır ve gündem de yoğundur. Bu yoğun gündem içinde gazeteci birçok farklı alandan haber takip etmek ve yapmak zorunda kalmaktadır. Bu durum gazetecinin uzmanlaşmasını engellemektedir. Mevcut sistemde editöryal kadronun çevre haberciliği üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri büyüktür. Olumlu etkileri, muhabire çevre haberi yapması için gerekli zamanın sağlanması, onun haberine gazete içinde yeterli yer vermesi şeklinde gelişirken; olumsuz etkisi editörün çevre konusunda bilgisizliği önemli bir çevre olayını gündeme almama, çevre haberine ciddiyetle yaklaşmama, çevre haberini sansasyonel haber üslubuyla değerlendirme şeklinde olmaktadır. Editör kontrolü ve editörün bilgisizliği konusunda Anderson (1997), Bennett (2000), Nelkin (1994) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. Gazetecilik rutinleri gazetecinin karşılaştığı kısıtlamaları da içermektedir. Tüm bu çerçevede araştırmanın bulguları alanyazında belirtilen gazetecilik rutinlerine yönelik çalışmalarla ortak noktası bulunmaktadır. Bu yönelik, Parlour (1980) ve Hutchins ve Lester (2006) tarafından yapılan çalışmalar, resmi kuruluş ve kurumlardan gelen baskıları anlatırken; Behariell (1992) ve Reis (1999) tarafından yapılan çalışmalar iş dünyasından ve reklamverenden gelen baskıları içermektedir. Diğer çalışmalar ise (Detjen vd., 2000; EEA, 1998; Kovach ve Rosenstiel, 2007; Nelkin, 1994; Roger, 2002) zaman ve yer kısıtlamasına yöneliktir.

Haber kaynakları açısından bakıldığında alanyazındaki çalışmalarda olduğu gibi en güvenilir kaynaklar bilim insanları ve akademisyenlerdir (Beharill, 1992; Detjen vd., 2000; Stocking ve Holstein, 2009). Specter (2001) tarafından yapılan çalışmada okuyucular bilim insanlarını güvenilir bulduğu için gazetecilerin de bilim insanlarını haber kaynağı olarak tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de bu durumun farklılaştığı iki nokta vardır. Birincisi “star bilim insanlarının” haber olarak kullanılmasıdır. Gazetecilerin son yıllarda “star bilim insanı” olarak medyada boy

gösteren bilim insanlarını zaman zaman tercih etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Bunun nedeni basına konuşacak bilim adamı bulmakta zorluk çekilmesi ya da gazetecinin derinlemesine araştırma yapıp o konunun uzmanını bulması için yeterli zamanının olmamasıdır. Kolay ulaşılır olması ve bu kişilerin medyaya konuşmayı bilmesinden dolayı “star bilim insanları” tercih edilmektedir. Bilim insanlarının çoğu gazetecilere konuşurken konunun teknik ayrıntısına girmektedir. Bu teknik bilgiyi anlama konusunda uzman bilgiye sahip olmayan gazeteci de kimi zaman haberi yanlış şekilde kaleme almaktadır. Bunun önüne geçmek için, konuyu gazeteci ve halkın anlayacağı şekilde anlatan star bilim insanlarına haber kaynağı olarak başvurulmaktadır. İkinci nokta ise bazı bilim insanlarının şirketlere danışmanlık yapması nedeniyle bilim insanlarına da temkinli yaklaşılmasıdır. Gazetecinin uzmanlaşmaması burada da yapısal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Uzman gazeteci olup o konuyu pek çok kaynaktan araştırıp yazsa bile bu sefer teyide dayalı haber anlayışı sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Yazdıklarının başkaları tarafından teyit edilmesini isteyen ve bekleyen gazetecilik anlayışı muhabirlerin bilim adamlarını teyit mercisi gibi görmelerine neden olmaktadır. Gazetecilerin pek çok haberi aldıkları kaynak olarak STK’ları gösterebilirler de STK’lara karşı da temkinli bir duruşun olduğu gözlemlenmektedir. STK’lara destek olan ya da işbirliği içinde kampanya düzenleyen şirketlerin kimi zaman yeşil aklama yöntemi olarak bu kuruluşları kullanabilme olasılığına karşı STK’lara da gazetecilerin en fazla haber olabilecek unsurları paylaşımlarına rağmen temkinli yaklaşmaktadır. Gazetecilerin en temkinli yaklaştıkları grup iş dünyasıdır. İş dünyasından gelen bilgileri araştırmadan başka kaynaklardan doğruluğunu teyit ettirmeden yazmamaktadırlar. Gazetecilerin iş dünyasına ilişkin çekincelerinden birini de reklam kaygısı oluşturmaktadır. Şirketler çevreci faaliyetlerini bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak görmekte ve bunun duyurulması konusunda reklam kozlarını kullanarak baskı yapmaktadır. İş dünyasının kaynaklık ettiği haberlerin “reklam-haber” niteliği taşıdığını belirtmektedirler.

Gazeteciler en fazla sıkıntı çektikleri haber kaynağı resmi kurum ve kuruluşlardır. Çevre ve Orman Bakanlığı ve buna bağlı alt kuruluşlardan bilgi edinmekte oldukça zorlandıklarını ifade etmektedirler. Resmi kurumlardan bilgi akışının olmadığını belirten muhabirler, en çok görüşüne ihtiyaç duyulan kurumun ketum tavrından şikâyet etmektedir. Çoğu zaman resmi açıklamanın gelmesi için haberin bekletildiğini, haber

güncelliğini kaybedecek raddeye geldiğinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından cevap yazıldığını dile getirmektedirler. Resmi kurumlardan cevabın genellikle savunma içeren ve gazetede haber çıktıktan sonra habere ilişkin açıklamalara ilişkin olduğunu belirtmektedirler. Haber yazılmadan önce sorulan sorulara ilişkin cevap verilse daha sağlıklı ilişkiler kurulacağını altı gazeteciler tarafından çizilmektedir. Bir diğer sorun da “yandaş medyaya” ya da “tanıdık muhabire” iltimas geçildiğine yöneliktir. Çevreye yönelik bazı istatistiksel bilgilerin ya da yeni girişimlere içeren uygulamaları içeren bilgilerin sadece bu kişilerle paylaşıldığı iddia eden muhabirler, resmi kurumlardan bilgi almakta bu gazeteci arkadaşlarını ikincil haber kaynağı olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir. Aynı zamanda gerek istatistiksel bilgi gerekse icraat ve açıklamalar bağlamında resmi kaynaklara bağımlıdırlar. Reis (1999) tarafından yapılan çalışmada da bu bağımlılık vurgulanmaktadır.

Bir başka sorun çevre haberlerinin dili ve niteliği üzerinedir. Sansasyonel olayların haber olması anlayışı, çevre haberleri içinde geçerlidir. Eğer çevreye ilişkin sorun sansasyonel nitelik taşıyorsa gazetede o olay için yer açılmaktadır. Türkiye’de yaşanan bu durumun aynısı yurtdışında yapılan çalışmalarda da gözlemlenmiştir. Uppal (2003), tarafından ABD ve Hindistan’daki gazetelerin çevreci eylemleri nasıl sunduğuna yönelik çalışma, sadece sansasyonel olayların gazetede yer aldığını göstermiştir. Adam (2003) ve Dunwoody ve Griffin (1994) tarafından yapılan çalışmalarda felaket haberlerinin gazetede kolayca yer bulduğunu gösterirken; Haliqia (2009) tarafından çalışma somut olayların haber olduğunu riskleri görünmeyen küresel ısınma gibi konuların haber olamadığını göstermiştir. Sansasyonel niteliği yoksa çevre haberleri çoğu zaman gazete sayfasında kendine yer bulamamaktadır. Çevre haberleri neden-sonuç ve çözüm noktasında ele alınması gereken haberlerdir. Mevcut gazetecilik rutinleri çoğu zaman sonuç odaklı bazen nedenlere yer vererek ama çözüm noktasında ve de sorumlular noktasında çevre haberlerinin ele alınmasına izin vermemektedir. Çevre haberleri iş dünyasının, STK’ların ve resmi kurumların açıklamalarını içeren bir yapıdadır. Uzmanlaşma önündeki engeller ve personele gerekli zamanın sağlanmaması gazetecilikte “rutin haber takibi” olarak adlandırılan basın toplantısı, basın bülteninden sağlanan bilgilerle haber yazımına neden olmuştur. Çevre haberi, bir gazete haber türünün dışında gazetecinin dünyaya ve kendine bakış biçimini içermelidir. Bir nevi sosyal sorumluluk unsuru taşımaktadır. Bu yüzden geleneksel haber piramidiyle çevre

haberi yazılması zor olmaktadır. Piramit ilk paragrafta her şeyi en özet şekilde söylemektedir, sonrasında editör haberin alt kısımdan ihtiyaç duyulduğu şekilde haberi kesebilmektedir. Çünkü haberin sonuna doğru paragraflar önemsizleşmektedir. Çevre haberlerinin ise bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Çünkü bir hayvanın / bitkinin / alanın başına gelen olay tüm ekosistemi etkileyecek bir olaydır. Bu yüzden ciddi haber kategorisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki çevre gazetecileri çevre haberlerinin çok ciddi tonda işlenmemesinden börtü böcek haberi olarak değerlendirilmesinden ve dilinin basitleştirilmesinden şikâyet etmektedir. Uysal, renksiz, kararsız dilden çekinilip, güçlü yazının kısa ve öz olması gerekliliğinden yola çıkarak, okuyucuyu sıkmadan ve onları heyecanlandıracak şekilde haberi yazmak ulaşılacak okur sayısını artırabilir. Sade, basit bir dil ama etkili sözcükler çevre gazetecisi için çok önemlidir ve bu da gazetecilik becerileriyle alakalı bir durumu içermektedir. Alanyazına bakıldığında Friedman (1983), Frome (1998), Koladai-Matchett (2009) tarafından yapılan çalışmalarda, çevre gazeteciliğinin üslup ve dili üzerine çıkarımlar yer almaktadır. Çalışmalar bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde dilin sansasyonel olmasını eleştirmektedir. Çevre haberlerinin içeriğinin saptırılmadan basit ve anlaşılır şekilde yazılması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır.

Çevre haberlerinin gazetelerdeki sunumu: Çevre haberlerinin içeriğine bakıldığında çevre haberlerinin daima gazetede yer bulan ve fotoğraf eşliğinde sunulan haberler olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, toplam 471 haber analiz edilmiştir. Sayısal olarak en fazla haberin yayınlandığı gazete Habertürk'tür. Gazetelerin çıktığı sayfa sayısı ve haber sayısı orantılandığında durum farklılık arz etmektedir. Habertürk gazetesi günlük ortalama 70 sayfa çıkarken, Radikal gazetesi 24, Zaman gazetesi 28 sayfa çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Radikal gazetesinin çevre haberlerine en az Habertürk kadar yer verdiği söylenebilmektedir. Habertürk gazetesinde çevre sayfasının olması ve bu sayfaya her gün bir sayfa manşetinin atılması Habertürk gazetesindeki manşet sayısının 60 ile en fazla olmasına durumuna yol açmıştır. Çevre haberlerinin genellikle sayfada kuşak haber şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Gazetelerde çevre haberleri yaz aylarında daha fazladır. Bunun nedeni yaz aylarında meclisin kapalı olması, siyasi ve ekonomik gündemin yaz tatili nedeniyle azalmasıdır. Haber gündemi azalınca, gazeteler çevre haberlerine daha çok yer vermektedir. Çevre haberleri, içeriği ve önemi itibarıyla sıcak/ciddi haber unsurları taşıyan haberlerdendir. Fakat çevre

haberleri gazetelerde yumuşak haber kategorisinde değerlendirildiği söylenebilir. Yumuşak (soft) haber, raf ömrü uzun olan haberlerdir. Okuyucunun o haber hakkında bugün ya da bir hafta sonra bilgi almasının bir önem taşımadığı düşünülen haberlerdir. Bu haberler, insanların duygularını harekete geçirecek şekilde dokunaklı biçimde kaleme alınmaktadır (Chan, 1999).

Çevre haberinin hangi kapsamda yazıldığına ilişkin yapılan analizde haber kaynağının açıklamaları %30,8; eleştiri %23,4; bilimsel bilgi %11,7; uyarı %15,1, övgü %10,8 şeklinde olduğu görülmektedir. Bu haberlerin niteliklerine bakıldığında haber kaynağı açıklamalarına dayalı haberlerin aktarma haberi şeklinde genellikle resmi kurum ve kuruluşlar ve iş dünyasının faaliyetleri ve açıklamalarını içerdiği görülmektedir. Eleştiri boyutu taşıyan haberler doğrudan gözlemlenebilen çevresel sorunlara ilişkin nitelik taşıırken (orman yangınlarına zamanında müdahale edilememesi gibi), uyarı niteliği taşıyan haberler, uzun vadede sonuçları gözlemlenebilecek çevresel sorunları (küresel ısınma gibi) içermektedir.

İncelenen çevre haberlerinin yarıya yakını çevre sayfasındadır. Çevre haberlerinin sadece %2,3'lük kısmı ilk sayfada yer bulmuştur. İlk sayfada yer alan çevre haberleri, sansasyonel özelliği olan ve ilgi çekicilik boyutu yüksek, yerellik unsuru taşıyan sel, orman yangını gibi haberlerdir. Arka sayfada yer alan haberler ise, genellikle foto-haber ya da büyük fotoğraf kullanılarak yapılmış kuşak haberlerdir. Hayvan veya bitki fotoğrafıyla sayfayı rahatlatmaya yönelik haberlerdir. Çevre haberleri haber editörü tarafından ya göz ardı edilmekte ve hiç sayfada yer bulmamakta ya da gazete politikası gereği eğlenceli bir kimliğe büründürülüp içeriğinden uzaklaştırılmakta ve bu şekilde sunulmaktadır. Bu tür haberlere özellikle hayvan, nesli tükenen hayvan haberlerinde rastlanmaktadır. Bu hayvanların en sevimli halleri, güzel fotoğrafları yayınlanmakta, sayfaya bir hoşluk katması sağlanmakta bu hayvanların nesillerin tükeniyor olduğu gerçeği arka plana atılmaktadır. Çevre haberinin çok çeşitli içerikte sunulması ve çevre haberlerine ekonomiden toplum, yaşamdan politikaya kadar çok çeşitli sayfalarda rastlanması; gazetenin yazı işleri ekibinin çevre haberini nasıl kategorileştireceğini bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni uzmanlaşmanın olmamasıdır. Çevre haberlerinin çevre, yaşam, toplum, ekonomi, yurt haberleri gibi farklı haber sayfalarında yer alması çevre haberlerinin kategorileştirilememesinden kaynaklandığı

çıkarmı Anderson (1997) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmadaki bulguların bu benzer olması çevre haberlerinin dünyadaki durumuna yönelik genel bir bakışçısı olarak nitelendirilebilir.

Haber konularına bakıldığında en çok haber olan konu hayvanlara ilişkindir. Hayvanların bu denli çok haber olmasının nedeni, hayvan haberlerinde kullanılan fotoğraflardır. Fotoğraf sayfayı rahatlatmakta, hem sayfaya hem de habere olan ilgiyi artırmakta ve dikkat çekmektedir. Gazeteye bir haberin girmesini kolaylaştıran unsurlardan biri fotoğraftır. Eğer haber etkili ve güzel bir fotoğraf içeriyorsa o haberin sayfada yer bulma olasılığı da fazladır. Hayvan konulu haberler genellikle güzel ve ilgi çekici fotoğraflar ile sunulduğu için sayfada yer bulma olasılığı da fazla olmaktadır. Çevre haberleri fotoğrafla sunulmaktadır. Hatta kimi zaman birden fazla fotoğraf ile çevre haberinin sayfada yer aldığı görülmektedir. Çevre haberinde bol fotoğraf kullanılması alanyazındaki yer alan diğer çalışmalarda da görülmektedir. Hasan (2007), çevre haberlerinde mutlaka insanların ilgi göstereceği fotoğraflar bulunmakta olduğunu, bu fotoğrafla insanların kızgınlık, acıma, hüznü ve korku duygularına seslenildiğini belirtmektedir. Hasan, fotoğraf eşliğinde sunulan bu haberler çevre sorununa ilişkin gerçek durumu yansıtmadığını amacın haberi yumuşatarak okuyucunun ilgisini çekmek olduğunu vurgulamaktadır.

İş dünyasından gelen ve çoğunlukla ekonomi sayfalarında yer alan haberler, tek bir kaynaktan hazırlanmış ve genellikle halkla ilişkiler uzmanları tarafından kaleme alınmış metinlerden oluşmaktadır. Halkla ilişkiler uzmanları tarafından hazırlanmış ve editöryal kadro tarafından takla attırılarak¹⁶ yazılıp gazetede sayfasına konulmaktadır. Bu tür haberlerin yüklemeline bakıldığında “gerçekleştirildi” ibaresinin sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bu ifade genellikle halkla ilişkiler bültenlerinde kullanılmaktadır. Halkla ilişkiler uzmanı bir kurum ve kuruluş için çalıştığı için yapılan faaliyetleri “gerçekleştirildi” yüklemiyle kalem almaktadır, çünkü o faaliyet o kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Gazetecilik yüklemelerinde bu ifade mevcut değildir. Bu ifadenin kullanılması o haberin bir halkla ilişkiler uzmanı tarafından hazırlanmış bültenden alındığının göstergesidir. Bu haberlerin genellikle imzasız olarak yayınlandığı

¹⁶ Takla attırmak gazetecilik jargonunda bir ajans ya da bültenin gazetenin dil ve üslubuna göre tekrar yazılması anlamına gelmektedir.

görülmektedir. Bu haberler genellikle sütun haber olarak değerlendirilmektedir. Özellikle ekonomi- kalkınma çerçevesinde yapılan haberlerin reklam ve halkla ilişkiler bakışısıyla yazılması olgusu alanyazında Talay'ın (2001) çıkarımlarıyla örtüşmektedir. Talay, ekonomi haberlerinde çevreci teknolojilere yer verilmesi bu teknolojilerin kullanılması ve tanıtılmasına yaramaktadır. Bu haberlerin tanıtım ve halkla ilişkilerin yanı sıra bilgilendirici özellik taşıdığı söylenebilir.

Çevre haberlerinde yerellik unsurunun fazlaca yer aldığı ulusal haber ajansı ve de gazetecinin imzası ile çıkan haberlerden çıkarım yapılabilecek diğer bir unsurdur. Yerellik unsurunun kullanıldığına ilişkin bir diğer veri de çevre haberlerinin toplum, yaşam, yurt gibi genellikle yerel haberlerin verildiği sayfalarda yer almasıdır.

Haber kaynağı olarak resmi kurum ve kuruluşların haberde daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bunun birinci nedeni resmi kurum ve kuruluşların faaliyet ve açıklamalarının halkı ilgilendirmesi ve bu yöndeki haberlerin dikkat çekicilik özelliğinin fazla olmasıdır. Diğer nedenleri ise, resmi kurum ve kuruluşların çevre konusunda çok fazla iş yaptıkları izlenimi vermek için gazetecileri özellikle faaliyetleri konusunda haber olarak beslemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni de çevre sorunlarının yapısal çözümleri konusunda fazla yetkisi olmayan halkın rızasını almaktır. Gazetecilerin resmi kurum ve kuruluşların faaliyet ve açıklamalarını onaylayan şekilde haberini yazmasının nedeni ise medya ve devlet arasındaki ekonomik çıkara dayalı ilişkidir. Resmi kurum ve kuruluşların kaynaklık ettiği haberler gazeteci tarafından onay alan bir dilde yazıldıysa; çerçevesinin ekonomik-kalkınma çerçevesi olduğu görülmektedir.

İş dünyasının ve resmi kurum ve kuruluşların haber kaynağı olarak daha çok kullanılması bulgusu, alanyazındaki diğer çalışmalarla benzerlik taşımaktadır. Pompper (2001) devlet ve ekonomi çevrelerinin çevresel riskler bakımından birincil kaynakları olduğunu ortaya koymaktadır. Archibald (1996) ve Martin (2002) tarafından yapılan çalışmalarda da resmi kurum ve kuruluşların birincil kaynaktır. Randazzo (2001) çalışmasında medyanın habere yaklaşımının medya ve iş dünyasından yana olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de Koçak (2006) tarafında yapılan çalışmada da çevre haber söyleminin resmi söylem içerdiği belirtilmektedir.

Bilimsel dergilerin haber kaynağı olarak çok kullanılmadığı görülmektedir. STK'lar tarafından hazırlanan bilimsel raporlar, STK'ların gazeteciye bunu servis etmesiyle haber yapılmaktadır. Gazetecilerin bilimsel dergi okuma gibi bir alışkanlıkları olmadığı ya da bunu araştırarak yeterli zamanları olmadığı buradan çıkarılacak sonuçtur.

Yayınlandığı mevsime göre haber konularına bakıldığında, orman yangınlarının daha çok olduğu yaz ve sonbahar aylarında olduğu görülmektedir. Bu durum haberin gazete sayfasına girmesi için anımsalılık özelliği taşıması gerektiğinin yanı sıra, koruma ve önlemeye yönelik haberlerin yapılmadığının da bir göstergesidir. Küresel ısınma haberleri de yaz mevsimi dışında sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında daha çok haber olduğu görülmektedir. Bunun birinci nedeni araştırmanın yapıldığı 2009 yılında havaların sıcak geçmesi ve ılık geçen mevsimlerin müsebbibi olarak küresel ısınma olgusunun gösterilmesidir. Yaz aylarında hava hâlihazırda sıcak geçeceği beklentisi olduğu için bu aylarda küresel ısınma haberine çok rastlanmamaktadır. Bu durum küresel ısınma haberlerinin hava durumuyla ilişkilendirilerek sunulduğunun bir göstergesidir. İlkbahar ve yaz aylarında çevreci eylem veya çevrecilerin yaptığı etkinliklerin haberleri gazete sayfalarında daha çok yer bulmaktadır. Bunun nedeni öncelikli olarak gündemin boşalması ve gazetenin bu tür haberleri yayınlatabilmesi için yeterli yerinin olması, ikinci nedeni de Türkiye'de havaların ısınmasıyla eylem ve etkinliklerin sayısının artmasıdır. Su kirliliğine ilişkin haberler deniz mevsiminin açılmasıyla yani özellikle yaz aylarında gazete sayfalarında daha fazla yer almaktadır. Aynı şekilde hava kirliliğine ilişkin haberlerde kış aylarında, soba ve kaloriferlerin yakılmaya başlamasıyla artmaktadır. Gazeteler mevsime ve o mevsimin getirdiği sorunlara göre farklı çevre sorunlarına yer vermektedir. Her mevsim rastlanan haber konusu hayvanlara ilişkindir. Haber konularının dönem dönem ya da mevsim mevsim değişiklik gösterdiği Bendix ve Liebner (1999), Boykoff (2008), Dispenda ve Brulle (2003), Guedes (2003), Pompper (2001), Schmid vd. (2009) tarafından yapılan çalışmalarda görülmüştür. Türkiye'de de Birsen ve Birsen (2009), Karasinir (1991) ve Yıldırım (1995) tarafından yapılan çalışmalarda çevre haberlerinin sayı ve niteliğinin mevsimden mevsime farklılaştığı ortaya konmuştur.

Çevre haberlerinin gazetede nasıl yer bulduğuna ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak olursa; çevre haberleri genellikle fotoğraf eşliğinde sayfayı rahatlatma unsuru olarak kullanılan haberlerdir. Gündemin az olduğu yaz aylarında daha fazla çevre haberi vardır. Gazetelerin çevre sorunlarında ele aldığı konular, mevsime ve o mevsimin gerektirdiği doğa olaylarına göre değişmektedir.

Örneklem kapsamındaki gazetelerde çevre haberlerinin nasıl ele alındığına ilişkin ortak saptamaların ardından bu gazetelerin teker teker çevre haberlerini nasıl yer verdiğine ilişkin açıklama yapmak gerekmektedir. Çevre haberlerinin sayısı yaz aylarında fazla olmasına rağmen Zaman gazetesinde bu durum tam tersidir. Zaman gazetesi belediye gibi resmi kurumların icraatlarını ve iş dünyasının girişim ve etkinliklerini genellikle haber yapmaktadır. Yaz aylarında bu tür açılış, girişim vb. faaliyetler pek olmadığından yazın Zaman gazetesinde yayınlanan çevre haberleri sayısı da azdır. Radikal gazetesinin belli bir sayfada çıkması çevre haberlerinin yaz ayları dışında çok yer bulmasını engellemektedir. Diğer mevsimlerde ekonomik ve siyasal gündem daha yoğun olduğundan çevre haberleri daha az tercih edilmektedir. Habertürk gazetesinin özel bir çevre sayfası bu gazetenin çevre haberlerinin hangi mevsimde daha çok yer verdiğine ilişkin bir çıkarım sağlanmasını engellemektedir.

Çevre haberlerinin hangi sayfalarda yer aldığına bakıldığında Habertürk'ün özel bir çevre sayfasının olması çevre haberlerini bu sayfada değerlendirilmesini sağlamaktadır. Diğer sayfalarda çevreye ilişkin haberlere rastlanmamaktadır. Zaman gazetesinde özünde ekonomi haberi niteliğindeki; bir şirketin enerji tasarrufu sağlayan ürünleri, çevreye yönelik kampanyası gibi iş dünyasının açıklama ve faaliyetleri çokça haber olmaktadır ve bu tür haberlerin sayısı diğer gazetelere göre daha fazladır. Çevreye ilişkin diğer haberler Zaman gazetesinde yerel / yurt haberleri sayfalarındadır. Bu sayfalarda yer alan haberlerin konusu ise belediyelerin atık toplama araçları ve park bahçe düzenlemeleri üzerinedir. Radikal gazetesindeki çevre haberleri gazetenin toplum ya da güncel başlığı taşıyan genellikle yerel ve yurt haberlerinin bulunduğu sayfalardadır. Yaşam sayfalarında yer alan çevre haberlerindeki haberlerin konusu ise küresel ısınma gibi küresel boyutu olan çevre haberlerini içermektedir.

Haberde geçen ana konular da gazetelere göre farklılık göstermektedir. Habertürk gazetesi ana akım gazete olduğu ve haberlerinde çok fotoğraf kullanmasından dolayı

fotoğraf içeren özellikle hayvan ya da bitkileri ele alan haberlere sık sık yer vermektedir. Habertürk gazetesinde enerji ve madencilik temelli çevre sorunlarına hiç rastlanmamaktadır. Bu iki konu çevresel boyutlarıyla haberlerde yer almamaktadır. Bunun nedeni gazete sahipliğinin bu konudaki ekonomik yatırımlarıdır. Ciner Grubu ekonomik faaliyet alanları içinde madencilik bulunmaktadır ve nükleer enerji santrali yapımında yer almak doğrultusundaki girişimleriyle bilinmektedir. Radikal gazetesinde en çok yer alan haber konusu hayvanlardır. Hayvanların bu kadar çok yer alması daha önce de açıklandığı gibi fotoğraf kullanımı ile ilgilidir. Radikal gazetesinde yer alan hayvan haberlerin nesli tükenen canlıları içermesi nedeniyle diğer iki gazeteden ayrılmaktadır. Zaman gazetesinde yer alan çevre haberleri çevre politikaları ve çevreye ilişkin resmi ve iş dünyasının yaptığı yatırımları içermektedir. Bu bağlamda Zaman gazetesinin resmi kaynaklara dayalı haber yapma eğilimde olduğu söylenebilmektedir. Küresel ısınma konusunda en fazla haber Radikal gazetesindedir. Eylem haberleri Radikal gazetesinde etkinlik ve kampanya haberleri ise Habertürk gazetesinde görülmektedir. Zaman gazetesi ise tarım konusundaki haberlere en çok yer veren gazetedir. Gazetelerin sayfalarında öne çıkarttıkları konuların okuyucu profili ile alakası olduğu görülmektedir. Zaman gazetesi abonelik ve dağıtma ağıyla şehirde olduğu kadar taşrada da etkindir. Bu nedenle tarım ve hayvancılıkla uğraşanları ilgilendirebilecek tarım, kuraklık, hayvancılık konulu haberlere diğerlerine göre daha çok yer vermektedir. Orman ve ağaçlandırma konulu haberlerin yayınlanmasında Zaman ve Habertürk benzer tavır sergilerken Radikal farklılaşmaktadır. Radikal gazetesi bu tür haberlere orman yangını olduğunda yer vermekte ve haberde de önlem alınmamasını ve söndürme faaliyetlerinin yetersiz kalmasını eleştiren tarzda haber yazmaktadır. Habertürk ve Zaman ise sadece yangın haberlerine yer vermemekte bunun yanı sıra çeşitli kurum, kuruluş ve örgütler tarafından yapılan ağaçlandırma faaliyetlerini de haber olarak sayfalarına taşımaktadır. Ağaçlandırma ve orman, gazetelerin çevreye ilişkin verdiği haberlerde hayvanlardan sonra gelmektedir. Bu durum mevcut çevre denince orman ve ağaçlandırmayı öngören halk algısıyla da örtüşmektedir.

Haber içinde betimlenen unsura bakıldığında olayın kendisinin betimlendiği görülmektedir. Bu durum çevre sorunu ortaya çıktığında ancak haber olabildiğini göstermektedir. Eğer çevre sorunu devam eden süreklilik unsuru taşıyan bir şekilde ise haber olma olasılığı azdır. Bu çerçevede çevre haberlerinde anımsalılık unsurunun önemli

olduğu vurgusu yapılabilmektedir. Gazeteler arasında en bariz fark haberin nasıl betimlendiğine ilişkindir. Zaman gazetesi, haberde daha çok kurumu ve ürünü betimlerken, Radikal ve Habertürk'te insan betimlenmektedir. Bu bir tür yayın politikası göstergesi olarak sayılabilmektedir. Zaman gazetesi resmi kurum ve kuruluşların faaliyet ve açıklamalarına yer vermekte bu haberlerde açıklamalara dikkat çekmektedir. İş dünyası için ise onların çıktıları olan ürün üzerine odaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Zaman gazetesinin resmi ideolojiye paralel olarak çevre haberlerine yaklaştığı ve ekonomi ve kalkınma temelli olarak haberlere yaklaşmaktadır.

Haberi kimin kaleme aldığı o gazetenin çevre haberine verdiği önemim bir göstergesidir. Buna göre Radikal gazetesinde çıkan çevre haberleri muhabir genellikle de aynı muhabirin imzasıyla çıkmaktadır. Bu durum yazı işleri yönetiminin çevre haberi yapma konusunda muhabiri desteklediğinin bir göstergesidir. Çevre haberi yazmak her ne kadar Türkiye'de gazetecinin kişisel ilgi ve çabasıyla olsa da, yaptığı haberin gazetede yayınlandığını gören muhabir, bu konu üzerine daha çok gidecektir ve zamanla uzmanlaşacaktır. Çevre haberlerinin belirli isim tarafından yapıldığını gören haber kaynakları da muhabire daha çok veri sağlamaktadır. Bu yüzden olsa gerek Radikal gazetesinde STK ve bilim adamları kaynaklı haber sayısı fazladır. Bu duruma kısmen Habertürk gazetesinde de rastlanmaktadır. Habertürk gazetesinin avantajı çevre konusuna özel sayfası bulunmasıdır.

Gazeteler arasında bir değerlendirme yapıldığında, Zaman gazetesinin haberlerinin haber kaynağının açıklamalarına dayandığı görülmektedir. Özellikle resmi kurum ve kuruluşların kaynaklık ettiği haberlerde haber kaynaklarının görüşlerini aktarma şeklindedir. Bu yüzden bu haberler, haber kaynağının söyledikleri konusunda okuyucuyu bilgilendirme özelliği taşımaktadır. İş dünyasının kaynaklık ettiği haberler ise halkla ilişkiler ve reklam özelliği taşımaktadır. Bilim insanlarının görüşlerine en fazla yer veren gazete Radikal'dir. Bu nedenden ötürü uyarı niteliği taşıyan haberler daha çok Radikal gazetesinde rastlanmaktadır. STK'ların en çok haber olduğu gazete ise Habertürk gazetesidir. Gerek çevreci gruplar, gerek okullar, gerek STK'lar gerekse çevreci projelere imza atan şirketlerin haberlerine en fazla Habertürk'te rastlanmaktadır. Bunun nedenlerinden bir tanesi özel çevre sayfası bulunmasıdır. Gerek STK'ların gerekse şirketlerin o sayfada yer alma çabalarının kolayca karşılık bulmasıdır. Çünkü

evre sayfasında gazete editörüne direkt ulaşma imkânı bulmaktadır. Habertürk gazetesinin sol st köşesinde sayfanın editörünün kim olduğu yazmakta ve zaman zaman sayfada irtibat numaraları, adresleri verilmektedir.

Gazetelerin bulundukları ideolojik pozisyonun habere olan yaklaşımlarını etkilediği görülmektedir. Habertürk'n ana akım ve liberal çizgide yer alan bir gazete olması haberlerinde bilgilendirici ve ekonomik kalkınma perspektifinden, Radikal gazetesinin sosyal demokrat çizgide yer alması haberlerindeki yaklaşımın sosyal etki üzerinden, Zaman gazetesinin muhafazakr sağ çizgideki yapısı da haberlerinin mevcut resmi ideolojinin yanında ve ekonomik kalkınma yaklaşımıyla yapıldığını göstermektedir.

evre mühendisliği ğrencilerinin evre haberlerini değerlendirmeleri: evre haberlerine ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında öğrencilerin gazete okuma oranının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin üçte biri hergün, yarısından fazlası da haftada birkaç gün gazete okumaktadır. Okunan gazetenin dağılımına bakıldığında çalışma kümesini oluşturan Habertürk, Radikal ve Zaman gazetelerini okuyan öğrencilerin sayısı araştırmaya katılan öğrencilerin sayısının yarısına (%51) tekabül etmektedir. Öğrencilerin üçte ikisi gazetede ki evre haberlerini okumaktadır. Çevreye ilişkin haberleri öğrenciler genellikle internet, gazete ve televizyondan almaktadır. Bu ıkarımlar alanyazında Hausbeck vd. (1992) ve Birsen (2008) tarafından yapılan çalışmaları destekleyen niteliktedir.

Sosyal ağlar çevresel bilginin alındığı mecra olarak dikkat çekmektedir. Sosyal ağlar son birkaç yılda gündeme gelmiş özellikle arkadaş edinme ve arkadaşlarla etkileşimde bulunulan yerler olarak dikkat çekmektedir. Sosyal ağ sitelerinde örgütlenip, çeşitli etkinlik ve eylemlerde bulunan çevreci grupların mevcuttur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlası da çevreye ilişkin konulardan sosyal ağlar aracılığıyla haberdar olmaktadır.

Gazetelerin evre sorunlarına ele alışı ile öğrencilerin evre sorunları konusundaki değerlendirmeleri örtüşüp örtüşmediğine bakıldığında; gazetelerin yer verdiği evre konuları ile öğrencilerin önemli gördüğü evre konuları arasında farklılık bulunmaktadır. Gazeteler hayvanlar, orman ve ağaçlandırma, evre politikaları, nesli tükenen canlılar, küresel ısınmayı en fazla haber yaparken ğrencilerin Türkiye ve

Dünya'nın çevre sorunlarının önem sıralamasında Türkiye için hava kirliliği, su kirliliği, katı atık sorunu, bilinç eksikliği ve çarpık kentleşme dikkat çekmektedir. Cevapların öğrencilerin eğitimleriyle kesiştiği söylenebilir. Çevre mühendisliği bölümlerinde hava, su ve toprak ana başlığı ile çevreye yaklaşılmaktadır. Öğrencilerin de bu anabашlıklar çerçevesinde çevre sorunlarını tasnifledikleri görölmektedir. İlk üç başlık eğitimleriyle kesişirken; diğer sorunlar daha çok sosyal boyutla alakalı olan bilinç eksikliği ve çarpık kentleşmedir. Gazete haberleri ve öğrencilerin çevre sorunları sıralaması arasında Dünya'yı ilgilendiren çevre sorunu olarak küresel ısınma görölmektedir. Bu açıdan gazete ve medyanın küresel ısınma konusundaki haberleri öğrencilerde bir farkındalık oluşturduğu söylenebilir. Öğrencilerin Türkiye ve dünyayı ilgilendiren çevre sorunları tasnifindeki farklılık Chan (1999) tarafından yapılan çalışmada da ortaya çıkan coğrafi olarak yakın oldukları yerlerin sorunlarına daha fazla ilgi duydukları çıkarımını destekler niteliktedir.

Araştırmanın bir diğer sorusu öğrencilerin çevre haberlerine ilişkin görüşleri ne doğrultuda olduğuna yöneliktir. Çevre mühendisliği öğrencileri eğitimler dolayısıyla çevre sorunlarının genel nitelikleri, oluş nedenleri ve sorunların çözüm noktasında neler yapılması gerektiği hususunda bilgi sahibidir. Bu bilgileri doğrultusunda gazetelerde çıkan çevre haberlerine ilişkin öğrencilerin görüşlerine bakıldığında çevre haberlerine güvendikleri ve bu haberlerin gerçeği yansıttığını düşündükleri göze çarpmaktadır. Öğrenciler gazetelerin çevre sorunlarının çözümü ve neden çözölemediğine ilişkin konusunda okuyucuları bilgilendirmediğini düşünmektedirler. Öğrenciler aynı zamanda çevre haberlerine gazetelerde yeterince yer verilmediğini söylemektedir. Öğrencilerin gazetelerdeki çevre haberlerini değerlendirmeleri Major ve Atwood (2004) tarafından yapılan sadece olaylara odaklanılıyor nedenleri üzerinde durulmuyor sonucuyla benzerlik taşımaktadır. Stamm vd. (2000) tarafından yapılan çalışmada ise küresel ısınma haberleri üzerinden kişilerin haberleri nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmuştur. Stamm vd. çalışması da kitle iletişim araçlarında olayların nedenleri ve çözümleri üzerinde odaklanılmadığı sadece etkileri üzerinde durulduğu görölmüştür.

Öğrencilerin geneline ilişkin durum, bu doğrultuda iken, üniversitelerine göre farklılıklar mevcuttur. Gazetelerin çevre sorunları konusunda okuyucuları bilgilendirdiğine Atatürk, 19 Mayıs, Harran ve Anadolu üniversitesi öğrencileri

katılırken, 9 Eylül, Akdeniz ve Uludağ üniversitesi öğrencilerinin bu yargıya katılma oranı daha azdır. Aynı şekilde Atatürk ve Harran üniversitesi öğrencileri gazetelerin bilimsel gerçeklere yer verdiği değerlendirmesinde bulunurken, 9 Eylül üniversitesi öğrencileri bu görüşe katılmamaktadır. Üniversitelere göre öğrencilerin farklı okumalar yaptığı dikkat çekmektedir. Kodaçma sürecine ilişkin Hall (2003) mesajı alanların yani alıcıların egemen (başat), karşıt (muhalif), tartışmacı (müzakereli) olmak üzere üç tip açıklama yaptığını belirtmektedir. Egemen okuma; hegemonik bakış açısına uygun düşerken, karşıt okuma; mesajı kodlayan kişinin istediği anlama, tamamen zıt bir şekilde mesajın anlamının yorumlanması şeklinde ele alınmaktadır. Tartışmacı okuma ise, hem egemen okumanın bazı kodlarını benimsemeyi hem de bazı durumlarda müzakereye girmeyi içermektedir. Öğrencilerin devam ettikleri üniversiteye göre üç farklı okuma geliştirdikleri görülmektedir. 19 Mayıs ve Atatürk üniversitesi öğrencileri egemen okuma yapmaktadırlar. Resmi kaynaklardan ve iş dünyasının haber kaynağı olarak yer aldığı Zaman gazetesi ve Habertürk gazetesi bu iki üniversitede diğerlerine göre daha fazladır. Muhalif okuma yapanlar ise, 9 Eylül, Akdeniz ve Uludağ üniversitesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu öğrenciler daha çok Habertürk ve Radikal gazetesi okumaktadır. Öğrencilerin çevre sorunlarına duruşlarının muhalif yani mevcut statükonun karşısında olduğu görülmektedir. Anadolu ve Harran üniversiteleri ise müzakereleri okuma yapmaktadır. Bu öğrencilerin müzakereli okumaları öğrenci profillerinden kaynaklanmaktadır. Anadolu üniversitesi kentli ve taşradan gelen öğrencilerden oluşan bir profile sahiptir. Kentli öğrenciler sisteme muhalif bir tavır sergilerken taşradan gelenlerin daha biat eder bir nitelikte olduğu göze çarpmaktadır. Harran üniversitesindeki durum ise etnik kökenle ilgilidir. Üniversitede komşu illerden pek çok öğrenci vardır. Bu öğrencilerin bir bölümü sisteme muhalif bir tavır bir kısmının da sistemle uyum içinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerdeki bu farklılık üniversitelerin gazeteleri nasıl okuduğuna yönelik genel değerlendirmeyi etkilemiştir.

Çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapıldığında gazetecilerin, kurumlarının sahiplik unsuruna ve ideolojik yapısına göre haberlerini yapmakta oldukları görülmüştür. Bu haberler kaleme alınırken tiraj kaygısının yanı sıra, çekicilik, anıdalık, yerellik gibi haber değerlerine önem verilmektedir ve haberde rastlanan unsurlar bu şekilde belirmektedir. Okuyucunun çevre haberlerine yönelik değerlendirmesi ise kendi durduğu yer ve okuduğu gazeteye göre şekillenmektedir. Bu aşamada çevre gazeteciliği

iletişim sürecinde gazetelerin rızaya ve iknaya dayalı bir strateji izlediği görülmektedir. Okuyucuyu harekete geçirecek yorumda bulunmasını sağlayacak uyarı niteliği taşıyan çözüm nerileri içeren haberler bulunmamaktadır. Fakat bilgi sahibi olma ve farkındalığı artırmada medyanın / gazetelerin etkili olduğu görülmektedir.

5.2.neriler

Çalışma sonucu ortaya çıkan öneriler iki yönde sınıflandırılmıştır. İlki evre gazeteciliğinin nasıl yapılması gerektiği üzerine tavsiyeleri içermektedir. İkincisi ise bu konuda akademisyenlere yönelik yeni araştırma önerilerini barındırmaktadır. Gazetecilik boyutuna ilişkin öneriler şu şekildedir:

1. Editörler ve gazeteciler bilimsel makalelerin nasıl okunması ve haber yapılması konusunda eğitilmelidirler. Çünkü bilimsel bir çalışmanın sonuçlarının “-ebilmek” ya da “-dır” şeklinde olasılık bildiren veya kesin sonuç bildiren ifadelerin yerinde kullanılarak yazılmaması yanlış bilgi içerdiği için anlam kaymasına yol açarak sorun oluşturmaktadır.

2. evre gazetecilerinin anlaşılır haber yazması için evre terimlerini açıklayan bir sözlük oluşturulmalıdır.

3. Gazeteciler evre farkındalığını artıracak ekolojik yaşam tarzı haberlerine daha çok eğilmelidir.

4. Her ne kadar küresel ısınma, nükleer tehdit ve HES gibi evre sorunları daima basında yer bulsa da, gazeteci bunu okuyucu ilk kez okuyacakmış gibi düşünüp ona göre tüm süreci açıklayarak haberi kaleme almalıdır. Haberin arka planı okuyucunun anlayacağı şekilde her seferinde tekrar verilmelidir.

5. evre gazetecilerinin haberi nasıl yazacakları konusunda ipuçları veren, yol haritası niteliğinde bir kılavuz hazırlanmalıdır.

6. evre gazetecileri etkin şekilde örgütlenmelidir. Dernek bazında örgütlenme mesleki standartların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda etik kurallar da belirlenmelidir. rgtlenme yurtdışında benzer örgütler ile işbirliği olanağı da oluşturacaktır. Sendikal rgtlenme ise işveren baskısını önlemeye yardımcı olabilir.

7. Çevre haberlerinde en çok tartışılan konu objektifliktir. Objektiflikten anlaşılan haber kaynağından alınan bilgilerin aynen aktarılması, bir sorgulama ve araştırmaya tabi tutulmadan haberin yazılmasıdır. Gazeteci haberi okuyucuların değer yargılarını da göz önünde bulundurarak haberlerini yazmalıdır. Bu özgürlüğe sahip olmalarını sağlayacak sendika ve özlük hakları gazetecilere verilmelidir.

8. Gazeteciler objektiflik konusunda çevreci ya da kalkınmacılar tarafından aldıkları eleştirilere karşı “dünyanın iyiliği” savıyla haber yapmalıdırlar.

9. Gazetecilerin / muhabirlerin yanı sıra editöryal kadroda uzmanlaşma olmalıdır. Buna yönelik yapı geliştirilmelidir. Bu çevre konusundaki haberlerde yanlışların azalmasına neden olacaktır.

10. Akademisyenler ya da üniversitelerle irtibata geçilerek bilimsel yayınların düzenli takibi yapılmalıdır. Türkiye’de çevre konusunda neler yapılıyor konusunda, gerçek bilimsel veriler ışığında halk aydınlatılmalıdır.

Araştırma boyutuna ilişkin öneriler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Gençler arasında sosyal ağ kullanımı yaygınlaşmaktadır. Sosyal ağlar çevreye yönelik farkındalığın artmasında kullanılabilecek yeni mecra olarak dikkati çekmektedir. Aynı zamanda internet de çevre sorunlarından haberdar olmak için kullanılan mecralardan biridir. İnternet ve sosyal ağların çevre sorunlarının farkındalığına etkisi araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra televizyonun etkisi de araştırılması gereken bir konudur.

2. Öğrencilerin gazete haberlerini nasıl okumaları gerektiği üzerine ve de geleceğin bilim insanları gerçeğinden hareketle ve çalışmalarının medya aracılığıyla aktarmaları gerekeceğinden mühendislik fakültelerine medya okuryazarlığı ve iletişim derslerinin konulmasında yarar vardır.

3. Bütünleyici medya teorisi çerçevesinde hangi mecranın çevre haberlerini edinmede ne kadar etkili olduğu araştırılmalıdır.

4. Çevre konusunda eğitimleri dolayısıyla bilgi sahibi olmayan, yani çevre mühendisliği öğrencileri dışındaki kesimlerin yani kadınların, çocukların, yaşlıların da çevre haberlerini nasıl değerlendirdiği araştırılmalıdır.

5. İletişim fakülteleirnde çevre iletişimi ve çevre gazeteciliği derslerinin okutulması konunun Türkiye’de gelişmesi için gereklidir.

6. Çevre iletişimi konusunda bilimsel makalelerin yer alacağı bir dergi yayınlanmasında yarar vardır.

6.Ekler Listesi

	Sayfa
Ek 1: Derinlemesine görüşme soruları.....	210
Ek 2: Derinlemesine görüşme kodlama anahtarı.....	212
Ek 3: Sözleşme.....	216
Ek 4: İçerik çözümlemesi kodlama cetveli.....	218
Ek 5: İçerik çözümlemesi kodlama cetveli yönergesi.....	221
Ek 6: Anket.....	228

EK 1

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI

Gazetecinin geçmişi ve kişisel özelliklerine yönelik sorular

- Nasıl gazeteci olmaya karar verdiniz?
- Gazetecilik konusunda bir eğitim aldınız mı?
- Gazetecilik tecrübenizin ne kadarı çevre üzerine?

Çevreye duyulan ilgi üzerine sorular

- Çevre sorunlarıyla nasıl ve ne zaman ilgilenmeye başladınız?
- Çevreyle ilgili bir eğitim aldınız mı almayı düşünüyor musunuz?
- Çevre haberi yazmaya ne zaman ve nasıl başladınız?
- Çevre dışında hangi alanlarda haber yapıyorsunuz?
- Çevre muhabirlerinin kendilerini eğitecek kurum, kuruluş veya kurslar var mı? Ne ölçüde eğitim veriliyor?
- Çevre muhabiri olmak ne kadar eğitim ne kadar kişisel eğitimle ilgili?
- Sizce çevre gazetecisinin rolü nedir?
- Çevre gazetecileri arasında da bir uzmanlaşma gereksinimi var mı? Çevre konusunun hangi alanında uzmanlaşmak istersiniz?

Çevre haberciliğine yönelik sorular

- Türkiye'deki tüm gazeteleri düşündüğünüzde çevre haberlerinin kalitesi için ne söylersiniz?
- Çevre gazeteciliğinin geleceğine ilişkin öngörüleriniz neler?
- Çevre haberi yapmanız konusunda sizi teşvik eden unsurlar neler?
- Çevre haberciliğinin en belirgin sorunu sizce nedir?
- Çevre haberciliğinin geliştirilmesi konusundaki önerileriniz neler?
- Eğer değiştirme şansınız olsa çevre haberciliği konusunda neyin değişmesini isterdiniz?
- Türkiye'de çevre haberlerinin medyada yer alışı ve sunumlarına ilişkin bir değerlendirmede bulunur musunuz?
- Sizce medya çevre konusunda okuyucu/izleyicisinde bir farkındalık yaratıyor mu?
- Gazetenizde ne zamandan beri çevre haberi çıkıyor?
- İyi bir çevre haberi nasıl olmalı?

Haber kaynağına yönelik sorular

- Haberinizde kullandığınız kaynakları nasıl seçiyorsunuz nereden ulaşıyorsunuz nasıl buluyorsunuz?
- Haber kaynaklarınız genellikle kimlerden oluşuyor?
- Ne tür haber kaynaklarını kullanmayı tercih ediyorsunuz?(Basın bülteni, bilimsel rapor vs.)

- Yararlandığınız kaynakları güvenilirlik açısından değerlendirir misiniz? (iş dünyası, bilim insanı, resmi kaynaklar vs.)

Haber yazımı üzerine sorular

- Ne tür yaklaşımla haberi yazıyorsunuz (savunucu mu nesnel mi?)
- Çevre gazetecilerinin savunucu/nesnel olması tartışmalarında siz nerede duruyorsunuz?
- Çevre haberi yazarken ne hissediyorsunuz?
- İyi bir çevre haberi yazmak için neye gereksinim vardır? (zaman, para, yer vs.) Bunlar ne ölçüde karşılanıyor?
- Çevre haberi yazarken karşılaştığınız kısıtlamalar neler?
- Bir haberin araştırmaya değer olduğuna nasıl karar veriyorsunuz? Karar verme sürecinden başlayarak haber yazma sürecini anlatır mısınız?
- Çevre haberini nasıl organize ediyorsunuz?
- Çevre haberi fikrini nasıl buluyorsunuz?
- Bir haber üzerinde çalışırken hiç sorunla karşılaştınız mı? Ne tür bir sorun ? Nasıl üstesinden geldiniz? İşinizi nasıl etkiledi? Bu sorun çevre haberlerine has bir sorun muydu yoksa diğer haber türlerinde de karşılaşılan bir durum muydu?

Gazete Yönetimi

- Çalıştığınız kurumun nitelikleri sizin çevre haberi yapmanızı etkiliyor mu?
- Çalıştığınız kurum çevre haberi yapmanız için size gerekli serbestliği, ekonomik desteği ve zamanı sağlıyor mu?
- Kurumunuzda başka bir çevre muhabiri var mı? Çevre haberleri konusunda nasıl bir iş bölümü söz konusu?
- Gazetenin ideolojik pozisyonu ve yayın politikası çevre haberi yapmanızı etkiliyor mu?
- Türkiye ve çalıştığınız medya kuruluşu bağlamında mevcut çevre muhabirliği işinin itibarı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Gazetenin çalışma ortamı otosansür uygulamanıza neden oluyor mu?
- Gazetenizde gözlemlediğiniz ve çevre haberi için kısıtlama oluşturan durumlar nelerdir? Sizce bu sorunların üstünden nasıl gelinir?

Editörün etkisi

- Editörün politik bakış açısı haber yapımınızı etkiliyor mu?
- Editörünüzü yaptığınız çevreyle ilgili haberi yayınlaması konusunda ikna çabasına girdiğiniz oluyor mu?
- Editörün çevre haberini yayınlanmama nedeni sizce nedir?

EK 2

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI

1. Gazetecilik konusunda eğitimi var mı?

- Evet
- Hayır

2. Gazetecilik tecrübesinin ne kadarı çevre üzerine

- Büyük Bölümü
- Yeni ilgi duymaya başlamış
- Gazeteciliğe başladığından beri

3. Çevre haberi yapmaya nasıl başlamış?

- Rastlantısal
- Kişisel ilgi nedeniyle
- Gazetede o kadroda boşluk olması üzerine
- Kurumun ihtiyaçları nedeniyle yazı işlerinin yönlendirmesiyle

4. Çevreye ilişkin bir eğitimi var mı?

- Evet
- Hayır

5. Çevre konusu dışında haber yapmasının nedeni

- Kurumda muhabir istihdamının azlığı
- Gündemin yoğunluğu

6. Çevre gazetecisi mesleki formasyonunu nasıl sağlıyor

- Çeşitli kurslara katılarak
- Zamanla gelen uzmanlaşmayla
- Kişisel ilgiyle
- STK eğitimlerine katılarak

7. Çevre gazetecisinin rolü nedir?

- Çevrenin savunucusu olmak
- Çevre sorunları konusunda halkı bilgilendirmek
- Çevre sorunlarının nedenleri konusunda halkı bilgilendirmek
- Çevre sorunlarının çözümü konusunda aydınlatıcı bilgi vermek

8. Çevre muhabiri nasıl olmalı

- Nesnel

- Araştırmacı
- Çevreci aktivist

9. Türkiye’de çevre gazeteciliğinin kalitesini etkileyen unsurlar nelerdir?

- Uzmanlaşmanın olmaması
- Çevre haberlerinin ciddiye alınmaması
- Çevre haberlerine tecrübesiz muhabirlerin gönderilmesi
- Yazı işlerinin ilgisizliği
- Gazetecilerin habere doğa merkezli bakmamaları
- Çevre muhabirlerinin eğitimsizliği

10. Çevre haberciliğinin sorunları neler?

- Reklam baskısı
- Gazete sahiplerinin medya dışı yatırımlarda bulunması
- Deneyimli gazetecilerin olmaması
- Ucuz iş gücüne yönelinmesi
- Çevre haberlerinin itibarının olmaması
- Editörlerin çevre konusundaki bilgi eksikliği
- Kurumun ekonomik çıkarlarının gözetilmesi
- Zaman ve yer kısıtlaması
- Resmi kurumlardan bilgi akışının olmaması

11. Çevre gazeteciliği nasıl geliştirilebilir?

- Gazetecilerin bilimsel altyapısının geliştirilmesiyle
- Çevre haberleri için gazetede yer sağlanmasıyla
- Güvenilir haber kaynaklarıyla
- Gazetecinin uzmanlaşmasıyla
- Yazı işlerinin önem vermesiyle
- Gazetelerde istihdam artmasıyla

12. Çevre haberi medyada nasıl sunuluyor?

- PR çalışması amaçlı
- Reyting kaygısı
- Furya ya da moda haber olgusuyla

13. Gazetelerdeki çevre haberlerinin yapısı nasıl?

- Çevre sorunlarının nedenlerine yer verilmez
- İş dünyasının faaliyetleri haber olur
- Resmi kurumların faaliyetleri haber olur
- Çevre için alınacak önlemlere yer verilmez
- Sansasyonel olaylar ele alınır

14. Çevre gazetecisinin haber kaynağı

- Bilimciler-akademisyenler
- STK
- Dış haber ajansları
- Çevreci gruplar
- Bilimsel raporlar
- Bilimsel toplantı ve paneller
- Çevre Bakanlığı ve resmi kurum ve kuruluşlar
- Vatandaşlar
- İş dünyası vs. gelen basın bültenleri

15.Haber kaynağına bakış açısı

- Çevreci kampanyalara büyük sermaye grupları destek verdiği için STK’lardan gelen haberlere temkinli bakarım
- Bağımsız ve bağlantısız bilim adamlarına güvenirim
- Bir şirketle organik bağı olan bilimadamlarına temkinli yaklaşırım
- Medyaya konuşan akademisyenleri tercih ederim
- İş dünyasından gelen bilgileri çok güvenilir bulmam
- Bilim adamlarından gelen bilgileri güvenilir bulurum

16.Gazetecinin çevre haberi yazımındaki yaklaşımı

- Bilimsel gerçeklere yer vererek
- Çevreden yana tavır koyarak
- Tarafsız
- Bilgilendirici şekilde yorumsuz

17.İyi bir çevre haberi yazmak için neye ihtiyaç vardır?

- Zaman
- Gazetede yayınlanacak yeterli yere
- Gazetenin muhabirin yol, konaklama vb. ihtiyaçlarını karşılayacak gerekli mali yeterliliğe sahip olmasına
- Donanımlı haber kaynaklarına
- Gazetecinin araştırmacı, tecrübe, bilimsel altyapı gibi unsurlar taşımasına
- STK, resmi kurumlar ve şirketler tarafından yapılan basın toplantılarının takip edilip, ele alınan konuların soruşturulup yazılmasına
- Mesleki uzmanlaşmaya önem verilmesine

18.Çevre haberi yaparken karşılaşılan sorunlar

- Gazetelerin mülkiyet yapısı
- Gazetecinin işten atılma korkusuyla patronaj bazlı haber yapması
- Reklam baskısı
- Muhabir ve editöryel kadroda bilimsel altyapı eksikliği
- Zaman kısıtlaması

- Gazetenin bütçe kısıtlaması (seyahat masraflarının karşılanmaması nedeniyle yerinde gidip haber yapılmaması)
- Gazetenin ideolojik pozisyonu
- Devlet kurumlarından bilgi almada yaşanan güçlükler
- Uzman muhabir olsanız bile yazdığınızın başka birileri tarafından teyit edilmesini isteyen gazetecilik anlayışı

19.Çevre haberinin yayınlanmasında yaşanan zorluklar

- Gazete yönetiminin baskısı
- Reklamverenin baskısı
- Gazete sahibinin baskısı
- Hükümet ve resmi kurumlardan gelen baskı
- Gazetenin hedef kitesinden kaynaklanan haber dilinin basit ve yalın olmasına ilişkin baskı
- Haberin kısa yazılması yönündeki baskı
- Yazışlarından gelen baskı

20.Çevre haberinin dili nasıl olmalıdır?

- Bilimsel bilgiler karmaşık ve anlaşılması zordur, bu halkın anlayacağı şekilde yazılmalı
- İyi Türkçe bilgisi
- Haber yazım kurallarını bilmek
- Çalışılan gazetenin yapısı, magazin ağırlıklı gazetede basit, fikir gazetesinde daha ağır dil kullanılması

21.Gazetenin mülkiyet yapısı çevre haberini nasıl etkiliyor

- Büyük sermaye gruplarında olması onların yatırımlarıyla çevre sorunlarını keşistirebiliyor
- Kar amaçlı gazete çıkarılması, reklam verenin baskısına gazeteyi açık hale getiriyor
- Hükümetten ihale ve teşvik alma durumu devlet politikaları ve çevreye ilişkin çalışmalarını eleştiren haber yapmayı engelliyor
- Gazetenin ekonomik çıkarı her zaman en önde gözetilmesi gereken konu olarak öne çıkması

22.Gazete yönetiminden kaynaklanan sıkıntılar neler?

- Muhabir azlığı ve bu nedenle uzmanlaşmaya önem verilmeyip her muhabirin her haberi yapması
- Personel sirkülasyonu
- Zaman kısıtlaması
- Editöryel kadronun skandal ve spekülasyona yol açabilecek sansasyonel haberlere yer verme politikaları

23.Sektörde çevre muhabirine bakış nasıl?

- Genelde stajyer ve tecrübesiz kişiler çevre haberleriyle ilgilenir

- Artan çevre sorunlarıyla konumları gelecekte sağlamlaşacak olan muhabirlik dalı
- Börtü-böcek haberi yapan kişiler
- Yaptıkları haberler hafife alınan muhabir grubu

24.Çevre gazeteciliği ve oto-sansür konusu

- Yayınlanmayacağını bildiğim haberi yapmak için uğraşmam
- Yayınlanmayacağını bilsem bile yaparım
- Yayınlanması için kurumla iç mücadeleye girerim
- Gazeteci çalıştığı kurumun iklimini benimsiyor neyin haber olup olmayacağına başta ona göre karar veriyor

25.Yazı işlerinden kaynaklanan sıkıntılar nelerdir

- Çevre haberini küçümsemesi
- Çevre konusunda bilgi eksikliği
- Yeterli alan ayrılmaması

EK 3

Tarih:

SÖZLEŞME

Değerli katılımcı,

Öncelikle araştırmama gösterdiğiniz ilgi ve bana ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederim. Bu araştırma“Çevre haberlerinin yapısal analizi ve okuyucu farkındalığı” başlıklı doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışma, çevre muhabirlerinin çevre haberi yapım süreçlerini, bu süreçte yaşanan sıkıntı ve kısıtlamaları, gazetecinin çevre haberlerindeki pozisyonuna ilişkin profili ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle sizin görüş ve deneyimlerinize de başvurulmaktadır. Yapacağımız görüşme sırasında konuşmamızın bölünmesi, not almanın neden olabileceği sıkıntıları önlemek ve araştırma verilerinin geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla ses kaydı almak istiyorum. Ses kayıtlarında yer alan görüş ve deneyimleriniz yalnızca bilimsel veri olarak kullanılacak ve araştırmada gerçek adlarınıza yer verilmeyecektir. Ses kayıtları yalnızca güvenilirlik çalışması için alan uzmanı iki araştırmacı tarafından dinlenecektir. Ses kayıtları verilere dönüştürüldükten sonra kayıt altına alınmış görüşme kayıtları imha edilecektir. Görüşmeler gerek ses gerekse yazılı olarak yayınlanmayacaktır. Ayrıca araştırmada adınız belirtilmeyecektir. Bu açıklamaları okuduğunuz ve araştırmaya gönüllü olarak katıldığınız için teşekkür eder, araştırmadan istediğiniz zaman çekilebileceğinizi bildiririm. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza ve benim de size verdiğim sözleri tutacağıma ilişkin bu sözleşmeyi imzalamamızı uygun görüyorum.

Şimdiden çalışmaya sağladığınız katkı için teşekkür ediyorum.

Saygılarımla

Araştırmacı

Şule Yüksel Öztürk

Görüşülen:

EK 4

Kodlama Cetveli

Yazı numarası: **Kodlayıcının Adı:**

1.Gazete adı: 1.Habertürk 2.Zaman 3.Radikal

2.Haber sayfada nasıl yer bulmuş

1. Manşet haber 2. Kuşak haber 3. Sütun haber 4. Foto haber

3.Haberin yayınlandığı mevsim:

1.Kış 2. İlkbahar 3.Yaz 4. Sonbahar

4.Haberin yer aldığı bölüm

1. İlk sayfa	10. Araştırma
2. Son sayfa	11. Çevre
3. Yerel/yurt haberleri	12. Tarım
4. Politika sayfası	13. Turizm
5. Ekonomi-iş dünyası	14. Yaşam/toplum
6. Dış haberler	15. Magazin
7. Eğitim	16. Yazara ait bölüm
8. Spor	17. Polis-adliye
9. Dosya/Yazı dizisi	18. Diğer

5.Yazar

1.Muhabir/gazeteci	2.Ulusal haber ajansı
3.Uluslararası haber ajansı	4.Bir başka dergi ya da gazeteden alınan yazı
5.Bahsedilmemiş	

6. Haberin kaynağı

1.Resim kurum/kişi	2.Bilimsel Uzman
3.İş dünyası	4.Gazetecinin kendisi
5.Vatandaş	6.Sivil toplum örgütü
7.Çevreci gruplar	8.Bahsedilmemiş

7.Haberdeki ana konu nedir?

1. Yangın	15.Erozyon
2. Ağaçlandırma/ orman	16. Su kirliliği
3. Doğal parklar	17. Hayvanlar

4. Hava kirliliği	18. Sel
5. Nükleer Enerji	19. Termik santral
6. HES	20. Yenilenebilir enerji
7. Tarım	21. Atık
8. Geri dönüşüm	22. Sanayileşme
9. Ekoloji Bilimi	23. Çevre Politikaları
10. Küresel ısınma	24. Nesli tükenen canlılar
11. Çevreci etkinlikler	25. Çevreci kampanyalar
12. Çevreci eylemler	26. Toprak kirliliği
13. Çevreci ürünler	27. Yeni keşfedilen canlılar
14. GDO	28. Diğer

8. Haberdeki ekin sayısı (eğer yoksa 11. Soruya geç)

1. Bir 2. İki 3. Üç ve daha fazla 4. Yok

9. Haberdeki ekin niteliği

(Eğer 1 işaretlendiyse 10'e değilse 11'e geçiniz)

1. Fotoğraf
2. Diyagram
3. Bilgi kutusu
4. Karikatür
5. İllüstrasyon
6. Başka haberlerle birleştirme
7. Birkaçı veya hepsi

10. Haberde fotoğraf neyi gösteriyor?

1. Olayı ve etkilerini
2. Resmi yetkili fotosu
3. Gönüllü kuruluş temsilcisi
4. Eylemciler
5. Hayvanlar
6. Bitkiler
7. Ürün
8. Diğer
9. Konuyla ilgisi olmayan bir fotoğraf

11.Haberin kapsamı neye dayanıyor

1. Bilimsel bilgilere
2. Haber kaynağının açıklamalarına
3. Eleştiriye
4. Önerilere
5. Diğer
6. Uyarı
7. Övgü

12.Konuya ilginin nedeni

1. Resmi organların açıklamaları/faaliyetleri
2. Gazetecinin / editörün özgür seçimi
3. Kamuoyu tepkisi
4. İş dünyasından gelen açıklamalar/faaliyetler
5. STK'lerden gelen açıklamalar/faaliyetler
6. Bilim adamının açıklamaları/faaliyetleri
7. Diğer

13.Haberin çevresel sorunlarla ilişkisi

- 1.Dolaylı
2. Doğrudan

14.Gazetecinin haberdeki pozisyonu ne yönde?

1. Bilimsel
2. Ekonomik/kalkınma
3. Sosyal etki/sosyal adalet
4. Politik analiz
5. Bilgilendirici
6. Reklam / halkla ilişkiler
7. Diğer

EK 5

KODLAMA CETVELİ YÖNERGESİ

1.Gazete Adı: Araştırmanın örneklemini Habertürk, Radikal ve Zaman gazeteleri oluşturmaktadır. Kodlayıcı hangi gazetede ki haberi kodluyorsa o gazeteyi işaretler.

2. Haber sayfada nasıl yer bulmuş?

- 1. Manşet haberi:** Bir gazete sayfasını simgeleyen aşağıdaki şekilde 2 numaralı bölgeyi gösteren alanda yer alan genellikle başlık puntosu diğer haberlere göre daha büyük olan haberler manşet haber olarak değerlendirilmiştir. Bu tür haberler kodlama cetveline manşet haber olarak kodlanmıştır.
- 2. Kuşak haber:** Aşağıdaki şekilde 3 olarak belirtilen bölgelerde yer alan nispeten manşet habere göre puntosu küçük olup, manşet haberin altına dağıtılmış haberler kuşak haber olarak nitelendirilip kodlanmıştır.
- 3. Sütun haberi:** Gazetenin 1 numarayla gösterilen bölümlerinde kısa birkaç satırdan oluşan haberler sütun haber olarak değerlendirilmiştir.
- 4. Foto haber:** Gazete sayfasının herhangi bir bölümünde yer alan sadece fotoğraf ve fotoğraf altı yazıdan oluşan haberleri kapsamaktadır.

1		1
2		
3	3	
3	3	

3. Haberin yayımlandığı mevsim?

Aralık, Ocak Şubat aylarında yayımlanmış haberler için Kış, Mart, Nisan, Mayıs ayları İlkbahar, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları Yaz, Eylül, Ekim, Kasım ayları da sonbahar olarak kodlanacaktır.

4. Haberin yer aldığı bölüm: Aşağıda gazetelerde bulunan genellikle de sayfanın üst kısmında tanımlanan gazete bölümleri listelenmiştir. Haberin aşağıdaki listelenmiş bölümlerin hangisinde yer aldığı işaretlenerek kodlama yapılmıştır.

1. İlk sayfa
2. Son sayfa
3. Yerel/yurt haberleri
4. Politika sayfası
5. Ekonomi-iş dünyası
6. Dış haberler
7. Eğitim
8. Spor
9. Dosya/Yazı dizisi
10. Araştırma/inceleme
11. Çevre
12. Tarım
13. Turizm
14. Yaşam/toplum
15. Magazin
16. Yazara ait özel bir bölüm
17. Polis-adliye
18. Diğer

5. Yazar: Haber kim tarafından yazıldığının gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 5 başlık oluşturulmuştur.

1.Muhabir-gazeteci: Haberin hangi muhabir tarafından yapıldığı gazetede muhabirin adı ve soyadı yazılarak açıkça belirtilmişse bu madde kodlanmıştır.

2.Ulusal haber ajansı: Türkiye içinde hizmet veren ulusal haber ajansları haberi yapan kurum olarak gösteriliyorsa bu madde işaretlenmiştir. Eğer hem gazetecinin

adı hem de ajansın adı beraber geçiyorsa da bu madde işaretlenmiştir. Çünkü gazetenin kendi muhabiri değil ajansın muhabiri o haberi yapmıştır ve ajans muhabiri olarak değerlendirilmesi doğrudur.

3.Uluslararası haber ajansı: Haberi yapan uluslararası bir ajanssa bu madde işaretlenmiştir.

4.Bir başka dergi veya gazeteden alınan yazı: Haberi yapan başka bir gazete ya da dergi ise gazetede bu dergi veya gazeteden bu haberi alıp kullanmışsa ve bu gazete veya derginin adını da açıkça yazmışsa, bu madde kodlanmıştır.

5.Bahsedilmemiş: Gazete haberini yapan kişi olarak herhangi bir muhabirin, ajansın adı geçmiyorsa veya haberi yapan olarak gazetenin kendi adı ya da “dış haberler” ya da “ Ankara”, “Ekonomi servisi” gibi bürolar işaret ediliyorsa bu madde kodlanmıştır.

6.Haberin kaynağı: Haber metninin içinde geçen habere kaynaklık eden kişileri betimlemek amaçlanmıştır.

1.Devlet: Devlet kurum ve kuruluşları ve bunların başkan ve çalışanları, bakanlar devlet başkanları ve de belediyeler bu başlık altında kodlanmıştır.

2.Bilimsel Uzman: Akademisyenler, bilim insanları bu kategoride kodlanmıştır.

3.İş dünyası: İş adamları, şirketler, belli bir şirketin markası gibi unsurlar bu başlık altında kodlanmıştır.

4.Gazetecinin kendisi: Gazeteci konuyu araştırmış ve kendi bilgi dağarcığı çerçevesinde yazdığı haberler bu kategoride kodlanmıştır.

5.Vatandaş: Haberde adı geçen sade vatandaşlar bu kategoride kodlanmıştır. Muhtarlar da icra yetkisi olmadığından vatandaş kategorisinde kodlanmıştır.

6.Sivil toplum örgütü: Dernekler, sivil toplum örgütleri bu kategoridedir. Bu kategorideki örgütler resmi ve bir tüzük çerçevesinde bir araya gelmiş kişilerden oluşmuştur.

7.Çevreci gruplar: Belli bir örgüt içinde resmi üye olmayan gruplar bu kategoride kodlanmıştır. Nükleer karşıtı platform, çevreci öğrenci kulüpleri gibi gruplar bu başlık altında kodlanmıştır.

8.Bahsedilmemiş: Haber kaynağı net olarak belirtilmemişse bu kategoride kodlanmıştır. “İngiliz bilim adamları” gibi muğlâk ifadelerle belirtilen haber kaynakları da bahsedilmemiş olarak kodlanmıştır.

7.Haberde kim veya ne betimlenmiş: Haberde betimlenen ana unsurlar bu maddede yer almaktadır.

1.Çevresel bir olay: Çevre kirliliği, küresel ısınma gibi çevreyi direkt ilgilendiren konular bu başlık altında toplanmıştır. Çevreye katkı sağlayan ya da çevreci eylemler de bu kategoride yer almaktadır.

2.İnsan: Haberdeki vurgulanan ana unsur bir insan ise bu kodlanacaktır. Örneğin, kıyı kirliliğine karşı kıyıları temizleyen bir kişinin haberinde çevresel unsur olarak kirliliğe dikkat çekilse de o haberin yayınlanma nedeni kirliliğe karşı tek başına uğraş veren kişinin olmasıdır. Ana unsur burada insandır. Haberde betimlenen ana unsur göz önüne alınarak kodlama yapılmıştır. Haberde betimlenen devlet başkanı veya bakanı gibi unsurlarsa bu da insan olarak vurgulanmıştır. Bilim adamı ya da işadamı da bu başlıkta kodlanmıştır.

3.Hayvan: Haberde geçen unsur bir hayvan ile ilgili ise bu kodlanacaktır. Nesli tükenen hayvanlar ya da yeni keşfedilen hayvanlar bu kategoride kodlanmıştır.

4.Bitki: Ağaç, orman, çiçek ve diğer bitkilerin yer aldığı haberler bu kategoridedir. Nesli tükenmekte olan ve genetiği değiştirilmiş bitki haberlerinde asıl vurgu bitkinin kendisine ise bu kategoride kodlanmıştır

5.Ürün: Çevreci teknolojik ürünler, arabalar veya çevreye zarar veren ürünler arabalar bu kategoridedir.

6.Kurum: Haberde belli bir devlet kurumu veya kuruluşu ya da bir şirket betimleniyorsa bu başlık altında kodlanacaktır. Sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar da bu başlık altında toplanmıştır.

7.Diğer: Eğer bir kurum, kuruluş kişi veya canlı net olarak betimlenmediyse toplantı, proje gibi unsurlar birer aktör olarak beliriyorsa bunlar diğer olarak kodlanacaktır.

8. Haberdeki ana konu nedir? Haberdeki ana konu aşağıdaki listeden işaretlenecektir. Aşağıdaki maddelerin kodlaması sırasında birkaç önemli husus vardır. Bunlar; su kirliliği maddesine içme suyundaki kirlilik barajlardaki, göllerdeki, nehirlerdeki okyanus ve denizlerdeki ve bunların kıyılarındaki kirlilikler giriyor olmasıdır. Koruma

altına alınan hayvanlar ve bitkiler nesli tükenen canlılar olarak kodlanacaktır. Hem ağaçlandırma çalışmaları ve hem de ağaç kesimine yönelik haberler aynı başlık altına toplanarak ağaçlandırma/orman olarak kodlanmıştır.

1. Yangın	15.Erozyon
2. Ağaçlandırma/ orman	16. Su kirliliği
3. Doğal parklar	17. Hayvanlar
4. Hava kirliliği	18. Sel
5. Nükleer Enerji	19. Termik santral
6. HES	20.Yenilenebilir enerji
7. Tarım	21. Atık
8. Geri dönüşüm	22. Sanayileşme
9.Ekoloji Bilimi	23. Çevre Politikaları
10. Küresel ısınma	24 . Nesli tükenen canlılar
11. Çevreci grupların etkinlikleri	25. Çevreci kampanyalar
12. Çevreci eylemler	26. Toprak kirliliği
13. Çevreci teknolojiler/ürünler	27. Yeni keşfedilen canlılar
14. Diğer	28.GDO

9.Haberdeki ekin sayısı: Haberde yer alan, fotoğraflar, diyagramlar, bilgi kutuları, karikatürler haberin eki olarak ifade edilmiştir. Bu eklerin sayısı aşağıdaki verilen sıklara göre kodlanmıştır.

- 1.Bir 2.İki 3.Üç ve daha fazla 4. Yok

10.Haberin kapsamı neye dayanıyor?

1.Bilimsel bilgilere: Bilimsel bir analiz ya da bilim insanları tarafından konunun bilimsel boyutunu içeren açıklamalarsa bu madde kodlanmıştır.

2.Haber kaynağının açıklamalarına: Haber, haber kaynağının açıklamaları üzerine kurulmuşsa bu şık işaretlenmiştir.

3.Eleştiriye: haber çevresel bir sorunu ya da konuya karşı bir sorunun kendisi veya çözümü noktasında bir eleştiri getiriyorsa bu madde işaretlenmiştir.

4.Önerilere: Çevresel bir sorun veya konu karşısında o sorunun çözümlenmesi ya da o konuya karşı takınılacak tavır karşısında bir öneri getiriyorsa haber bu madde işaretlenmiştir.

5.Diğer: Duygusal bağ kurmaya ya da duyuruya yönelik haberler bu madde içinde işaretlenmiştir.

6.Uyarı: Bir eleştiri ya da öneri getirmeyip, tedirginlik yaratan, sorunun ya da konunun yaşatacakları hakkında uyarılarda bulunuyorsa bu madde işaretlenmiştir.

7.Övgü: çevresel bir konunun ya da sorunun ele alınışı ya da çözümü noktasında takdir ve övgü cümlelerine yer verilmişse bu madde işaretlenmiştir.

11. Konuya ilginin nedeni

1.Resmi organların açıklamaları/faaliyetleri

2.Gazetecinin / editörün özgür seçimi: Haberin ilgi çekicilik vasfında olması bu madde altında kodlanmıştır. Ya da gazetenin bir dosya konusu olarak çevresel bir olguyu işlemesi de bu başlık altında işaretlenmiştir.

3.Kamuoyu tepkisi: Vatandaşların yaptığı eylemler, şikâyetler, ihbarlar bu başlık altında işaretlenmiştir.

4.İş dünyasından gelen açıklamalar/faaliyetler: Şirketlerin çevreci kampanya ve halkla ilişkiler faaliyetleri ve çevreci ürünlerinin lansmanına yönelik haberlerde bu madde işaretlenmiştir.

5.STK'lardan gelen açıklamalar/faaliyetler

6.Bilim insanlarının açıklamaları/faaliyetleri

7.Diğer

13.Haberin çevresel sorunlarla ilişkisi: Her çevre haberi doğrudan bir çevre sorununa gönderme yapmamaktadır. Bu maddede doğrudan mı dolaylı olarak mı çevre sorunlarının ele alındığına bakılarak işaretleme yapılmıştır.

1.Dolaylı 2. Doğrudan

14.Gazetecinin haberdeki pozisyonu ne yönde: Gazetecinin haberi yazarken kullandığı cümle yapısı, dil, hangi unsuru önplana çıkarttığı gazetecinin o haberdeki pozisyonunu ortaya koyar. Bu çerçevede çevre haberlerinde gazetecinin hangi yönde

durduğuna yönelik kategoriler belirlenmiştir. Aşağıdaki kategorilere göre işaretlemeye bulunulmuştur.

1.Bilimsel: Bilim insanlarının görüşlerine yer veriyorsa ya da kendi bilimsel bilgilere dayanan bir analiz yapıyorsa bu madde işaretlenmiştir.

2.Ekonomik/kalkınma: Çevre konusuna ekonomik ve kalkınma çerçevesinden bakıyorsa ve çevreci bir yatırımın ekonomik getirisinden bahsediyorsa bu madde işaretlenmiştir.

3.Sosyal etki/sosyal adalet: Çevrecilerin, STK'ların, vatandaşların, çevreci örgütlerin ya da çeşitli kurum ve kuruluşların yaptıkları eylemler, kampanyalar, gösteriler, öneriler bu madde içine girmektedir. Bu madde çevresel, sosyal ve toplumsal etkiyi kapsamaktadır.

4.Politik analiz: Devletin kanun ve yönetmeliklerinin analizi getiri ve götürülerinin ortaya konması ile çevre politikalarına ilişkin değerlendirmeler bu madde kapsamında değerlendirilmiştir.

5.Bilgilendirici: Haberin belirli bir yorumdan uzak, sadece haber verme işlevini taşıyorsa bu madde işaretlenmiştir.

6.Reklam / halkla ilişkiler: İş dünyasının kampanyalarını ya da ürünlerini tanıtmaya yönelik haberlerde bu madde işaretlenmiştir.

7.Diğer

EK 6

ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE HABERLERİNİ DEĞERLENDİRME ANKETİ

Değerli katılımcı,

Bu anket, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi Şule Yüksel Öztürk'ün "Çevre haberlerinin yapısal analizi ve okuyucu farkındalığı" başlıklı doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Anket, çevre konusunda eğitim alan bu konuda bilinç düzeyi gelişmiş çevre mühendisliği öğrencilerinin çevre haberlerine ilişkin bakış açılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konunun içeriğine ilişkin sorular, ikinci bölümde ise kişisel bilgileriniz yer almaktadır. Anket sorularının kimi açık uçlu kimi de maddeler halindedir. Cevap maddesi içeren soruları (...) kısmını yuvarlak içine alarak ya da çarpı işareti koyarak işaretleyebilir, açık uçlu soruları da yazarak cevaplandırabilirsiniz. Çalışmaya katkı sağlamanızı bekliyoruz.

Şimdiden katkılarınız için teşekkürler.

Şule Yüksel Öztürk

Haberlerin değerlendirilmesi (Lütfen sadece bir şıkkı işaretleyiniz)

1. Gazete okuma sıklığınız?

(....) Ayda bir (....) Haftada bir (....) Haftada birkaç gün (....) Her gün

2. Hangi gazeteyi (gazeteleri) okuyorsunuz lütfen yazınız

.....

3. Gazetelerin daha çok hangi haberlerini okuyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

(....) Ekonomi (....) Spor (....) Dış haber (....) Siyaset
(....) Sağlık (....) Polis/adliye (....) Çevre (....) Magazin (....) Diğer

4. Çevre sorunlarından nasıl haberdar oluyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

(....) Gazete aracılığıyla (....) Radyo aracılığıyla
(....) Televizyon aracılığıyla (....) İnternet siteleri aracılığıyla
(....) Sosyal ağlar aracılığıyla (facebook, twitter vs) (....) Eğitimimin dolayısıyla
(....) Bilimsel dergilerden (....) Arkadaşlarım/sosyal çevrem aracılığıyla
(....) Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla (....) Diğer

5. Sizce Türkiye'nin en önemli çevre sorunları nelerdir? Önem sırasına göre sıralar mısınız?

1.....
2.....
3.....
4.....
5.....

6. Sizce tüm dünyayı ilgilendiren en önemli çevre sorunları nedir? Önem sırasına göre sıralar mısınız?

1.....
2.....
3.....
4.....
5.....

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
7. Gazetelerde çıkan çevre haberlerine güvenirim					
8. Gazetelerdeki çevre haberleri gerçeği yansıtır					
9. Gazeteler çevre sorunlarının nedenleri konusunda insanları bilgilendirir					
10. Çevre haberlerinde bilimsel gerçeklere yer verilmektedir					
11. Gazetelerdeki çevre haberleri çevre sorunlarının sorumluları hakkında insanları bilgilendirir					
12. Çevre haberleri çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkileneceği konusunda insanları bilgilendirir					
13. Çevre haberleri çevre sorunlarının çözümü konusunda insanları bilgilendirir					
14. Çevre haberleri çevre sorunlarının neden çözülemediği konusunda insanları bilgilendirir					
15. Çevre haberleri gazetelerde yeterince yer almaktadır.					

Kişisel Bilgiler

16. Yaşınız

(....) 18 ve altı (....) 19 -21 (....)22-25 (....)26 ve üstü

17. Cinsiyetiniz

(...)Kadın (....) Erkek

18.Üniversiteniz.....

19. Kaç yıldır üniversite eğitimi almaktasınız? (...) İlk yılım (...) İkinci yılım (...) Üçüncü yılım (...) Dördüncü yılım (...) Beş ve daha fazla yıldır

20.Hangi ilden geldiniz

21. Ailenin aylık gelir durumu

(....) 500 lira ve altı (....) 501- 1000 lira arası (....) 1001- 1500 lira arası
(....) 1501- 2000 lira arası (....) 2001- 2500 lira arası (....) 2501 ve üstü

1 Kaynakça

- Adams, B. (2003). The media timescapes of BSE news. Ed: Stuart Allan, Barbara Adam, Cynthia Carter, *Environmental risk and the media*. (s. 117-129). London: Routledge.
- Akdemir, S. (1991).Çevre sorunlarına ilişkin gündem oluşturma süreci ve Türk basını: Haliç ve Gökova örneği”, *Kurgu Dergisi*, 9, 149-194.
- Alagöz, S. B. (2007). Yeşil pazarlama ve eko etiketleme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı:11, Makale No 16. www.akademikbakis.org/sayi11/makale/seldabasaran.doc. (Erişim tarihi: 14. 01. 2008)
- Allan, S., Adam, B. ve Carter, C. (2000). *Enviromental risks and the media*. London: Routledge Publishing.
- Allan, S. (2002). *Media risks & science*. Buckingham: Open University Press.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretim eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Alver, F. (2007). *Gazeteciliğin Kuramsal temelleri*. İstanbul: Beta yayınları.
- Anadolu Ajansı. (2009). *Gazetecilerin bakanlığıyız*. Turizmden haber sitesi. www.turizmden.com/NewsDetail.Asp?NewsID=641&Title (Erişim tarihi: 09. 01. 2010)
- Anadolu Üniversitesi. (2009). Çevre Penceresinden Eskişehir’in Dünü Bugünü Yarını. Anadolu Üniversitesi Yayınları NO:1896, Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:3, Eskişehir.
- Andersen, A. (1997). *Media, culture and the environment*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Arapkirli, Z. (2009). Görsel medya ve küresel ısınma. 2. Küresel Isınma Kurultay’ında sunulan bildiri. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
- Archibald, M. (1996). How environmental reporters on daily newspapers construct news of the environment. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atina: Georgia Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14.07.2009)
- Arsan, E. (2005). Haber ve habercilik. Ed: Sevda Alankuş. *Gazetecilik ve habercilik*. (s. 137-151). İstanbul: IPS İletişim yayınları.

- Arvai, J. L. ve Mascarehas, M. J. (2001). Print media framing of environmental movement in a Canadian forestry debate. *Environmental Management*, 25(5), 705-714.
- AFEJ. (1998). *Code of Ethics for Enviromental Journalists*. Asian Federation of Enviromental Journalists web sitesi.
<http://www.ijnet.org/Director.aspx?P=Ethics&ID=8309&LID=1> (Erişim tarihi: 17.12.2009)
- Atabek, N. ve Dağtaş, E. (1998). *Kamuoyu ve iletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No: 139.
- Atauz, A. (1994). Çevreci hareketin sarsılmayan on yılı. Birikim, Ocak-Şubat Sayısı, 17-23
- Aygün, H. M. (1999). Canlılığın sürdürülebilirliği açısından çevre duyarlılığı kazandırmada kitle iletişim araçlarının önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi 12 Kasım 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://tez2.yok.gov.tr>
- Baker, M. J. (2008). Environmental journalism and Utah's National Parks, 1919-1971. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Utah Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14.07.2009)
- Banar, M. (2003). Ormanların korunması ve geliştirilmesi hakkındaki kanunun çevresel açıdan irdelenmesi. *Eskişehir Barosu Dergisi*, 2, 19-25.
- Barut, B. (2000). Haber ve yorum düzleminde Türk basınının objektiflik analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 145-162.
- Baş, İ. M. (2001). Sosyal bilimler ve ekoloji. Yayına Hazırlayan: Defter ve Toplum Bilim Ortak Çalışma Grubu, *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek Sempozyum Bildirileri Kitabı* (ss. 209-220). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayhan, V. (2002). Risk toplumu *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 6 (19), 193-209.
- Baykan, B. G. (2008). *Türkiye'de çevre: sorunlar, aktör ve yeni alanlar*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi BETAM Araştırma Merkezi web sitesi.
<http://www.betam.bahcesehir.edu.tr> (Erişim tarihi: 12.06.2009)
- Baykan, B. G. (2009). *2008'de Medyada çevre..* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi BETAM Araştırma Merkezi web sitesi. <http://www.betam.bahcesehir.edu.tr> (Erişim tarihi: 12.06.2009)

- Baykan, B. G. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de yeşil yakalılar*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi BETAM Araştırma Merkezi web sitesi. <http://www.betam.bahcesehir.edu.tr>. (Erişim tarihi: 12.06.2009)
- Baykan, B. G., ve L, G. D. (2008). *Genç ve yeşil politika*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi BETAM Araştırma Merkezi web sitesi. <http://www.betam.bahcesehir.edu.tr>. (Erişim tarihi: 12.06.2009)
- Beharriell, R. H. (1992). The environment and the mass media: A study of Canadian daily newspaper editors. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Toronto Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14.07.2009)
- Bekta, A. (19 Aralık 2007). Çevreciliği çevresi nasıl genişleyebilir? *Sabah Gazetesi*, 13.
- Bendix, J. ve Liebler, C. M. (1999). Place, distance, and environmental news: geographic variation in newspaper coverage of the Spotted Owl Conflict”, *Annals of the Association of American Geographers*, 89(4), 658-676.
- Bengi, H. (2006). *Medyada istihdam olanak ve sınırlılıklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı Yayınları.
- Bennett, W. L. (2000). *Politik illüzyon ve medya*. (Çev: Seyfi Say). İstanbul Nehir yayınları.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York: Free Press
- Berkes, M., ve Berkes, F. (1992). *Biyolojik çeşitlilik* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- Bertrand, I., Hughes, P. (2005). *Media research method: Audience, institution, text*. New York: Palgrave Macmillian.
- Birsen, H., Altuğ, H., Örnektekin, S., Döğeroğlu, H., Van Doorn, W. (2008). İskenderun Payas bölgesinde halkın hava kirliliği konusunda farkındalık ve bilinç düzeyinin belirlenmesi. *Hava Kirliliği ve Kontrolü Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 29-41). Hatay: Hava Kirlenmesi Araştırmaları ve Denetimi Türk Milli Komitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Birsen, H. ve Birsen Ö. (2009). How are environment news changed?. *Environment and Communication Transformation for a Sustainable Tomorrow* toplantısında

- sunulan bildiri. Malezya, Penang: Sains Malaysia University School of Communication.
- Boykoff, M. T., Boykoff, J. M. (2007). Climate change and journalistic norms: A Case-study of US mass media coverage. *Geoforum*, 38, 1190-1204.
- Boykoff, Maxwell T. (2008). Lost in translation? United States television news coverage of anthropogenic climate change, 1995-2004. *Climate Change*, 86, 1-11.
- Brantlinger, E., Jimenez, R., Klinger, J., Pugach, M., Richarsen, V. (2005). Qualitative studies in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 195-207.
- Burch, A. E. ve Harry, J. C.(2004). Counter-Hegemony and environmental justice in California newspapers: source use patterns in stories about pesticides and farm worker. *J&MC Quarterly*, 81(1), 559-577.
- Burch, A. E. (1997). Framing an environmental controversy in India's English-language press: a study of text in context. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Michigan: Michigan State Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14.07.2009)
- Bülbül, R. (2000). *Genel gazetecilik bilgileri*. Ankara: Nobel Yayınları
- Campbell, F. (1999). *The construction of environmental news*. London: Ashgate Publishing.
- Cangöz, İ. ve Erol, D.D. (2008). Haber üretiminde kullanılan değerlerin analizi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Bilimler Araştırma Projesi Raporu.
- Carlson, L., Grove, S.J., Kangun, N. (1993). A content analysis of environmental advertising claims: A matrix method mpproach. *Journal of Advertising*. 22, 27-39.
- Casey, W. (1998). Environmental journalism and environmental communication education: identifying an educational model. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevada: Nevada Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14.07.2009)
- Chapman, G., Kumar, K. ve Fraser, I. G. (2003). *Environmentalism and the mass media*. London: Routledge.
- Chan, K. (1999). The media and environmental issues in Hong Kong 1983-95, *Internatioanl Journal of Public Opinion Research*, 11 (2), 135-151.

- Ciner Grubu. (2009). *Ciner Grubu hakkında genel bilgi*. Ciner Holding websitesi. <http://www.cinergroup.com.tr/genel.php> (Erişim tarihi: 08.10.2009)
- CNBC-e Business. (2008). Medyada kimin elinde ne var. *CNBC-e Business Dergisi Medya Dosyası Özel Eki*. 20, 30-34.
- Cockerill, K.(2002). Context is key: the media role in shaping public perceptions about environmental issues. *Environmental Practice*, 4, 107-113
- Cox, R. (2006). *Environmental communication and the public sphere*. ABD North Caroline: Sage Publication.
- Cox, R. (2007). Nature's 'crisis disciplines': does environmental communication have an ethical duty?. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 1, 5-20.
- Çakmak, M. (2008). Biyolojik çeşitliliğin hukuken korunması ve kamu yararı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi*, 57(1), 133-166.
- Çalık Holding. (2009). Çalık Holding anasayfa. Çalık Holding websitesi <http://www.calik.com/sayfa.aspx?id=11>. (Erişim tarihi: 08.10.2009)
- Çataloğlu, E. (2001). Ülkemizde çevre sorunlarının ormancılık ile ilişkisi ve basına yansımaları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi:12.11.2009)
- Çevresel Etki Değerlendirilmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı. (2007). Türkiye çevre durum raporu. Ankara: Çevresel Etki Değerlendirilmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü Yayın No:5
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2003). *Çevre el kitabı* (2. Baskı). Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları.
- Çevre ve Orman Bakanlığı Ambalaj Bülteni. (29 Şubat 2008). Ambalaj ve Ambalaj Atıkları İstatistikleri (1992-2004), Sayı 1.
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2009a). *Ormanlarımız*. Çevre ve Orman Bakanlığı Resmi web Sitesi. <http://www.cevreorman.gov.tr/Ormanlarimiz.html> (Erişim tarihi: 28. 04. 2009)
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2009b). *Erozyon ve çölleşme*. Çevre ve Orman Bakanlığı Resmi web Sitesi. http://www.cevreorman.gov.tr/toprak_03.htm (Erişim tarihi: 28. 04. 2009)

- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2009c). *Biyolojik Çeşitliliğin Korunması*. Çevre ve Orman Bakanlığı Resmi web Sitesi. www.cevreorman.gov.tr/ekitap/01.pdf (Erişim tarihi: 28. 04. 2009)
- Çınarlı, İ. (2004). Sağlığın geliştirilmesine sağlık iletişimi yöntemleri olarak sosyal pazarlama, medyada savunuculuk ve halkla ilişkilerin etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 28. 11. 2009)
- Çukurova Grubu. (2009). *Çukurova anasayfa*. Çukurova Holding websitesi: http://www.cukurova.com.tr/turkce/cukurova_group.htm (Erişim tarihi: 08. 10. 2009)
- Dağlı. N. (2001). Çevreye katılımın sağlanmasında bilgiye erişimin önemi ve basının rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 28. 11. 2009)
- Davis, J.J. (1995). The effect of message framing on response to environmental communication. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 72 (2), 285-299.
- Declaration of Bizkaia on the Right to the Environment. (1999). Uluslararası The Right to the Environment Semineri UNESCO ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Toplantısı İspanya Bilboa 10-13 Şubat 1999. <http://www.gurelurra.net/english/declar.htm> (Erişim tarihi: 10. 10. 2009)
- Des Jardins, J. R.(2006). *Çevre etiği çevre felsefesine giriş*. (Çev. Ruşen Keleş). Ankara: İmge Yayınevi.
- Demirbaş, A. (1999). Yeşil pazarlama ve tüketicinin yeşil pazarlamaya yaklaşımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 28. 11. 2009)
- Detjen, J., Fico, F., Li, X., Kim, Y. (2000). Changing work environment of environmental reporter, *Newspaper Research Journal*, 21, 2-12.
- Dispensa, M. J. ve Brulle, R. J. (2003). Media's social construction of environmental issues: Focus on global warming- A comparative study, *The International Journal of Sociology and Social Policy*, 23(10), 74-105.

- Doğan Holding. (2009). *Doğan Holding yatırımlar*. Doğan Holding websitesi. erişilmiştir:<http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar> (Erişim tarihi: 08. 10. 2009)
- Doğuş Holding. (2009). *Doğuş Grubu sektörler*. Doğuş Holding websitesi.: <http://www.dogusgrubu.com.tr/tr/icerik/3/2/sektorler> (Erişim tarihi: 08. 10. 2009)
- Doğan, S. (2005). Türkiye'nin küresel iklim değişikliğinde rolü ve önleyici küresel çabaya katılım girişimleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2), 57-75.
- Dolmacı, E. (17 Temmuz 2006). İdeolojik maskotlar. *Zaman-Turkuaz*.
- Dopee, P. S. (2009). Time to organise! Why we need to form a new professional association for environmental communication, *Environment and Communication Transformation for a Sustainable Tomorrow Bildirisi*, Sains Malaysia University School of Communication, Penang.
- Dunwoody, S. ve Griffin, J.R. (1994). Journalistic Strategies For Reporting Long-Term Environmental Issues: A Case Study of Three Superfund Sites. Edi:Anders Hansen, *The Mass Media and Environmental Issues*. (s. 23-50) London: Leicester University Press.
- During, A. (1998). *Ne kadar yeterli? Tüketim toplumu ve dünyanın geleceği*. İstanbul: ÜBİTAK-TEMA Yayınları.
- European Environmental Agency. (1998). *A new model of environmental communication for Europe from consumption to use of information*. European Environmental Agency websitesi. <http://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-125-8/page004.html> (Erişim tarihi: 03. 10. 2008)
- Erdoğan, İ. ve Ejder, N. (1997). *Çevre sorunları: Nedenler çözümler*, Ankara: Doruk Yayınları.
- Eryıldız, S. (1995). *Ekokent çevreyi geliştirici kentleşme*. Ankara: Gece Yayınları.
- Eryılmaz, T. (2005). Muhabirliğe kısa bir giriş. Ed: Sevda Alankuş. *Gazetecilik ve habercilik*. (s. 157-167). İstanbul: IPS İletişim yayınları.
- Esrock, S. L., ve Leichty, G.B. (1998). Social responsibility and corporate web pages: Self-presentation or agenda setting. *Public Relation Review*, 23(3), 305-319.

- Estes, R. J. (2005). Public opinion, the media, and environmental policy: Agenda-Setting, framing, and maintaining the status quo. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Oregon: Portland State Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Friedman, S. M. ve Friedman, K. A. (1989). Environmental journalism: Guardian of the Asian commons. *Environment*, 31, 6-9; 31-37.
- Frome, M. (1998). *Green ink: An introduction to environmental journalism*. Salt Lake City, Utah, USA: University of Utah Press.
- Gaillard, P. (1994). *Gazetecilik*. (Çev: Mehmet Selami Şakiroğlu). İstanbul İletişim Yayınları Cep Üniversitesi.
- Genbilim Türkiye Bilim Sitesi. (2009). *Asit yağmurları nedir ve nasıl oluşur?* Genbilim Türkiye Bilim Sitesi. <http://www.genbilim.com/content/view/2934/75/> (Erişim tarihi: 21. 04. 2009)
- Genç, Ü. (1998) . Türkiye'de Atık Yönetimi. *TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Katı Atık Semineri*'nde sunulan bildiri. Ankara
- Gezgin, S. (2002). Medyanın Toplumsal İşlevi ve Kamuoyu Oluşumu, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi XII* (1), 11-20.
- Gibson, B. (2008). The Americans are coming! The Americans are coming! Framing the Great Lake Water debate in the North American press. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kanada: Carleton Üniversitesi, Kanada. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin sonuçları*. (Çev: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Godrej, D. (2002). *Küresel iklim değişimi*. (Çev: Ohannes Kılıçdağı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gökbunar, A. R. (1995). İşletmelerin çevrenin korunmasında sosyal sorumluluğu. *Ekoloji ve Çevre Dergisi*, 14, 4-6.
- Gökçe, O. (1995). *İçerik çözümlemesi sosyal bilimlerde bir araştırma yöntemi*. (2. basım) Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No:1.
- Gökçe, O. (2001). *İçerik çözümlemesi*.. (3. basım) Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları 36.

- Gökdayı, İ. (1997). *Çevrenin geleceği yaklaşımlar ve politikalar*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- Görmez, K.(1997). *Çevre sorunları ve Türkiye* (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Guedes, O. (2000). Environmental issues in the Brazilian press. *International Communication Gazette*, 62:6, 537-554.
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1997). *Risk iletişimi ve risk yönetimi*. Ankara: Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No: 47.
- Güler, Ç. (2006). Kitle iletişim araçları ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 25(1), 1-4.
- Gürbüz, Ö. (2009). Medyanın ifade özgürlüğü ihlalleri ve çevre sorunları. *Türkiye'de ifade özgürlüğü*.(s. 526-536). İstanbul: bgst yayınları.
- Gürcan, H. İ., Yüksel, E.(2001). *Habercinin el rehberi soru ve örneklerle haber toplama ve yazma kural ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1263.
- Gürcan, H. İ., Yüksel, E. (2005). *Haber toplama ve yazma*. (1. Basım). Konya: Tablet Kitabevi.
- Güz, N. (2005). *Haberde yönlendirme ve kamuoyu araştırmaları*. Ankara: Nobel yayınları.
- Güzel, Ç. (2006). *Emperyalizm ve çevre krizi*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Haligua, A. (2009, 09 04). *Radikal Gazetesi çevre muhabiri Serkan Ocak'la söyleşi*. Açık Radyo 94.9: websitesi.
<http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?mv=a&aid=24889> (Erişim tarihi: 14. 09. 2009)
- Hall, S. (2003), “Kodlama ve Kodaçım”, Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarslamir. *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, din ideoloji* (s. 309-327). İstanbul: Su yayınları.
- Hallahan, K. (1999). Seven models of framing: Implication for public relation. *Journal of Public Relations Research*, 11:3, 205-242
- Hansen, A. (2003). Claims-making and framing in British newspaper coverage of the ‘Brent Spar’ controversy. Ed: Stuart Allan, Barbara Adam, Cynthia Carter, *Environmental risk and the media*. (s. 55-72). London: Routledge
- Harrison, B. (1998). *Sürdürülebilir kalkınma çağında yeşil iletişim*. İstanbul: Rota Yayınları.

- Hart, S. L. (2001). *İş ve Çevre. Yeşillenmenin ötesinde sürdürülebilir bir dünya için stratejiler.* (Çev: Ç. A. Kafdam). İstanbul: Harvard Business Review Mess Yayınları.
- Hasan, N. N. N. (2007). The representation of environmental news: A comparative study of Malaysian and New Zeland Press. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İngiltere: Canterbury Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center 14 Temmuz 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://etd.ohiolink.edu/>
- Hausbeck, K.W., Milbrath, L.W., Enright, S.M., (1992). Environmental knowledge, awareness and concern among 11 th-Grade students New York State. *Journal of Environmental Education*, 24(1): 27-34.
- Henry, J. (1995). *Bir felsefe sistemi olarak reklamcılık.* (Çev: B. Dağıstanlı). İstanbul: Şule Yayınları.
- Hutchins, B. ve Lester, L. (2006). Environmental protest and tap-dancing with the media in the information age. *Media, Culture & Society*, 28, 433-451.
- Huber, Joseph.(2001). *Environmental Sociology in Search of Profile.* German Society of Sociology Martin-Luther Universität Section Sociology and Ecology. <http://www.soziologie.uni-alle.de/huber/docs/environmentalsociology02.neu.pdf> (Erişim tarihi: 06. 047. 2009)
- Interest Group on Environmental Communication of the OECD-DAC Working Paper of the Working Party on Development Cooperation and Environment. (1999). *Environmental Communication Applying Communication Tools Towards Sustainable Development.* Fransa: OECD Publication.
- Isparlarlı, A. N. (1998). Çevre bilinci oluşumunda yerel televizyonlardan yararlanma boyutları: Bir uzaktan eğitim model önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Iyer, E., Bannerjee, B., Gulas, C. (1995). Shades of green: A multidimensional analysis of environmental advertising". *Journal Of Advertising*, 24, 21-31.
- İpekçi, E. (2006). *Medyada istihdam olanak ve sınırlılıklar.* Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı Yayınları.
- Jones, T. (2006). The evolution of a beat: A case study of changes in environmental reporting from the 1970's to today an evident in coverage of three disastrous oil

- spills. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Missouri- Columbia Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Karadağ, A. (2008). *Çevre-ekoloji kavramları çevre sorunları ve Türkiye*. TÜBİTAK Gediz-Spil Doğa Eğitimi Websitesi. <http://www.gedizspildogaegitimi.com/> (Erişim tarihi: 14. 12. 2008)
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasinir, H. (1991). Basın ve çevre: Gazetelerde 1982- 1989 dönemlerinde yayınlanan çevre haberlerinin niceliksel incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 14. 12. 2008)
- Kaya, A. R. (2009). *İktidar yumağı medya sermaye devlet*. Ankara: İmge yayınevi.
- Kayır, G. Ö. (2005). Sosyoloji'den ekosoyoloji'ye doğru değişen kuramsal temeller. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* ,9, 154-176.
- Keleş, R., ve Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim* (4. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R. (2005). *Küreselleşme, kentleşme ve çevre paneli*. Ankara: TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Ankara Şubesi yayını
- Kenix, L. J. (2005). A comparison of environmental pollution coverage in the mainstream, African American and other alternative press. *The Howard Journal of Communications*, 16, 49-70.
- Kilim, Y.(2005). *Küreselleşme, kentleşme ve çevre paneli*. Ankara: TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Ankara Şubesi yayını
- Koçak, S. (2006). Çevre sorunları ve ulusal yazılı basın. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Koçak, S. (2000). Türkiye'nin ekolojik sorunlarının ulusal basında yansıması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Kolandai-Matchett, K. (2009). Improving news media communication of sustainability and the environment: An exploration of approaches. Yayınlanmamış Doktora

- Tezi İngiltere: Canterbury Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Konrad Adenauer Vakfı. (2002). *Türkiye'deki medya ortamı*. Konrad Adenauer Vakfı Türkiye temsilciliği. <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=195> (Erişim tarihi: 25. 09. 2009)
- Kotler, P. ve Lee, N. (2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: MediaCat yayınları.
- Kovach, B. ve Rosenstiel, T. (2007). *Gazeteciliğin esasları*. (Çev: Serdar Göktaş). Ankara: ODTÜ yayınları.
- Major, A. M. ve Atwood, L.E. (2004). Environmental risks in the news: issues, sources, problems, and values. *Public Understanding of Science*, 13, 295-308.
- Marcuse, Herbert. (1990). *Tek boyutlu insan*. (Çev. A. Yıldırım). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Martin, B. Erin. (2002). Environmental coverage in weekly newspaper of appalachian Ohio. Yayınlanmamış Master Tezi Ohio: Ohio Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Mathur, Piyush. (2003). Theorizing Ecological Communication. Yayınlanmamış Doktora Tezi ABD: Virginia Polytechnic Institute. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- McCallum, D., Hammond, S. ve Covello, V. (1991). Communicating about environmental risks: How to the public uses and perceives information sources. *Health Education & Behavior*, 18(3), 349-361.
- Medyaloji. (2010). *Yeşil Küre ödülleri sahiplerini arıyor*. Medyaloji haber sitesi. http://www.medyaloji.net/haber/turcev_in_yesilkure_odulleri_sahiplerini_ariyor.htm (Erişim tarihi: 12. 01. 2010)
- Meadows, H.D. ve diğerleri(1990). *Ekonomik Büyümenin Sınırları*, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını No.112
- Mengi, A. (2007). *Çevre ve politika başka bir dünya özlemi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Miles, M. B., Huberman, A. G. (1994). *Qualitative data analysis*. (2. Basım) Thousand Oaks CA: Sage Publication.
- Milliyet Gazetesi. (21 Ekim 2009). Basın Özgürlüğünde Türkiye Tepetaklak.

- Milstein, T. (2009). Environmental Communication Theories. Editors: Stephen W. Littlejohn ve Karen A. Foss, *Encyclopedia of Communication Theory*. (344-349). Amerika Birleşik Devletleri: Sage Publication.
- Myten, G. (2004). *Ulrich Beck a critical introduction to the risk society*. London: Pluto Press.
- Nelkin, D. (1994). *Bilim nasıl satılır?*. (Çev: M. Çiftkaya). İstanbul: Şule Yayınları.
- Nevzil, M. ve Kovarik W. (1996). *Mass media & environmental conflict America's Green Crusades*. Thousand Oaks. Amerika Birleşik Devletleri: Sage Publication.
- Nuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Odabaşı, Y. (1999). *Tüketim kültürü yetinen toplumun tüketen topluma dönüşümü*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Okay, A. ve Okay, A. (2003) *Halkla ilişkiler ve medya*. (3. Baskı). İstanbul: Mediacat yayınları.
- Öke, M. Kemal. (1994). *Gazeteci: Türkiye’de Basın Çalışanları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği.
- Özcan, E. (2006). *Bağımsızlık çevre haberciliğinde çok önemli*. Bianet: Bağımsız İletişim Ağı. <http://kadin.bianet.org/bianet/bianet/79991-bagimsizlik-cevre-haberciliginde-cok-onemli> (Erişim tarihi: 12. 10. 2009)
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı. (2008). *Özel Çevre Koruma Bölgelerinden Yansımalar*. Ankara: T. C. Çevre ve Orman Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Eğitim Kitabı.
- Özer, Ö. (2008). *Liberal basın anlayışı: Objektif habercilik ideali, haber değerliliği ve gazetecilik etiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Özgür, B. (17 Ekim 2009). Alın Verin Ekonomiye Can Verin Keriman Halis Gibi Güzelleşin *Radikal Gazetesi*.
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye’ye olası etkileri. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 47-65.
- Öztürk, O. (2008). Ülkemiz yazılı basınında çıkan çevre haberleri ve yüksek öğretimimizdeki çevre habercilik eğitiminin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Paker, H., Baykan, B.G. (2008) *Türkiye’de çevre ve sivil toplum: Örgütlenme ve son eğilimler*. Bahçeşehir Üniversitesi BETAM Araştırma Merkezi web sitesi. <http://www.betam.bahcesehir.edu.tr>. (Erişim tarihi: 12. 06. 2009)
- Palen, J. (2009). *Objectivity as independence: Creating the society of environmental journalists, 1989-1999*. Society of Environmental Journalist websitesi <http://www.sej.org/about/palehist.htm>. (Erişim tarihi: 27. 03. 2009)
- Parker, L. J. (1997). *Environmantal communication message, media & methods*. Northern Arizona: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Parlour, J. W. (1980). The mass media and environmental issues: A theoretical analysis. *International Journal of Environmental Studies*, 15(2), 109-121.
- Parsa, S. (1993). *Televizyon haberciliği ve kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:3.
- Pehlivan, E.; Yaşlıoğlu, D.; Karaca.R.; Yılmaztürk, D. (2008). *Medya ve çevre*. Fatih Üniversitesi Çevre Kulübü websitesi. http://cevre.club.fatih.edu.tr/webbyeni/konfreweb/2008_pdf/sayfa394.pdf (Erişim tarihi: 10. 06. 2009)
- Plec, E. (2007). Crisis, coherence, and the promise of critical rhetoric. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 1(1), 49-57.
- Pleasant, A., Good, J., Shanahan, J., Cohen, B. (2002). The literature of environmental communication. *Public Understanding of Science*, 11, 197-205.
- Poindexter, P. M., McCombs, M. E. (2000). *Research in mass communication*. Boston: Bedford / St. Martin’s.
- Ponting, C. (2000). *Dünyanın yeşil tarihi çevre ve uygarlıkların çöküşü*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Porritt, J. (1989). *Yeşil politika*, (Çev: Alev Türker) İstanbul: Ayrıntı yayınları
- Postman, N. (1994). *Televizyon öldüren eğlence*, (Çev: Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Potter, D. (2006). *Bağımsız gazeteciliğin el kitabı*. ABD Türkiye Büyükelçiliği websitesi. turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/bagimsizgazetecilik.pdf (Erişim tarihi: 23. 10. 2009)

- Punch, F. K. (2005). *Sosyal araştırmalara giri: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Rademaker, L. (2004). Examining the handbooks on environmental journalism: A qualitative document analysis and response to the literature. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Florida: South Florida Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Randazzo, R. (2001). Context and bias in environmental journalism in the leading U.S. daily newspapers online vs. print: A content analysis. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. ABD: Nevada Üniversitesi. Proquest Dissertations and Thesis Center. <http://www.umi.com/globalautov> (Erişim tarihi: 21. 12. 2008)
- Reis, Raul. (1999). Environmental news: coverage of the earth summit by Brazilian newspaper. *Science Communication*, 21, 137-155.
- Rızvanoğlu, K. ve Mahmutoğlu, V. (2009). Küreselleşen dünyada yerel muhalefet için alternetif bir buluşma alanı: Yerel web siteleri. *Uluslararası Davraz Kongresi* (ss. 1748-1761) Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Rogers, P. (2002). Complexity in environment reporting in critical to public decision making. *Nieman Reports* 56(4), 33.
- Rutherford, P. (2000). *Yeni ikonlar: Televizyonda reklam sanatı*. (Çev: Mustafa K. Gerçekler). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sachsman, D. B., Simon, J., & Valenti, J. M. (2006). Regional issues, national norms: Four- region analysis of U. S. environment reporters. *Science Communication* , 28, 93-121.
- Raosoft. (2010). Sample Size Calculator. <http://www.raosoft.com>. (Erişim tarihi: 16. 09. 2010)
- Schmid, A. N., Thompson, J. R. ve Bengston, D. N. (2007). The public discourse about land use and water quality: Themes in newspapers in the Upper Mississippi River Basin. *Applied Environmental Education & Communication*, 6(2), 187-196.
- Schneider, W. ve Rave, P. J. (2000). *Gazetecinin el kitabı*. (Çev. Işık Aygün). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı yayınları.

- Schoenfeld, A. C. (1981). The environmental communication ecosystem: a situation report. Amerika Birleşik Devletleri: SMEAC Information Reference Center The Ohio State University.
- Schumacher, F. E. (1979). *Küçük güzeldir*, İstanbul: E Yayınları, 1979.
- Schwarze, S. (2007). Environmental communication as a discipline of crisis. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 1 (1), 87-98.
- Seamon, M. (2005). Media and claimsmaker framing of controversial environmental issues: A frame mapping analysis of mountaintop removal mining. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ABD: Pennsylvania State Üniversitesi. Proquest Dissertations and Thesis Center. <http://www.umi.com/globalautov>. (Erişim tarihi: 21. 12. 2008)
- Senecah, S. L. (2007). Impetus, mission, and future of environmental communication commission/division: Are we still on track? Were we ever?. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 1(1), 21-33.
- Sipahioğlu, Ş.(2009). *Küresel iklim değişimi ve küresel ısınma*. Çevre ve Orman bakanlığı websitesi. http://www.iklim.cevreorman.gov.tr/Gazi/makale_sengun.htm (Erişim tarihi: 12. 04. 2009)
- Sircome. (2006). *Specific characteristics of environmental communication*. Çevre iletişiminin yansıması websitesi. <http://www.sircome.fr/?Specific-Characteristics-of> (Erişim tarihi: 07. 08. 2009)
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. (1. Basım). İstanbul:Babil yayınları.
- Society of Environmental Journalists (SEJ). (2009) . SEJ's vision and mission. SEJ websitesi. <http://www.sej.org/about/index1.htm> (Erişim tarihi: 27. 07. 2009)
- Somersan, S. (1993). *Olağan ülkeden olağanüstü ülkeye Türkiye’de çevre ve siyaset*. (1. Basım). İstanbul: Metis Yeşil Yayınlar.
- Sprecker, K. J. (2001). Reader perception of the credibility of university scientists as sources of environmental news. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ABD: Wisconsin – Madison Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)

- Stamm K. R; Clark, F.; Eblacas, P. R. (2000). Mass communication and public understanding of environmental problems: the case of global warming. *Public Understanding of Science*, 9, 219-237.
- Stauber, J.C. ve Rampton, S. (1995). *Toxic sludge is good for you:Llies, damn lies, and the public relations industry*, Monroe: Common Cource Press.
- Stocking, H. S., Holstein L. W. (2009). Manufacturing doubt: journalists' roles and the construction of ignorance in a scientific controversy. *Public Undertanding of Science*, 18, 23-42
- Sümbüloğlu, V., Sümbüloğlu, K. (2000). *Sağlık bilimlerinde araştırma yöntemleri*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları
- Şahin, H. (12 Eylül 2001). Afganistan Sendromu. *Radikal*.
- Talay, S. (2001). Çevre teknolojilerinin yaygınlaştırılmasında kitle iletişim araçlarının kullanılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Tanık, B.(2005). *Küreselleşme, Kentleşme ve Çevre Paneli Kitabı*. Ankara: TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Yayını.
- Tellan, D. (2008). Küresel iklimin yeniden yapılandırılmasında halkla ilişkiler endüstrisinin rolü. *TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası Küresel İklim Değişimi ve Türkiye Bildiri Kitabı* (ss. 57-65) Ankara: TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası.
- Tema Vakfı. (2009). *Erozyon. Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı websitesi*.
<http://www.tema.org.tr/Sayfalar/CevreKutuphanesi/ToprakErozyonu.html>
(Erişim tarihi: 28. 04. 2009)
- Tılıç, L. D.. (1998). *Utaniyorum ama gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da gazetecilik*. (1. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Timisi, N. ve Dursun, Ç. (2004). Depremin medyada yarattığı gerilim: Devletin ve Bilimin Meşrutiyeti Sorunu. Ed. Çiler Dursun. *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. (s.226-236). Ankara: Elips yayınları
- Tokgöz, O. (2003). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge yayınevi.

- Tschida, D.A. (2004). *The Crocodile Hunter, The Jeff Corwin experience, and the construction of nature: Examining the narrative and metaphors in television's environmental communication*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ABD: Missouri-Columbia Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 14. 07. 2009)
- Türk Dil Kurumu.(2009). *Büyük Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Türkeş, M. (2001). *Hava, iklim, şiddetli hava olayları ve küresel ısınma*. Ankara: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2000 Yılı Seminerleri, Teknik Sunumlar, Seminerler Dizisi: 1.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.(2001). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Mevzuat Dizisi.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2008). *Küresel ısınma kurultayı deşifresi 7 mayıs 2008 yaşamına sahip çık*. İstanbul: TGC Yayınları.
- Türkmen, T. (8 Ekim 2006). Çevreci hareket nereye? *Radikal Gazetesi*.
- Uğur, F. (2009). Görsel medya ve küresel ısınma. 2. *Küresel Isınma Kurultayı* 'nda sunulan bildiri. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
- Uluslararası Çevre Muhabirleri Federasyonu (1993). *IFEJ history*. International Federation of Environmental Journalists websitesi. <http://www.ifej.org> (Erişim tarihi: 12. 12. 2009)
- Uppal, C. (2003). Cultural representation of environmental activism: A comprative press analysis of Indian and American newspaper coverage of hydropower debate. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ABD: The Pennsylvania State Üniversitesi. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <http://etd.ohiolink.edu/> (Erişim tarihi: 27. 07. 2009)
- Uydacı, M. (2002). *Yeşil pazarlama iş ahlakı ve çevresellik açısından yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Üste, A. Nazmi.(1998). Uluslararası politika ve türk dış politikası açısından sınıraşan sularımız. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1), 231-246
- Üstün, H. (2009, 31.03). *Sabah-ATV grevi ve TBMM'nin görevi*. Bianet Bağımsız İletişim Ağı. <http://bianet.org/english/siyaset/113510-sabah-atv-grevi-ve-tbmm-nin-gorevi> (Erişim tarihi: 04. 08. 2009)

- Valenti, J. M. (1998). Ethical decision making in environmental communication. *Journal of Mass Media Ethics*, 13(4), 219-231.
- Wagner, T.(2006). Using comparative risk surveys in environmental communication pedagogy. *Applied Environmental Education & Communication*, 5(3), 199 – 211.
- Walker, G. B. (2004). The roadless area initiative as natioanal policy: Is public participation an oxymoron?. Edi: S.P. Depoe, J.W. Delicath ve F.A. Elsenbeer, *Communication and public participation in environmental decision making*. (s. 113-135). Amerika Birleşik Devletleri: Albany State University of New York Press.
- World Commission on Environment and Development (1987) Our Common Future, Oxford University Press
- Yakut, İ. (2008). *İletişim bilimi perspektifinden risk iletişimi stratejileri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Yang, J. (2004). Constraints on environmental news production in the U.S.: Interview with Amerikan journalist. *Journal of International and Area Studies*, 11(2), 89-105.
- Yeşil Atlas. (2009). *Doğa korumacılar*. Yeşil Atlas Dergisi websitesi. http://yesilatlas.kesfetmekicinbak.com/doga_korumacilar/00058/ (Erişim tarihi: 10. 10. 2009)
- Yıkılmaz, N. (2005). *Yeni dünya düzeni ve çevre*. İstanbul: SAV yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Yıldırım, Y. (1995). Yazılı basında çevre imajı: Milliyet, Cumhuriyet, Zaman Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim tarihi: 12. 11. 2009)
- Zeynep, E.(3 Haziran 2001). Bergama'nın Simgesi Bayram Kuzu. *Milliyet Gazetesi*.